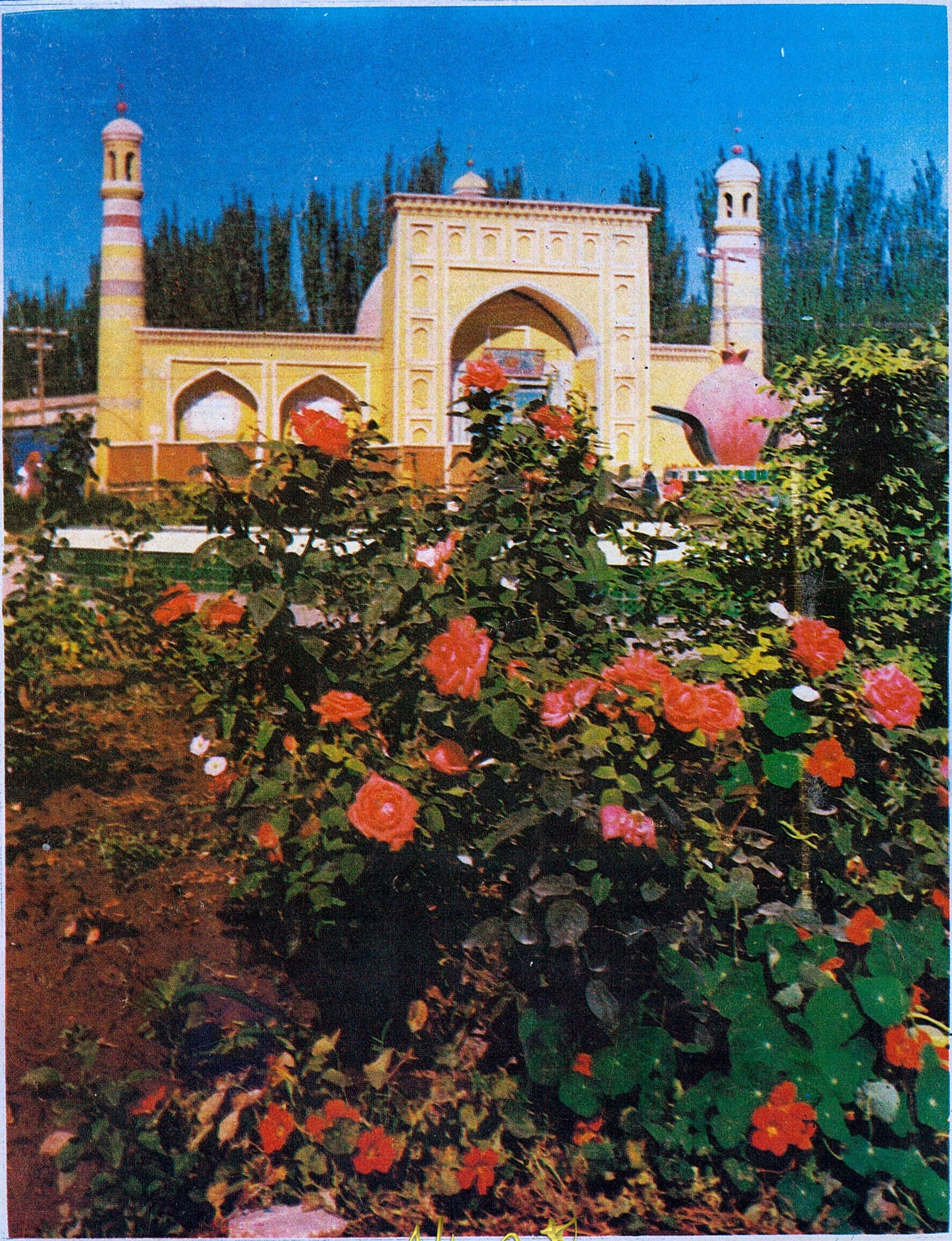

KASHGAR LITERATURE

قەشقەر ئەدەبىياتى

4

١٩٩٠

«كۇلالچى» (ماي بوياق) (مەمەت ھېيىت سىزغان)

قوغۇن بولسا شۇنداق بولسا (ئابدۇقېيۇم تۇرسۇن تارتقان)

قەشقەر ئەدەبىياتى

(قوش ئايلىق ژۇرنال)

4
1990

19 - يىل نەشرى

(ئومۇمىي 95 - سان)

«قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

AltunOq

نەسرى ئەسەرلەر

تىلىۋالدى ئېيسا …………… سىرلىق قاسىراق …………… 2
مىرزاھىد كېرىمى …………… شىردىن چۈشتىكى قارا كۆلەڭگۈ …………… 14
ئىمىنجان رەھىملى …………… موماي ۋە ئۇنىڭ كېلىنى …………… 22
قۇندۇز مۇھەممەت …………… جان ھەلقۇمىدا …………… 24
مېھرىنسا مامۇت …………… ئىزسىز جاراھەت …………… 55
مۇھەممەتتۇرسۇن ئەھەت …………… ئاق لالە …………… 63
ئابدۇمىجىت سابىر …………… بىچارە …………… 77
مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى …………… ئىككى نەسىر …………… 85
ئەسئەت ئابدۇقادىر …………… نەسىرلەر …………… 90
روشەنگۈل تۇرسۇن …………… نەسىرلەر …………… 92
رەھىمىن رەھمىتۇللا …………… نەسىرلەر …………… 94

شېئرىيەت گۈلزارى

قاۋۇل ساۋۇر …………… شېئىرلار …………… 27
ھوشۇر ئىبراھىم …………… شېئىرلار …………… 31
قادىر ئۇلاق …………… ئىككى شېئىر …………… 34
ئابدۇرشىت سەلەي …………… رەڭلەر ئەزىمىسى …………… 35
مامۇت زايىت …………… سۆيگۈ غەزەللىرى …………… 37
ئابلا ئەخمىدى …………… شېئىرلار …………… 39
ئابدۇللا ياقۇپ …………… شېئىرلار …………… 40
مۇھەممەت روزى …………… شېئىرلار …………… 42
سەييار، قادىر سىدىق، ئوسمانجان زۇنۇن، مۇختەر قادىر، ئابدۇرېھىم قاۋۇل، ئابلىجان ھېيت، ئەنۋەرجان مۇھەممىدى، ئوسمانجان مۇھەممەت، تەلئەت جېلىل، قەھرىمان روزى، ئەمەت يولداش، تۇرسۇنجان ھەسەن، نۇرمۇھەممەت ياسىن، ئىپتىخار، تۇرغۇن سادىر، مەخمۇت ھامۇت، ئالىم ياۋا، بۇخەلىچەم مامۇت، يۈسۈپجان بارات، ئابدۇرۇسۇل ئىمىن …………… شېئىرلار …………… 45

ئەدەبىي ئىجادىيەتكە دائىر مۇلاھىزىلەر

كېرىمجان ئابدۇرېھىم …………… ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىلىرى نەزەرىدىكى ئۇيغۇر پىروزىچىلىقى …………… 80

ساتىرا ۋە يۇمۇر

يالقۇنجان ئىسلام …………… تاۋۇس بىلەن تورغاي …………… 97
ئەمەتجان قەييۇم …………… كونا – يېڭى لەتىپە …………… 101

بالىلار ئەدەبىياتى

ئابامەت توختى …………… قۇتلۇق قەدەم …………… 103

ئەدەبىي ئىجادىيەت كۇرسى

پەرھات سىيىت …………… ھېكايىنىڭ تۈزۈلۈشى توغرىسىدا …………… 108
كۇرسانتلار ئىجادىيىتىدىن …………… …………… 112

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

شانىياز كەپەل …………… پامىر كۆيلىرى …………… 116
قەدەم دەربىن …………… قەبرە ناخشىسى …………… 116
باتۇرجان ئاتىخان …………… ئېيتقىنلار …………… 117

خەزىنە

…………… ئاتا ۋەسىيىتى (چۆچەك) …………… 118
…………… ئەقىللىق ئەزىمەت (چۆچەك) …………… 120

ئەجداد ۋە ئەۋلاد

قۇتلۇق ھاجى شەۋقى …………… ……………
ئابلەھمەت ھاجى …………… ……………

(بۇ ساندىكى ئىستۇرما رەسىم ۋە ھۆسنىخەتلەرنى جۇمە ئابدۇللا، ئەنۋەر ھاشىم ئىشلىگەن)

ئەڭ كەڭ خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش — ھەم ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ يۆنىلىشى ھەم ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ مەقسىتى. بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىمىز خەلق ئاممىسىنىڭ ھوزۇرلىنىش ئادىتىنى قاتتىق كۈچ سەرپ قىلىپ تەتقىق قىلىشى، قويۇق مىللىي ئالاھىدىلىككە ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى زور كۈچ بىلەن ئىجاد قىلىشى لازىم. ئىشچىلار، دېھقانلار، زىيالىيلارغا ئېھتىياجلىق بولغان، ئۇلار ياخشى كۆرىدىغان، جۈملىدىن دېڭىز بوغۇزىنىڭ ئىككى قىرغىقىدىكى جان - جىگەر قېرىنداشلار ۋە چوڭ قۇرۇقلۇق سىرتىدىكى مۇھاجىر قېرىنداشلار ئېھتىياجلىق بولغان، ئۇلار ياخشى كۆرىدىغان ئەسەرلەرنى قېزىش، رەتلەش، پىششىقلاپ ئىشلەش، ئىجاد قىلىش، ئويناش ۋە تارقىتىش مەسئۇلىيىتىمىز بار.

«ئېچىلىش - سايراش» فاڭجېنى — سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ تۈپ فاڭجېنى: بۇ فاڭجېننى ئىزچىللاشتۇرۇش بىزدىن تىرىشىپ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىغا دېموكراتىك، ئىناق، ئىتتىپاق، ئالغا ئىنتىلىدىغان مۇھىت يارىتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ. كۆپ يىللاردىن بۇيانقى ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىدىكى، «ئېچىلىش - سايراش» فاڭجېنىدا قايسى ۋاقىتتا چىڭ تۇرۇلسا ۋە ئۇ ئىزچىللاشتۇرۇلسا، شۇ چاغدا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرى گۈللەپ ياشنىدى ۋە ھاياتىي كۈچكە تولدى؛ «ئېچىلىش - سايراش» فاڭجېنى قايسى ۋاقىتتا تاشلىۋېتىلسە ياكى ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلىنسا، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرى قاتماللاشتى، سۇسلىشىپ كەتتى. ئون يىللىق مالىمانچىلىق مەزگىلىدىكى «1 مىليارد خەلق سەككىز تىياتىرنى كۆرگەن» تارىخىي ساۋاقنى ئەستە چىڭ ساقلىشىمىز لازىم.

مىللىي مەدەنىيەت خادىملىرىمىز سان ۋە سۈپەت جەھەتتە ۋەزىيەتنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىشتىن تېخى يىراقتا تۇرماقتا. شۇڭا ئىتتىپاق قىلىشنى كۈچەيتىپ كۈچنى بىرلەشتۈرۈش ئىنتايىن مۇھىم. مىللىي مەدەنىيەتتە ھەر خىل تۈرلەر، ھەر خىل ئېقىملار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەرقايسىسىنىڭ ئۆز ئەۋزەللىكى ۋە ئالاھىدىلىكى بار. مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇش — بارلىق تۈر ۋە ئېقىملارنى ئورتاق ئۆستۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھەممەيلەن بىر - بىرىگە ھۆرمەت قىلىشى، بىر-بىرىدىن ئۆگىنىشى، بىر - بىرىنى ئەينەك قىلىشى، ئارتۇقچىلىقلىرىنى جارى قىلدۇرۇپ، يېتەرسىزلىكلىرىنى تۈگىتىشى كېرەك. مىللىي مەدەنىيەت خادىملىرى ئېلىمىزدىكى مىللەتلەرنىڭ ئەنئەنىۋى گۈزەل ئەخلاقىغا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرۇپ، مىللەتنىڭ ئۇلۇغۋار ئىشىنى مۇھىم بىلىپ، كۆكسى - قارنىنى كەڭ تۇتۇپ، تار دائىرىدىن قۇتۇلۇپ، ئۆز ئارا غۇم ساقلايدىغان ئىشلارنى تۈگىتىپ، ھەممىدە ئالغا قاراپ، مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت چوڭ نىشان ئاستىدا ئىتتىپاق قىلىشىپ، بىر نىيەتتە ھەمكارلىشىپ، مىللىي مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشكە تۆھپە قوشۇشى لازىم.

(يولداش لى رۇيخۇەننىڭ «مەملىكەتلىك مەدەنىيەت، سەنئەت خىزمىتى ئەھۋالىنى ئاڭلاشتۇرۇش بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزى» دىن)

ئىلمۇ ئالدى ئەيسا

(ھېكايە)

بىر كۈنى پېشىن ۋاقتى بىلەن «S» زاۋۇتى ئائىلىلىكلەر بىناسىنىڭ شەرقىي جەنۇب تەرىپىدىكى بىر يېرىم ئېگىز كونا ئۆيگە ئوت كېتىپ، قارا ئىس ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى. ئەتراپتىكى قوشنىلار بۇ ئاپەتتىن خەۋەر تېپىپ، ئالمان-تالمان يېتىپ كېلىشكىنىدە، ئوت شىددەتلىك يالقۇنغا ئايلىناي، دەپ قالغانىدى. ئوت كەتكەن بۇ ئۆيگە تۇتىشۇپ كەتكەن باشقا ئائىلىلىكلەر ۋە يېقىن يەردە زاۋۇتنىڭ ياغ ئىسكىلاتى بولغاچقا، ئوت ناھايىتى زور تەھدىت سېلىپ تۇراتتى. شۇڭا كۆپچىلىك ئىچىدىن بىرسى بۇ ئەھۋالنى تېلېفون ئارقىلىق، شەھەرلىك ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتىگە خەۋەر قىلىش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى. قالغانلار ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، سىرتتىن سۇ ۋە توپا سېپىشكە باشلىدى.

ئوت ئۆچۈرۈش خادىملىرى تېزلا يېتىپ كەلدى. ئوت ھېچقانچە ۋاقىت ئۆتمەيلا ئۆچۈرۈۋېلىندى. ئەمما نەچچە ئون يىللاردىن بۇيان بۇ ئۆيدە خۇددى تەمكىنەدەك يالغۇز ياشاپ كېلىۋاتقان روزاخۇن ئۇستام ئۆيىنىڭ ئىچىگە سولىنىپ قالغانلىقتىن، ئۆلۈپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ، ئېھتىمال ئۈچۈن روزاخۇن ئۇستامنىڭ زادى قانداق سەۋەبتىن ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئېنىق بىلمەي تۇرۇپ، جەسەتنى يۆتكەشكە بولمايتتى. ئەھۋالنى شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىغا مەلۇم قىلىش زۆرۈر ئىدى.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ جىنايى ئىشلار رازۋېتكا بۆلۈمىدىن بىر قانچە خادىم دەرھال نەقمەيدانغا يېتىپ كېلىشتى ۋە جەسەتنى سۈرەتكە ئالدى. ئۆيدىكى كۆيمەي قالغان نەرسىلەر ئىچىدىن تەكشۈرۈشكە تېگىشلىك دەپ قارالغان نەرسىلەرنى ئېلىپ سومكىغا سالدى. ئاندىن ئۇلار بىلەن بىرگە كەلگەن قانۇن دوختۇرى ھېزىم جەسەتنى تەكشۈرۈپ كۆردى. ئۇ، تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئۆلگۈچىنىڭ ئېغىز-بۇرنىدا كۈل يوقلۇقىنى، بويىندا قانداقتۇر گېلىنى سىققان ئىز تۇرغانلىقىنى بايقىدى. جەسەتنى يەنىمۇ ئەتراپلىق ھەم ئېنىق تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە ئوڭايلىق بولسۇن ئۈچۈن، ئەتراپتىكى ئادەمدىن روزاخۇن ئۇستامنىڭ سالامەتلىك ئەھ-

ۋالى، مىجەزىنىڭ قانداقلىقى، كىملەر بىلەن ئۈچەكىشىپ قاتتىق زىددىيەت پەيدا بولۇپ قالغانلىقى... قاتارلىق تەرەپلەر سورالغاندا، كۆپچىلىك روزاخۇن ئۇستامنىڭ يېشى گەرچە ئاتمىشلارغا يېقىنلاپ قالغان بولسىمۇ، ئەزەلدىن ئۆزى ئىشچان، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىچىملىك ۋە چېكىملىكتىن خالى بولغاچقا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان كۈنلىرىنىڭ ئىنتايىن كەملىكىنى، مىجەزىنىڭ ئوبدانلىقىنى، بىرەر كىشى بىلەن سەن-پەن دېيىشىپ قالمىغاچقا، ئارىغا ئاداۋەت تۇتقىدەك زىددىيەت چۈشۈش ئېھتىماللىقىدىن يىراق ئىكەنلىكىنى ئىنكاس قىلىشتى. بۇنىڭ بىلەن رازۋېتچىكلار بىلەن قانۇن دوختۇرى دەسلەپكى قەدەمدە: «تەجرىبىلىك قاتىل روزاخۇن ئۇستىنىڭ گېلىنى سىقىپ ئۆلتۈرگەن، ئەمما ئۆزىنىڭ پاش بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئىزنى يوقىتىش ئۈچۈن ئۆيگە ئوت قويۇۋېتىپ قېچىپ كەتكەن!» دېگەن يەكۈنگە كېلىشتى. ئەمما شۇنداق يەكۈنگە كېلىشكەن بولسىمۇ، ئوت ئۆچۈرۈش جەريانىدا نەقمەيدان ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلغانلىقتىن، نەقمەيداندىن يا بىرەر ئىز، يا بىرەر ماددىي ئىسپات تېپىلمىدى. دېمەك، بۇ ئەنزىنى پاش قىلىش ھەققەتەن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلاتتى.

شۇ كۈنى كەچ ئىدارە باشلىقى مۇناسىۋەتلىك بۆلۈملەردىكى خادىملارنى يىغىپ ئاچتى. ئەنزىنىڭ جەريانى تونۇشتۇرۇلۇپ ئۆتۈلگەندە، ھەممەيلەن دېگۈدەك بۇ ئەنزىنىڭ سىرلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى. چۈنكى، شەھەردە خېلىمۇ خىل ئەنزىلەر يۈز بېرىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى بۇنىڭدەك مۇرەككەپ ئەمەس ئىدى.

— بۇ ئەنزىنىڭ تېز ھەم توغرا بىر تەرەپ قىلىنىشى جەمئىيەتنىڭ ئامانلىقىنى، خەلقنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش بىلەن بىللە، يەنە ئۆزىمىزنىڭ كەڭ ئامما ئارىسىدىكى ئىناۋىتىنى ساقلاش بىلەن زىچ باغلىنىشلىق، — دېدى جىنايى ئىشلار رازۋېتكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئىدارە باشلىقىدىن كېيىن سۆز ئېلىپ، — شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر بىر يولداش يۈكسەك دەرىجىدىكى ھوشيارلىقنى جارى قىلدۇرۇپ، كۆرسىتىلگەن ئورۇندا رازۋېتكا قىلىشى، رازۋېتكا جەريانىدا ئايرىملىق بىلەن ئورتاقلىقنى ئۆز ئارا ماسلاشتۇرۇشى، رازۋېتكا ئەھۋالىنى ۋاقتى - ۋاقتىدا بۆلۈم ياكى ئىدارە ئىشخانىسىغا دوكلات قىلىشى لازىم!

بۆلۈم باشلىقى ئاخىرىدا خادىملارنى بىر قانچە ئورۇنلارغا تەقسىملىدى، خادىملار كۆرسىتىلگەن ئورۇنلارغا يۈرۈپ كەتتى.

— مېنىڭ روزاخۇن ئۇستامنىڭ قولۇم - قوشنىلىرىدىن ئىگىلىگەن ئەھۋالىم مۇنداق، — دېدى رازۋېتچىك ساۋۇت ئەتىسى چۈشكە يېقىن بۆلۈم باشلىقىغا ئەھۋالنى دوكلات قىلىپ، — روزاخۇن ئۇستام تونۇگۈن چۈشتىن بۇرۇن ئۆتكەن ئايدا ئالغان ئەللىك يۈەنلىك بىر پارچە لاتارىيە بېلىتىگە بىر توڭلاتقۇ مۇكاپات سۈپىتىدە چىققانلىقىنى، توڭلاتقۇنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن نەقمەيداندا مۇۋاپىق باھادا سېتىپ قايتقانلىقىنى خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى باسالمىغان ھالدا سۆزلەپ بەرگەن. بۇنىڭدىن قارىغاندا...

— سىز جىنايەتچى مۇشۇ پۇلنى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئەنزە پەيدا قىلغان

دېمەكچىمۇ؟ - دەپ سورىدى بۆلۈم باشلىقى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

— شۇنداق، مېنىڭچە مۇشۇنداق بولۇشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىندەك تۇرىدۇ.

— مەن ھازىرچە ئىگىلىگەن ماتېرىياللار ئۈستىدە ئىدارە باشلىقى بىلەن مۇزاكىرىلىشىۋاتىمەن. سىز يەنە ئەھۋال ئىگىلەپ بېقىڭ، ھېلىقى توڭلاتقۇ سېتىلغانمۇ يوق!

— بولىدۇ، - رازۋېتچىك ساۋۇت چىقىپ كەتتى.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن، ھەر قايسى پەيچۇسولار بىلەن ئالاقىلىشىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان رازۋېتچىك تۇرغۇن ئىككىنچى پەيچۇسوغا ئۈچ ئادەمنىڭ بىر يانچۇقچىنى تۇتۇۋېلىپ تاپشۇرۇپ بەرگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى.

— ئۇنىڭ يېنىدا پۇل بار - يوقلۇقىدىن خەۋەر تاپتىڭىزمۇ؟ - سورىدى بۆلۈم باشلىقى ئەھۋالنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تاماكا چەككەچ ئويلىنىپ.

— خەۋەر تاپتىم، - دېدى تۇرغۇن جاۋابەن.

— نەچچە پۇل بار ئىكەن؟

— بىر مىڭ يەتتە يۈز يۈەن.

— پۇل بىرەر نەرسىگە ئورالغانمىكەن؟

— ياق، لاتىدىن تىكىلگەن پورتمالدا ئىكەن.

— دەرھال خەۋەر قىلىڭ، يانچۇقچى ئىدارىمىزغا ئېلىپ كېلىنسۇن!

— بولىدۇ. تېلېفون ئارقىلىق ئۇقتۇراي.

ئارىدىن بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتمەيلا ھېلىقى يانچۇقچى يالاپ ئېلىپ كېلىندى. سوراق قىلىش جەريانىدا يانچۇقچى بۇ پۇلنى ئاپتوبۇستا بىر ياش بالىنىڭ يانچۇقىدىن ئېلىۋالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلدى.

— ئۇنداقتا سەن ئۇ ياش بالىنى تونۇمسەن؟

— تو... تونۇيمەن.

يانچۇقچى، بالىنىڭ تەققى - تۇرقى، يېشى قاتارلىقلارنى ئېيتىپ بەردى ۋە سوراقتىن كېيىن ئېلىپ كېتىلدى. شۇ ئەسنادا رازۋېتچىك ساۋۇت كىرىپ دوكلات قىلدى:

— بۆلۈم باشلىقى، مەن ھېلىقى توڭلاتقۇنى ئالغان ئادەمنى تېپىپ باشلاپ كەلدىم.

بۆلۈم باشلىقى ئورنىدىن قوزغىلىپ تاشقىرىقى ئىشخانىغا چىقىپ كەككە ساقال، ئوتتۇرا بوي، يېشى قىرىقلار ئەتراپىدىكى ئاق سېرىق كىشى بىلەن پاراڭلاشتى:

— سىلە توڭلاتقۇنى قانچە پۇلغا ئالغان؟

— يوشۇرمايمەن باشلىق، سودىمىز ئاخىرقى ھېسابتا بىر مىڭ يەتتە يۈز يۈەنگە توختىغان.

— ئۇ كىشى پۇلنى نەقمەيداندا ئالغانمۇ؟

— ھەئە، بىر مۇنچە جامائەت گۇۋاھ، پۇلنى شۇ يەردىلا بەرگەنمەن.

— پۇلنى يانچۇقىغا سالغانمۇ؟

— شۇنداق، ئاۋۋال پۇلنى ئۆزى تىككۈالغان بىر ياندانغا سېلىپ، ئاندىن كۆينىكىنىڭ قويۇن يانچۇقىغا سالغان.

— سىلە دېگەن ياندان مۇشۇنىڭغا ئوخشامدۇ؟ - بۆلۈم باشلىقى يانچۇقچىدىن قولغا چۈشۈرگەن پورتمالنى ئۇ كىشىگە كۆرسەتتى.

ئۇ كىشى پورتمالنى قولىغا ئېلىپ قاراپلا تونۇۋالدى:

— دەل مۇشۇ!...

— سودا بولۇپ خوشلاشقىچە بولغان

ئارىلىقتا بىرەرسىنىڭ ئۇنىڭ پىيىگە چۈشكەنلىكىنى سەزگەنمىتىلە؟

ئۇ كىشى سەل ئويلىنىپ جاۋاب بەردى:

— تازا دىققەت قىلماپتىمەن، باشلىق.

— ئەمىسە سىلىدىن ھازىرچە سورايدىغانلىرىمىز تۈگىدى، ناۋادا يەنە كۆرۈشۈشكە توغرا كېلىپ قالسا چاقىرتىمىز.

— ماقۇل.

ئەتىسى قوزا چۈش ۋاقتى بىلەن ئۈچ نەپەر رازۋېتچىك بەش كىشىنى ئېلىپ كېلىشتى. بۇ كىشىلەر ھېلىقى يانچۇقچى ئېيىتىپ بەرگەن بەلگىلەرگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان كىشىلەر بولۇپ، بەزىسى بىر نەچچە قېتىم يانچۇقچىلىق قىلىپ تۇتۇلغانلار، بەزىسى بولسا پەقەت ئەنزىدىنى ئېنىقلاشتا بەزى ئەھۋاللارنى سوراپ بېقىشقا توغرا كەلگەنلەر ئىدى. بۆلۈم باشلىقى ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، ئاۋۋال ھېلىقى تۇتۇلغان يانچۇقچىنى ئېلىپ چىقىپ ئىشخانىدا تۇرغۇزدى. ئاندىن گۇمانلىق بەش كىشىنى ئىدارىنىڭ ھويلىسىدا بىردەم ئالدىغا، بىردەم كەينىگە ماڭدۇردى. ئىشخانىنىڭ دېرىزىسىدىن ھويلا تەرەپكە قاراپ تۇرغان يانچۇقچى ئۇلار ئىچىدىن بىرىنى تونۇۋالدى:

— مانا، مانا،— يانچۇقچى ئىختىيارسىز ھالدا قولى بىلەن كۆرسىتىپ يېنىدىكى بۆلۈم باشلىقىغا سۆزلەپ كەتتى،— ئاخىرىدىن ساندىغا ئىككىنچى قاتاردىكىسى شۇ! دەل ئۆزى، قىلچە خاتاسى يوق!

ئىش بىجىرگۈچىلەر ئالدىراپ ياتقان خادىملاردىن بىرسى يانچۇقچىنى يانىدىكى ئۆيگە سولىۋېتىپ، يانچۇقچى كۆرسەتكەن يىگىتنى باشلاپ كىردى.

شۇنىڭ بىلەن سوراق باشلاندى:

— ئىسمىڭ نېمە؟

— قاسىم.

— نەدە ئىشلەيسەن؟

— «ي» زاۋۇتىدا.

— نېمە ئىش قىلىسەن؟

— ۋاقىتلىق ئىشچى سۈپىتىدە ياغاچچىلىق قىلىمەن.

— ئاڭلاپتۇر، سىز بىر يانچۇقچىنى تۇتۇۋالدۇق، ئۇ ئاپتوبۇستا بىرسىنىڭ يانچۇقىدىن بىر مىڭ يەتتە يۈز يۈەن پۇلنى ئېلىۋالغانىكەن. بۇ پۇل سىزنىڭكى دەيمەن، پۇلۇڭنى ئېلىپ قايتىساڭ بولىدۇ!

— ياق،— دېدى قاسىم دەرھاللا جاۋاب قايتۇرۇپ،— مەن ۋاقىتلىق ئىشچى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىشقا ئورۇنلاشقان تارىخىمۇ ئۇزۇن ئەمەس، ئۇنداقتا مېنىڭ نەدىمۇ بۇنچىۋالا كۆپ پۇلۇم بولسۇن، يالغان سۆزلەپ ئېلىۋالغان بىلەن ھارام نەرسە ئادەمگە ھامىنى سىڭمەيدۇ.

بۆلۈم باشلىقى سەل ئويلىنىپ قالدى. قاسىم ئورنىدىن قوزغالدى:

— بۇ پۇل مېنىڭ بولمىغاندىكىن، ئەمىسە مەن قايتاي.

— توختا!— دېدى بۆلۈم باشلىقى كەسكىن تەلەپپۇزدا،— بۇ پۇل سېنىڭ بولمىسا سەن ئالدىنقى كۈنى چۈشتىن كېيىن قەيەردە ئىدىڭ؟

— ھە، ئەندى ئېسىمگە كەلدى،— دېدى ئۇ بىر پەس تۇرۇۋېلىپ،— ئالدىنقى كۈنى مېنىڭ ئارام ئالىدىغان كۈنۈم ئىدى. شۇڭا «P» سۇ ئامبىرىغا بېلىق تۇتقىلى باردىم.

— قانداق ۋاقىتتا باردىڭ؟

— ئەتىگەندىلا.

— كىم ئىسپات بولالايدۇ؟

— بۇ سوئالىڭىز تازىمۇ قىزىق بولدىدە، باشلىق. بىر كىم بېلىق تۇتقىلى بار-

ماقچى بولسا چوقۇم بىرسىنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويىدىغان ئىش بولامدۇ؟ ھى-ھى-ھى...

— تۇتقان بېلىقلىرىڭ بارمۇ؟

— خېلى كۆپ تۇتتان، ئەمما ئۇششاقلىرىنى ئامبارغا قويۇۋېتىپ چوڭلىرىدىن ئىككىنى ئېلىپ كەلگەن. بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرنىڭ بېلىق گۆشى بىلەن ئېتىي كېلىشمىگەچكە بىرنى قوشنام ھەمرا ئاچامغا بەردىم، يەنە بىرسىنى بىر دوستۇم بىلەن بازاردىكى ئاشخانىدا پىشۇرۇپ يېدىم.

— قانداق بېلىق؟

— كاراپ بېلىقى.

— ھەر بىرى قانچىلىك چوڭلۇقتا بار؟

— تەخمىنەن تۆت جىڭدىن كېلەر.

— ماقۇل، ئۇنداقتا سەن كېتىپ تۇرغىن.

قاسىم قايتىپ ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەي، بۆلۈم باشلىقى رازۋېتچىك ساۋۇتنى ھەمراخان دېگەن ئايالنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئەھۋال ئىگىلەپ بېقىشنى بۇيرۇدى. ساۋۇت ۋېلىسىپىت بىلەن ھەمراخان ئاچىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. ساۋۇت ئۆيگە كىرگەندە ھەمراخان ئۆيدە يالغۇز ئىدى...

ساۋۇت قايتىپ كېلىپ ئىگىلىگەن ئەھۋاللارنى بۆلۈم باشلىقىغا مەلۇم قىلدى. ئۇنىڭ مەلۇماتىدىن ئايان بولدىكى، قاسىم راستىنلا ئالدىنقى كۈنى گوگۇم ۋاقتى بىلەن ھەمراخان ئاچىنىڭكىگە كىرگەن ۋە بېلىقتىن بىرنى ھەمراخانغا ئەكىرىپ بەرگەن. بۇ بېلىق راستىنلا كاراپ بېلىقى بولۇپ، ساۋۇت ھەمراخان ئاچىغا بېلىقنى كۆرۈپ بېقىشنى ئىلتىماس قىلغاندا ھەمراخان ماقۇل بولغان ۋە بېلىقنى سېلىپ قويغان چوڭ داسنى كۆرسەتكەن. ساۋۇت قارىغىدەك بولسا، بېلىق تېخى تېرىك ئۈزۈپ يۈرگەن. ئۇ، كۆرۈش جەريانىدا ھەمراخان ئاچىغا چاندۇرماي، بېلىقنىڭ ئۈستىدىن ئىككى تال قاسراقنى ئېلىۋېلىپ، خوشلىشىپ قايتىپ كەلگەن.

ساۋۇت بۆلۈم باشلىقىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن، ئىككى تال قاسراقنى قانۇن دوختۇرى ھېزىمغا بەردى. بۇنداق قىلىشتىكى مەقسەت: ھېلىقى بېلىقنىڭ راستىنلا «P» سۇ ئامبىرىدىن تۇتۇلۇپ كەلگىنىگە نۇ يوق، ئېنىقلاپ بېقىش ئىدى. مەقسەتنى چۈشەنگەن قانۇن دوختۇرى ئىككى تال قاسراقنى تەكشۈرۈش بۆلۈمىگە ئېلىپ كىرىپ، تۆۋەن ھەسسىلىك مىكروسكوپتا كۆزەتتى، كۆزىتىش جەريانىدا قاسراقتىكى ھالقىسىمان ئىككى سىزىقنى ئېنىق كۆردى. قانۇن دوختۇرى ھېزىم ئەيىنى يىللاردا ئالىي مەكتەپنىڭ قانۇن پاكولتېتىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا، بېلىق قاسرىقىدا بىر تال ھالقىسىمان سىزىق بولسا، بېلىقنىڭ بىر ياشلىق بېلىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدىغانلىقىنى بىلىۋالغانىدى. ھازىر بۇ كاراپ بېلىقىنىڭ قاسرىقىدا ئىككى تال ھالقىسىمان سىزىقنىڭ بولۇشى بۇنىڭ ئىككى ياشلىق بېلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرەتتى.

«بۇ نەتىجە قاسىمنىڭ گۇمانلىق ئادەم ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلاپ بەرەمدۇ؟ — دەپ ئويلىدى ساۋۇت قانۇن دوختۇرى ھېزىمنىڭ بۇ بېلىق ئۈستىدە چىقارغان ھۆكۈمىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، — ‹P› سۇ ئامبىرى ياسالغىنىغا ئىككى يىل بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئامبار پۈتۈپ سۇ باشلىنىپ بىرەر ئاي ئۆتمەي يىلا بېلىقچىلار سېلىنغان. ئۇنداق ئىكەن، بىزنىڭ ھازىرقى يىپ ئۇچى خاتا مۆلچەرلەنگەن... ياق، شۇنداقتىمۇ بۇنى چوقۇم ئىدارە باشلىقىغا ئىنكاس قىلىش كېرەك!»

— توغرا ئەمەس! — دېدى ئىدارە باشلىقى ساۋۇتنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ پازما دوكلاتنى

يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن سوغۇققانلىق بىلەن، — قاسىم ھېلىقى بېلىقنى تۆت جىڭ ئەتراپىدا كېلىدۇ دەپتىكەنغۇ؟ مەن كىچىك چاغلىرىمدا خېلى بىر مەزگىلگىچە سۇ ئامبىرىغا يېقىن يەردە ياشىغان. بېلىق بېقىشتىن ئازراق بولسىمۇ خەۋىرىم بار. مەن ھازىرغىچە بېلىقچان ئىككى يىل بېقىلسا تۆت جىڭچە كېلىدۇ، دېگەننى ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن.

— ئۇنداقتا، پېشقەدەم قانۇن دوختۇرىنى كاماندىروپكىدىن بۈگۈن قايتىپ كېلىدۇ، دەپ ئاڭلىغانىدىم. مۇبادا ئۇ كېلىپ قالسا، قايتا بىر تەكشۈرۈپ باقسۇنمۇ؟ — دېدى ساۋۇت ئۆز كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ.

— بولىدۇ، ھېزىم بىلەن ئىككىڭلار ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، قايتا ئۇقۇشۇپ بېقىڭلار، كەلگەن بولسا ئۇ قايتا تەكشۈرۈپ باقسۇن!

ساۋۇت بىلەن ھېزىم پېشقەدەم قانۇن دوختۇرنىڭ ئۆيىگە قاش قارايغان چاغدا كەلدى. دېگەندەك، ئۇ كاماندىروپكىدىن قايتىپ كەلگەنىدى. ساۋۇت بىلەن ھېزىم مېھمانخانا ئۆيدە يالغۇز كىشىلىك دىۋانلاردا ئولتۇرۇپ، بەش مىنۇتچە پاراڭلاشقاندىن كېيىن، ساۋۇت بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتى ۋە ئەنزىنىڭ جەريانىنى قىسقىچە سۆزلەپ ئۆتتى. بۇ ئەھۋالدىن دەسلەپكى قەدەمدە خەۋەر تاپقان پېشقەدەم قانۇن دوختۇرى بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن ھېزىمدىن تەكشۈرۈش ئەھۋالىنى سورىدى، ھېزىمنىڭ جاۋابىدىن كېيىن، كېسىپلا ئېيتتى:

— بۇنداق تەكشۈرۈش دېگەندەك توغرا ئەمەس. چۈنكى، بۇ خىل تەكشۈرۈشتە بېلىقنىڭ ياش سىزىقىنى ئاسان پەرق ئەتكىلى بولمايدۇ. بەزىدە بېلىق قاسىرىقىنىڭ ھالقىسىمان سىزىقلىرىغا قاراپ ئۇنىڭ يېشىغا ھۆكۈم قىلىش توغرا بولسىمۇ، لېكىن مۇتلەق شۇنداق بولىدۇ، دېگىلى بولمايدۇ. توغرا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، بېلىقنىڭ قاسىرىقىنى تەكشۈرۈشتىن كېلىپ چىققان نەتىجە بىلەن بېلىقنىڭ ئۈزگۈچ قانىتىنى تەكشۈرۈشتىن كېلىپ چىققان سىزىقنى بىر - بىرىگە سېلىشتۇرۇش لازىم.

— ئۇنداقتا، بېلىقنىڭ قانىتىنى تەكشۈرۈپ باقامدۇق؟ — سورىدى ھېزىم پېشقەدەم دوختۇرنىڭ سۆزى تاماملىنىش بىلەنلا.

— شۇنداق، ئەمما تەكشۈرگەندە باشقا قاناتلارنى ئەمەس، بېلىقنىڭ كۆكرىكىدىكى بىرىنچى تال ئۈزگۈچ قانىتىنى تەكشۈرىمىز.

— ئەمىسە مەن بېرىپ ئېلىپ كېلەي.

— توختاڭ، — دېدى ساۋۇت ئورنىدىن تۇرۇپ، — ئۇلاردا گۇمان پەيدا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن مەن سىز بىلەن بىرگە باراي.

— ساۋۇتنىڭ دېگىنى توغرا، — دېدى پېشقەدەم دوختۇر ئۇنىڭ سۆزىنى قوللاپ، — ئۇ ئايال سىزگە تونۇش، مۇمكىنقەدەر بېلىقنىڭ قانىتىنى كەسكەنلىكىڭلارنى ئۇ ئايال ئۇقۇپ قالمىسۇن، مەن سىلەرنى تەكشۈرۈش بۆلۈمىدە ساقلايمەن.

— بولىدۇ.

ئىككەيلەن چىقىپ كېتىپ بىر چۆگۈن قاينىمى ۋاقىت ئىچىدە يېتىپ كېلىشتى. پېشقەدەم قانۇن دوختۇرى قىل ھەرە بىلەن بېلىقنىڭ ئۈزگۈچ قانىتىنىڭ تۈۋىدىن ئىككى مىللىمېتىر كەلگىدەك بىر پارچىسىنى كېسىۋېلىپ ئاۋۋال ئۇنى قۇم چاقتا تۇتۇپ ھۆلدەپ بىلەپ، نۆل پۈتۈن ئوندىن ئىككى مىللىمېتىر قېلىنلىقتا نېپىزلەتتى. ئارقىدىن پاكىز سۈرتۈپ تۆۋەن ھەسسىلىك مىكروسكوپتا كۆزىتىۋىدى، دۆگىلەك - دۆگىلەك تۆت تال مەركەزداش چەمبىرەك ھالقىسىمان سىزىق كۆرۈندى. كۆزىتىش نەتىجىسىگە تولۇق ئىشەنچ قىلغان پېش-

Altunoq

قەدەم قانۇن دوختۇرى ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا ئۈزۈپ ئېيتتى:

— بۇ بېلىقنىڭ تۆت ياشلىق ئىكەنلىكىدە شەك يوق!

— ئۇنداقتا بۇ بېلىق چوقۇم بازاردىن سېتىۋېلىنغان!— دېدى ساۋۇت.

— مېنىڭ قارىشىمچە سىز ئىككى بىلەن ئوخشاش،— دېدى پېشقەدەم دوختۇر ئارقىدىنلا،— سىز ئەمدى ئەھۋالنى بۆلۈم ھەم ئىدارە باشلىقىغا دوكلات قىلىڭ.

بۇ چاغدا تۈن نىسپى بولۇپ قالغانىدى. بۆلۈم باشلىقى بىلەن ئىدارە باشلىقى يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان ئىشخانىدا يېتىۋاتاتتى. ساۋۇت ئۇلارغا پېشقەدەم قانۇن دوختۇرنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى يەتكۈزدى. ئىدارە باشلىقى ساقچىلار ئىشلىتىدىغان سىمسىز خەۋەرلىشىش ئاپپاراتى ئارقىلىق قاسىمنى پۇقراچە كىيىنىپ يوشۇرۇن كۆزىتىۋاتقان رازۋېتچىك بىلەن سۆزلەشتى. رازۋېتچىك قاسىمنىڭ بۈگۈن كەچ كىنودىن قايتىپ كېلىپ، ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۆيىدە ئەمەس، ئىدارىدىن بەرگەن ياتىقىدا يالغۇز ئارام ئېلىۋاتقانلىقىنى مەلۇم قىلدى. ئىدارە باشلىقى ئاخىردا رازۋېتچىككە كېچىچە ھوشيارلىق بىلەن داۋاملىق كۆزىتىشنى، تاڭ سەھەردە ئىدارىدىن بىر گۇرۇپپا ئادەم ماشىنا بىلەن بېرىپ ئۇنى تۇتۇپ كېلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى...

شەرق تەرەپ ئاقىرىپ بېلىق قارنى رەڭگە كىرگەندە، ئىدارىنىڭ ھويلىسىدا ساقچى ماشىنىسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ ئاۋاز قاسىمنىڭ تۇتۇپ كېلىنگەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى. تاڭ ئاتارغا يېقىن قاسىمنى سوراق قىلىشنىڭ تەييارلىقىنى پۇختا ئىشلىگەن باشلىق، قاسىمنى دەرھال ئىشخانىغا ئېلىپ كىرىپ، سوراق قىلىشنى باشلىدى:

— سۆزلە، سەن بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇنقى چۈش ۋاقتىدا زادى قەيەردە، قايسى ئىشلارنى قىلغانىدىڭ؟— دەپ سورىدى ساۋۇت ئىدارە باشلىقىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئورۇن ئالغاندىن كېيىن قاتتىق تەلەپپۇزدا.

— ھى- ھى- ھى... يەنە شۇ گەپمىدى،— دېدى قاسىم ھېچنېمە ھەيران قالغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ،— مەن سىلەرگە ئۆتكەن كۈنى ئېيتقانىدىمغۇ، يەنە دېسەم يەنە شۇ گەپ، ئامبارغا بېلىق تۇتقىلى باردىم.

— قايسى ئامبارغا؟

«P» سۇ ئامبىرىغا.

— راستمۇ؟

— ئەلۋەتتە.

ئىدارە باشلىقى ئۇنىڭ سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە، ئالدىدىكى شىرەنى غەزەپ بىلەن مۇشتلاپ ئورنىدىن دەس تۇردى-دە:

— ئاڭلاپ قوي، سېنىڭ ھەمراخان ئاچىغا بەرگەن شۇ بېلىقنىڭ «P» سۇ ئامبىرىغا بېلىق تۇتقىلى بارمىغانلىقىڭنى ئىسپاتلاپ بەردى!— دېدى.

— نېمە؟!— قاسىم بىر ئۈركۈپ، بىر تىترەپ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى-يۇ، بىراق ئىككى تەرىپىدىكى ساقچىلارنىڭ ئۇنىڭ گەجگىسىدىن كۈچەپ بېسىپ قويۇشى بىلەن ئولتۇرغىنىچە قولىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— سىلەرنىڭ بۇنداق دېيىشىڭلار قاراپ تۇرۇپ ماڭا قىلىنغان تۆھمەت! ئۆزەڭلار ئاغزىڭلاردىن قانۇننى چۈشۈرمەيسىلەر، تۆھمەت چاپلىغۇچىلارنىڭ قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغانلىقىنى بىلمەمسىلەر، قېنى، ئەمدى سىلەردەك تۆھمەتخورلارغا قانۇننىڭ قايسى مەزمۇنى لازىمكى؟! ھى- ھى- ھى...

— سەن تولا كاززاپلىق قىلما؟! — دېدى قانۇن دوختۇرى دەرغەزەپ بىلەن، — ساڭا بېلىق- نىڭ تەكشۈرۈلۈشىگە يانىڭنى سۆزلەپ بېرەي…

قانۇن دوختۇرىنىڭ سۆزى تاماملانغاندىن كېيىن، ساۋۇت ئارقىدىنلا مۇنداق دېدى:

— ئۇنىڭ ئۇستىگە شۇ كۈنى كەچ پېشىن ۋاقتىدا سېنى ئۇچىنچى يولنىڭ ئاپتوبۇسىدا كۆرگەن ئادەم بار! ئەگەرچە ندە بۇنىڭدىنمۇ گۇمانلىنىپ بەتىلمىشىنى تەلەپ قىلساڭ، بۇمۇ سېنىڭ ئىختىيارىڭ!

— هە؟! … مەن…

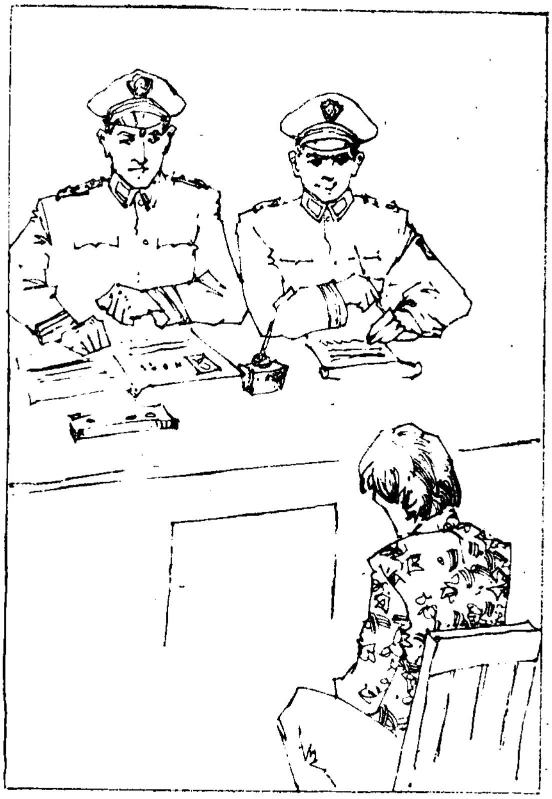

قاسىمنىڭ تىلى تۇتۇلدى، پۇتۇن بەدىنى ماغدۇرسىزلاندى، پېشانە هەم بويۇنلىرىدىن سوغۇق تەر چىـ قىشقا باشلىدى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ ئۆزىنى ئە- قىلىقلاردىن هېسابلاپ ئەتراپىغا يوشۇرۇن

نەزەر سالدى، ئەمما ئۇ كېچىككەندى. تۆر- قىدىن ئادەم سىياقىچىقىپ تۇرسىمۇ روهىي قىياپىتى خۇددى ئىككى قانىتىدىن ئايرىل- غان قۇچقاچنىڭ هەر قاچە تىپىرلاپ باق- سىمۇ، تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشكە قىلچە ئامال قىلالمىغىنىغا ئوخشايتتى.

قاسىمنىڭ كۆزىدە بىردىنلا غەزەپ ئوت- لىرى ياندى، مۇشتلىرى تۈگۈلدى، چىرايى تۇتۇلدى، چىشلىرى بىلىنەر — بىلىنمەس غۇچۇرلىدى. بىر پەستىن كېيىن بۇ هالىتى بىچارىلىق تۇس بىلەن ئالماشتى. كۆزلىرى- دىن ياش تامچىدى، كالپۇكلىرىنى ئاستا هىدىرلىتىپ، جىنايەت سادىر قىلىشىنىڭ جەر- يانىنى بوش هەم ئېچىنىشلىق تەلەپپۇزدا سۆزلەپ ئۆتتى…

گاه دولقۇنلاپ، گاه تىنچ ئاقىدىغان هاياتلىق دەرياسىدا ئۈزۈپ چوڭ بولغان قاسىمنىڭ ياشلىق مەزگىلى يېتىپ كەلدى. ئۇ كىچىكىدىن باشلاپلا شوخ، نېمىنى كۆرسە شۇنىڭغا قىزىقىدىغان خاراكتېرگە ئادەتلىنىپ قالغاچقا، گەرچە تولۇق ئوتتۇرا مەك- تەپنى پۈتتۈرگىچە ئوقۇغان بولسىمۇ، ئاخىرى ئۇنىڭغا نېسىپ بولغىنى ئائىلىسىگە قايتىش بولدى. دادىسى ناۋاي ئىدى، ئانىسى بولسا ئائىلە ئىشى بىلەن ئۆيدە تۇراتتى. قاسىم- نىڭ تۆت ئۇكىسى بار، يەتتە نوپۇسنىڭ چى- قىمى پەقەت دادىسىنىڭ ئىش — ئوقىتىگىلا قاراشلىق. قاسىم ئائىلىنىڭ يۈكىنى كىچىك- كىنە بولسىمۇ يەڭگىللىتىش كويىدا بىرەر هۈنەر ئۆگەنمەكچى بولدى. ئۇنىڭ نەزەرى- دە زەرگەرلىك تازىمۇ ئاقىدىغان هۈنەر ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ ئاز دېگەندە ئىككى سائەت بىر ئورۇندا ئولتۇرالمايدىغان ئادىتى بول- غاچقا، كۈن بويى يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ كۆپ پۇل تاپقاندىن، خۇددى يۈگەنسىز ئاتتەك

هەر تەرەپكە يورغىلاپ كۆزنى سىرىدقىتال ئۆتكۆزسىمۇ بولاتتى. كېيىن ياغاچچىلىق، ماشىنچىلىق هەم موزدۇزلۇق هۈنەرلىرى توغرۇلۇقمۇ ئويلاندى. لېكىن بۇلارنىڭ هەممىسىدە ئوخشاشلا يەنە تاڭ ئاتاردىن قاش قارايغىچە گويا مەستۇردەك ئۆيدىن سىرتقا چىقماي قىلىدىغان ئىش بولغاچقا بۇهۈنەردىنمۇ يالتايدى. ئەڭ ئاخىرىدا ئازراق بولسىمۇ دەسمى سېلىپ، ئۇ شەهەردىن مال ئېلىپ بۇ شەهەردە ساتىدىغان تىجارەتچى بولۇش ئارزۇسىنى ئاتا ـ ئانىسىغا ئېيتتى، ئانا بىر نېمە دېگۈچە دادا دەرهال نارازىلىق بىلدۈردى. دادىسى بىرىنچىدىن، دەسمىگە لايىق پۇل يوقلۇقىنى ئويلىسا، ئىككىنچىدىن، قاسىمنىڭ بۇنداق تىجارەتنى گۈل كەلتۈرۈپ جايىدا قىلالايدىغانلىقىغا كۆزى يەتمىگەنىدى، بۇ توغرۇلۇق قاسىم دادىسىدىن يامانلاپ هەپتىچە ئۆيگە كىرمىدى. ئانىسى غەم قىلغان بىلەن جاهىل مىجەزلىك دادىسى ئۇنى ئىزدەپمۇ قويمىدى. نەتىجىدە، قاسىم خۇددى «ئۆزى كەتكەن يارىم، ئۆزى كەلگەن يارىم» دېگەندەك بويىنىنى قىسىپ ئۆيگە كەلدى...

بالىسىنىڭ يارامسىزلىقىدىن غەزەپلەنگەن دادا كۆزىنى يۇمۇپ ئۇنىڭ تويىنى قىلىپلا خوشلاشماقچى بولدى. بىر نەچچە قېتىم ئۆزى كۆڭلىگە پۈككەن ئۆيلەرگە ئەلچىمۇ ئەۋەتتى. ئەلچىلەر ئۇنىڭغا يېتىن ئۆيلەرگە بارغان بولسىمۇ ئوخشاشلا: «ئۆزلىرىنىمۇ ئالەمچە بىلىشىدىكەن، لېكىنىزە قاسىمجاننىڭ يا خىزمىتى، يا بىرەر هۈنىرى بولمىغاچقا پەرزەنتلىرىنىڭ كېيىنكى هال-كۈنىدىن خاتىرجەم بولالمايدىكەن» دېگەن خەۋەرنى ئېلىپ قايتىشتى.

دېمىسىمۇ، بۇ سۆزلەر بەرهەق ئىدى. ئو-

غۇل بالا بولسىغۇ كارىچا غىلىق. ئەمما قىزى بار كىشىلەر بالاغەتكە يەتكەن قىزىنىڭ تويى ئىشىغا كەلگەندە «يەتتە ئويلاپ، بىر كەس»-مىسە بولمايدۇ ـ دە، ئالدىراقسانلىق قىلىپ بولغۇسى قۇدىلارنىڭ ئەمەلدار ياكى پۇقرا، باي ياكى كەمبەغەللىكى ئۈستىدىلا ئويلىنىپ، بولغۇسى كۈيئوغلىنىڭ ئەقلى ـ هۇشى بار ـ يوقلۇقى، قولىدىن ئىش كېلىدىغان ـ كەلمەيدىغانلىقى... بىلەن هېسابلاشمىسا قىزىنىڭ كېيىنلىكىدىن خاتىرجەم بولۇش قىيىن. چۈنكى، ئۆيىنى ئەر ـ ئايال تۇتىدۇ، ئاتا ـ ئانا دېگەن جاهانغا تۇۋرۇك بولمايدۇ. ئاتا ـ ئانىدىن ئايرىلغاندا ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى قامدىيالايدىغان، ئايالىنىڭ خوشاللىقىغا كۈلكە، خاپىلىقىغا قايغۇ ئاتا قىلالايدىغان بولغۇسى كۈيئوغۇلغا كىشىلەر قىزىنى ياتلىق قىلسا بولىدىغانلىقىنى دادا ئوبدان چۈشىنەتتى. شۇڭا دادا قىزلىق تەرەپلەردىن رەنجىمىدى. ئەكسىچە ئوغلىنىڭ يارامسىزلىقىدىن كەلگەن ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ، نېمىلا بولمىسۇن ئوغلىنى بىرەر ئىدارىغا ئورۇنلاشتۇرۇش قارارىغا كەلدى. ئۇ قايسى ئورۇنغا كۆپ كۈچ سەرپ قىلمايلا ئورۇنلاشتۇرۇش هەققىدە خېلى كۆپ ئويلاندى هەم ئىزدەندى. ئاخىرى بىۋاستە ۋە ۋاستىلىق يوللار بىلەن «S» زاۋۇتىنىڭ ياغاچچىلار شتاتى تېخى تولۇق ئەمەسلىكىدىن خەۋەر تاپتى ـ دە، ئاۋۋال قاسىمنى ياغاچچى ئۇستامغا شاگىرتلىققا بەردى. بىر يېرىم يىل ئۆتكەندە دۇكان ئايرىپ ئۆز ئالدىغا ئىش تۇتتى. ئاردىن بىر ـ ئىككى ئاي ئۆتۈش بىلەن ئۇ شۇ زاۋۇتنىڭ دوگۋار ئىشچىسى بولدى.

قاسىم بۇ هۈنەرگە بارا ـ بارا كۆنۈپ قالدى. چۈنكى ئۇ ئەمدى بۇرۇنقىدەك «ئىش-

سىز» لاردىن ئەمەس ئىدى. كۆڭلىگە ياقان قىزدىن بىرەرسى: «قەيەردە ئىشلەيسىز؟» دەپ سوراپ قالسا، يۈرەكلىك جاۋاب بېرەلەيتتى. ياخشى كۆنلەرنىڭ يامىنى كېلىپ قېلىپ ئىشتىن ئايرىلىپ قالسىمۇ، مۇشۇ ھۈنىرى بىلەن بىر ئۆينى قامداپ كېتەلەيدىغانغا ھەر قانداق بولغۇسى قېيىن ئانا ھەم ئاتىلارنىڭ كۆزى يېتەتتى.

شۇ كۈنلەردە قاسىمنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ تويىنى قىلىشقا ئالدىرىدى. ئىچكى جەھەتتە ئۆزلىرىگە يارىغان تەگتۇشلىرىنىڭ قىزلىرىنى ئۇقۇشۇپمۇ ياقتى. بىر ئەمەس، ئۈچ ئائىلىگە ئادەم قويۇۋېدى، ھەممىسى ماقۇل بولۇشتى. دادىسىنىڭ نەزەرىدە بىر تەرەپ بىلەن گەپنى ئۈزمەي تۇرۇپ ئىككىنچى، ھەتتا ئۈچىنچى بىر تەرەپكە ئادەم قويۇش تازا بىر قاملاشمىغان ئىش. ئەمما ئۇ «ناۋادا بىرەرسى ئۇنىماي قالسا ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلغىنىمۇ تۈزۈك» دەپ ئويلىغانىدى. ئەپسۇس، قاسىمغا ئۈچ قىزنىڭ بىرەرسىمۇ يارىمىدى. گەرچە تولۇق ئوتتۇرىدا ئوقۇۋاتقان چېغىدا ئىچپەش تارتىشىپ يۈرگەن بىر قىز ھازىر ئىشسىز بولسىمۇ، قاسىمنىڭ ئۇنىڭغا مەيلى بار ئىدى. ئۇ ئەسلىدە ئىشقا ئورۇنلىشىشنىڭ ئالدىدا ئۇ قىزغا كۆڭلىنى ئىزھار قىلماقچى بولغانىدى، لېكىن جۈرئەت قىلالمىغانىدى. شۇڭا ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆرسەتمىسىگە تولۇق بويسۇنغانىدى. ئەمدىچۇ؟ ئەمدى ئۇ دېگەن مۇقىم ئورنى بار، ھۈنىرىمۇ بار ئادەم بولۇپ قالدى. باشقىلاردىن قۇسۇر چىقىرىپ تۇرۇۋالسا ئۇ قىزنى قولغا كەلتۈرگىنى - كەلتۈرگەن.

قاسىمنىڭ ئاتا - ئانىسى دەسلەپتە ھەيۋە قىلىپ باققان بولسىمۇ، ئاخىرى ئۇنىڭ دېگەن يېرىگە ماقۇل بولۇشتى ۋە ئەلچىمۇ ئەۋەتتى. ئەمما قىزنىڭ ھازىرقى ئانىسى ئۆگەي، دادىسى بولسا ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا ئۆلۈپ كەتكەن، قىز بىلەن ئۆگەي ئانا بىر ئۆيدە، ئۆگەي ئانا دەپ - دۇنيا دېسە چېنىنىمۇ ئايىمايدىغان مەزلۇم بولغاچقا تويلۇقنى ھەددىدىن زىيادە ئارتۇق سالدى. قاسىمنىڭ ئاتا - ئانىسى بۇ تويىنى قىلىشتىن ۋاز كېچىشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن ئىدى. شۇڭا بۇ چاغدا قاسىم قىز بىلەن كۆرۈشتى ۋە ھازىرقى تويلۇقتىن سەككىز يۈز يۈەن ئەتراپىدا قىسقارتىۋەتسە قاسىم ئاتا - ئانىسىغا ئۇقتۇرماي مىڭ يۈەن تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى، توي بولۇشقا پۈتۈشۈپ ئىككى تەرەپ بىر يەرگە كەلسىلا، تويىنى چوقۇم مىڭ يۈەننى تاپشۇرغاندىن كېيىن قىلسىمۇ بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ۋاقتى سەل كېچىككەن بىلەن ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىنىڭ زىيان تارتمايدىغانلىقىنى پەملىگەن ئۆگەي ئانا دەرھال ماقۇللۇق بىلدۈردى.

ئۆگەي ئانا قارىماققا تويىنىڭ ئازراق كەمكوسىسى بارلىقىنى دەستەك قىلغىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە قاسىمنىڭ مىڭ يۈەن پۇلنى بالدۇرراق تاپشۇرۇشىنى تەقەززالىق ئىلكىدە تۈت كۆزى بىلەن كۈتەتتى، ھەتتا ئۇ تېخى قىزدىغا يالغاندىن پوپوزا قىلىپ، بىر نەچچە قېتىم: ناۋادا ئۇ قەلەندەر پۇلنى ۋاقتىدا ئېلىپ كەلمىسە، بۇ تويىنى بۇزۇپ، قىزنى باشقا بىرسىگە ياتلىق قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. قىز ئارقىلىق بۇ سۆزدىن خەۋەر تاپقان قاسىم جىددىيلىشىپ قالدى. دوست-بۇرادەرلىرىدىن ئاران ئىككى يۈز كويچە تاپتى. قالغان پۇل تېخى كەم ئىدى، ئۇ بىر تەرەپتىن ئىشلەپ، يەنە بىر تەرەپتىن بوش ۋاقىتلاردا پۇل تولۇقلاشنىڭ غېمىدە پايپېتەك بولدى…

« خۇدا بەرسە ئاسماندىن تاشلاپ بەرمەيدۇ، مۇشۇنداق باھانە ـ سەۋەبلەر بىلەن بېرىدۇ، خۇدا ئامان-ئېسەن قىلسا، بۇنىڭ بىلەن شۇ... شۇ... ھى- ھى- ھى » دەپ ئۆز ئۆزىگە سۆزلەپ ئۆيىگە ئالدىراش كىرىپ كېتىۋاتقان روزاخۇن ئۇستامنىڭ سۆزى قاسىمنى بىردىنلا ئۆزىگە جەلب قىلدى، ئۇ ھازىرلا بىر ئىش بىلەن ياتىقىغا كېلىپ يەنە ئىش ئورنىغا چىققانىدى. ئەمدى ئۇ روزاخۇن ئۇستامنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىغا قۇلاق سالدى، «ئەللىك كوي پۇل ئۈچ ئاي بولا ـ بولمايلا خۇدايىم بۇيرىسا ئىككى مىڭ كويچە بولۇپ قاپتۇ، بۇ پۇلنى... بۇ پۇلنى ئەمدى... »

قاسىم بۇ سۆزلەردىن روزاخۇن ئۇستامنىڭ ئۆتكەندە ئەللىك يۈەنلىك مۇكاپاتلىق لاتارىيە بېلەتى ئالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى. دېمەك، روزاخۇن ئۇستامغا ئامەت كەلگەن دەپ پەرەز قىلدى. ئۇ ئەمدى باشقا يەرگە قارىغۇدەك دوقۇرۇپ يۈرگىچە، بىرگە ئىشلەيدىغان بۇ ئۇستامىدىن پۇل قەرز ئېلىش قارارىغا كەلدى. چۈنكى، بۇ ئۇستام بىر جان بولغاچقا بۇنچىۋالا كۆپ پۇلنى ئىشلىتىپ بولالمايدۇ، دەپ قىياس قىلدى قاسىم.

قاسىم كۆڭلى توق ھالدا ئىش ئورنىغا بېرىپ، بىر سائەت چامىسىدا ئىشلەپ روزاخۇن ئۇستامنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئەمما ئۇ تېخى قايتىپ كەلمىگەنىدى. قاسىم روزاخۇن ئۇستامنى ئۇنىڭ ئۆيىدىن قىرىق گەزچە كېلىدىغان غەرب تەرەپتىكى چوڭ يولنىڭ دوقمىشىدا تۇرۇپ ساقلىدى، چۈشتىن كېيىن ئىشقىمۇ بارمىدى. روزاخۇن ئۇستام تەخمىنەن سائەت تۆتلەردە قايتىپ كەلدى.

روزاخۇن ئۇستامنىڭ قارىسى كۆزگە ئىلىنىش بىلەنلا قاسىمنىڭ تاقىتى ـ تاق بولدى. ئۇ ئەسلىدە ئۇستامنىڭ ئالدىغا بارماقچى بولۇۋىدى، شۇ ئەسنادا خۇددى قېرىشقاندەك « كۆرسە ھالى يوق، كۆرمىسە كارى يوق » بولۇپ يۈرگەن بىر دوستى كېلىپ قالدى. ئۇلار ئىككى ئېغىز پاراڭلىشىپ بولغىچە روزاخۇن ئۇستام دوقمىشىدىن ئايلىنىپ ئۆيىگە ماڭدى. قاسىم ھېلىقى دوستىغا ئىش ئورنىغا كېچىكىپ قالغانلىقىنى باھانە قىلىپ تېزلا خوشلاشتى ـ دە، ئۇنى كۆزدىن غەلەت قىلىپلا روزاخۇن ئۇستامنىڭكىگە ئىشىكىنىمۇ چەكمەي كىرىپ كەلدى.

— ياﺋاللا ئۇستام ئەجەبمۇ ساقلاتتىلا مېنى،— قاسىم كارىۋاتتا ئولتۇرغان روزاخۇن ئۇستامنىڭ ئۇدۇل تەرىپىدىن ئورۇن ئېلىپلا شۇنداق دېدى.

— بىرسى مېنى ئىزدىگەنمىدى؟

— ياق.

— نېمىشقا ساقلىدىڭ ئەممە؟— روزاخۇن ئۇستام ئورنىدىن تۇرۇپ چايداندىن ئىككى پىيالە چاي قۇيدى، داستىخانىمۇ سالماي پىيالىنىڭ بىرىنى قاسىمغا بېرىپ، بىرىنى ئۆز ئالدىغا قويدى.

— سىلىگە ھاجىتىم چۈشۈپ قالغانىدى،— قاسىم چاينى پۈۋلىگەچ جاۋاب بەردى.

— نېمە ھاجەتتى ئۇ؟

— توي قىلماقچى ئىدىم ئۇستام، سىلىدىن ئازراق قەرز ئالايمىكىن دېگەنتىم.

— نېمە دەيدىغانسەن قاسىم، « خۇدايىم بەرسە شەيتاننىڭ كۆزى قىزىرىپتۇ » دېگەندەك، مانا بۈگۈن قولۇمغا ئازراق پۇل كىرىۋىدى، شەيتىنىڭ مۇشۇ ئويغا ساپتۇدە سېنى؟!

روزاخۇن ئۇستام بۇ سۆزلەرنى قوپال ھەم نارازىلىق تەلەپپۇزىدا ئېيتتى. قاسىم يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

— ئۈزۈنغا قالماي قايتۇرىمەن ئۇستام.

— دوپپامغا جىگدە سالىمەن دىمە، بىلىپ
قوي، بۇ پۇلنىڭ بىر پۇڭنىمۇ زايا قىلمايـ
مەن. شۇڭا سەندىن قانچىلىك ئالسەن دەپـ
مۇ سوراپ قويمىدىم!

— ساقلاپ يېتىپ قانداق قىلىملا؟

— ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ئىشلىتىمەن!

قاسىم جىمىپ قالدى، ئېھتىمال ئـۈچۈن
باشقىلارنى ئويلاپ باقتى. ئەمما ئۇنىڭ ئەمـ
دى بۇنىڭدىن باشقا بارىدىغان يېرى، كـىـ
رىدىغان تۆشۈكى قالمىغانىدى. شۇڭا كاللىـ
سىدا ھەيۋە قىلسام ئۇناپ قـالار دېـگـەن
خىيال پەيدا بولدى ـ دە، ئورنىدىن تۇردى:

— ئۇستام، بوش ئاۋازدا راسـت گـەپ
قىلسام، تومۇرۇمنى تۇتۇۋاتامدىكـىن، دەپ
قالمىسىلا. ئېيتىپ قوياي، بۇگۈن نېمـە بالا
كۆرسەم كۆرەي، سىلىدىن بىر موچەن بولـ
سىمۇ ئالماي چىقىپ كەتمەيمەن!

— نېمە دېدىڭ؟ـ روزاخۇن ئـۇسـتامۇ
ئورنىدىن دەس تۇردى،ـ ساراڭ بولۇپ قالـ
دىڭمۇ، يا ھەيۋە قىلسام قورقامدىكـىن دەپ
چۆچۈرىنى خام ساناۋاتـامسـەن؟… يـوقال،
دەرھال كۆزۈمدىن يوقال!

— سەن قېرىنىڭ شەيتىنى مېنى كـىچىك
كۆرسىتىۋاتامدۇ؟! ئۇنداق ئوڭاي ئىش يوق،
يا پۇلنى بېرىسەن، يـا مـەن بۇ جـانـدىن
تويىمەن!

قاسىم بارغىنچە ئۇنىڭ پايقىسىدىن تۇتـ
تى، قورققىنىدىن نېمە قـىلىشـىنى بـىلمەي
قالغان ئۇستام جېنىنىڭ بېرىچە ۋارقىرىدى:

— ۋايجان…! ئادەم… ئادەم بارمۇ! ـ

— بوش ۋارقىرا دەيمەن، ھەي ئۆلمىگۈر
قېرى!ـ قاسىم ئۇستامنى بېسىپ ئۇستىگە چىقـ
تى، ئىككى قولى بىلەن كارنىيىنى سىقتى. ئۇـ
نىڭ ئەسلىدە ئۆلتۈرۈۋېتىپ بـۇلاپ قاچىدىـ
غان نىيىتى يوق ئىدى. ئـەمـما روزاخـۇن

ئۇستام گاھ كۈچلۈك، گاھ ئاجىز ئېغـىنا قىلاپ
ۋارقىراشقا ئۇرۇنغاچقا، قاسىم ۋارقىراشنى
توختىتىش ئۈچۈن بەزىدە چىڭ، بەزىدە بوش
ئۇنىڭ گېلىنى سىقىۋەردى. بىر چاغـدا ئـۇ
لەسسىدە بولۇپ ھەرىكەتتىن توختـىدى. قاـ
سىم دەسلەپتە ئېتىبار بـەرمـىدى، كـېيىن
كۆڭلىگە ھەر خىل قورقۇنچلۇق ئويلار كېلىشى
بىلەن يۈرىكى قارتتىدە قىلىپ كەتتى. دېمەك،
ئۇ ئاللا بۇرۇن نەپەستىن توختىغان. ئەمدى
باشقا كەلگەننى كۆرمەكتىن باشقا ئامال يوق.
مۇمكىنقەدەر پۇلنى ئېلىۋېلىپ قېچىپ كېتىش
ياكى ئىز قالدۇرماي چىقىپ كېتىپ ئـامال
قىلىش. ئۇ تېز سۇرئەتتە روزاخۇن ئۇستامـ
نىڭ قويۇن يانچۇقىدىن پۇلنى ئـېلىپ يانـ
چۇقىغا سالدى. ئارقىدىن ئەتراپقا قـاراپ
كارۋاتنىڭ ئاستىدىن كىرسىن تۇڭىنى تـاپتى،
كىرسىننى ئالدى بىلەن ئوڭاي ئوت ئالىدىـ
غان نەرسىلەرگە، جەسەتنىڭ ئەتراپىغا چاچـ
تى. قالغان قىسمىنى ئۇدۇل كەلگەن يـەرگە
ئالدىراش سەپتى، ئوت يېقىشتىن بۇرۇن دېـ
رىزىدىن بېشىنى ئوغرىلىقچە چىقىرىـپ ئەتـ
راپنى كۆزەتتى. يۈرىكى سەلجا يېنىغا چۈشكەنـ
دە ئوت ياقتى ـ دە، ئىشىكنى چىڭ تارتىپ
ئىچىدىن ئېتىپ قويۇپلا، كۆزدـىن غـايىـپ
بولدى…

قاسىم ئاپتوبۇسقا چىقىشتىن بۇرۇن پۇلـ
نى ئالدىرىماي سانىۋىدى، ساقلا بىر مـىڭ
يەتتە يۈز كوي چىقتى. ئۆزىنىڭ يېنىدىكى
پۇلنى ئۇنىڭغا ئارىلاشتۇرماي ئايرىم يـانـ
چۇققا سېلىپ، قىزلىق تەرەپكە قاراپ يـول
ئالدى. ئەمما ئۇ «ئۆلگەننىڭ ئۇستىگە تەپمەك»
دېگەندەك، پۇلنى ئاپتوبۇستا يانچۇقچىغا بېرىپ
قويۇشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىدى. ئۇ ئاپتوبۇسـ
تىن چۈشكەندە پۇلنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى،

(ئاخىرى 23 ـ بەتتە)

مىرزاھىد كېرىمى

(ھېكايە)

كۆرگەن چۈشىنىڭ تەسىرىدە پۈتۈن ۋۇجۇدى شېرىن بىر تۇيغۇغا چۆمگەن رابىيە يەنە قانداقتۇر ۋەھىمە ئىلكىدە خاۋاتىرلەنگەن ھالدا چۆچۈپ ئويغاندى، كۆزلىرىنى ئاچتىيۇ، ئۆندەرەپ ئىككى يېنىغا قارىدى، ھېچنېمە ۋە ھېچكىم يوق ئىدى. بىر يېنىدا چۇۋۇلغان بولۇق قارا چاچلىرى كۆرپىگە يېپىلىپ تۇراتتى. بىر يېنىدا بولسا ئۇيقۇلۇقتا قۇچاقلىۋالغان ياستۇق...

« تولا ئەجەب بىر چۈش كۆرۈپتىمەنا، ئۇنىڭ بىلەن ئوقۇمىدىكىمدەكلا... » دېدى ئۇ خۇمارلاشقان قوي كۆزلىرىنى تورۇسقا تىكىپ.

رابىيەم ئۆزىنى قەستەن خورلاپ قويۇۋەتكەن ئېرى سۇلايماننى چۈشەپ قالغانىدى: ئۇ، بەش ياشلىق قىزى بىلەن ئىككى ياشلىق ئوغلىنى ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئۆزىگە ئورۇن راسلاۋاتقاندا ئىشىك قېقىلغانىمىش، قورقۇمسىراپ ئىشىكنى ئاچقانىمىش، قارىسا سۇلايمان تۇرغانىمىش. رابىيەم: «نېمە دەپ كېچىدە كەلدىڭىز؟ » دەپ سورىغىدەك. سۇلايمان: «سىزنى يەنە ئەمرىمگە ئالغىلى كەلدىم» دەپ جاۋاب بەرگىدەك.

« مېنى نومۇسسىز، ھاياسىز خوتۇندەك قەستەن مەجبۇرلاپ ئۆيىدىن چىقىرىۋەتكەن ئەمەسمىدىڭىز؟ » سۇلايمان پۇشمان قىلغان ھالدا ئۆكۈنۈپ دېگۈدەك: «راست، مەن ئۇ چاغدا كۆڭلىڭىزنى چۈشەنمەي گۆدەكلىك قىپتىمەن. ئاجراشقىنىمىزغا ئون يىل بولدىغۇ، ئۈچ قېتىم ئۆيلەندىم، لېكىن خوتۇنۇم خوتۇن، ئۆيۈم-ئۆي بولمىدى. ھېچقايسىسى سىزنىڭ ئورنىڭىزنى باسالمىدى. مەنمۇ كېيىنكى چاغلاردا، توغرىسىنى ئېيتسام، كۆزۈم ئېچىلىشقا باشلىغاندىن كېيىن، سىزنى قوغلىشىپ تىجارەت ئۈچۈن بېيجىڭ، شاڭخەي، گۇاڭجۇ، تيەنجىنلەرگە باردىم. خۇددى خوتەندىكىگە ئوخشاش كوچىدا، ماگىزىنلاردا سىزنى ئۇچراتتىم. كىشىلەردىن گېپىڭىزنى كۆپ ئاڭلىدىم. يامان گېپىڭىزنى ئەمەس، تەرىپىڭىزنى — پەزىلەتلىك مەردانە ئايال، جۇرئىتى، ئېرى بار دەپ ماختىغان تىجارەتچىلەرنى ھەر جايدا ئۇچراتتىم. پېيىڭىزغا چۈشۈپ پايلاپمۇ كۆردۈم. ھېچ ئىش يۈز بەرمىدى. رابىيەم ئەرلەرگە ئۆچ ئىكەن، ئەرلەرنىڭ گېپى چىقسىلا ئاچچىقلىنىپ تاتىرىپ

كېتەمدىكەن» دېگەن مەش-مەش گەپلەر مۇقۇلـ
قىمغا كىرىپ تۇردى. ئويلاپ كۆرۈپ ئەرلەرگە ئۆچ
قىلىۋەتكەن ئۆزۈم ئىككەنلىكىمنى بىلىپ يەتـ
تىم رابىيەم. سىزنى قىز چېغىڭىزدا ياخشى
كۆرۈپ قېلىپ، ئوقۇشىڭىز پۈتكىچە مەكتەپـ
نىڭ ئالدىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرـ
گەنلىكىم، «مەڭگۈ سىز بىلەن ئۆتۈمەن، دىـ
لىڭىزنى ھېچقاچان رەنجىتمەيمەن» دەپ
ۋەدە بېرىپ سىزنى ئىمك بىر تەستە قايىل
قىلغىنىم ھېلىمۇ يادىمدا. مالىيە-سودا تېخـ
نىكۇمىنى پۈتتۈرۈپ كاسسىر بولدىڭىز. سۆزـ
ڭىزدە تۇرۇپ مېنى يەككە تىجارەتچى، بىلىمـ
سىز دەپ تۆۋەن كۆرمەي تەگدىڭىز. تەقدىر
ئاتا قىلغان بۇ بەختتىن ناھايىتى سۆيۈنـ
دۈم، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشىمىز باشلاندى. ھايا تـ
نىڭ لەززىتىنى تېتىتتىڭىز. ئارقا ـ ئارقىـ
دىن قىز، ئوغلىمىز تۇغۇلدى، بېشىم ئاسـ
مانغا يەتتى. مانا شۇ چاغدا سىز ئىچكىرىـ
گە بېرىپ ئۇنۇملۇك تىجارەت قىلىشقا مېنى
دەۋەت قىلدىڭىز. سىزدىن ئايرىلىشقا كۆـ
زۈم قىيماي، شۇندا قىلا جۇر ئەتمىنىڭ يوقلۇـ
قىدىن ئۇنىمىدىم. دائىم مۇئامىلىدە ئادىل،
مۇناسىۋەتتە سەمىمى، ئىلىم ـ سېتىمدا جۇرـ
ئەتلىك، چاققان بولۇشنى دالالەت قىلاتتىڭىز.
مەن ئۇ كۈنلەردە سەۋدىيەمنىڭ يوقلۇقىدىن
«خوتۇن خەقنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسـ
قا، بولمىسا ئېرىغا ئەقىل ئۆگەتمەكچى بوـ
لامدۇ؟» دەپ قاراپ ياخشى نىيىتىڭىزگە پىسـ
سەن قىلمىغانىكەنمەن، سىز بۇنىڭغىمۇ
خاپا بولمىدىڭىز. بىر كۈنى كەچ ياتار چېـ
غىمىزدا سىز: «ئىدارە رۇخسەت قىلدى، مەن
ئۈچ يىللىق توختام بىلەن بېيجىڭغا چىقىدىـ
غان بولدۇم. بالىكىدىن بەش مىڭ يۈەن قەرز ئاـ
لىمەن، سىز ماڭا بەش مىڭ يۈەن بەرسىڭىز، تىـ
جارەت قىلماقچىمەن» دەپ ئىشەنچ بىلـ
لەن مېھرىلىك كۆزلىرىڭىزنى ماڭا تىكتىڭىز،
شۇ چاغدىكى قارىشىڭىز ھەر قېتىم ئېسىمگە
چۈشسە ئۆزۈمنى قويۇشقا جاي تاپالماي قاـ
لىمەن. مەن شۇ ئاخشام سىزنىڭ سەمىمىي
ئىلتىماسىڭىزنى قوپاللىق بىلەن رەت قىـ
لىپ: «مېنىڭ تاپقىنىمغا نېمە ئۈچۈن قانا ـ
ئەت قىلمايسەن؟ خوتۇن كىشى دېگەن ئۆي
ئىشىغا يارالغان، بولۇپمۇ، ماڭا ۋاپاسىز-
لىق قىلماس، دەپ ئىشلىشىڭگە يول قويسام،
ئەجەب بۇنىڭغا قانائەت قىلماي بىر ئوبـ
دان خىزمىتىڭنى تاشلاپ سودىگەرچىلىك قىلـ
ماقچى بولۇۋاتامسەن، ئەقلىسىز» دېگىنىم
ھېلىمۇ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمىدى.
«سۇلايمان نېمە بولدىڭىز؟ مۇشۇ گەپلەرنى
سىز قىلىۋاتامسىز؟ سىزنى خېلى ئاقىلمىق دەپ
بىلەتتىم، بەكمۇ نادان ئىككەنسىزغۇ، سىز
ماڭا ئىشىنىڭ» دېدىڭىز. مەن دەرھال كۆـ
زۈمنىڭ پاختىسىنى چىقاردىم: «سەن قوينۇمدا
يېتىپ تۇرۇپ، مېنىڭ قانداق ئادەملىكىمنى
تېخى بىلمەي كېلىۋاتامسەن؟ ھۇ ئۆزىنى بىـ
لمىگەن قانجىق، قانائەتسىز جالاپ» دېگىـ
نىمنى بىلىمەن، ئېسىلىپ قىزارغان مەڭزىـ
گە چاك قىلىپ بىر تەستەك سالدىڭىز. شۇـ
نىڭ بىلەن كۆزۈمگە قان تىقىلدى. سىزنى
تېپىپ يەرگە يىقىتتىم. قىز، ئوغلۇم: «دادا،
ئانا» دېيىشىپ قىقىراپ يىغلىشىپ كەتتى.
مەن ئۆزۈمنى بېسىپ ئالالماي، ئاغزىمدىن
ھەر خىل بولمىغۇر گەپلەرنى چىقىرىپ، ئۆـ
ىمىغىنىڭىزغا قويماي ئۆيدىن ھەيدەپ چىـ
قاردىم. «بۇ شۇمتەكلەر دىڭنىمۇ ئېلىپ كەت»
دەپ بىچارە مەسۇم گۆدەكلەرنى سۆرەپ چىـ
قىپ كوچىدا قالدۇرۇپ، ئىشىكنى چاڭگىدە
ياپتىم. ئۆينىڭ دېرىزىلىرى دىرىلدەپ ئىـ
شىك ئېشىغا ئۇۋۇا سالغان قالغاچلار ۋىچىرـ
لاپ كەتتى. سۆيۈملۈكۈم، ئىشەنسىڭىز، سىز

كېتىپلا يالغۇز تەكىگە باش قويغىنىمدا پۈ-
شايمان قىلدىم. «نېمىشقا ئۇنىڭ خېتىنى
بەرگەندىمەن، چىرايلىق گەپ بىلەن رايىنى
ياندۇرسام ماقۇل دەيتتىغۇ» دەپ كېچىچە
كىرپىك قاقماي چىقتىم. لېكىن ئەتىسى قاتـ
تىق بوينۇم ئالدىڭىزغا ئېگىلىپ بېرىشىمغا
يول قويمىدى. شۇنىڭ بىلەن يىلالار ئۆتتۈ-
ۋەردى. سۆيۈملۈك، ئوماق بالىلىرىمنىڭ
يۈزىنى كۆرسەتمىدىڭىز. بۇ جازا يۈرەك-
باغرىمنى ئېزىۋەتتى. سىز ئۆز ئىرادىڭىز-
دىن يانمىدىڭىز، شاڭخەي، گۇاڭجۇلارغا
نەچچە بېرىپ كەلدىڭىز. شەھىرىمىزدە بىرىنچى
بولۇپ چوڭ دۇكان ئاچتىڭىز. ھەر يىلى كې-
زىتتىن يېتىملار مەكتىپىگە نەچچە يۈز يۈەن
ياردەم قىلغانلىقىڭىزنى ئوقۇدۇم، ھەجگە بې-
رىپ كەلگەندىن كېيىن خەلق باشقۇرۇشىدى-
كى مەكتەپنى سېلىشقا نەچچە مىڭ يۈەن ئى-
ئانە قىلغانلىقىڭىزنىمۇ گېزىتتىن كۆردۈم. ئا-
قىۋەت ئۆزىڭىزنىڭ پەزىلەتلىك ئالىيجاناب
ئانا ئىكەنلىكىڭىزگە جامائەتنىلا ئەمەس،
مەندەك جاھىلنىمۇ قايىل قىلدىڭىز رابىيەم.
مەن تىرىك تۇرۇپ بالىلار ئاتىسىز، يېتىم
بولۇپ قالمىسۇن، مېنى كەچۈرۈڭ. يار-
دىمىش ئۈچۈن، بالىلىرىمغا مېھرىبان ئاتا بو-
لۇش ئۈچۈن ئۆيىڭىزگە كەلدىم...»

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان رابىيەم «ياق،
كېتىڭ، بۇنداق كېچىدە ئۆيۈمگە كىرسىڭىز
بولمايدۇ» دەپ كەينىگە يانغىدەك، سولاي-
مان: «بولىدۇ، بالىلارنىڭ ئاتىسى بولغان
ماڭا بولىدۇ» دەپ ئىچ كۆڭلەك بىلەنلا
چىققان رابىيەمنى دەس كۆتەرگىنىچە ئۆيگە
ئېلىپ كىرگۈدەك. بۇ ئۆي ئون بەش يىل بۇرۇن
ئۇ تويى قىلغان كېچىسى سولايمان بىلەن
ياتقان ئۆينىڭ خۇددى ئۆزىمىش، گويا-
دەپ ئەتىر پۇراپ تۇرغىدەك، كىيىملىرىنى
سېلىپ تاشلىۋەتكەن سولايمان رابى-
يەمنىڭ تېپىچەكلەپ قارشىلىق قىلغىنىغا قوي-
ماي ئۇنىڭغا ئېسىلغانىمىش. رابىيەم ئىزا-
نومۇستىن ئىككى قولى بىلەن كۆزلىرىنى چىڭ
ئېتىۋېلىپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىۋەتكەن-
مىش... بىر چاغدا ئىككىسى بىر ئازادە پار-
لىق مۇنچىدا يۇيۇنىۋاتقىدەك. رابىيەم سو-
لايماندىن كۆز ئۈزەلمەي قاراپ قالغان-
مىش. سولايمان بىردىنلا ياتۇلەك بىر ئا-
دەمگە ئۆزگىرىپ ھىجايغان ھالدا: «خېنىم،
ئەجەب چىرايلىق بېلىق ئىكەنله» دېگۈدەك.
رابىيەم ئەنە شۇ يۇگلۇق قوللىرىنى سوزۇپ،
ئۆزىنى قۇچاقلىماقچى بولغان بۇ ناتونۇش
ئادەمدىن قورقۇپ، ھەم شېرىن ھەم ۋەھـ
ىملىك تۇيغۇ ئىلكىدە ئويغىنىپ كەتكەنىدى.

× ×

رابىيەم بۇ چۈشىدە پۈتۈن ئۆتمۈشىنى
كۆرگەنىدى. سولايماننىڭ يېلىنىپ ئېيتقان
سۆزلىرى ئېسىدە شۇنداق ئوچۇق تۇرۇپتۇ.
خۇددى ئوڭىدا ئېيتقاندەك ئۇنى بىئارام قىلىپ
قويۇۋاتاتتى. چۈش دېگەن ئەجەب نەرسە ئۇ،
ئۆزىنىڭمۇ، سولايماننىڭمۇ ئون يىل بۇرۇنقى
ھالىتىنى كۆرگەنىدى. لېكىن كەچۈرمىش ئون يىل
ئىچىدە يۈز بەرگەن. ئۇ چاغدا يىگىرمە بەش
ياش بولسا، ھازىر ئوتتۇز بەش ياش، سولايمانمۇ
ئوتتۇز ياشتىن قىرىق ياشقا ھالقىغان. قىزى
ئاينىسا ئون بەش ياشقا كىردى. تولۇق ئوتتۇر-
نىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدۇ. ئوغلى جالال ئون
ئىككى ياش. تولۇقسىز ئوتتۇرىنىڭ ئىككىنچى
يىللىقىدا ئوقۇيدۇ. دېمىسىمۇ چۈشىدە سولايمان
سۆزلىگەنلەرنىڭ ھەممىسى راست، ئۆزى شۇنچە
ياخشى كۆرگەن، ئىشەنگەن، ئۈمىد باغلىغان ئېرى
ئۇنىڭ ياخشى تىلەكلىرىنى يەرگە ئۇرۇپ، ئەل-
جامائەت ئالدىدا قاتتىق خورلىغانىدى. ئىن-
سانلىق قەدرى - قىممىتى پايمال قىلىنىپ،

ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىلغان رابىيەم، ئەتى-سىلا سوتقا بېرىپ سۇلايماندىن خېتىنى ئال-غانىدى. ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭمۇ توسۇشىغا بوي بەرمەي، بانكىدىن بەش مىڭ يۈەن قەرز ئالدى. ئۆزىنىڭ ئالتۇن هالقا، ئۈزۈك ۋە بىر قىسىم كىيىم - كېچەكلىرىنى سېتىپ يەنە بىرەر مىڭ يۈەن جايلاپ دەسلەپ رەستىدە يايما ئاچتى. بىر يىلدىن كېيىن سودىنىڭ يولىنى بىلىپ قالغان رابىيەم خۇداغا تە-ۋەككۇل قىلىپ سەپەرگە چىقتى.

«ياخشى نىيەت — يېرىم دۆلەت» دېگەن ماقالدا هېكمەت بار، ئەمما جۈرئەت بول-مىسا ياخشى نىيەتنى ئەمەلدە كۆرسىتىش قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟ رابىيەم جۈر-ئەتلىك ئايال ئىدى. ئۇ تۇنجى سەپىرىدىلا كۆزلىگەن پايدىغا ئېرىشتى. ئاتا - ئانىسى-نى خوش قىلىپ قەرزدىن ئادا - جۇدا بول-دى. بۇ ئۇنىڭ مىسكىن روھى-نى كۆتۈرۈپ ئۈمىدلەندۈردى.

شۇنىڭ بىلەن ئىككى - ئۈچ قېتىم سەپەر قىل-دى، يەنە بىر تىجارەتچى ئايال بىلەن بىرلىشىپ بىر كىچىك ماگىزىن ئاچتى. ئۇنىڭ سەرمايى-سى قىرىق مىڭ يۈەندىن ھالقىغانىدى. تۆتىنچى قېتىم تېخىمۇ يىراق سەپەرگە چىقىپ سەئۇ-دى ئەرەبىستانىغا بېرىپ، بىر مۇسۇلمان ئايال تىجارەتچى بولۇش سۈپىتى بىلەن بەي-تۇللانى تاۋاپ قىلىپ، مەدىنەنى زىيارەت قىلدى. قايتىشىدا ئېلىپ بارغان ماللىرى-نى سېتىپ، ئۆزى مۇۋاپىق دەپ بىلگەن بىر قىسىم ماللارنى ئالغاندىن كېيىن، ئايروپى-لان ئارقىلىق كاراچىغا يولغا سېلىۋېتىپ ئىستامبولغا باردى. ئىستامبولدىن ئايرو-پىلان ياكى پاراخوت بىلەن قايتماي تۆ-رۇقلۇق يولى بىلەن باغدات، تېهران-لاردىن ئۆتۈپ پاكىستانغا كەلدى. بىر قى-سىم ماللىرىنى كاراچى، راۋالپىندى، لاھور-دا سېتىپ، يەنە مال ئالدى، بىر ماشىنا دېگۈدەك مال بىلەن ۋەتەن قويىنىغا قاي-تىپ كەلدى. يېڭى ئاچقان بوزدەك ئۇنىڭ پىكىرىمۇ ئېچىلىپ، نەزەر دائىرىسى كېڭەي-گەنىدى. ئانا يۇرتىغا قەدەم قويغاندىن كې-يىن، خەلق باشۇرۇشىدىكى ئوتتۇرا تېخ-نىكوم قۇرۇلۇشىغا ئون بەش مىڭ يۈەن ئىئانە قىل-دى. شاڭخەي، گۇاڭجۇ شەهەرلىرىگە يەنە ئىككى قېتىم بېرىپ كەلدى. سەرمايىسى يۈز مىڭ يۈەندىن ئاشتى. ئەمدى ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئاچقان كىچىك ماگىزىنى، گى-لەم توقۇش كارخانىسى بار.

بۇ نۆۋەت ئۇ خوتەندىن قەشقەرگە گى-لەم ئېلىپ كەلگەنىدى، قەشقەر بىلەن خو-تەننىڭ ئارىلىقى ئۇنىڭ ئۈچۈن قوغۇنلۇق-نىڭ يولىدەك بولۇپ، پات - پات كېلىپ - كېتىپ تۇراتتى. بىر قىسىم گىلەملىرى سې-تىلىپ ئون مىڭ يۈەن كىرىم بولغانىدى. بۇ پۇلنى پوچتىدىن خوتەنگە ئەۋەتكەندىن كېيىن، قالغان گىلەملەرنى ئۈرۈمچىگە ئې-لىپ بېرىپ ساتماقچى بولۇۋاتاتتى.

× ×

ئۇ بۈگۈن بازار ئارىلاپ، ئادەتتىكى-دىن بۇرۇنراق ياتىقىغا قايتىپ كەلدى. چاي دەملەپ ئىككى پىيالە ئىچىۋالدى-دە، كارىۋاتقا چىقىپ ياتتى.

ئۇنىڭ هازىر هېچكىمنىڭ ئالدىدا تىل قىسىنچىلىقى ۋە هېچكىمدىن قەرزى يوق ئى-دى. بىراق ئۇ، ئۆزىنى بۇنىڭ بىلەن بەختلىك هېسابلىمايتتى. بېيىغانسېرى ئالاقە دائىرىسى كېڭىيىپ ئۇچرىشىدىغان ئادەملەر كۆ-پەيگەن بولسىمۇ، ئۆزىنى يەنىلا يالغۇز سېزىپ غېرىپسىناتتى. مەيلى خوتەندىكى ئۆيىدە بولسۇن، مەيلى قەشقەر، ئۈرۈمچىدە

بولسۇن، مەيلى شاڭخەي، گۇاڭجۇدىكى مېھمانخانا يا تىمەدا بولسۇن، ماناشۇنداق بازار ئايلىنىپ كىرگەن چېغىدا، ئۆزىنىڭ يالغۇزلىقىنى ھېس قىلىپ غەم قىلاتتى، مۇڭلىناتتى، كۆڭۈلدىكىدەك ئەرگە ئېرىشەلمىگەنلىكىدىن قايغۇراتتى. تۇنجى ئېرى بولغان سۇلايمان پات ـ پات ئۇنىڭ خىيالىدىن كېچەتتى، ئۇنىڭ ئۆزىنى خورلاپ ئىككى بالىغا قارىماي ئۆيدىن ھەيدەپ چىقارغانلىقى ھەر قېتىم يادىغا چۈشسە بەدىنىگە تىكەن سانجىلغاندەك بولۇپ، مۇھەببىتى نەپرەتكە ئايلىناتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاجراشقاندىن تارتىپ بالىلىرىنى ئاتىسىغا كۆرسەتمىگەن، پۈتۈن مېھرى ـ مۇھەببىتىنى بىر جۈپ ئوغۇل ـ قىزىغا بەرگەنىدى. قەيەرگە بارسا، شۇ يەردە ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋالىدىغان غىلجىڭ، سۆيۈق، شەھۋانىلىققا بېرىلگەن ئالا كۆڭۈل كەززاپلار ئۇنى ئەرزاتىدىن يىرگەندۈرۈپ بىزار قىلىۋەتكەنىدى. شۇڭا ھېچكىمگە كۆڭۈل بەرمەي تۇل خوتۇن بولۇپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. بالىلىرى بوۋىسىنىڭ قېشىدا تۇراتتى.

رابىيەم ئۆتمۈشىنى ئويلاپ ئېغىر تىنىدى، سۇلايمان يەنە كۆز ئالدىغا كەلدى. بايا رەستە ئارىلاپ يۈرگەندە، شىلەپە كەيگەن، چىرايلىق ياسالغان قاپقارا بۇرۇتى قەددى ـ قامىتىگە سالاپەت بېغىشلىغان بىر كىشىنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قارىغانلىقىنى، بۇنىڭ بىلەن يۈرىكى زىڭىلداپ پۈتۈن ۋۇجۇدىنىڭ بوشىشىپ كەتكەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. رابىيەم توختاپ قايرىلىپ قارىغاندا، ھېلىقى كىشىنىڭ سۇلايمان ئىكەنلىكىنى تونۇدى. ئۇنىڭ ئۆزىگە گەپ قىلاي دەپ ئاغزىنى ئۆمەللىگەنلىكىنىھەم كۆردى. ھالبۇكى نېمە ئۈچۈندۇر ئالدىراپ ياتاققا يېتىپ كەلدى، بۇرۇنمۇ نەچچە قېتىم شۇنداق قىلغانىدى، بۇ ئازار يېپىشىنى خالىمىغانلىقىدىن بولسا كېرەك، ئېھتىمالىم.

رابىيەم قوپۇپ ئولتۇردى، ئۇياققا ـ بۇياققا قارىدى، چايدىن يەنە بىر پىيالە ئىچتى. ھەر قانداق قىلىپ كۆز ئالدىدىن سۇلايماننىڭ خىيالىي سىماسىنى نېرى قىلالمىدى. بۇ سۇمباتلىق، قارا قاش، قارا بۇرۇت مېھرىبان سۇلايمان ئىدى. رابىيەمنى ياخشى كۆرگەن، نېمە دېسە شۇنى قىلىپ بېرىشكە تەييار تۇرغان مەردانە يىگىت سۇلايمان ئىدى. بىردىن بۇ خىيالىي سىمانىڭ بۇرۇتلىرى تىكەنلىشىپ، تاش يۈرەك ياۋۇز ئادەمگە ئايلاندى، رابىيەمنىڭ يۈرەك باغرى شۈركىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ قوي كۆزلىرىدىن توغاچتەك قىزىل مەڭزىگە ياشلىرى سىرغىپ چۈشتى. كۆز ياشلىرى توختىغاندا ئۇ، ئۇخلاپ قالدى ۋە بايىقى ئاجايىپ چۈشنى كۆرۈپ... چۆچۈپ ئويغانغاندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ئېسىگە كېلەلمىدى ھەم ئۇزۇندىن بېرى كۆرۈلۈپ باقمىغان ۋۇجۇدىدىكى سۆيۈنۈش ھەم ئۆزىنى قۇچاقلىماقچى بولغان يۈكلۈك قارا قول پەيدا قىلغان دەھشەتلىك ۋەھىمە ئۇنى گاڭگىرىتىپ قويغانىدى.

رابىيەم بۇ ياتاقتا ئۆزىنىڭ يالغۇز ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنى سۆيۈندۈرگەنمۇ، ۋەھىمە قىلدۇرغانمۇ كۆرگەن چۈشى ئىكەنلىكىنى ئاخىرى بىلدى، كۆڭلى بىر ئاز ئارامىغا چۈشۈپ ئورنىدىن تۇردى. «تۇۋا ئەجەب بىر چۈش كۆرۈپتىمەنا، ئۇنىڭ بىلەن ئوچۇمدىكىدەك...» ئىككىنچى قېتىم كۆڭلىدىن بىر ئوي كەچكەندە، ئۆزىنىڭ بىر ئەرگە، بولۇپمۇ سۇلايمانغا مۇھتاج بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندى: «ئۇنداق كۈنلەر ئەمدى نېسىپ بولمايدۇ» دەپ ھەسرەتلەندى. ئۇ تېخىچە ئۆزىنىڭ

ئىچ كىيىمى بىلەنلا كارىۋات يېنىدا ئۆرە
تۇراتتى. بىردىن تامدىكى ئەينەككە قاراپ
ئۆزىنىڭ گۈزەل قامىتىنى كۆردى. سۇلايمانـ
غا ياتلىق بولغاندا قارا چاچلىرى بوستان
قىلىپ ئۆرۈلگەن شوخ قىز ئىدى. مانا ئەمـ
دى تولۇن ئايدەك تولۇپ ساھىبجامال جۇـ
ۋانغا ئايلانغانىدى. كەڭ يەلكىسى، دولقۇنـ
لىنىپ تۇرغان يۇمران كۆكرىكى، ئىچ كۆڭـ
لەك يېپىپ، كۆتۈرۈلۈپ چىققان ساغرىسى
ئۇنىڭ بېلىنى بىر تۇتام قىلىپ كۆرسىتىپ،
سۇمبات قامىتىگە كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان
لەۋەنلىك بەخش ئەتكەنىدى. ئۇ بىلەك سا-
ئىتىگە قاراپ، سائەت ئىككىدىن ئون ئۈچ مىنۇت
ئۆتكەنلىكىنى بىلدى. تازا ئۈچ سائەت ئۇخـ
لاپتۇ ـ دە! كۆكسىگە يېيىلىپ تۇرغان چاچـ
لىرىنى ئارقىغا تاشلاپ ياندىلىدى. قارا
كاستيۇم، يوپكىسىنى كىيىپ، ئالماشتۇرىـ
دىغان كىيىملىرى سېلىنغان چوڭگۈللۈك خاـ
شۇ سومكا بىلەن دائىم بىللە ئېلىپ يۈرىـ
دىغان چىرايلىق كىچىك سومكىسىنىمۇ ئېلىپ
مۇنچىغا قاراپ ماڭدى. بۇ سومكىدا ئون
مىڭ يۈەن بار ئىدى، مۇنچىدا يۇيۇنۇپ
چىققاندىن كېيىن بۇ پۇلنى خوتەنگە ئەـ
ۋەتمەكچى بولغانىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇـ
دىدىن غەيرەت ـ شىجائەت جۇش ئۇرۇپ
تۇراتتى.

× ×

رابىيەم مېھمانخانىدىن چىقتى، غۇر ـ غۇر
كۈزشامىلى يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى ئاكاتسىيە
دەرەخلىرىنى ئىغاڭشىتىپ سارغايغان ياپـ
راقلارنى ئۇنىڭ ئاياغ ئاستىغا تۆكەتتى.
كۈن غەربكە قىيسايغان بولۇپ، ئۇنىڭ سۇس
نۇرى ياپراقلاردا، ئىككى ياندىكى بىنالارـ
نىڭ ئەينەكلىرىدە، رابىيەنىڭ ئويچان كۆزـ
لىرىدە ئەكس ئېتەتتى. يەرۇ ئاسمان كۈز
پەسلىگە خاس ساغۇچ تۈس ئالغان، ئۇ كېتىـ
ۋېتىپ سۆۋەت ـ سۆۋەتتىكى قىزىرىپ پىشـ
قان ئانار، ئالمىلارنى كۆردى. زۇمرەتتەك
سۈپ ـ سۈزۈك بەشكېرەم ئۈزۈملىرىگە قاـ
راپ ئۆتتى. سۆۋەتتىكى ئالتۇندەك تاۋاـ
نىپ تۇرغان ئەنجۈرگە كۆزى چۈشكەندە «ئۇـ
چىنچى ئىشتىقى ئوخشايدۇ، ياتا قىقا قايتـ
قاندا بىر سۆۋەت ئاغاچ كېتەي» دەپ كۆڭـ
لىگە پۈكۈپ قويدى. لېكىن ھېچكىمنىڭ يۈـ
زىگە قارىمىدى. كەينىدىن قالماي كېلىۋاتـ
قان قارا ماتاق يىگىتنى ئۇ كۆرمىدى. ئاـ
خىر ھەر قېتىم قەشقەرگە كەلسە بېرىپ يۇـ
يۇنىدىغان مۇنچىغا يېتىپ كەلدى. بۇ خىلـ
ۋەت مۇنچا ئىدى. ئۇ بېلەت ئېلىپ ئونيەتـ
تىنچى نومۇرلۇق ئۆيگە كىردى. يۈزىگە لاپـ
پىدىلا ئىسسىق ئۇرۇلدى، سوپۇن پۇرىقى دىـ
مىقىغا كىرىپ يېنىك چۈشكۈردى. كىيىم ـ
كېچەكنى سالغان خاشۇ سومكىنى دالاندىكى
كارىۋات ئۈستىگە قويدى. ئون مىڭ يۈەن
پۇل سېلىنغان كىچىك قول سومكىسىنى كۆزـ
گە چۈشۈپ تۇرىدىغان ئاستىغا ئىلدى، نېمە
ئۈچۈندۇ ئۇنىڭ يۈرىكى يەنە ئەنسىزلىك بىلـ
ەن سېلىپ كەتتى. ئەنسىزلىك ئىلكىدە ئاـ
دىراپ كىيىمىنى سالدى.

ئىنسانىنىڭ سەزگۈ نېرۋىلىرى ھەمىشە مېڭىگە
ئۇچۇر يەتكۈزۈپ تۇرىدۇ. بۇ ئۇچۇرنى مېـ
ڭە قوبۇل قىلغاندا ئەقىل پەيدا بولىدۇ ۋە
بىر ئىشنى قىلىش ـ قىلماسلىقنى ياكى تەـ
ۋەككۈل قىلىشنى بۇيرۇيدۇ. رابىيەم ئۆز
سەزگۈ نېرۋىلىرىنىڭ بەرگەن ئۇچۇرىدىن
ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەن بولسىمۇ، كۆڭلىنى
ئەنسىزلىك قاپلىۋالدى، كۆزىنى كىچىك قول
سومكىدىن ئالمىغان ھالدا ئىچكىرىدىكى ۋاـ
نىغا چۈشتى، ئىللىق سۇ ئۇنىڭ تېنىگە راـ
ھەت بەخش ئەتتى. شۇندا قىتمۇ ئۇنى ۋەھىمە

تەشۋىشلەنىدۇرمەكتە ئىدى. «مۇشۇ تاپتا
يېنىمدا ياخشى كۆرگەن ئادىمىم بولغان
بولسا... ياق - ياق، سۇلايمان بولغان بول-
سا، بۇنچە خاۋاتىرلەنمەيتتىم.» خىيالىغا
يالت قىلىپ كەلگەن بۇ ئوي، ئۇنىڭ باي
كۆرگەم چۇشىنىڭ تەسىرىدىن ھازىرمۇ ھايا-
جانلىنىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرەتتى، راستىنلا
ئۇنىڭ كۆڭلىگە سۇلايمان كىرىۋالغانىدى.
خىيالىدا رابىيەم سۇلايماننىڭ بوينىغا گى-
رە سالدى، قارا چاچلىرى يىلانىدەك تولغى-
نىپ ئۇنى چىرمىۋالدى. سۇ تامچىلىرى مەر-
ۋايىتتەك تىزىلىپ كەتكەن كۆكسى دولقۇن-
لاپ، مۇڭلانغان كۆزلىرىگە ياش كەلدى. شۇ
چاغدا، ھە شۇ چاغدا مۇنچا ئىشىكى غىچچىدا
ئېچىلدى. ئوۋچى قارىغا ئالغان ئاھۇدەك
چۆچۈپ كەتكەن رابىيەم شۇندداق قاراپلا
ۋانىدا زوڭ ئولتۇرۇۋالدى. بايا ئۇ، ئور-
نىدىن ئىختىيارسىز تۇرۇپ كەتكەنلىكىنى
بىلمەي قالغان بولسا كېرەك، ئىشىكنىڭ
غىچىلدىشى بىلەن كىرىپ كەلگەن ناتونۇش
ئادەمنىڭ كىچىك قول سومكىسىغا قول ئۇ-
زاتقانلىقىنى كۆرگەندە، نومۇستىن ئولتۇرۇۋال-
غانىدى، كىرگەن ئادەم ئۇنىڭغا زادى قارىمىدى.
چاشقانغا ئېتىلغان مۈشۈكتەك چاققانلىق بى-
لەن سومكىنى ئالدى - دە، ئىشىكنى قاتتىق
يېپىپ ئۇچقاندەك چىقىپ كەتتى.

رابىيەم شۇ سېكۇنتتا ئىشىكنىڭ ئىلغۇ-
چىنى ئىلمىغانلىقىنى، يولدا كېلىۋېتىپ بىر
قېتىم ئارقىسىغا قارىغانىدا پاخپايغان چاچ-
لىرى گەردىنىگە چۈشكەن بۇ قارامۇتۇق نا-
ئەھلىنى كۆرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى - دە،
چاچراپ ۋانىدىن چىقتى. «ئوغرى! ئون مىڭ
يۈەن پۇلۇمنى ئېلىپ كېتىۋاتىدۇ، مېنى قارا
باستى» ئۇنىڭ بېشىدا چاقماق چېقىلدى.

ئاتوم بومبىسى چۈشۈپ شەھەر ئەزىم ۋەيران
بولدى، ياق ۋەيران بولغىنى ئادەتتىكى شە-
ھەر ئەمەس، بەلكى ئېتىقاد - ئەقىدە مۇنار-
لىرى قەد كۆتەرگەن، ۋىجدان - نومۇس چى-
راغلىرى بىلەن يورىغان، ئىشەنچ، ئىرادە
بىنالىرى بىلەن ھەيۋەتلىك تۈس ئالغان
قەلب شەھىرى ئىدى. يەنە شۇ دەقىقىدىلا
خارابە ئورنىدا ئەقىل - پاراسەت مۇنارى
قەد كۆتۈرۈپ، ئۇمىد چىرىغى ياندى. جۈر-
ئەت ۋۇجۇدىدىكى قورقۇنچنىڭ ئورنىنى ئال-
دى: «ئوغرىنى تۇتۇشۇم كېرەك!» ئۇنىڭ كى-
يىمى سومكا ئىچىدە ئىدى. ئېلىپ كىيىپ
بولغىچە ئوغرى ئۇزاپ كېتەتتى، رابىيەم
ئەمدى ئويلاپ تۇرمىدى. ئانىدىن تۇغما ھال-
دا مۇنچا ئىشىكىدىن ئېتىلىپ چىقتى. قېرى
دەرۋازىۋەن «خۇدايا تۇۋا، خۇدايا تۇۋا، بۇسا-
راڭ نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى» دەپ كۆزىنى
چىڭ يۇمۇۋالدى.

رابىيەم دەسلەپ ئىككى قولى بىلەن ھەر
قانداق جانلىقنىڭ كۆزى چۈشسە بولمايدى-
غان خاس جايىنى تۇتۇپ يۈگۈردى. ئۆس-
مۈرلۈك چېغىدا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىغا قا-
تناشقانلىقى بۇنداق تېز يۈگۈرەلىگەنىدى،
كۆز يېتىم يەردە ئون مىڭ يۈەن سېلىنغان
قول سومكىسىنى كۆتەرگەن ھېلىقى ئوغرى
ئارقىسىغا قاراپ - قاراپ تېز كېتىۋاتات-
تى. ئۇ ئارقىسىغا بىر قېتىم قارىغانىدا، سوم-
كا ئىگىسىنىڭ قىپ - يالىڭاچ ھالدا قوغ-
لاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ توشقاندەك بە-
دەر قاچتى. چىرايلىق بىر ئايالنىڭ قىپ -
يالىڭاچ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن
كىشىلەرنىڭ تولىسى «تۇۋا» دېيىشىپ ھاڭ-
تاڭ قېلىشتى. «ساراڭ بولۇپ قاپتۇ، بىچا-
رە ئەقلىدىن ئادىشىپتۇ، كىمنىڭ خوتۇنىدۇ،

ئاتا ـ ئانىسى بارمىدۇ؟» دېيىشىپ يانلىرىدىن ئۆتكەندە تەتۈر قارىۋېلىشتى، يا بولمىسا كۆزلىرىنى قوللىرى بىلەن توسۇۋېلىشتى. بەزىلەر ھاياسىزلارچە ھېچنېمىدىن شەھۋانىي نەزەر بىلەن قادىلىشتى، ھەممىنىڭ ئاغزىدا «سارالڭ» دىن باشقا سۆز كەلمىدى.

رابىيەم راستىنلا سارالڭ بولۇپ قالغانمىدۇ؟ پۇلىنىڭ كەينىدىن شەرمەندىلەرچە يالىڭاچ پېتى يۈگۈرگەن بارمۇ؟ ئۇ شۇنداق بىنومۇس ئايالمۇ؟

رابىيەم سۇلايماندىن ئاجراشقاندىن بۇيان چىققان لايىقلار ئاز ئەمەس ئىدى. توي قىلمايمەن دېگىنىنى ئاڭلىغان بەزى لايىقلار ئۇن مىڭ، يىگىرمە مىڭ يۈەن پۇلنى تەكلەپ يېلىنىشىمۇ، رابىيەم سىلىقچە «مەن ئۆزۈمنى ساتمايمەن، ھازىر توي قىلىش نىيىتىم يوق» دەپ ئۇلارنى قايتۇرغانىدى. مىڭ، ئىككى مىڭ يۈەننى تەكلەپ بىر كېچە بىللە بولۇشقا ئۈندىگەنلەرنى «ئەقىل ـ پاراسىتىم، ئىمانىم، ئەمگەك تەرىم بىلەن پۇل تېپىۋاتىمەن، مەن ئۈچۈن نومۇسۇم، پۇل ئەمەس، جاندىنمۇ قىممەتلىك، پۇلىڭىزنى چېكىڭىزگە تېگىۋېلىڭ» دەپ قوغلىۋەتكەنىدى. شۇنداق ئالىيجاناب پەزىلەتلىك ئايال بۈگۈن نېمە ئۈچۈن ئادەم شۇنچە كۆپ كوچىغا نومۇس قىلماي يالىڭاچ چىقتى؟ بۇ كىشىنى ئويلاندۇراتتى.

رابىيەم ئوغرىغا يېتىشىشكە ئۇن قەدەم قالدى. كۆزىنىڭ ئىزغىرىدىن شامىلى ئۇنىڭ بېلىگە چۈشۈپ تۇرغان قارا چاچلىرىنى ئۇچۇراتتى، سىلكىنىپ لىغىلداپ تۇرغان كۆكسىگە ئۇرۇلاتتى. ئۇ قوللىرىنى قويۇۋېتىپ تېخىمۇ كۈچەپ يۈگۈردى. ئاخىر ئوغرىغا ئىككى قەدەم قالدى. مانا ئۇ، ئوغرىنىڭ گەجگىسىگە قاتتىق ئېسىلدى، ئوغرى سەنتۈرۈلۈپ كەتتى.

— ماۋۇ سارالڭ ئادەمنى نېمە قىلاي دەيدۇ، ـ دېدى ئوغرى رابىيەمنىڭ غەزەپتىن چاقناپ تۇرغان يوغان كۆزلىرىگە قاراپ. ئۇ كۈچ بىلەن ئۇرۇلغان كاچات بىلەن دەلدۈگىنىپ يىقىلدى. رابىيەم ئۇنىڭ قولىدىكى سومكىنى بىر سىلكىپ تارتىۋالدى.

— خالايىق، مەن سارالڭ ئەمەس، ئەقلىمدىن ئازغان بىچارىمۇ ئەمەس، تاپتىن چىققان نومۇسسىزمۇ ئەمەس، بۇ ۋىجدانسىز ئوغرىنى تۇتىمەن، دەپ كىيىم كىيىشكە ئۈلگۈرەلمەي مۇنچىدىن قوغلاپ چىققانىدىم، مانا تۇتتۇم. بۇ سومكىدا ئۆزۈم ئەجىر قىلىپ تاپقان 10 مىڭ يۈەن بار ئىدى. خالايىق ماڭا بىر يېپىنچا بېرىڭلار...

رابىيەم ئىككى قولى بىلەن خاس يېرىنى تۇتۇپ يۈكۈنۈپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش قۇيۇلۇۋاتاتتى.

— رابىيەم ـ رابىيەم ماۋۇ پەلتونى كىيىۋېلىڭ.

رابىيەم بۇ تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇپ بېشىنى كۆتەردى، ئالدىدا پەلتونى تەڭلەپ سۇلايمان تۇراتتى. ئۇنىڭغا تۇشمۇ تۇشتىن چاپان، كۆڭلەك، رومال سۇنۇلدى.

رابىيەم يىغلاپ تۇرۇپ پەلتونى كەيدى، بېشىغا رومالنى ئارتتى. سومكىنى سۇلايمانغا بەردى. دەل ۋاقتىدا يېتىپ كەلگەن ساقچىلار ئوغرىنى يالاپ ئېلىپ كەتتى.

— يۈرۈڭ، سىز بەك چارچاپ كېتىپسىز، مەن ئاپىرىپ قوياي، ـ دېدى سۇلايمان بوغۇق ئۈن بىلەن.

تېخىچە ئېسەدەپ يىغلاۋاتقان رابىيەم ئۇنىڭغا يۆلەنگەن ھالدا قەدەم تاشلىدى.

ئىمىنجان رەھمەتلى

مومايۋە ئۇنىڭ كېلىنى

(ھېكايە)

ئازادە، لېكىن ئاددىغىنا سەرەمجانلانغان ئۆيدە بىرى ياش، بىرى قېرى ئىككى ئايال ئالدىراپ بىر يەرگە بېرىشقا جابدۇنىشىۋاتاتتى. تېخى ئون مىنۇت ئىلگىرىلا يالغۇز ئوغلىنىڭ ئىش ئورنىدا ئېغىر يارىلىنىپ، دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغىنىدىن خەۋەر تاپقان ئانا ئۆزىنىڭ شور پېشانىلىقىدىن، تەقدىرنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن ۋايسايتتى. ياش تۇرۇپلا تۇل قېلىشتىن ئەنسىرىگەن كېلىن، ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىدىن، ئېرىنىڭ بىپەرۋالىقىدىن كايىيتتى، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئەينەك ئالدىدا ئازراق «ھايال» بولۇشنى زۆرۈر تېپىپ، «ئانچىكىلا» ئۆزى تەستىقلاپ ئىشنى «پۈتتۈرگەن» دىن كېيىن، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا مەيسەكالىچىنى قىيىنىلىپ كىيىۋاتقان مومايغا ئالىيىپ قاراپ قويدى-دە، غۇتۇلداپ سۆزلىگىنىچە چىقىپ كەتتى. كېلىنىنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگەن موماي تەمتىرەپ كونا پەرىجىسىنى كىيىپ ئىشىككە يۈزلەندى.

— مانا، خان قىزىم زۇلخۇمار، مانا بولدۇم، سەل توختاڭ، بىللە ماڭايلى...

ئۇلار بىرى ئالدىدا تاقىلداپ، بىرى كەينىدە ھاسىراپ ماڭغىنىچە ئاپتوبۇس بېكىتىگە كەلدى، ئۇلار كېلىشىگىلا ئاپتوبۇسمۇ كېلىپ قالدى.

زۇلخۇمار گويا مومايىنى تونۇمايدىغاندەك، ئۇنىڭ بىلەن ھېچبىر چېتىشلىقى يوقتەك ئىتتىك ئاپتوبۇسقا چىققىنىدە، ئالدى ئىشىك تەرەپكە كەتتى. موماي مىڭ بىر جاپادا ھاسىسىنىڭ ياردىمىگە تايىنىپ ئاپتوبۇسقا چىقىۋالدى.

ياخشى نىيەتلىك ئادەم ھەر يەردە بولغىنىدەك، ئاپتوبۇستا ئولتۇرغان زۇلخۇمار بىلەن تەڭ دېمەتلىك دېگۈدەك بىر چوكان مومايىنى يۆلەشتۈرۈپ، ئۇنىڭغا قارىماي، ئۆز ئورنىغا ئولتۇرغۇزدى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى ھەممە ئادەمگە تەڭ قاراپ، گىدىيىپ تۇرغان زۇلخۇمارنى كاچا تىلىغاندەك بولدى.

ئاپتوبۇسنىڭ يەڭگىلرەك تورمۇزلىنىشى يولۇچىلارنىڭ شېرىن خىياللىرىنى ئۈزۈپ قويدى. بولۇپمۇ، زۇلخۇمارنىڭ ئەڭ نازۇك ھەرىكەتلىرى بىلەن چۆچۈپ-ئەندىكىشلىرى يولۇچىلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ تۇراتتى. دەل شۇ پەيتتە بېلەت ساتقۇچى ياش يىگىت زۇلخۇمارنىڭ يېڭىدىن تارتتى. زۇلخۇمار ئۇنىڭ چىراي-تۇرقىغا سەپسېلىپ، تۇمشۇقىنى ئۈمچەيتتى ھەم:

— ئوھۇش، تارتسىلا، مەيىنەت قوللىرىنى! ماشىنىلىرىغا چىققان ئادەم پۇل تۆلەشنى بىلمەمتى؟!— دېگىنىچە تەتۈر قاراپ، يېڭىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ، ياغلىقىنى دېرىزىدىن سىرتقا تاشلىۋەتتى. ئاندىن سومكىسىنى ۋە يانچۇقىنى كولاشتۇردى.

AltunOq

شۇنىڭ بىلەن ئاپتوبۇس ئىچىدە زۇلخۇمار توغرۇلۇق سوقما پاراڭ باشلىنىپ كەتتى. ئالا كۆڭلەك كەيگەن بىر يىگىت ئاۋازىنى قويۇپ بەردى:

— قاراڭ بۇ نازىنىنغا، بايا تىن گەپىنىڭ چوڭىنى قىلىپ تۇراتتى، ئەمدى ئەجەب بىر تىيىن چىقما يدىغۇ، پۇل بەرمەسلىكنىڭ قازىنىنى ئىپسۇاتامدۇ ـ يا؟ قىيىنالمىسا بوپتىكەن، بىز تۆلىۋەتسەك...

يولۇچىلارنىڭ ئارىسىدا كۈلكە ئاڭلاندى. زۇلخۇمار جىددىيلەشمەكتە، ئۆزىنىڭ كىيىم يۆتكەيمەن دەپ پۇلىنى ئۇنۇتقىنىغا پۇشايمان قىلماقتا ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئالدىدا قىلماقچى خىيالىلار ئارىلاشقان كۆڭلى قېيىن ئانىسىدىن پۇل سوراشقا بارمايتتى. ئۆزىدىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرغان مومايغا قاراپ نومۇسى كېلەتتى...

— ئوغلۇم، ماۋۇ پۇلنى ئېلىڭ! — يولۇچىلار كەينىگە قارىدى. موماي بىر تۈگۈنچەكتىكى پۇلنى يەشكىنىچە ئالدىغا بىر نەچچە قەدەم ماڭا ـ ماڭمايلا «كاج تۇرغاندا ئۆلۈك ئۇچراپتۇ» دېگەندەك بىر سىنىڭ پۇتىغا پۇتلىشىپ ئالدىغا دۈم يىقىلدى.

شۇ ھامان ھېلىقى ئورۇن بوشىتىپ بەرگەن چوكان يۈگرەپ كېلىپ مومايىنى يۆلىدى. زۇلخۇمار جىددىيلىشىپ، سىرتقا قارىۋالدى. ئاپتوبۇس ئىچى قىيا ـ چىيا بولۇپ ھەممەيلەننى ئالاقىزادە قىلىۋەتتى. موماي بۇرنىدىن قان تامچىلىغانچە يەنە شۇ گەپنى تەكرارلاۋاتاتتى:

— ئوغلۇم، مانا... ماۋۇ پۇلنى ئېلىڭ! ئۇ قولىنى ئۇزاتتانىدى، تىترەپ تۇرغان قوللىرى ئاستا تۆۋەنگە ساڭگىلاپ، بىر تۇتام پۇل يەرگە چېچىلىپ كەتتى. موماي ئەڭ ئاخىرىدا:

— بالام، پۇلنى ئېلىڭ! ئۇ مېنىڭ كىيىنىم بولىدۇ، ـ دېگەن سۆزنىلا چىقىرالىدى. غەزەپ بىلەن تىكىلگەن نۇرغۇن كۆزلەر زۇلخۇمار تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقاندا، زۇلخۇمارنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ئېقىۋاتقان بىر تامچە ياش ئاستا سىرغىپ مەڭزىدە توختاپ قالغانىدى.

(بېشى 13 ـ بەتتە)

قاسىم ئىنتايىن غەزەپلەندى. ئەمما ھازىر ئۇنىڭ ئۈچۈن زۆرۈر بولغىنى چۈشتىن كېيىن ئىشقا بارمىغانلىق سەۋەبىنى يوشۇرۇش ئىدى، شۇڭا ئۇ ئەركىن بازارغا بېرىپ بېلىقتىن ئىككىنى ئالدى ـ دە، ھەمراخان ئاچىغا بىرنى بەردى. بىرىنى بولسا، بىر ئاشپەزگە بېرىپ «كېيىن كېلىپ قورۇتۇپ يەيمەن» دەپ ئەسكەرتىش بەردى... لېكىن ئاخىرقى ھېساباتتا ئۇ ھەرقانچە ئۇستىلىق قىلىپمۇ بۇنداق ئاقىۋەتكە قېلىشىنى ۋە شۇنچە تېز قولغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى.

قاسىمنىڭ ئۆز جىنايىتىنىڭ جەريانىنى بايان قىلىشى تاماملاندى. ئۇ، سوراق قىلغۇچى خادىملارنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتتى.

ئارىنى ئىككى مىنۇتچە جىمجىتلىق قاپلىدى. كېيىن كەسكىن ھەم قەتئىي ئاۋازدا ئېيتىلغان «يالاپ ئېلىپ چىقىپ كېتىڭلار!» دېگەن سۆز بىلەن تەڭ، ياندا تۇرغان ئىككى ساقچى قاسىمنىڭ قولىغا كويزا سېلىپ ئىتتىرگىنىچە ئېلىپ چىقىپ كەتتى...

قۇندۇز مۇھەممەت

(ھېكايە)

كېسەل ئازابىدا قىينىلىپ ئاران تۇرغان بۇ يىگىتنى، بالنىستىدا ياتقان ئوتتۇز بەش كۈندىن بۇيانقى سانسىز تەكشۈرۈش ۋە قان ئېلىشلار تېخىمۇ ھالسىرىتىپ قويدى. ئۇنىڭ چىرايلىرى سارغىيىپ، مەڭزىنىڭ سۆڭەكلىرى چىقىپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى. ھەر قېتىم ئاغرىق قاتتىق قوزغالغاندا، بېرىلگەن ئىككى تال ئاغرىق توختىتىش تابلېتكىسىدىن باشقا دورا ياكى ئوكۇل بېرىلمىگەنىدى.

يىگىتنىڭ قورسىقىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى قاتتىق چوڭلۇقتىكى نەرسە بارغانسېرى چوڭىيىپ كېتىۋاتاتتى. ھەر قېتىم تاماق ۋاقتىدا بۇ يىگىت يا تاماق ئېلىشقا چىقمايتتى، ياكى بىرەر ئادەم ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپمۇ كەلمەيتتى. پەقەت ياتاقداشلىرى ھەر قېتىمدا بىرەرسى بىر كىشىلىك تاماقنى ئارتۇق ئېلىپ يىگىتكە بېرەتتى. كېيىنچە تاماق ئەكىرىدىغان سېستىرا چېلەك ياكى داسىنىڭ تېگىدە ئازراق تاماق ئاشۇرۇپ قېلىپ، يىگىتكە ئەكىرىپ بېرىدىغان بولدى. ئۇنى ئۈچ - تۆت كۈندە بىر قېتىم ئىككى قولىنى سىلىپلا كېلىپ، يەتكىچە تىللاپ، باشقىلارنىڭ ئەيىبلەشلىرى بىلەن پەسىيىپ قالىدىغان ھېلىقى ياش چوكانىدىن باشقا بىرەر ئادەم يوقلاپمۇ كەلمەيتتى.

— ئايالىڭىز كەلسە مەن بىلەن كۆرۈشسۇن، — دېدى مەسئۇل دوختۇر بىر كۈنى ئەتىگەندە يىگىتكە.

— سىڭلىم يولدىشىڭىز ئۈچەي راكى كېسەللىكىگە گىرىپتار بولۇپتۇ، تېزرەك داۋالىماق ساقايتىۋالغىلى بولىدۇ، بۇنى ئۆزىگە ئۇقتۇرماڭ. ھازىر چىقىپ بىر مىڭ بەش يۈز يۈەن تۆلەپ، رەسمىيەت ئورۇنلاپ كىرىڭ، بىزمۇ تېزرەك داۋالاشقا تۇتۇش قىلايلى.

— نېمە، ئۆتكەندىلا بالنىستىغا ئالدۇرۇشتا تۆت يۈز يۈەن تۆلىگەن ئىدۇققۇ؟

— ئۇ پۇللار كېسەلنى ئېنىقلاش جەريانىدىكى تەكشۈرۈشلەر بىلەن تۈگىدى.

— شۇنچە پۇل كېسەل ئېنىقلاشقا كەتسە، پۇل تاپىدىغان ئادەم ئىششىپ ياتسا، مەن پۇلنى نەدىن تاپىمەن؟

— سىڭلىم، بىر ئامال قىلىڭ، يولدىشىڭىز ياش ئىكەن، بۇ ئۇنىڭ ھايات مەسىلىسى.

— ئۇنداق ياتقىنىدىن ئۆلگىنى ياخشى ئۇ مەرەزنىڭ!...

دوختۇر كىچىككىنە تۇرۇپ باغرى تاشقا ئايلانغان بۇ چوكانغا ھەيرانلىق، ئېچىنىش تۇيغۇسى بىلەن قاراپ قالدى ۋە:

— قانچە تېز بولسا، شۇنچە ياخشى، — دەپ قويدى.

كېچىدىن بېرى تولا يىغلاپ كۆزيېشى قۇرۇپ كەتكەن بۇ يىگىت كارىۋىتىدا تورۇستىن ئىجا تلىق تىلەۋاتقاندەك ئاسمانغا قاراپ چەكچىيىپلا ياتاتتى. تۈنۈگۈن كەچ ئايالى ئۇنىڭغا كېسەلنى ئېيتىپ قويغانىدى. كىشى تەن ساق ۋاقتىدا ھايات قەدرىگە ئانچە يەتمەيدۇ، جان ھەلقۇمىغا كەلگەندىلا ئاندىن بۇ ھاياتنىڭ تولىمۇ سۆيۈملۈك، تولىمۇ تاتلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ ۋە ئەڭ ئاخىرقى كىچىككىنە ئۈمىدىنىمۇ قولىدىن بېرىپ قويغۇسى كەلمەي تىركىشىپ باقىدۇ. ئەندىلا يىگىرمە يەتتە ياشقا كىرگەن بۇ يىگىت ئاتا-ئانىسىدىن كىچىك قالغاندىن كېيىن تولا قېيىندى - سوقۇندى بولۇپ چوڭ بولغان، كېيىنچە ناۋايلىققا شاگىرت كىرگەن. يىگىرمە ياشقا كىرگەن يىلى ئۇستىسىدىن كۆڭلى ئاغرىغان بۇ يىگىت ئۆز يۇرتىنى تاشلاپ، ئۈرۈمچىگە چىققانىدى ۋە ھازىرقى قېيىن ئاتىسىنىڭ ناۋايخانىسىدا ئىككى ئىشلىگەنىدى. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۇستام قولى ئەپچىل، چاققان ۋە قۇلىقى يۇمشاق بۇ بالىنى ياقتۇرۇپ قالغاچقا، ئۆزىگە ئىچ كۈيئوغۇل قىلىۋالغانىدى.

يىگىت چولپان بىلەن تەڭ تۇرۇپ، ئېغىر ياتقۇغىچە ئىشلەيتتى. ئۇستا ئۇنىڭ ئەجرىگە لايىق ئىش ھەققى بېرەتتى. لېكىن بۇ ئىش ھەققى دادىسىنىڭ قولىدىن قىزىنىڭ قولىغا ئۆتەتتى - دە، يىگىت ئۇنىڭ بىر باغلام پۇل ئىكەنلىكىنىلا كۆرۈپ قالاتتى.

ھېچقانداق كەيپى يوق بۇ يىگىت شۇ ئۆيدە قورساقى تويسىلا، ھەر بىر ھېيت - ئايەمدە ئايالى تىكتۈرۈپ بېرىدىغان بىرەر قۇر كىيىمى بولسىلا قانائەت قىلىپ ئۆتتۈۋېرەتتى. ئۇنىڭچە كىرىدىغان ماكانى يوق شۇ مۇساپىرچىلىق كۈنلەردە بېشىنى سىلاپ ياتىدىغانغا جاي، يەيدىغانغا ئاش بەرگەن ئۇستىسىنىڭ ياخشىلىقىغا جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن ناۋايخانىدىن باشقا يەنە قېيىن ئاتا - قېيىن ئانىسىنىڭ بۇيرىغان ھەر قانداق ئىشىنى بىجا كەلتۈرۈشى، چوڭ ئۆينىڭ ئېغىر ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى قىلىشى، ئايالىنىڭ كەمسىتىشلىرى ۋە ھاقارەتلىرىگە چىدالىشى كېرەك ئىدى. ئۇ ئىچىدە «ھامان بىر كۈنى ياخشى بولۇپ كېتەرمەن» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئۆز - ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى. تەندۇرۇس ساق كۈنلەرگە شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. نېمىشقىمۇ شۇ چاغدا مۇشۇنداق كۈنلەرنىڭ بولۇشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان بولغىيتتى؟ بۇ نەس كېسەل قانداقلارچە بۇنىڭغا چاپلاشقانىدۇ. «بوزەكنى بوزەك ئەتمەسەك، قىيامەتتە سورىقى بار» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ. كېسەل جېنىدا ئاجىزنى، بوزەكنى تاپىدىكەن ئەمەسمۇ...

كۈز كۈنلىرىدىنىڭ بىر سەھىرى ناۋايخانىدا خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان يىگىت ئۇڭ بېقىنىنىڭ مۇجۇپ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدى، لېكىن ئۇ بەرداشلىق بېرىپ كۈن تۇشقۇزدى، ھەپتىنى ئۆتكۈزدى. يەتتىنچى كۈنى يىگىت بولالماي يېقىلدى. ئۇنىڭ كېچىدىكى ئىڭراشلىرىدىن زېرىككەن ئايالى ئەھۋالىنى ئاتا - ئانىسىغا ئېيتتى.

ئۇلار يىگىتنى دوختۇرغا كۆرسىتىشتى ۋە تۆتيۈز يۈەن تاپشۇرۇپ بالنىستقا ئالدۇرۇشتى. بۇ پۇللار تەكشۈرۈش ھەققىگە كەتكەن بولسا،

بىر مىلك بەشيۈز يۈەننى يىگىت نەدىنمۇ تاپىدۇ؟
ئائىلىدا ياكى قېيىن ئاتىسىدا بۇنچىلىك
پۇل بارمۇ يوق، ئۇ بىلمەيتتى. ئۇ ھېچ-
قاچان ئائىلىدىن پۇلنىڭ سورىقىنى قىلىپ
باقمىغان، قانچە پۇل ئىش ھەققى تەگكەن-
لىكىنى، قانچە پۇل خەجلىگەنلىكىنى سۈرۈش-
تۈرۈپمۇ كۆرمىگەنىدى. تووا، ئىنسانلار نې-
مە دېگەن مۇرەككەپ مەخلۇق- ھە! بارلىق
ياخشىلىق، ئالىيجاناباق، خەيرى - ساخا-
ۋەت شۇلارنىڭ قولىدىن كېلىدۇ، يەنە بار-
لىق ياماناق، شۇملۇق، ھىيلە - مىكىرمۇ
شۇلارنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. مانا، ئۈچ يىل
بىر ياستۇققا باش قويغان، ئۆزىگە بىردىن-
بىر يېقىن كىشى ھېسابلىغان ئايالى تونۇ-
گۈن كېچە «سەندەك پايدىسى يوق، راھىتى
يوق ئەردىن تەنھا ئىقىم ملك ياخشى!» دې-
مىدىمۇ؟ ئەمدى ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ يولىنى مې-
گىشنى ئۈمىد قىلغۇدەك كىمى قالدى؟ تووا،
پۇلنىڭ بۇنچىلىك كۈچى بارلىقىنى نېمىش-
قىمۇ بۇرۇنراق ئويلاپ يەتمىگەن بولغىيتى؟
نېمىشقىمۇ، نېمىشقىمۇ ئۆزىنىڭ ھالال ئەمە-
گىكى بەدىلىگە كەلگەن پۇللاردىن ئازراقىنى
ئۆزى ئىگە بولۇپ ئېلىپ قويمىغان بولغىي-
تى؟ ئەمدى ئۇنىڭ زارىنى كىم تىڭشايدۇ؟

ئۇ دوختۇرلارغا يېلىندى:

— ئاۋۋال داۋالاڭلار، بىر ئاز ياخشى
بولساملا پۇل تېپىپ قايتۇرىمەن،- دەپ باق-
تى. دوختۇرلار:

— بۇ تۈزۈم، ئاۋۋال پۇل تاپشۇرۇشىڭىز
كېرەك. بىزنىڭ مائاشىمىزمۇ چاغلىق تۇرسا،
سىزنى داۋالىغان پۇلنى يېنىمىزدىن چىقى-
رىمىزمۇ؟- دېيىشتى - دە، بېشىنى چايقاپ
كېتىپ قېلىشتى. ياتاقداشلىرى ۋە يىگىتنىڭ
ئەھۋالىنى ئاڭلىغانلار كىرىپ تەسەللى ئېيت-
تىشتى، مەسلىھەت كۆرسىتىشتى. لېكىن بىرەرسى:

« مانا بۇ يۈز كوي پۇلنى دەردىڭگە
دەرمان قىل» دېيەلمىدى.

يىگىتنىڭ كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلاش-
ماقتا ئىدى. دوختۇرلار ئۇنىڭكارىۋاتنى بى-
كارلىشىنى ئۈمىد قىلتۇردى.

يىگىتنىڭ دوختۇرخانىدىن چىققۇسى يوق
ئىدى، ئەگەر ئۇ بۇ يەردىن چىقىپ كەتسە
ئەزرائىل ئۇنى ئىشىك تۈۋىدىلا ساقلاپ تۇر-
غاندەك قىلاتتى. ئۇ ياش ئىدى، ياشىشى
كېرەك ئىدى. ئۇ تۇغۇلۇپ تېخى بۇ ھايات-
تىن ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان خۇشاللىق نې-
سىۋىسىنى ئېلىشقا ئۈلگۈرمىگەنىدى. ئۇ مۇ-
شۇ يەردىن ساقىيىپ چىقىپ باش ياستۇققا
يەتكەندە ئۆزىنى كۆرسەتكەن شۇ پۇلدىن
بىر دۆۋە تاپتۇسى، مۇشۇ كۈنلەردە پۇلى بار
تۇرۇپ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن ئادەملەرگە:

— مانا، پۇل، مېنىڭمۇ پۇلۇم بار! -
دەپۋارقىرىغۇسى، ئۇلارغا قارىتىپ ئاتقۇسى
كېلەتتى. ئۇ خۇدادىن بىر مۆجىزە ئاتا قى-
لىشىنى تىلىدى، لېكىن بۇ مۆجىزە يۈز بەر-
مىدى. ئۇنى ئەمدى پۇلدىن بۆلەك ھېچنەر-
سە، ھېچكىم قۇتۇلدۇرۇپ قالالمايتتى. بى-
راق بۇ سېھىردىگەر قەغەز ئۇنىڭغا ئۆزىنى كۆر-
سەتمەستىن، ئۇنىڭ ياش جېنىنى ئالىقىنىدىغا
ئالغانچە ئۇنى مازاق قىلاتتى.

— پۇل، پۇل،- دەپ جۆيلۈيتتى، يىگىت
چۈشىدىمۇ. قىرىق كۈن بولدى دېگەن كۈنى يى-
گىت جانسىز پۇتلىرىنى سۆرىگەن ھالدا كۆز
قارچۇقىدا پىلىلدىرلاپ تۇرغان ئەڭ ئاخىر-
قى ھايات ئۇچقۇنى بىلەن ئۆزىنى ئۇزاتـ-
قان كېسەل ۋە دوختۇرلارغا تولىمۇ بىچارە
قىياپەتتە تىكىلگەن پېتى خوشلاشتى، ئۇنىڭ
خوشلىشىش ئالدىدىكى بىردىنبىر ئېغىز سۆزى:

— مەن چىقىپ پۇل تېپىپ كېلىمەن،
مەن جەزمەن پۇل تاپىمەن! - دېگەندىن ئى-
بارەت بولدي.

قاۋۇل ساۋۇر

شېئىرلار

قاۋۇل ساۋۇر 1953 – يىلى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ شاخاپ يېزىسىدا تۇغۇلغان. 1971 – يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ھەربىي سەپكە كىرىپ 1975 – يىلغا قەدەر ئىلگىرى – كېيىن قورۇقلۇق دېۋىزىيىسىدە ئەسكەر، ئىيەندۈيدە كاتىپ، دېۋىزىيە سەنئەت ئۆمىكىدە مۇزىكا خادىمى بولۇپ ئىشلىگەن. 1976 – يىلدىن 1984 – يىلغىچە ناھىيىلىك سۇ ئېلېكتر ئىدارىسىنىڭ قودۇق قېزىش دۈيىدە تېخنىك ئىشچى، ناھىيىلىك رادىئو ئۇزېلىدا مۇخبىر، تەھرىر، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمەت ئىشخانىسىدا كاتىپ بولۇپ ئىشلىگەن. 1984 – يىلدىن ھازىرغا قەدەر ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ مەسئۇلى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

قاۋۇل ساۋۇر 1979 – يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «ۋەتەن مۇھەببىتى» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت مەيدانىغا قەدەم قويغان. ھازىرغا قەدەر ئۇنىڭ 100 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، 10 پارچىدىن كۆپرەك ھېكايە-ئوچېركلىرى ھەر قايسى گېزىت – ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. بىر بۆلۈك شېئىرلىرى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «ۋىسال كۈيلىرى» ناملىق بىرلەشمە توپلامغا كىرگۈزۈلدى، 50 پارچىدىن كۆپرەك درامىدا، كومېدىيە، ئەلنەغمە ۋە ناخشا تېكستلىرى سەھنىلەشتۈرۈلۈپ، بۇنىڭدىن 13 پارچىسى ۋىلايىتىمىزنىڭ كۆرەك سەھنىلىرىدە مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

قاۋۇل ساۋۇر يېقىنقى 2 – 3 يىل مابەينىدە ئۆزىنىڭ شېئىرلار توپلىمىنى نەشرگە تەييارلىغاندىن تاشقىرى، «ئەقىل خارابىسىدىكى ئەۋلاد» ناملىق داستانى بىلەن «ئالتۇن قەلب» ناملىق پوۋېستىنى يېزىپ پۈتتۈردى. ئۇ ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

قاغىلىق ھەققىدە رىۋايەت

بۇلبۇللار ماكانلاشقان مۇرغىزارغا،
ئات قويغان «قاغالىق» دەپ قاي ھاماقەت؟
سورىسام بىر چاغ، بوۋام كۈلۈپ كېتىپ،
دەپ بەرگەن ماڭا مۇنداق بىر رىۋايەت:

بۇ ماكان ئەزەلدىنلا سۈيى بەھەد،
خۇش ھاۋا، گۈزەل باغۇ بوستان ئىدى.
مەھلىيا قىلغاچ كارۋان، سەيياھلارنى،
شۆھرىتى ئالەم ئارا داستان ئىدى.

ھەممە ياق مېۋىزارلىق، گۈل – گۈلزارلىق،
بۇلبۇللار چاڭ كەلتۈرۈپ سايرىشاتتى.
شائىرلار كېلىپ يىراق – يىراقلاردىن،
گويا بال ھەرىسىدەك يايرىشاتتى.

بەزىدە ئارام ئىزدەپ پادىشاھلار،
كېلەتتى جەڭدىن ھېرىپ يانغىنىدا.
تاپاتتى روستەمدە يوق كۈچ – قۇۋۋەتنى،
خالاستان سۈيىگە بىر قانغىنىدا.

شۇ سۈپەت خىسلەتلىرى بۇ دىيارنىڭ،
تارتقانتى قاغانلارنىڭ دىل مەيلىنى.
ھەر يىلى يازدا قاغان (پادىشاھ) لار،
ئالاتتى بۇندا ئارام قىلىپ سەيلىنى.

بولغاچقا قاغانلارنىڭ سەيلىگاھى،
ئاتالغانىكەن بۇ يۇرت «قاغانلىق» دەپ.
«ن» چۈشۈپ قالدى، بىراق، بوستانھامان —
بوستاندۇر ئاتالىشمۇ «جاڭگاللىق» دەپ.

قوشۇلدى موماممۇ كېلىپ بۇ سۆھبەتكە،
سۆز ئاچتى ئۇمۇ بۇرۇن ئاڭلىغانلىرىدىن:
ئەرشتىن چۈشكەن ئىمىش بىر جۈپ پەرى،
ئىزدەشكە نۇسخا — ئەنداز بۇ جاھاندىن.

بىر كۆرۈپ كۇئېنلۇننىڭ چوققىسىدىن،
تەڭدىشى تېپىلماس بىر گۈل ۋادىنى.
مەپتۇنلۇق رىشتىسىگە چىرمىلىپتۇ،
يوقىتىپ ئۇلار شۇ ئان ئەس - يادىنى.

دەپتۇ : «نى كارامەت بۇ، مۆجىزات بۇ!؟
ئەرشكە بۇندىن ئەنداز ئالغۇلۇقكەن.
ئاھ ، ئەگەر بەرسە ئىگەم بىزگە ئىجاز،
كەتمەيمىز بۇ دىياردا قالغۇلۇقكەن.»

ئۇرۇلغاچ غالىپ ۋاقىت بورانلىرى،
پەرىلەر يادامىسى «قالغۇلۇق» قا.
«ل» ئۆچۈپ «ئۇ» تاۋۇشى قاپتۇ چۈشۈپ،
يۇرت نامى ئۆزگىرىپتۇ «قاغىلىق» قا.

× ×

بىھېساپ ئىكەن شۇنداق بۇ دىيارنىڭ،
شەنىگە ئاتالغان كۈي - رىۋايەتلەر.
جەم ئىرۇر چۈنكى، يۇرتۇم قۇچاقىدا،
نى گۈزەل ئەپسانىدەك ئالامەتلەر.

ئۆگىمەس سۆيگۈ

«قەشقەر گېزىتى» مۇخبىرى مۇرات تۇرسۇننىڭ قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ شاخاپ يېزىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن يېڭىچە توي مۇراسىمىدا تارتقان «ئاھ، ياشلىقىم» ناملىق سۈرىتىنى كۆرۈپ، ھاياجانلانغىنىمدىن بۇ شېئىرنى يازدىم .

1

قايىنىغان يېڭىچە توينىڭ بەزمىسى،
ئۇلتۇرار سەھنىدە ئون جۈپ نەۋقىران.
تويئەھلى كۈي، ئۇسسۇل ئىلكىدە مەسخۇش،
بىر بوۋاي سەھنىدىن كۆز ئۈزمەس ھامان.

يەتمىش يىل ئىدىرلاپ قاقشالغان بۇ جان،
خىياللار قوينىدا ياشاردى شۇ تاپ.
ئايلاندى بىر يىگىت راۋابچىغا ئۇ،
نە يىگىتىم، بىر بەرنا — جامالى ئاپتاپ.

كەلمەكتە ئۇ يوچۇن تاغلىق مەلىگە،
جىلغىلار جانلاندى كونا راۋابتىن.
بۇلبۇللار لال بولۇپ سېلىشتى قۇلاق،
ئادەملەر ياغۇردەك ياغدى ئەتراپتىن.

يىگىتنىڭ ئاۋازى سۇزۇك ھەم مۇڭلۇق،
پەدىدىن پەدىگە كۆچەتتى راۋاب.
تارىلاردىن تارالغان بىر ئوتلۇق ئېقىم،
نە يۈرەك، تاشنىمۇ قىلاتتى كاۋاپ.

تۇراتتى بىر پەرى توپنىڭ كەينىدە،
ئاي يۈزىن پەرەنجە تۇمانى باسقان،
قۇلاقتا بەش مىسقال ئالتۇن زىرىسى،
بوينىدا مەرۋايىت - ئۈنچىلەر ئاسقان.

ئىچۇندۇر پەرىنىڭ ئاھۇ كۆزىدىن،
كۈمۈشتەك تامچىلار چۈشتى كۆكسىگە.
قۇدرىتى تەڭداشسىز بىر ئوت تۇتاشتى،
كىمخاپقا ئورالغان قىزنىڭ بەستىگە.

2

تارالدى بىر خەۋەر: «تاشبەگنىڭ قىزى،
كېچىدە تۇيۇقسىز قېچىپ كېتىپتۇ.
ئېشەكنىڭ تىزگىنى ئاي كۆرۈنگەندەك،
راۋابچى گادايغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ.

مېڭىشتى تاشبەگنىڭ چاپارمەنلىرى،
يىراق ۋە يېقىنغا ئاتلار چاپتۇرۇپ.
تاشبەگمۇ نەچچە رەت قۇرۇق قولياندى،
يۈرىكى لەختە — قان، تىنماي ئاھ ئۇرۇپ.

بەگ قىزى باراتتى راۋابچى بىلەن،
يول تاشلاپ خەتەرلىك داۋانلار بويى.
ئۇزۇقى قاتتىق نان بىلەن سوغۇق سۇ،
قاراڭغۇ ئۆڭكۈرلەر قونالغۇ ئۆيى...

3

ئەللىك يىل ئۆتۈپتۇ شۇ گۈزەل پەرى،
بوپقالدى راۋابتەك قۇرۇق ئۇستىخان.
بىلىنەر بوۋايغا ۋۇجۇدى ئۇنىڭ،
ئۆڭكۈردە تۇنجى رەت كۆرگەندەك يۇمران.

سۇرتەر موماي بۇ كونا راۋابنى،
ئۆچمىسۇن شۇ قىزلىق تىنىقلىرىم دەپ.
بوۋايمۇ زورىقىپ ئېيتىدۇ ناخشا،
كەتمىسۇن يىگىتلىك قىلىقلىرىم دەپ.

قاچقانغۇ ئەسىر بوپ ئەشۇ ناخشىغا.
ھۆسنىدە تەڭداشسىز گۈزەل بەگ قىزى.
ئويۇلغان نەقىش بوپ كونا راۋابقا،
غۇربەتلىك ياشلىقنىڭ يالقۇنلۇق ئىزى.

بىلىنگەن ئۇلاردا ھېجىردا تۇزلاپ،
يېگەن بىر بۇردا نان ناۋاتتىن تاتلىق.
بار - يوقى ئىككى جان، بىراق ئۆڭكۈرنى،
لەرزىگە كەلتۈرگەن مىڭ تويلۇق شادلىق.

4

كەچمىشلەر قوينىدىن ئويغاندى بوۋاي،
خىيالدىن كۆز ئېچىپ، باقتى سەھنىگە.
چاقنايدۇ ئون جۈپ قىز - يىگىت كۆكسىدە،
قىپقىزىل ئون جۈپ گۈل ئوخشاپ لەئلىگە.

كۈي - ئۇسسۇل توختىدى، تەرتىپ بويىچە،
ئۈچ ۋەكىل مۇنبەرگە چىقتى بىر-بىرلەپ.
گۈل تاقىغان ۋەكىل قىز نۇتۇقنى تامام—
ئەيلىدى. مۇنداق بىر ھېكمەتنى سۆزلەپ:

باشلىنار توي بىلەن تەڭلا ھازىسى،
پۇل - مالغا قۇل كەبى سېتىلغانلارنىڭ.
ئاچ - زېرىن ئۆتكەن ھەركۈنىمۇ بىر توي،
چىن سۆيگۈ رىشتىدە چېتىلغانلارنىڭ.

يۈزلىگەن دىللاردا ئۇرغۇپ ھاياجان،
تىترىدى گۈلدۈراس ئالقىشتىن مەيدان.
ماختاشتى جاماەت ئۇزاقتىن - ئۇزاق،
«بۇ ئەۋلاد نىمانچە ئوماق ۋە مەردان!؟»

بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئېچىشتى شۇ دەم،
تەمشىلىپ ھاياجان شادلىق يېشىغا.
كىمنىدۇر كۆرگەندەك بولدى بۇ قىزدىن،
ۋە شۇئان يول ئالدى موماي قېشىغا.

بۆھران

نە قىسمەت ئايلىنىپ قالدىم تاشقىنغا،
نە ئېرىق، نە توغان توساقتىن ئازاد.
شاۋقۇنۇم ھەيۋەتتۇر گۈلدۈرمامىدىن،
ئاقىمەن سايلارغا يېيىپ كەڭ قانات.

بىردىنلا ھاڭۋېقىپ قالدىم ھېلىلا،
مەن بېسىپ ئۆتكەن شۇ سايلارغا قاراپ.
تومۇزدا ئۆرتەنگەن تاشلار، شىۋاقلار،
نەملىكتىن بىگانە تۇرار قاغجىراپ.

ئەمدى بۇ نە قىسمەت ئايلاندىم ئاتقا،
ئاغزىمدا يۈگەن يوق، ئۇستۇمدە ئىگەر.
چاپىمەن ھەر قايان كۆزۈمگە غۇۋا،
پايانسىز ئەلۋەك بىر يايلاق كۆرۈنەر.

چاپىمەن گاھ ئېدىر، گاھ ئېتىز سىرى،
بارغانچە قارايدى مەنزىل پەردىسى.
ناگىھان موللاقلاپ چۈشتۈم بىر ھاڭغا،
يوقالدى شۇ يايلاق نەپسىم قىبلىسى.

ئويغا نسام را ستىنلا ياتىمەن سۇدا،
قارا تەر ئىچىدە لەيلەيتۇ تۆشەك.
ئەنسىز لىك ئىلكىدە ئىگرا يدۇ جىنىم.
ئات چاپقان تىۋىشتا دۇپۇلدەر يۈرەك.

تا گىمچە ئۇيقۇدىن ئەيلەدى بىدار،
ئىندىقلاپ مېڭەمنى ھىسابسىز سوئال.
ھەر سوراق بەلگىسى تىترەپ توختىدى،
يۇزلەنگەن چىغى دەپ ئۆمرۇمگە زاۋال.

تاڭ پەسلى، غايىپتىن كەلدى بىر سادا،
تاڭ قالدىم قۇدرەتتى ۋەزنىدىن ھەيھات.
ھا يا تلىق مېغىزى قاسراقتا مۇھتاج،
چەكلىمىلىك ئىچرەدۇر، چەكسىز مەۋجۇدات،

ياشلىقنىڭ دۇچ كەلگەن بۆھرا نىنىڭ ئەكسى،
توغانسىز سۇ بىلەن يوگەنسىز شۇ ئات.
يوقاتقان نەرسەڭنى چۆشەپسەن دېمەك،
قاش - توغان—غا يىدۇر، يوگەن—ئىپتىقاد.

مۇۋەششەھ

ئاۋات بولمايدۇ چاقچاقسىز ئىنناقلىق سەھنىسى بىزدە،
سۆكۈلگەي كۈلكە - چاقچاقتىن ئاداۋەت پەردىسى بىزدە.

بىزارمىز سوغ چىراي بىرلە سۇنۇلغان شاھى نىئمەتتىن،
زەھەردۇر، قورۇنۇپ يۇتقان غىزانىڭ ھەممىسى بىزدە.

دېسەم مەن لاپ ئەمەس، چاقچاق بىلەن كۈلدۈرسەن بۇتنى،
شۇبۇ سېھرىڭ بىلەن قايناق يارانلار بەزمىسى بىزدە.

ئۇۋاللىق نەشتىرى تەگمەس تىلىڭدىن ھېچ بىراۋلارغا،
يورۇقلۇق تاپتى چاقنا قىنىڭ ھەقىقىي مەنىسى بىزدە.

لەتىپە، نەزمە، ھېكمەتىنىڭ ئەزىم دەريا سىدۇر قەلبىڭ،
قالۇر ئالدىڭدا ئۇر - ئۇرغا نادانلىق تەلۋىسى بىزدە.

لېكىن كۈلبەڭگە دىلخەستە كىشى قىماسا قەدەم تەشرىپ.
يانارداپارلىغاي كۈندەك ئۇمىدنىڭ پەللىسى بىزدە.

«ئامان بولغىن!» دېيان دوستلار تىلەكلەر ياغدۇرار بولسا.
تېپىرلايدۇ پۇتۇن زەرداب ھەسەتنىڭ دەللىسى بىزدە.

ئوقۇيسەن ياد جاھاندا بار شېئىرنىڭ سەرخىلىنى سەن،
گويا سەن باركى ھەر سوزۇن شېئىرىيەت سەيلىسى بىزدە.

سېنى ماختاپ دېيىشتى قانچە شائىرلار «تىرىك قامۇس»،
تېپىلغاچ كۆپ مۇقەددەملا يوقاتقان نەزمىسى بىزدە.

مۇلاقات كىم، ساڭا سۆھبەت ئارا ئەقلىڭگە ھەيراندۇر،
يارانلار سۆيۈنۇپ ئېيتار: «تەجەللى نەۋرىسى» بىزدە.

ئارازلىق ھاكىملىرى خالىس قولۇقدا تۈزلىنەر ھەر ئان،
ئىرۇر ھەر بىر سۆزۈك بۆلگۈنچىلەرنىڭ قەبرىسى بىزدە.

ناۋا ياگرات، كۆكۈل گۈلزارىنى مەڭگۈ باھار ئەيلەپ،
ئەزەلدىن بىر بۈيۈك سەنئەت ھاياتلىق بەلگىسى بىزدە.

ھاكىم ۋە كۆچەت

تىكىلدى سۇۋادان چىرىسى رەتلىك،
يېڭىدىن ئۆزلەشكەن خىلۋەت جىلغىغا.
نېچۈندۇر نەزەرى چۈشتى ھاكىمنىڭ،
بىر يۇمران، تاشلاندۇق تېرەك شېخىغا.

ئۇ تېخى ھاياتنى ئۈمىد ئۈزمىگەن،
ئايرىلغان بولسىمۇ ئانا غولىدىن.
تاپتى دەل ۋاقتىدا جانغا نىجاتلىق،
مېھرىبان ھاكىمنىڭ غەيۇر قولىدىن.

بۇ شاخنى ئاۋايلاپ ئاپىرىپ ھاكىم،
ئىشخانا ئالدىغا تىكتى ئاشۇ كۈن.
ئارىدىن ئون بەش يىل ئۆتۈپ شۇ كۆچەت،
بوپقالدى قامەتلىك چوڭ دەرەخ بۈگۈن.

شۇ مەرھۇم ھاكىمدىن تەۋەررۈك بولۇپ،
قوشتى يۇرت ھۆسنىگە ھۆسن بۇ تېرەك.
ئەھلى يۇرت دەر: ۋەتەن گۈللەنسۇن دېسەك،
كۆچەتنى پايقاشقا شۇنداق كۆز كېرەك!

ھوشۇر ئىبراھىم

شېئىرلار

پۇشايمان

(ۋەتەندىن يۈز ئۆرىگەن بىر ئىمجان تىلىدىن)

ۋەتەندىن ئايرىلىپ جىسمىم قۇرۇق – قاقشال شىۋاق بولدى،
چانالغان – زەخىمدار بولغان – كېرەكسىز بىر تاياق بولدى.
بۇرادەر يوق – خەيرىدار يوق، ئۆچۈپ قالدى ئېزىز نامىم،
ئىشىمدا مەنا يوق، ئۆتكەن كۈنۈم سالپى – ساياق بولدى.

يۈرەرمەن غەم چېكىپ ھەر يان زەئىپلىك باستى قەلبىمنى،
كۆلۈشتىن مەن يىراق ھەر چاغ روھىم زور ھەيىناق بولدى.
چىقارسام نام: تونۇلغان باي بولۇرمەن، دەپ خىيال قىلغان،
كىشى يۇرتىدا سەرسان بوپ، سۆزۈم باشقا چوماق بولدى.

كۆزۈمدە ياش، كۆكۈل غەمناك، پۇشايمان كەلكۈنى باستى،
ئۆزۈمنى چاغلىماي قىلغان ئىشىم دىلغا پىچاق بولدى.
تىلەمچى ياخشىراق مەندىن، ئۆلۈم گىردابىغا كەلدىم،
ۋەتەنسىزلىك يامان ئىشكەن، ماڭا ئوبدان ساۋاق بولدى.

ۋەتەن — ئانام

تۇغۇلغان يەر - گۈزەل تۇپراق ئانامدۇر — مېھرىبانىمدۇر،
ۋەتەندۇر — مېھرىبانىمدۇر، قەدىردان غەمگۈزارىمدۇر.
ئانام سۈت بەردى، ئۆستۈردى، ۋەتەن بەردى ئەقىل—قۇدرەت،
ئۇلار بىر شاختا قوش ئالما ۋەيا شېرىن ئانارىمدۇر.
ئانامنى سۆيگىنىم بەختىم، ۋەتەنگە كۆيگىنىم بەختىم،
ئەقىدە ئېتىقادىم ھەم ئۆمۈرلۈك قىبلىگاھىمدۇر.
بىرى تۇغدى مۇشەققەتتە، بىرى تاغدەك قۇۋۋەت بەردى،
ئەگەر كۆكتە قانات قاقسام، ۋەتەن كەڭ سەيلىگاھىمدۇر.
تومۇرۇمدا ئۇلۇغ ئاققان ئانا مېھرى، ۋەتەن مېھرى،
شۇڭا جىسمىمدا نۇسرەت، كۈچ يۈرەكتە ئىپتىخارىمدۇر.
ئەزىز ئوغلانىمەن ئەلنىڭ يېڭى جەڭلەرگە ئات سالغان،
ۋەتەن — پەخرىم، يۆلەنچىم ھەم يېڭىلمەس كۈچ مادارىمدۇر.
«ۋەتەنگە بىر ئۆمۈر سادىق بولۇپ ئۆت!»جان- جىگەر ئوغلۇم،
دېدى، تۇغقان ئانام دىلدىن، بۇ سۆز مەڭگۈ قارارىمدۇر.
ۋەتەنگە مېھرىبان، سادىق، ۋاپادار كۈيچى ئوغلانىمەن،
ۋەتەندىن ئۆرىسە كىم يۈز، پولات ئۇچ — زۇلپىقارىمدۇر.
ئايا دوستلار، ۋەتەن جۇڭخۇا - ئانام، سۆيگەن قەدىردانىم،
ئۇنىڭ بەختى— مېنىڭ بەختىم، كۆزۈمگە تۇتىيارىمدۇر.

ئىپتىخارلىق سۇلتانى بولاي

نېمىچۈندۇر پەرەنجەڭ ئىچرە،
تەلمۈرىسەن كېتەلمەي نېرى.
شۇ ھالەتنى كۆرىمەن تەكرار،
بىز ئۇچراشقان كۈنلەردىن بېرى.

پەرەنجەڭنىڭ يوچۇقلىرىدىن،
قۇت ياغدۇ تىكسەم كۆزۈمنى.
لېكىن كۆڭلۈم بولىدۇ مالال،
كۆرەلمىگەچ نۇرلۇق يۈزۈڭنى!

ئېچىۋەتسەڭ يۈزۈڭنى جانان،
كېلەرمىدى كۈن كۈندەشلىكى.
ئاشارمىدى ياكى زېمىنىنىڭ —
ھارارىتى ۋە ئاتەشلىكى؟...

بىلەلمىدىم سېنىڭ پەرەنجەڭ،
نېمە سەۋەب كۈننى ياپىدۇ؟
(لېكىن، نىگار سۆيگۈ قىيانى
يۈرىكىڭدىن فونتان ئاتىدۇ!)

ئاشۇ سەۋەب ۋىسال پەيتىدە،
تەقەززالىق لەززىتى سەندە.
جىسمىمنىمۇ كۆيدۈرۈپ ھېسلار،
بىئاراملىق قوزغايدۇ مەندە.

ئەي گۈزەللىك شاھى - ئىلاھى،
پەرەنجەڭنى ئالغىن يۈزۈڭدىن.
ئىپتىخارلىق سۇلتانى بولاي،
نۇرغا تولسا ئالەم كۆزۈڭدىن!

1990 - يىل، فېۋرال

چۈنكى سۆيگۈ ھايات خەزىنىسى

مېنىڭ سۆيگەن ئاشىقىم دىلبەر،
چىقىپ كەتتى ئاسمانغا سىڭىپ.
ئېلىپ كەتتى يۈرىكىمنى ھەم،
سوۋغا ئۈچۈن قەلبىگە تېڭىپ.

كۈندۈزلىرى بىتاقەت بولۇپ،
تەلمۈرۈشتە كۈنگە قارايمەن.
ئالتۇن نۇرلار كەرەشمىسىدىن،
ئۇنىڭ ئىللىق ھىدىن پۇرايمەن.

بىراق، كۆڭلۈم تاپمايدۇ ئەمىن،
دىلبىرىمدىن بولمىغاچ ئەسەر.
تەكرار قاراش، تەلمۈرۈشلەردىن،
ئوتلۇق كۆزۈم بولماقتا بەسىر...

ئۇپۇق لىۋى تەگكەندە تۈنگە،
ئىز قوغلىشىپ ئىزدەيمەن ئۇنى.
چولپىنىشتىن كىرپىكىم يىراق،
ھەمراھ ماڭا كېچىنىڭ تۈنى:

قارىقىمدىن ئوتلار چاچرىتىپ،
مەن قارايمەن يۇلتۇزلار ئارا.
قەيەرلەرنى ماكان قىلدى ئۇ،
قەلبىم دىلبەر ئوتىدا يارا...

بۇلۇتلارغا مىنگىشىپ گاھى،
كۆكنى كېزىپ ئىزدەيمەن ئۇنى.
قايان كەتتىڭ،
ئىشقىڭدا سېنىڭ
كاۋاپ بولدى ئاشىقىڭ تېنى!

× ×

كۆزۈم تېلىپ ئۇيقۇغا مۇشتاق،
بولغىنىدا كۈلۈپ قارايسەن.
يۈزلىرىمنى يۇمشاق سىيپىلاپ.
دېرىزەمدىن مېنى مارايسەن.

تونۇش ھىدىڭ دىلنى ئويغىتىپ،
شېرىن ئۇيقۇم قاچىدۇ نېرى.
ئاشۇ ھالەت بولدى قانچە رەت،
سەن ئاسمانغا كەتكەندىن بېرى.

تېپىۋالدىم: چولپان ئىكەنسەن،
تاڭ سەھەردە چاراقلايدىغان.
ئاشىقلارنىڭ ئىشقىنى سىناپ
دىل دەپتىرىدىن ۋاراقلايدىغان!

× ×

رىۋايەتتە: بۇلبۇل تاڭغىچە
سايرار ئىمىش گۈلنىڭ ئىشقىدا.
تاڭ شەپىسى كەلگەندە يېقىن،
قالار ئىمىش تاتلىق ئۇيقۇدا.

شۇڭا تۈنلەپ چەكسىمۇ ئازاب،
ئېچىلىشىنى كۆرمەسمىش گۈلنىڭ.
ھېجران ئىچرە يۈرەك چاك بولۇپ،
ئۆرتىنەرمىش قەلبى بۇلبۇلنىڭ.

ھېجران ئىچرە بۇلبۇلنى داغدا،
قويسا تاتلىق سەھەر ئۇيقۇسى؛
مەن تۇرىمەن شام، سەھەر ئويغاق،
قەلبىمدە بار ۋىسال سۆيگۈسى.

بۇلبۇل ئەمەس، ئادەم ئەسلىمەن،
كۆزلىرىمدە سەزگۈ جىلۋىسى.
بېرەلەيمەن يار ئۈچۈن بەرداش.
چۈنكى سۆيگۈ ھايات خەزىنىسى!

1990 ـ يىل، مارت

قادىر بۇلاق

ئىككى شېئىر

يوقتۇر

جاھاننى ئاختۇرۇپ چىقسام ۋەتەندەك دىلرابا يوقتۇر،
ۋەتەن ئىشقىدا كۆيگەن مەن كەبى باغرى يارا يوقتۇر.

مېنىڭدەك بارمىكىن ئول دىلرابا يولىدا جان بەرگەن،
يۈرەك تەندە سوقار سەنچۈن بۇ مۇڭدا هېچ خاتا يوقتۇر.

ئىشانەم، ئىستىكىم شۇلدۇر، بوسۇغاڭ ئاستىدا ئۆلمەك،
سائادەتتۇر ۋەتەن سۆيمەك، بۆلەك هېچ مۇددىئا يوقتۇر.

تۇرۇپ ھەر كىم ھەقىقەتتە، ئۆزىنى پاك تۇتۇپ ئۆتسە،
ھامان ئەل - يۇرت رىزا بولغاي، ئاڭا ناھەق جازا يوقتۇر.

ۋەتەنسىزلەر ئالار قارغىش، كۆرۈڭ، ئەل - يۇرت ئۇلۇغلاردىن،
ئۆتەر ئەندىش بىلەن ئۆمرى ئۇنىڭدا هېچ ۋاپا يوقتۇر.

شۇڭا قادىر بۇلاق بىرلىك، باراۋەرلىكنى ئىستەيدۇ،
كېرەكسىز پىتنە - ئىغۋاغا بۈگۈن ھەرگىز بازار يوقتۇر.

بىھاجەت بىز، كىشى بەرگەن جاپاسىز ئابى زەم - زەمگە،
كى تەر تۆكمەي تۇرۇپ ھەر كىم ھالال لوقما غىزا يوقتۇر.

ئايرىلمىسۇن

ھەر كىشى سۆيگەن گۈزەل جانانىدىن ئايرىلمىسۇن،
ئۆز دىيارى، ياشىغان دەۋرانىدىن ئايرىلمىسۇن.

ھەر زامان ھەر كىم ئۆزىن ئۆلچەپ ئەقىل-مىزانىدا،
ھەق ئادالەت بىلە مەيدانىدىن ئايرىلمىسۇن.

خەلق - ۋەتەن سۆيگەن كىشى ئۆز شەھرىنى ئاۋات قىلىپ،
بولسا شاھ ئادىل ئەگەر پەرمانىدىن ئايرىلمىسۇن.

ئۇيقۇنى بىدار قىلىپ، سايراپ سەھەر گۈل ئىشقىدا،
خۇشنىۋا بۇلبۇل چىمەن - بوستانىدىن ئايرىلمىسۇن.

چوڭ قىلىپ ئاق سۈت بېرىپ، باققان ئاناسى ئالدىدا،
ئەر ئاتالغان مەرد يىگىت ۋىجدانىدىن ئايرىلمىسۇن.

ئەل ئارا پىسقى ـ پىچۇر، غەيۋەت ئۆزى بىد ئەت ئىرور،
قىبلىگاھ ئىنساب، ئەقىل، ۋىجدا نىدىن ئايرىلمىسۇن.

دىل قۇشى دۇنيا كېزىپ، سۆز كا نىدىن دۇرلەر قېزىپ،
بۇلبۇل كەبى شائىرلىرى ئىلھامىدىن ئايرىلمىسۇن.

كۆزلىگەن مەنزىل، ئۇلۇغ ئارمانىغا يەتمەي تۇرۇپ،
بىر ئۆمۈر قادىر بۇلاق ئۆز جانىدىن ئايرىلمىسۇن.

ئابدۇرىشىت سەلەي

رەڭلەر نەزمىسى

(سىكىل)

مۇقەددىمە

ئېلىپ رەسسام تەبىئەتتىن تىپىك ئەندىزە،
سىزىپ چىقتى ئاجايىپ بىر گۈزەل مەنزىرە.
بەرق ئۇرىدۇ رەسىمدە تالانت جۇلاسى،
لېرىك دىللىق سەنئەتكارنىڭ كۆڭۈل سىماسى:
تىنىق ئاسمان، قارلىق چوققا، ھەيۋەتلىك تاغلار،
ئېتىكىدە باھار سۆيگەن، چېچەكلىك باغلار.
باغ ئىچىدە ئېچىلىپ كەتكەن رەڭمۇرەڭ گۈللەر،
گۈزەللىكتىن سۇرەت تارتقان سۇپ ـ سۇزۇك
كۆللەر.
كۆل ئىچىدە ئۈزۈپ يۈرگەن كۈمۈش ئاققۇلار،
باھار كۆكىدەك سوزۇلۇپ تۇرغان زىلال ـ پاك
سۇلار…
بەك ئاجايىپ ئىدى رەسىم سىزغان مەنزىرە،
نە، مەنزىرە، ئىنسان ئەقلى تۇغقان مۆجىزە.
بولۇپ مەمنۇن ئىجادىدىن رەسسام كۆلگەندە،
ئېلىپ ئارام، شائىرانە خىيال سۈرگەندە؛
مەنزىرىدىن ئورۇن ئالغان ھەرخىل بويا قلار،
ئۆز رولىنى مەدھىلىشىپ ئېيتتى قوشاقلار.
سالدى قۇلاق رەسسام رەڭلەر نەزمىلىرىگە،
ئالدىم قەلەم داخىل بولۇپ بەزمىلىرىگە.

ئاق رەڭ نەزمىسى

مەن يورۇقلۇق تىمسالىمەن، تاڭنىڭ جۇلاسى،
مىسلى باھار ئاپتىپىنىڭ سۈزۈك زىياسى.
پارلاق سەھەر، مەغرۇر كۆلگەن قارلىق چوققىلار،
مېنىڭ مەغرۇر بوي ـ بەستىمنىڭ يارقىن
سىماسى.

غۇرۇرۇمنى ئاق بۇلۇتلۇق پەلەكتىن ئاختۇر،
پاك روھىمنى غۇبارى يوق يۈرەكتىن ئاختۇر.
ئىنسانلارغا، تەبىئەتكە مۇھەببىتىم زور،
ئىشەنمىسەڭ باھاردىكى چېچەكتىن ئاختۇر.

ئىنسانغا جان ئاتا قىلغان ئانا سۈتى ئاق،
زېمىنغا قان ئاتا قىلغان قارنىڭ گۈلى ئاق.
مېنى سۆيەر ساپ ۋىجدانلىق، پاك دىل ئادەملەر،
ئۇلار شادلىق زەپەر قۇچۇپ ماڭغان يولى ئاق.

قارا رەڭ نەزمىسى

ئەمەسمەن پەقەت ماتەم بەلگىسى،
ۋە ياكى زۇلمەتنىڭ شۇم كۆلەڭگۈسى.
مېنى قانداق ئىشلەتتىش ئىنسانغا باغلىق،
مەن ئەسلى يورۇقلۇقنىڭ ئوت ـ سەرەڭگىسى.

زېمىنىستانىدا يازدەك ئىسسىق بېرەر كۆمۈرلەر،
ھارارىتىدىن گۈلدەك ياشناپ ئۆتەر ئۆمۈرلەر.
يالقۇنىدىن ئېرىپ رودا ئايلىنىپ گاڭغا،
ئادا قىلار ئۆز بۇرچىنى پولات ـ تۆمۈرلەر.

بىلمىدىكى خىسلەتىمنى دوسكىلاردىن كۆر،
قاراڭغۇ تۈن قۇچاغىدا چاچار يۇلتۇز نۇر.
بار مېنىڭ ھاياتتا مۇناسىپ ئورنۇم،
شۇڭا پول روپسۇندەك① كۆلمەن مەغرۇر.

قىزىل رەڭ نەزمىسى

مەن ئۇرغۇپ تۇرغان قاننىڭ سىياقى،
تەسىرچان ئىنساننىڭ رەڭگى - رۇخسارى.
يىگىتنىڭ ئايتا پىتا قىزارغان بېتى،
ئۇياتچان قىزلارنىڭ مەگزى - ئانارى.

مېنىڭ ئەكسىم شەپەق سۆيگەن تاغلار تىزمىسى،
مېنىڭ كۆلكەم ئۇپۇق تۇغقان قۇياش جىلۋىسى.
مېنىڭ قەلبىم ئوتقاش كەبى ئېچىلغان ئەتىرە،
مېنىڭ كۆيۈم جەڭلەر مارشى، كۈرەش ناخشىسى.

ماڭا رەڭداش يالقۇنلىنىپ پارلىغان چوغلار،
ماڭا رەڭداش مەشئەل يېقىپ ئېتىلغان ئوقلار.
ماڭا رەڭداش ھۆر ۋەتەننىڭ تىنىق كۆكىدە،
شوخ لەپىلدەپ جەۋلان قىلغان لالىرەڭ تۇغلار.

كۆك رەڭ نەزمىسى

مەن بوراندىن كېيىنكى دېڭىزنىڭ كۆركى،
مەن يامغۇردىن كېيىنكى ئاسماننىڭ رەڭگى.
زەر ئاپتاپلىق باھار تېڭى تىكسە ماڭا كۆز،
باغرى تاش ئىنسانغىمۇ ئوينار يۈرىكى.

رۇخسارىمغا ئوخشايدۇ تىنىق نىل رەڭلەر،
نىگاھىمغا ئوخشايدۇ ساماۋى كۆللەر،
زەنگەر كۆزلۈك قىزلاركەبى ھېسلىرىم ئويغاق،
تەبەسسۇمىم جىلۋىسىدۇر خۇش سىردىنگۈللەر.

مېنى سۆيگەن يۈرەكلەر كۆككە تەلپۈنەر،
يۈرىكىدە ئاسمان كەبى كەڭلىك ئەكس ئېتەر.
كەڭلىك — ھۆرلۈك ئەندىزى، ئەرك سىمۋولى،
قىممىتىمنىڭ ئالدىدا چاغلىق ئالتۇن - زەر.

يېشىل رەڭ نەزمىسى

مەن باھارنىڭ چىرايى، ھايات زىننىتى،
مەن ئىنسان ئۆمرىنىڭ ياشلىق سىياقى.
مەن زېمىننىڭ گۈلشىنى، گۈللەرنىڭ بەرگى،
مەن داۋۇ - دەرەخلەرنىڭ زۇمرەت ياپرىقى.

كۆزلۈك روشەنلىشەر چىمەنگە باقساڭ،
يۈرىكىڭ ياشىرار گۈلشەنگە باقساڭ.
ھېسلىرىڭ جۇش ئۇرۇپ كۈيلەر يارىتار،
كۆكلەمدەك رەڭ تۈزگەن ۋەتەنگە باقساڭ.

مەن شۇنداق ئېسىل رەڭ، نامىم يېشىل رەڭ،
ماڭا باقساڭ كۆرۈنەر ئالەم گۈزەل، كەڭ.
مەن باھار مەلىكىسى، دىل لېرىكىسى،
خىسلىتىمگە قايسى رەڭ كېلەلىسۇن تەڭ؟

سېرىق رەڭ نەزمىسى

ئوخشايمەن ئەڭ دەسلەپ ئالتۇن رەڭگىگە،
ياكى قەھرىۋادەك يالقۇن رەڭگىگە.
ئوخشايمەن قايناملىق ئۆركەشلەر ئارا،
قۇياش زەر يالاتقان دولقۇن رەڭگىگە.

مەن بىلەن كۆركەمدۇر كۈز مەنزىرىسى،
ۋەتەننىڭ زەر تونلۇق سەھرا - يېزىسى.
ئالتۇن كېپىنەكتەك كۆزنى ئويناتار،
دەرەخلەر قۇلىقىدىن چۈشكەن زىرىسى.

ئالتۇن چاچلىق گۈزەللەر ماڭا ئوخشايدۇ،
ئەنجۈر، بېيە، ھەسەللەر ماڭا ئوخشايدۇ.
ئالتۇن بىلەن سۇپەتلەنگەن بېيىتلەر تولا،
كۈز نەزمىسى — غەزەللەر ماڭا ئوخشايدۇ.

خاتىمە

بولدى تامام رەڭلەرنىڭ كۈيى — نەزمىسى،
توختىدى بەس - بەسلىك شاۋقۇن بەزمىسى.

① پول روپسۇن - ئامېرىكىنىڭ ئاتاقلىق نېگىر ناخشىچىسى.

زور تەمەننا قويۇشۇپ رەڭلەر ئۆزىگە،
ئىزدەپ جاۋاب تىكىلىشتى، رەسسام كۆزىگە.
رەسسام شائىرانە خۇش كۈلۈپ كەتتى،
ھاياجاندا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى:
— رەڭلىرىم، رەڭلىرىم، ئېسىل رەڭلىرىم،
قارا، ئاق، قىزىل، كۆك، يېشىل رەڭلىرىم.
ھەممىڭلار مەن ئۈچۈن ئوخشاش سۆيۈملۈك،
سىلەر بىلەن رەسىملىرىم گۈزەل — كۆرۈملۈك.
لېكىن ئىش يۈرۈشمەس يالغۇز «مەن» بىلەن،
داستىخان مول كۆرۈنمەس پەقەت قەنت بىلەن.
تۇرساڭلار يېگانە، رولىڭلار بولماس،
مەنمەنلىكتە پارلاق يولۇڭلار بولماس.
يۇلتۇزنى چاقناتقان تۈننىڭ قاراسى،
قارا كۆزنى ئويناتقان تاڭنىڭ جۇلاسى.
ئاققۇ گۈزەل كۆرۈندى زۇمرەت كۆل بىلەن،
يېشىل ياپراق بەرق ئۇرار قىزىل گۈل بىلەن.
نۇر تەكشى چېچىلسا يورۇيدۇ ناھار،
ھەممە گۈل تەڭ ئېچىلسا بولىدۇ باھار.

× ×

مەنمەنلىك جۇلاسى رەڭلەردىن ئۆچتى،
ھەسەن — ھۈسەن سىماسى دىللارغا كۆچتى.

1990 — يىل، ئاپرېل.

ماموت زايىت

سۆيگۈ غەزەللىرى

1

گۈل يۈزۈڭدىن مېھرى ئاپتاپ ئىستەيدىم،
قاشلىرىڭدىن سەجدە مېھراپ ئىستەيدىم.
شوخلىنىپ كەلسەڭ ئەگەر ئاھۇ كەبى،
تىترىگەن جىسمىمدا سىماب ئىستەيدىم.
نازىنىپ قىلساڭ تەبەسسۇم — جىلۋىلەر،
لەۋلىرىڭدىن شەكەرى ئاب ئىستەيدىم.
ئىش بىلەن كەتسەڭ يىراققا نەچچە كۈن،
كۆزلىرىمدىن بەھرى خۇناب ئىستەيدىم.
دىلرەبا، ماموتنى قويما نائۈمىد،
سېنى ئۆزەمگە كۆرۈپ باپ، ئىستەيدىم.

2

تەنلەر ياغدى بېشىمغا ئوق بولۇپ،
گاھ ھەسەت، گاھىدا تۆھمەت دوق بولۇپ.
سېنى سۆيگەنگە پۇشايمان قىلمىدىم،
كەتمىدىم ئۇ تەنلەردىن يوق بولۇپ.
گۈل، شاراب تۇتتۇڭ ۋىسال بوستانىدا،
يايرىدى كۆڭلۈم سېنىڭدىن توق بولۇپ.
كەشىپ — ئىجادتا چوققىلارغا ئۆرلىدىم،
رىغبىتىڭ مەردلىك ئۈچۈن بۇيرۇق بولۇپ.
شادىمان بول ماموتىڭدىن ئەي نىگار،
ياشىدىم قۇزغۇن ئەمەس، سۇمرۇغ بولۇپ.

3

خۇددى جانانەڭ گۈزەلسەن ياشلىقىم،
لەززەتى شېرىن ھەسەلسەن ياشلىقىم.
يازدى كۆپ شائىر — ئەدىبسەن توغرۇلۇق،
تۈگىمەس داستان — مەسەلسەن ياشلىقىم.
يوق ساڭا تەڭ كەلگۈدەك بايلىق، بەخت،
تاج ۋە خاقانلىق ئەمەلسەن ياشلىقىم.
قالسا ئۆمرۈم كارۋىنى تۈن ئىلكىدە،
نۇر چاچار پارلاق زۇھەلسەن ياشلىقىم.
كۈيلىدى، كۈيلەپ ئۆتەر ماموت سېنى،
تەئرىپى پۈتمەس غەزەلسەن ياشلىقىم.

4

گىدىيىپسەن ئەي سەنەم، بەستىڭ خادا،
ئويلىدىم، ئادەممۇ يا نەسلىڭ خادا.
كەمتەرىنلىكنى بىلىپسەن ئار — نومۇس،
بوپتۇ ئەلدە لەقىمىڭ، ۋەسپىڭ «خادا».
ئېگىلەتتى مېۋىگە تولغان دەرەخ،
بولدى پاش سىرىڭ، ئىكەن ئەسلىڭ خادا.
كۆككە بۇرنۇڭنى قىلىپ شوتا، ئېسىت،
بوپتۇ تاپقان بايلىقىڭ — ۋەسلىڭ خادا.

ئەسلى ماھۇت سىنى سۆيەكچى ئىدى،
سۆيىمدى، بولغاچ خۇيۇك،كەسىلىك خادا···

5

تىنچ، ئىناق ئۆتەيلى دىسەك سەن ئەگەر،
تۇرمۇشنى تەپ ـ تەكشى ئويلىما دىلبەر.
ئامەتنى مارايدۇ رۇجەكتىن ئاپەت،
ئىنسانغا بال گاھى بولىدۇ زەھەر.
ئايچىراي گۇل ياشلىق ئەمەستۇر باقى.
سۇ بىھىنىك كەينىدە پىشمىن ۋە دىگەر.
پۇل، مەنسەپ كىشىگە پانى ئامانەت،
سائىلغا ئايلىنار گاھى باي زەرگەر.
ماھۇتقا بىر ئـۆمۇرجۇپ بولاي دىسەڭ،
تۇرا قسىز ھا ياتتا بول ھامان قەيسەر.

6

بۇناخشا مىنى ھاۋالە قىلدىم ساباغا،
سالغىن قۇلاق، قالمىسۇن ئۆمرۇك جاپاغا.
بەك گۇزەلسەن، ياشىغىن گۇزەل، پاك، ھالال،
ياشلىقىڭنى خوراتما كەيپۇ ساپاغا.
ئىسىل خىسلەت قىزلارنى قىلار پەرىشتە،
پۇشايمانغا قالىسەن پاتساڭ خاتاغا.
مەرد، ۋىجدانلىق ئەرلەر كۆپ، رىياكارلار ھەم،
مەھبۇبلۇقتىن ھەزەر قىل دۆت، بىۋاپاغا.
بەختلىكسەن بىر ئۆمۇر، ماھۇتنىڭ سۆزى،
نەقىش بولسا قەلبىڭگە، ئۇچىماي ھاۋاغا···

7

ئۆز ئۆيۇم بار، بال ئۈزۈم، كاۋاپ مىنىڭ،
يار يېنىمدا، گۇل، ئىپار، گۇلاپ مىنىڭ.
غەم تۇمانى قاپلىماس چىھرىمنى ھىچ،
بەزمە قىلسام تەمبۇرۇ ـ راۋاب مىنىڭ.
تاشلىسام يارغا سادا قەتتىن سوئال،
«ئۆتىمىز مەڭگۇ···» دىگەن جاۋاب مىنىڭ.
يۇرت گۇزەل، دەۋران تىنچ، ئەجرىم بىلەن،
ماللىغىنىم ئەلدىن دۇئا ـ ساۋاب مىنىڭ.

ساقى، بەر ماھۇتقا ساقىلىق جامىنى،
سۆيگۇدەك شىرىن ـ لەزىز شاراب مىنىڭ.

8

ئويلىغانتىم، پۇرىدىم ئۇز گۇلنى دەپ،
چىھرىسى ئاي، چاچلىرى سۇمبۇلنى دەپ.
قەلبى پاك، ئالتۇنغىمۇ سالمايدۇ كۆز،
سۆيدى ئۇ مەندەك پىقىر بۇلبۇلنى دەپ.
ۋادەرىخ··· يۇرتدا شىلىرىگدىن ئاڭلىدىم:
«تىيگىنۋالدى سودىگەرگە پۇلنى دەپ»
خورلىغانىمىش كۇنچى، پىخسىق ئەر سىنى،
«پۇلغا ئالدىم بۇ سەتەڭنى — قۇلنى» دەپ.
قاپلىدى ماھۇت دىلىنى ئىچىنىش،
تاللىسا بولماسىدى ھەق يولنى، دەپ···

9

ئۇ دىدى: سەيلە ـ چىمەنگە تويىمىدىم،
مەن دىدىم: قاشى قەلەمگە تويىمىدىم.
ئۇ دىدى: يەڭگۇشلە، ئويىنا باشقىنى،
مەن دىدىم: جۇپتۇم سەنەمگە تويىمىدىم.
ئۇ دىدى: چەت ئەلگە چىقسام، ئويىنىسام،
مەن دىدىم: ئەل ـ يۇرت، ۋەتەنگە تويىمىدىم.
ئۇ دىدى: كەسىپىم تاماشا، تانىسىدۇر،
مەن دىدىم: باسقان قەدەمگە تويىمىدىم.
دىدى ماھۇت: بولما ئاچكۆز، بىھايا،
دىمىگىن گۆردە «كىپەنگە تويىمىدىم»···

10

بىر پەردۋەش يولدا ناگاھ ئۇچرىدى،
ئەقلى دانىش، قەلبى ئاگاھ ئـۇچـرىدى.
سورىدى ئەھۋال تەبەسسۇم ئىلكىدە،
مىھرىبانلىق تەختىدە شاھ ئۇچرىدى.
كەتتى ھارغىنلىق، سەپەر بولدى ئاسان،
بال سۇخەن شەپقەتچى ھەمراھ ئۇچرىدى.
ئۆتتى دەرس سۆيگۇ، بىلىم دەستۇرىدىن،
خۇددى ھېكمەت گەنجى ـ دەرگاھ ئۇچرىدى.
ئويلىدى ماھۇت: شىرىن تىل بولسا قىز،
دىمىگەي كىم: ماڭا ئەنقاھ ئۇچرىدى···

11

بولغۇسى تەنبىھ مېنىڭدىن، تۆكمە ياش،
ئۆتتى سەۋەنلىك سېنىڭدىن، تۆكمە ياش.
پۇل، چىرايىنى تاللىدىڭ، قەلبىنى ئەمەس،
سۆيمىدىڭ بىرنى دىلىڭدىن، تۆكمە ياش.
ئەيلىدىڭ ۋىجدان – نومۇسنى مال-تاۋار،
كەتمىدى چوپقەت يېنىڭدىن، تۆكمە ياش.
ئۇنتۇغاچ ئىقبالنى ئىشرەت بەزمىدە،
بۇلغىدىڭ پاكىز قېنىڭنى، تۆكمە ياش.
دەيدۇ مامۇت: تاپ ئەقىل، سەن ياش تېخى،
دېمىگىن «تويدۇم جېنىمدىن»، تۆكمە ياش.

12

جامالىڭ قۇياش ھەم قەمەردۇر ماڭا،
نىگاھىڭ خىزىرى نەزەردۇر ماڭا.
چىن ۋاپا، مۇھەببەت تولغان ۋۇجۇدۇڭ،
بارچىدىن قىممەتلىك گۆھەردۇر ماڭا.
ھەر سۆزۈڭ ئاڭلىنار ئىپتىل ناخشىدەك،
لېۋىڭنىڭ بۇسەسى شېكەردۇر ماڭا.
سەن بولساڭ يېنىمدا ئالەم مۇنەۋۋەر،
كېچىمۇ نۇرانە سەھەردۇر ماڭا.
بول ئىسەن مامۇتنىڭ بەختىگە دىلبەر،
ئىشقىڭنى كۈيلەش كەسپ-ھۈنەردۇر ماڭا...

ئابلا ئەخمىدى

شېئىرلار

نومۇسچان ئوغۇلنىڭ ئىقرارى

بەك ئارزۇلۇق بالا ئىدىم كىچىكىمدە،
(تەربىيەمنى ئالغان ئانام چاغلىرىدا).
كۈن ئالماقنىڭ تەسلىكىدىن، مېنى يۇدۇپ،
چاۋار تەرگەن پاقىلىقنىڭ چاڭگىلىدا.

پاشا قونسا بىر يېرىمگە، رەڭگى ئۆڭۈپ:
« مېنى چاقتى... » دېگەنلىرى قۇلىقىمدا.
ئۆستۈم شۇنداق ياغ ئىچىدە بۆرەك بولۇپ،
توپان سۈيى كەلسە ئالماي چىۋىقىمغا ...

ھازىر مەنمۇ ئاتا بولدۇم بىر ئوغۇلغا،
خوشاللىقتىن ئالەم ماڭا قىلار تارلىق.
« بالام كۆيەر بالىسىغا » دېگەن راستكەن،
توي بىلەنەر بالام ئۈچۈن تارتسام خارلىق.

مەن شەھەردە، ئانامۇ ئۆز كەنتىدە،
يوقلاپ كېلەر پات-پات زاغرا، چامغۇر ئېلىپ.
ئۆزىنىغۇ بىر ئەر كېچە قوندۇرمەن،
ئۆلەي دېدىم ئىشىكىدىن نومۇس قىلىپ...

بىر ئاتىنىڭ يۈرەك سۆزى

تۇنۇگۈنلا خوتۇنۇمنى ئۇرغانىدىم،
بۈگۈن قىزىم كۈيئوغلىدىن يەپتۇ تاياق.
كېلىنىمنى ئوغلۇم ئۇرۇپ سوراق قىپتۇ:
« ئىشتىن يېنىپ نەدە يۈردۈڭ؟ يۈزسىز شاللاق!»

كېلىن دېگەن خەقنىڭ قىزى، خوتۇنمۇ ھەم،
پۈلۈڭ بولسا يەڭگۈشلەيسەن يىلدا ئۈننى.
چىدالمىدىم ئاي قىزىمنىڭ نالىسىغا،
ئۆلتۈرسەممۇ دەردىم چىقماس كۈيئوغلۇمنى!

بىر چاقچاققا جاۋاب

راست ئېيتىمىز روزى سايىت، ئاكىڭىز،
« ياللۇغلانغان» يىللار بىلەن بەسلىشىپ.
زايا قىلماڭ ۋاقتىڭىزنى بىھۇدە،
ئالدىقاچان ئۇنتۇلغاننى ئەسلىشىپ.

زاھىر ئاكا قەسەم ئىچكەن دېمەسكە،
كۆڭلىدىكى دېيەلمىگەن سۆزىنى.
(ۋىجدان بىردىپ تۇغۇپتىكەن ئانىسى،
ئاغزىنى بىر ، ئىككى قىلىپ كۆزىنى).

ئەمدى ھەرگىز تېلىنىمايدۇ دوستىمغا،
بىلىۋالدى ئۇنىڭ ئىچى ـ تېشىنى.
ھەققانىيەت ئىزدەر مەڭگۈ، زېرىكمەس،
ياغۇنچاقتا ئەزسىڭىزمۇ بېشىنى...

ئا. ئەخمەدى تىمىسقاپلا يۇرۇپتۇ،
«دېيىلمىگەن سۆز» دەپ قۇسۇر ئاختۇرۇپ.
كەپتەر گۆشى تاتلىقمىكىن، بىلمىدۇق،
دوست تۇتۇپتۇ «كەپتەرباز»① نى ياقتۇرۇپ.

بەزى چاغدا ئۇخلاپ قالار ھېرىقىپ،
كەپتەرلەرنىڭ قومۇسىغا يۆلىنىپ.
بەزى چاغدا كۆك قەرىگە تىكىلەر،
«ئۇھ» تارتىدۇ خىياللىرى بۆلىنىپ.

بۇنى ئازدەپ، ئەزدى «تۆھمەت»② بىرەر يىل،
بوشىمىدى قولى «كويزا ـ كىشەن» دەپ.
تەپەككۇرى، ئەقىل ـ ھوشى جايىدا،
ئاداشمىدى مۆلچەرلىگەن نىشانىدىن.

ھازىر ئۇنىڭ قولى يەنە بوش ئەمەس،
كەتمەن چېپىپ، دۆش ئالىدۇ گاھىدا.
«دېھقان نېپىشى»③ بولماقمىكىن خىيالى،
قېرىغاندا باقماي نىمجان ھالىغا؟!

كېلىڭ ئۇكام، ياردەملىشىڭ، سەرتاندا ـــ
پاتقاق كېچىپ، شال ئۇتىماق تەس ئىكەن.
ئەجىر دىڭىزگە تەييار لايدۇ، كۆز كەلسە،
كەپتەر گۆشى باسقان پولو بىر لىگەن!...

ئابدۇللا ـ ياقۇپ

شېئىرلار

خۇشتار بولۇپ كەلدىم سەھەرگە

خۇشتار بولۇپ كەلدىم، ھەر بىر سەھەرگە،
ئۈزمەي شەھلا كۆزلىرىمنى ئۇيقۇ قېتىن.
كۆيلىرىمگە رەڭ ئالارمەن ئۆزگىچە،
چەكسىز دالا كەيگەن رەڭدار يوپۇقتىن،

خۇشتار بولۇپ كەلدىم، ھەر بىر سەھەرگە،
ۋۇجۇدۇمدا زوق ئويغاتقاچ زىيالار.
سۇرىتىمنى سىزار مېنىڭ بەستىمگە،
نۇرغا چۆمۈپ پارقىرىغان قىيالار.

خۇشتار بولۇپ كەلدىم، ھەر بىر سەھەرگە،
لەززەت ئېلىپ ئەتىر چاچقان ھاۋادىن.
تولار قەلبىم ھاياجانغا ـــ ھېسلارغا،
چەشمىلەردىن ياڭرىغان كۈي ـ ناۋادىن.

خۇشتار بولۇپ كەلدىم، ھەر بىر سەھەرگە،
ھەر سەھەردە ۋىسال تاپقاچ ھاياتلىق.
ھەر سەھەردە ئۇچار مېنىڭ خىيالىم،
يىراقلارغا بولۇپ ئالتۇن قاناتلىق.

خۇشتار بولۇپ كەلدىم، ھەر بىر سەھەرگە،
ھەر سەھەرنىڭ چېھرى كەتمەس چېھرىمدىن.
گۈل بەرگىدىن سىرغىغاندەك شەبنەملەر،
ھەر سەھەرگە تامار قەترە مېھرىمدىن.

خۇشتار بولۇپ كەلدىم، ھەر بىر سەھەرگە،
قۇت تىلەيمەن ساڭا نۇرلۇق قۇياش دەپ.
ھاياجانغا چۆمۈلىمەن ئاشۇ چاغ،
سەھەر بىلەن قەلبىم رىشتى تۇتاش دەپ.

كۆيلىرىم ئاققۇدەك ئۇچار يىراققا

چوققىلار بېشىغا قونغاندا قۇياش،
چۆمۈلەر زەر نۇرغا يىراق ـ يېقىنلار،
يورىكىم شۇ ئالتۇن نۇرلارغا تۇتاش،
ئالدىمدا يېيىلىپ ئاقار ئېقىنلار.

---

①② ئاپتورنىڭ يېڭى پوۋېستلىرى.
③ ئاپتور يېزىۋاتقان رومان.

ئۇرۇلۇپ قىرغاققا سەھەر سەلكىنى،
تاللارنى ئوينىتار چىچىنى تاراپ.
نەقەدەر چىرايلىق ۋادىلار – باغلار،
تۇرىمەن قىيادا ئېقىنغا قاراپ.

بولىمەن ھاياجان ئىلكىگە ئەسىر،
يېقىملىق شاۋقۇنلار كىرسە قۇلاققا.
بىپايان كەڭلىكنى بويلاپ كۈيلىرىم،
كۈمۈشرەڭ ئاقىدۇ ئۇچار يىراققا.

ئېگىز تاغلار توسمىغىن ئايىنى

ئېگىز تاغلار توسمىغىن ئايىنى،
ئاق كۈمۈشتەك ئاقارسۇن تۈنلەر.
ئاي نۇرىغا چۆمۈلسۇن ھەريان،
ئايدەك كۈلۈپ پارلىسۇن يۈزلەر.

ئېگىز تاغلار توسمىغىن ئايىنى،
نۇر يېيىپسۇن قىرلار–ئېتەكلەر.
ئاي نۇرىدا تاۋلىنىپ رەڭدار،
خۇش ھىدىنى چاچسۇن چېچەكلەر.

ئېگىز تاغلار توسمىغىن ئايىنى،
ئاي نۇرىنى تۆكسۇن بىمالال.
قۇچاق ئاچسۇن نۇرغا سۆيگۈلەر،
تاپسۇن ئارمان ئېتەكلەر ۋىسال.

ئېگىز تاغلار توسمىغىن ئايىنى،
ئاي نۇرىنى قۇچسۇن دىيارىم.
ئاي نۇرىنى قىلىپ تاماشا،
ئايغا باقسۇن ئايدەك نىگارىم.

ئېگىز تاغلار توسمىغىن ئايىنى،
ھاياتلىقنى قۇتلىسۇن نۇرلار.
گۈزەللىككە چۆمۈلسۇن ئالەم،
گۈزەللىكنى كۈيلىسۇن قۇرلار.

قېنى سەن ياشلىقىم، سېغىندىم سېنى

قېنى سەن ياشلىقىم، قالدىڭ قەيەردە ؟
سالدىڭغۇ قەلبىمنى ئاتەش – پىراققا.
قېنى سەن ياشلىقىم سېغىندىم سېنى،
مەن سېنى ئىزدەيمەن قاراپ يىراققا.

قېنى سەن ياشلىقىم قالدىڭ قەيەردە؟
قېنى سەن ياشلىقىم – بىباھا گۆھەر.
قېنى سەن ياشلىقىم – تەۋرىمەس قىيا،
قېنى سەن ياشلىقىم – قۇياشلىق سەھەر.

قېنى سەن ياشلىقىم قالدىڭ قەيەردە،
قېنى سەن مەن تۈندە قايرىغان پەنجىر.
قېنى سەن مەن ئاتلاپ ئۆتكەن شورىلار،
قېنى سەن يۇلقۇنۇپ ئىت تارتقان زەنجىر.

قېنى سەن ياشلىقىم قالدىڭ قەيەردە،
قېنى سەن مەن چۆمگەن شاقىراتمىلار.
قېنى سەن قىرغاقتا تۇرسام كۆكسۈمگە،
چاچرىغان بۇژغۇنلار – پارقىراتمىلار.

قېنى سەن ياشلىقىم قالدىڭ قەيەردە،
قېنى سەن يېقىملىق مۇڭلۇق كۈيلىرىم.
قېنى سەن مەن چالغان راۋابىنىڭ ئۈنى،
قېنى سەن ئۇيقۇسىز ئۆتكەن تۈنلىرىم.

قېنى سەن ياشلىقىم قالدىڭ قەيەردە،
ئالدىمدىن كەتمەيدۇ ھۆسن – سىياقىڭ،
چۆمدۈرۈپ خىيالىڭ تەكتىگە مېنى،
پارلايدۇ قەلبىمدە يېنىپ چىراغىڭ.

كىرسىمۇ قىراۋدەك چاچلىرىمغا ئاق،
ياشلىقىم ئالتۇندەك ئىزلىرىڭ ئۆچمەس.
بېغىشلاپ جېنىمغا كۈچ – قۇۋۋەت ھوزۇر،
ۋۇجۇدۇم باغىدىن ھىدلىرىڭ كۆچمەس.

تۇندىمۇ پىراقىڭ قىلىدۇ قامال،
چۈشۈمگە ئەكىرەر سېنى ئۇيقۇلار.
ياشلىقىم دىلىمدا چايقىلار ھامان،
سەن ماڭا قالدۇرغان ھېسلار — تۇيغۇلار.

قارىسام ئارقامغا ئېيپ قاپتۇ سېنى،
كەينىمدىن بىرمۇ بىر ئىز بېسىپ نەۋرەم.
بىمەھەل كۆز يۇمسام ئانا تۇپراقتا،
ۋەسلىڭنى ئىزدەيدۇ تەلمۈرۈپ قەۋرەم.

ئالار ئاينى قەلبىم قۇچاقتا

قاش ئۈستىدە يالتىرايدۇ كۈمۈش نۇر،
تۈن قۇشلىرى كۈي كۈيلەيدۇ يىراقتا.
قىمىرلايدۇ گۈل لېۋىدە تەبەسسۇم،
ئاينىڭ ئەكسى چايقىلىدۇ بۇلاقتا.

ئۇچسا سەلكىن تاللار لەرزان تەۋرىنەر،
گىرە سېلىپ بىر — بىرىنىڭ بويىنىغا.
قەلبىم گويا ئەشۇ سۈزۈك چەشمەدەك،
ئاي ئەكسىنى ئالار شۇئان قوينىغا.

قول ئۈزاتما چېچەككە

باغدا تۇرسام كېلىپ جانان يېنىمغا،
سۆيگۈ ئىزھار قىلدىڭ كۆڭلۈم ئۇتاي دەپ.
قول ئۇزاتتىڭ شاخلاردىكى چېچەككە،
ئۈزۈپ ئۇنى ماڭا شۇئان تۇتاي دەپ.

قول ئۇزاتما گۈزەل جانان چېچەككە،
نابۇت قىلما ئۈزۈپ ئۇنى شېخىدىن.
مېۋە بەرسۇن يەتسۇن چېچەك ۋىسالىغا،
مەھرۇم قىلما كۆركەم ياشلىق چېغىدىن.

ئېقىۋەرگىن ئېقىنلار

ئېقىۋەرگىن ئەي ئېقىنلار شارقىراپ،
ئالتۇن چايقاپ ئالغىن ئالتۇن رەڭگىنى.
نۇر تاراتسۇن قىيا تاشتا پارقىراپ،
قىرغاقلارغا چاچساڭ ئۈنچە — تەڭگىنى.

ئېقىۋەرگىن ئەي ئېقىنلار شارقىراپ،
كەڭ ساھىللار شاۋقۇنىڭغا كۆمۈلسۇن.
تۇرساڭ گويا ئەينەك كەبى يالتىراپ،
ساڭا قۇياش ھوزۇرلىنىپ چۆمۈلسۇن.

ئېقىۋەرگىن ئەي ئېقىنلار، ئېقىۋەر،
سۆيۈپ رەڭدار لالىلەرنىڭ يۈزىنى.
يۇردىكىمنى باغ — ۋارانغا يېقىۋەر،
ئاچسۇن ۋادا ئۇيقۇسىدىن كۆزىنى.

ئېقىۋەرگىن ئەي ئېقىنلار، ئېقىۋەر،
چاڭقاق دىلغا تاراپ كەتكىن قۇيۇلۇپ.
يىراقلارغا مەۋج ئۇرۇپ كېتىۋەر،
جۇلالىسۇن ھايات سەندە يۇيۇلۇپ.

مۇھەممەت روزى

شېئىرلار

قەشقەر قىزى

قۇياش سۆيگەن گۈل سۈپەت پەرى،
بولدى ساڭا نەزەرىم چىرماش،
يۇلتۇزلاردا قاتقان كۈيۈمنى،
نىگاھىڭغا ئالغانمۇ ياماش،
قەشقەر قىزى، قەشقەرنىڭ قىزى.

يۇلتۇزلاردا قاتقان كۈيۈمنى
ئېيتىمىز — قىرلار بىلىمدۇ تولۇق،
قەشقەر قىزى، قەشقەرنىڭ قىزى،
سەن ئاق لالە، سەن قىزىل چوغلۇق،
ئېيتىمىز — قىرلار بىلىمدۇ تولۇق.

سەن ئاق لالە، سەن قىزىل چوغلۇق،
يېشىل قىرغاق بىزنى كۈيلەيدۇ.
ئۇندا باھار قىلمايدۇ قۇۋلۇق،
مىكىرلىقنى دىللار سەزمەيدۇ.
يېشىل قىرغاق بىزنى كۈيلەيدۇ،
ئۇندا باھار قىلمايدۇ قۇۋلۇق.

قىشلاقلاردىن سېپىلىدۇ ئۈن،
ساھىللاردا جۈپ كۆلەڭگۈ بار،
سەندىن ئۆركۈپ تاتىرىدۇ تۈن،
قەشقەر قىزى، قەشقەرنىڭ قىزى،
سەن تاڭدىكى بالقاۋاتقان كۈن.

ئىستەك

مۇبادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم تاسادىپ،
مەن ئۈچۈن ياش تۆكمە قەبرەمگە نىگار.
ئويلىما ئۆتمۈشنى شېرىن چاغلارنى،
ئەسلىمنى ئاقتۇرۇپ يۈرمىگىن زىنھار.

مەن ئۈچۈن توقۇما رىۋايەت جېنىم،
روھىمنى ئالىمسۇن ئىلكىڭگە تىترەك.
پەقەتلا قەبرەمگە ئورنات قورام تاش،
مەندىن يار قالىدۇ ساڭا شۇ ئىستەك.

مۇھەببەت

بۇلۇت يېرىلىپ ئاي چىققانىدا گويا كى كۆككە،
ئۇ بىخ سۈرەر ئىنسانلارنىڭ قەلبىدە يۇمران.
سايە كەبى چۆگىلەيدۇ غەم ـ قايغۇ، كۈلكە،
مۇشكۇللەرنى يېڭىپ ئۇ گاھ، يېتىلەر ھامان.

مەن ئۇزاتتىم بارمىقىمنى تەمبۇرغا بۇدەم،
ئۇ كېتىدۇ ناخشىلارغا يۆگىنىپ مەھكەم.
ناخشىلارنىڭ قوينىدا ھەم ناخشا مۇجەسسەم،
ئۇ، سالىدۇ يۈرەكلەرنى ئوينىتىپ، قەدەم.

لەرزان شامال گۈل بەرگىنى سىلكىيدۇ ئوماق،
خۇددى سېنىڭ سۇلغۇن لېۋىڭنىڭكۈلگىنىدەك ئەر-
كەم.
ناخشا كېتەر كۈيلىرىمگە يۆگىنىپ ئويناق،
ئۇ، چېكىدۇ قەلبلەرنى ھەر قاچان ھەردەم.

مەن كۈيلىدىم سېنىڭ ئەشۇ ئوماق لېۋىڭنى،
شاۋقۇنلارنى ئوخشىتىمەن كۈلكەڭگە دائىم.
ھېچ قانىمايمەن ئاشىقلارچە يادلاپ نامىڭنى،
سۇمبۇل چېچىڭ مەجنۇنتالىم، كۆزلىرىڭ ماھىم.

مەن كۈيلەيمەن قىزىل گۈلدەك چېھرىڭنى جانان،
سېھىرلىدى مېنى پۈتۈن مېھرىڭ كۈلكەڭ.
بىر سېنىلا يۈرىكىمدە ساقلايمەن ھامان،
ھەم مېنىڭسىز ئۆتمىسۇن يار، ئۆمۈرلۈك مەرىكەڭ.

سۇمبۇل چېچىڭ ئاي چىقىمىغان تىمپ ـ تىنىق
ئاسمان،
زىلۋا تېنىڭ قىرغاقتىكى ئەبرىشىم تالدۇر.
جۈت ـ شىۋىرغان سۆيگۈمىزنى قىلمىسۇن خازان،
ئەقىدىلىك مۇھەببىتىڭ سولمىسۇن بالدۇر.

مەن ئۇزاتتىم بارمىقىمنى تەمبۇرغا بۇدەم،
ئۇ كېتىدۇ ناخشىلارغا يۆگىنىپ مەھكەم.
ناخشىلارنىڭ قوينىدا ھەم ناخشا مۇجەسسەم،
ئۇ، سالىدۇ يۈرەكلەرنى ئويناتىپ، قەدەم.

ناخشىلىرىم ئېقىپ كەتتى دېڭىزدەك تامان،
تەڭرىتاغنىڭ جىراسىدىن ئاققاندەك زىلال.
قۇچاقلىغىن ئەقىدەمنى، تاڭ قالسۇنجاھان،
تۇرمۇشىمىز ھاسىل ئەتسۇن تاتلىق شىرىن-
بال!

ناخشام بېرىلىپ سىڭىپ كەتسۇن قەلبىڭگە تىترەن،
ھەم ياشنا تسۇن يۈرىكىڭنى قاندۇرۇپ مەڭگۈ.
چىن ۋىسالغا چۆمۈلۈپ بىرجۈپ نازۇكتەن،
پاك روھىمىز قاتلىرىدا كۆكلەنسۇن سۆيگۈ.

سوئال

سۆيگۈلەرگە چۇلغانغان سوئال،
كۆزلىرىمدىن چاچرىتار ئۇچقۇن.
خۇلقۇڭ مېنى ئەيلەپ چىڭ قامال،
يۈرىكىمنى قىلدى بىر تۇتقۇن.

ۋىسالىڭغا تەلمۈرسەم ھەر رەت،
خىيالىمغا ياغدۇ سوئال.
كۆزلىرىڭدىن ئىزدىسەم شەپقەت،
ئەسىر قىلىپ ئەيلىدى ئۇۋال؛
سەندىن سۆيگۈ تىلەيمەن ئەبەد،
تىلىكىمنى قىلمىساڭ ئۇسال.

ئاچ قەلبىڭنىڭ رۇجىكىنى...

ئاچ قەلبىڭنىڭ رۇجىكىنى چەكتىم سۆيگۈدە،
ناخشام گويا شامال بولۇپ سۆيەر مەڭزىڭنى.
تۇرار مۇگدەپ يۈرەك — باغرىم سۆيگۈ — ئىشقىڭدا،
كۈتەر بارچە سەۋرەم مېنىڭ ۋىسال لەۋزىڭنى.

ئۇينار ئۇسۇل سۇمبۇل چېچىڭ لەرزان شامالدا،
شاۋقۇنلاردا كۈي — كۈيلەيدۇ ئوتلۇق ھېسلىرىڭ.
قوي كۆزلىرىڭ ۋاللىدايدۇ سۈزۈك بىر نۇردا،
يۈرەكلەرنى ئويناتىدۇ لەرزان تىۋىشىڭ.

ئاچ قەلبىڭنىڭ رۇجىكىنى چەكتىم سۆيگۈدە،
ناخشام گويا شامال بولۇپ سۆيەر مەڭزىڭنى.
ئىپار — ئەنبەر تارقىلىدۇ پىستە ئۇنىڭدە،
قىزىلگۈللەر ئەسلىتىدۇ ئوماق لېۋىڭنى.

ناخشىلىرىڭ قاتلىرىدا سۆيگۈ سېھرىڭ بار،
ۋىلىقلايدۇ بىز ئۇچراشقان ئورمانلاردا ياپراق.
جامالىڭدىن نۇر ئالىدۇ دائىم نەۋباھار،
چاڭقاق قەلبىم كۆرەيدەيدۇ، بىر سېنى پاتراق.

ئاچ قەلبىڭنىڭ رۇجىكىنى چەكتىم سۆيگۈدە،
ناخشام گويا شامال بولۇپ سۆيەر مەڭزىڭنى.
يۈرەك باغرىم پۇچۇلاندى سۆيگۈ ئەۋجىدە،
چۆگىلەيدۇ چىن ھېسلىرىم سېنىڭ ئۆيۈڭنى.

شاماللاردىن سالام يوللاپ كۈتىمەن جاۋاب،
تۇمۇچۇقۇڭ قاندىتىغا يېزىپ سىرىمنى.
ھېسلىرىمنى چۈشكۈنلۈكلەر ئالمىسۇن ئوراپ،
جامالىڭغا ھەمرا قىلغىن، ۋەيران دىلىمنى.

ئاچ قەلبىڭنىڭ رۇجىكىنى چەكتىم سۆيگۈدە،
ناخشام گويا شامال بولۇپ سۆيەر مەڭزىڭنى.
بىر سېنىڭكى سۆيگۈڭ ئۈچۈن قىلدىم ئەقىدە،
قوزغا جانان، سۆيگۈ ئۈچۈن تىمتاس سىرىڭنى!

پەرىشانمەن نىگار سەن ئۈچۈن

ۋىسال بەرگەن تۈنجى كېچىڭگە،
ناخشام بىلەن بەرگەنتىم جاۋاب.
ئاق كېچىلەر قەلبىم تەكتىڭگە،
قىلغانتى تالايلاپ تاۋاپ.

سېنى نىگار ئەيلىدىم مەبۇد،
يۈرىكىمگە قاتۇرۇپ پۈتۈن.
كۆرگىنىمچۈن سەندىن تەئەددۇت،
پەرىشانمەن نىگار سەن ئۈچۈن.

ئايدىڭ كېچىدىكى لىرىكا

كۈي توكىدۇ ئورمانلىقلار — يېشىل ياپراقلار،
جۇلا تاشلار ئاي نۇرلىرى شاخلار قوينىغا.
سۆيگۈ بىلەن سۆيۈپ ئۆتەر لەرزان شاماللار،
نىگار كېلەر گويا شۇدەم يىگىت ئويىغا.

شاۋقۇن سالار يىراقلاردا دەريا شارقىراپ،
يۈرەكلەرنى ئويناتىدۇ نىگارنىڭ ھىدى.
ئاي تاشلايدۇ نىگاھ ئاندا ئاپئاق پارقىراق،
سىماب كەبى ئېرىپ كېتەر يىگىتنىڭ قەلبى.

يېشىل ياپراق چاۋاكچالار مۆگۈلىنىپ بۆدەم،
ناخشا ئېيتار ئاياغلاردا ئاچچىق قىيا قلار.
شىۋىرلايدۇ يۇمشاقشامال جۆر بولۇشۇپ ھەم،
ئاشىقلارنىڭ تارىخىنى سۆزلەر شىۋاقلار.

جىمجىت يا تار ئورمان، ئۆچكەن قۇشلار بەزمىسى،
جىمجىتلىقنى بۇزار بەزەن لەرزان شوخ شامال.
شامال بىلەن كېلەر ئاستا ۋىسال كۈلكىسى،
قىز ۋەدىسى قىلىۋاغان قەلبىنى قامال.

ئاي ئۆرلەيدۇ بۇلۇتلارنىڭ كۆكسىنى يېرىپ،
قۇچاقلىشار نىگار بىلەن يىگىت خىيالەن.
بۇلاق ئېيتار ناخشىسىنى مۇڭلۇق ئۈن سېلىپ،
قىز كېلىدۇ ساھىل بويلاپ نازۇك ھېس بىلەن.

يىگىت كۈتەر، تىپچەكلەيدۇ يۈرەك بىتىنىم،
جۇلا تاشلار يارقىن يۇلتۇز نىگار كۆزىدەك.
ھېسلىرىنى تۇتۇۋالدى يىگىت كۆپ قېتىم،
خىيالىنى يوچۇن خىيال ئەگىپ سايىدەك.

تونۇش تىۋىش يېقىنلاشتى نىشانغا ئاستا،
ۋىسال بىلەن چاقناپ كەتتى يىگىتنىڭ كۆزى.
ئاي بۇلۇتنىڭ قوينىغا گاھ سىڭگەندە نازلىق،
بىر جۈپ ئاشىق ۋىسالىنى تاپتى ئاخىرى…

سەييار

كۆرمىدىم

بۇ جاھاندا ئۆز ئانامدەك دىلرابانى كۆرمىدىم،
نە بەخت، ئۇندىن زىيادە ـ بىباھانى كۆرمىدىم.
ساچلىرى كۆردى قىراۋ، گۈلدەك ئۆڭى سولدى بىراق—
گۈل يۈزى ئۇندىن گۈزەلرەك ھۆرلىقانى كۆرمىدىم.
«ئانىجان يادىمدىدۇر ئاق سۈت بېرىپ باققانلىرىڭ»
كى ھايا تلىق بابىدا ئۇنداق داۋانى كۆرمىدىم.
تولغىنىپ تۇغدى مېنى، باقتى يەنە مېھرى بىلەن،
ئەجرىنى قىلدىم قازا، بەرگەن جازانى كۆرمىدىم.
مىلك پۇشايمان ئىلكىدە، ئاھ… ئۆز ئانىسىنىڭ مەن كەبى،
ئەجرىنى ئاقلالىمىغان ـ باغرى يارانى كۆرمىدىم.
خوشلۇقۇمغا خوش بولۇپ، رەنجىمگە بەردى جان دېسەم،
سېخىلىقتا بىر ئۇنىڭدەك رەھنىمانى كۆرمىدىم.
مەيلى، سالقىن تاغدىمۇ ۋە ياكى جەننەت باغدىمۇ،
ماگلىيىمغا سۆيگىنىمدەك ساپ ھاۋانى كۆرمىدىم.
تۆگە ئىزدەر بوتاسىنى، قوي ئىزدەر قوزاسىنى،
ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئاناسىدەك مەھلىيانى كۆرمىدىم.
شۇنچە يىللار مەن يۈرۈرمەن ئىستىقامەت ئاختۇرۇپ،
بەلكى قەلبىمدە ئانامدەك نۇر ـ زىيانى كۆرمىدىم.

قادىر سىدىق

شېئىرلار

باھار

ئاپئاق تۇماق، ئاپئاق جۇۋىلار،
خانىملاردا ئاستىغا چىقتى.
بادام دوپپا — چېكىملەردە گۈل،
شايى بەلباغ بەللەردە ئۇچتى.

تالا — تۈزىنىڭ جامالىدا نۇر،
جەزبىلىرى دىللارنى ئۇتتى.
ئەگىزلەرنىڭ ئېقىنىسى — ئۆستەڭ،
ئۇچۇملىدۇق ئۇسسۇزلۇق پۇتتى.

«يىلنىڭ بېشى نەۋ باھار» دېدى،
گۆدەكلەرگە چاللار تونۇتتى.
خاسىيەتلىك باھار ھېكمىتى،
جۇت — سوغۇقنى سۈردى — قۇرۇتتى.

قىن — قىنىغا پاتمىدى خوشلۇق،
باھار شەۋقى كۈچ — مادار قوشتى.
قىردا ماماكاپ، چوغلۇق جىلۋىسى،
ئېتىز بېشى زوقمەنگە توشتى.

قىز — يىگىتلەر قاينىتىپ مېھنەت،
تاڭ بىلەن تەڭ دەستىنى تۇتتى.
لېۋەن ناخشا «ئىشچان بالىسى»،
كۆكنى قۇچتى — ئەلنى ئويغاتتى.

سېخى ئىكەن ئەجەبمۇ مېھنەت،
قۇياش كەبى يۈزنى يورۇتتى.
گۈللەر ھىدى مەسخۇش ئەيلىگەچ،
ھارغىنلىقنى مەردلەر ئۇنۇتتى.

خىياللىرىم ۋەسلى ئوتلۇق شېئىرىمنىڭ

كېچىلەرنىڭ ئەلالە يىلىشى كار قىلماس،
چۈش كۆرمەيدۇ، جۈپ كۆزۈمنىڭ قاراقى.
كۆيدۈرىدۇ ۋۇجۇدۇمنى بىر ئاتەش،
گويا جانان ئىشتىياقى — پىراقى.

تەپەككۇرۇم تەسۋىرىدىن مىسرالار،
جۇلالايدۇ مارجان كەبى تىزىلىپ.
ھېسلىرىمنى ئېلىپ قاچار بەزىدە،
خىيالىمغا بەرھەم بېرەر ئاي كىرىپ.

ھېسلىرىمدا چۆمۈلىمەن نۇرلارغا،
جانان بىلەن قولتۇقلىشىپ — ئوينىشىپ.
چۇقان سالار شېئىرلىرىمشۇ تاپتا،
دولقۇن ئاتقان سادالارغا كۆمۈلۈپ.

خىياللىرىم تىرەنلىشەر دەمـمۇ دەم،
شەپەق سۆيسە كەڭ ئۇپۇقنى سەھەردە.
دالىلارنى كەزگىنىمـدە خىياللار،
ئارتىۋالار كۆزلىرىمگە پەرەنجە.

چىڭگىلىكتەك چىرمىۋالغان خىياللار،
مۇئەككەلى ۋۇجۇدۇمنىڭ — قەلبىمنىڭ.
بەزمە ئىشقى بەرمەس ئارام كۆڭلۈمگە،
شۇ خىياللار ۋەسلى ئوتلۇق شېئىرىمنىڭ.

ياش

تەۋەللۇت بولۇپلا يىغلىدى بوۋاق،
كۆزدىن چىقمىدى زەررىچە مۇنچاق.
ھە، بۈگۈن چۈشەندىم، ئاقاركەن ياشمۇ،
تۇغۇلسا يۈرەكتە نەپرەت، ئىشتىياق.

سانايمەن

مەن ئۆزۈمنى بوۋاق سانايمەن،
ئەلدە غەمسىز ئۆتكەنلىكىمدىن.
باغدا بۇلبۇل گويا سانايمەن،
سەير ئەيلەپ كۈلگەنلىكىمدىن.

ئوسمانجان زۇنۇن

ئىككى شېئىر

موسىپىتلەر گويا كى خىزىر

موسىپىتلەر تۇرسا يېنىمدا،
پەرىشتىنى ئىزدەش نە هاجەت؟
ئورۇن بەرگىن ئۇلارغا تۆردىن،
چىن كۆڭلۈڭدىن بىلدۈرۈپ هۆرمەت.

قەدىرلەيلى موسىپىتلەرنى،
چۈنكى ئۇلار بىز ئۈچۈن «مېهمان».
ئۇلار قانچۇن هايات پەيزىگە،
كۈتەيلى بىز بولۇپ ساهىپخان.

موسىپىتلەر گويا كى خىزىر،
ساقاللىرى ئاقارغان ئاپئاق.
كۆرۈنىدۇ بوۋاڭغا ئوخشاش،
سەن سەپسېلىپ ئوبدان قاراپ باق.
موسىپىتلەر بىزلەرگە مېهمان،
كۈتەيلى بىز بولۇپ ساهىپخان.

قىلمىغىن دەۋا

شائىرمەن، دەپ چارسالدىلىك ئەجەب،
سەن ئۆزەڭنى شۇنچە چوڭ بىلىپ.
چۈشۈڭدىمۇ شېئىر ئوقۇيسەن،
«شائىر» لىقىڭنى نامايىش قىلىپ.

باشقىلارنى «چېكىنىدى» دەپسەن،
«ئات چاپتۇرۇپ بىردەم چەللىدە.»①
شائىرلىقىڭ سېنىڭ پۇل ئۈچۈن،
«قولۇڭ قەلەمدە، كۆزۈڭ غەللىدە»②

چېكىنىدى دېسەڭ، دەۋەر بۇرادەر،
شېئىر يېزىش ۋەزىپىمىز يوق.
شېئىر دېگەننى يازىمىز پەقەت،
يۈرەك، ۋىجدان قىلغاندا بۇيرۇق.
شائىرمەن، دەپ قىلما كۆپ دەۋا،
خەلق ئەڭ ئادىل بېرىدۇ باها.

مۇختەر قادىر

يارقىن ناخشىلار

يېڭى هايات

كۆي تىڭشىدىم ئۇن چىقارماي تالاي رەت،
ۋە بەزىدە كۆيىمۇ قوشتۇم كۆيۈڭگە.
كۆي ئىشقىدا يېتىلگەچكە مۇهەببەت،
هېچ هېيىقماي قەدەم باستىم ئۆيۈڭگە.

ئۆيۈڭ بولغاچ شۇنچە ئىللىق شۇنچە كەڭ،
ئۇزۇن ئۆتمەي بولۇپ قالدىم قانائەتلىق.
شېئىر يېزىپ بەزى ئۈستۈن بەزى تەڭ.
تاپتىم يېڭى، يېڭىچە بىر هاياتلىق.

ئۈچۈپ چىقسام سۆزۈلگەن كۆك ئاسمانغا،
خىياللىرىمنى يۆتكىدىڭ سەن هەيرانغا.
ئۆز روهىڭنى بەخش ئەتتىڭ قايغۇرما،
شۇ روهىڭدىن روه بېرىمەن دەۋرانغا.

مۇئەللىملەرنى هۆرمەتلەيلى، ئادەملەر

مۇئەللىملەرنى هۆرمەتلەيلى، ئادەملەر،
بىز ئۇنىڭكى ئوغلانلىرى - قىزلىرى.
شاد دەۋردە بېسىلغان هەر قەدەملەر،
مۇئەللىملەرنىڭ بىزدە قالغان ئىزلىرى.

---

① ② بۇ مىسرالار قاسىم سىدىقنىڭ

مۇئەللىملەرنى ھۆرمەتلەيلى، ئادەملەر،
ئۇلار بىزنىڭ يۇلتۇزىمىز، پەخرىمىز.
ئۇلار بىلەن يوقاپ ئازاب، ئەلەملەر،
ياشناپ بارار بەخت تاجۇ تەختىمىز.

مۇئەللىملەرنى ھۆرمەتلەيلى، ئادەملەر،
ئۇلار بىزنى يەنە ئالغا يېتەكلەر.
پۈتسە داستان، ئاجىز كېلەر قەلەملەر،
شۇندىمۇ ھەم مۇئەللىم ئىزى چېچەكلەر.

ئاققۇلارمۇ سالام بېرەر شائىرغا

پايانسىز كۆل، قومۇشلىرى يېشىل گۈل،
خۇددى ئەينەك پارقىرىشى كۆك سۇنىڭ.
يەردە شائىر، ئاڭلىنىدۇ ئاسماندىن،
«سالام!» دېگەن ئاۋازى جۈپ ئاققۇنىڭ.

كۆز ئويىنىتىپ كۈلۈمسىرەر شائىرمۇ،
چۈنكى ئاققۇ ئېيتقان ناخشا ـ ئۆز شېئىرى.
ئۇرغۇماقتا جۈپ ھاياتقا ھازىرمۇ،
ئىشتىياقى، ساداقىتى، دىل مېھرى.

ئاققۇلارمۇ سالام بېرەر شائىرغا،
چۈنكى شائىر غەمگۈزارى ئاققۇنىڭ.
شائىر دېگەن ئورتاق بايلىق دۇنياغا،
ھەم جارچىسى بارچە گۈزەل ئارزۇنىڭ.

ئابدۇرېھىم قاۋۇل

ئىككى شېئىر

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار.
چوققىلاردىن كېلىدۇ ھالقىپ.
سۆيۈپ ئۆتەر دالا ـ تۈزلەرنى،
گىياھلارنى شوخ ئىغاڭلىتىپ.

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار،
شاۋقۇنلارنى بېرىدۇ تۇغۇپ.
كېچە، ئۇندا ئىزگۇ سادالار،
جىمجىتلىقنى تۇرىدۇ بوغۇپ.

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار،
كۆزنەكلەرنى ئۆتىدۇ چېكىپ.
ئۆي ئىچىدە تەشۋىشلىنەر قىز،
ۋاپادارى ئېسىگە يېتىپ.

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار،
ناخشىلارنى ئەللەيلەر بەزلەپ.
روجەكلەردىن كىرگەن سادادا،
ئولتۇرىدۇ مومايلار ئەسنەپ.

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار،
مەجنۇن تالغا قىلىدۇ چاقچاق.
ئۇ تۈۋىدە ئەنسىز بىر شەپە،
تەمشىلىدۇ كېتىشكە يىراق.

يېڭىلىك شامال ئەپكەلگەن ھېسلار،
شۇنداق كېتەر يىراق ـ يىراققا.
ئۇ تاراتقان بىر خىل سېغىنىش،
ساقلىنىدۇ دىلدا ئۇزاققا.

سۆيگۈ ناخشىسى

ئاي يۈزۈڭدىن خىجىل بولۇپ كۆكتىكى ئاي،
يۈرىكىمنىڭ خانىسىغا مۆكۈۋالدى.
كۆز نۇرۇڭدىن قەۋەت ئالغان ئىلھامىرىم،
ئاق قەغەزگە سىرلىرىنى تۆكۈۋالدى.

پاك ئىشقىتىن پۈتكەن ناخشا بەتلىرىنى،
قىسىۋالدىڭ گۈلدەك بىلىپ سەن چېكەڭگە.
پۇراپ تويماي ئىپار ھىدلىق ساچلىرىڭنى،
سوۋغا قىلدىم شوخ ناخشامنى مەن ئەتەڭگە.

يېنىك شا مال ئېلىپ كېتىپ بۇ نا خشىنى،
سا چلىرىڭنىڭ چا ستۇ تىغا قوشۇپ قويدى.
نا خشام ئەۋجى قۇيا ش سۆيگەن ئۇپۇقلارغا،
سا دا قەتتىن ئۆچمەس قىلىپ نەقىش ئويدى.

قا رماق بولدى، ئىچتىمها دىم نەزەرىڭگە،
بويلىرىڭدا سەگىدىدى يـۈرەكلىرىم.
چىن گۈزەللىك كەشتە تاپقان ئەقىدەڭگە،
سىڭىپ كەتتى ئا رزۇلىرىم، تىلەكلىرىم.

كىرپىكلىرىڭ قا رچۇقىڭنى يوشۇرغا نتى،
بىلدىم يا رىم، يۈرىكىڭدىن بەردى دەپ جاي.
نەكەتتىكىن ھېس تا را تقا ن ئەقىللىرىم،
بىھۇش بولۇپ لەۋلىرىڭدىن ئىچتىم سىنچاي.

ئابلىجان ھېيت

سۆيگۈ قوشىقى

مەمنۇنلۇق بىلدۈرسەم بۈگۈن ئا مرىقىم،
مەڭگۈلۈك رازى ئۇ دېمىگىن زىنهار.
يورىغان تاڭلارنىڭ، ئا تار تاڭلارنىڭ،
ئوخشا مدۇ جىلۋىسى، ھەۋىسى دىلدار؟!

بۈگۈنكى ئەجرىڭدىن يورۇتتۇڭ دىلىم،
شۇ سەۋەب كىرگەندۇ چاچلارغىمۇ ئاق.
نا ھەتكى: ئەتىنىڭ ئەزگۈ خىيالى،
يۈرەككە سالما قتا يېڭى ئىشتىياق.

قا نا ئەت كەيندە ئاچچىق ئۆكۈنۈش،
كېيىنكى پۇشا يمان دىلنى قىلار لال.
بۈگۈننىڭ سىرىنى يەشكىنىڭ بىلەن،
ئەتىنىڭ سىنىتى ئۆزگىچە سوئال.

قا نا ئەت كۆزىدە غەپلەت قەبرىسى.
ها يا تنى ئۇپرىتار تۆشەككە بۆلەپ.
ھەر دەقىق ئىشقىدا ئوتتەك يا نىسا ڭ،
يا ندۇرۇش تەس ئۇنى مىڭ بەدەل تۆلەپ.

پا يا نى چەكسىز دۇر سـۆيگـۈ ئا رزۇنىڭ،
يا شنىتار سۆيگۈنى ۋىسال سۇغـۇرۇپ.
بىر سۆيۈش بىلەنلا قا نسا مۇھەببەت،
ئەتىسى قا لما مدۇ غا زا ڭدەك قۇرۇپ.

كەل جا نا ن لېۋىڭگە مەن سۆيۈپ ئا لاي،
كېلىچەك تا ڭلىرى سۆيگۈدە ئا تسۇن.
بىز ئا چقان يوللارنى سۆيگۈ با بىدا،
ئەۋلادلار ـ ئەجدادلار سەيلىگاھ ئەتسۇن.

بۇ سا ڭا خاس سۆيگۈ، سا ڭا ئا مرىقىم،
يۈرەكتىن ـ يۈرەككە يوشـۇرۇن ئىزهار.
ھە ئەتە، يا قۇت لەۋلەر قا لمىسۇن قۇرۇپ،
سۆيگۈنى ۋا پا بىلەن سۇغارغىـن دىلدار.

ئەنۋەرجان مۇھەممىدى

شائىر، شېئىر، ئوۋچى، شىر

شىر ھۇلايدۇ چۆل ـ جەزىرە، تاغلاردا،
جا ن قا يغۇسى چۈشكەن چا غدا بېشىغا.
بىراق، شېئىر ياڭراپ تۇرار دۇنيادا،
سىرداش بولۇپ بارچە ئەلنىڭ دىلىغا.

ئۇستا ئوۋچى كېلەر ئوۋلاپ ھەر تا ما ن،
قا پقا ن قۇرۇپ تا يغا ن بىلەن قۇۋ شىرنى،
كېلەر شا ئىر ئىلهام ئېلىپ با غلاردىن،
تۇتۇپ بىزگە گۈلدەستىسى — شېئىرنى.

ئوۋچى با تۇر، لېكىن شا ئىر ئا لدىدا،
تەڭ تۇرا لما س گا ڭ قەلەمگە قۇدرىتى.
سېلىشتۇردۇم شا ئىر، شېئىر، ئوۋچىنى،
شىر ـ جا ڭگا لنىڭ، شېئىر ـ دۇنيا زىننىتى،
تەڭ تۇرا لما س چىكىت، پـەشكە شۇ ئوقيا،
شېئىر ـ دۇنيا، ئىنسا ن ـ ها يات قىممىتى.

ئوسمانجان مۇھەممەت

ئىككى شېئىر

خىسلەت

قىزىدىپ چوغدەك لاۋۇلداپ كەتسە،
خىيالىغا كەلمەس تۆمۈرنىڭ.
ئۇنى شۇنداق بىلەمدۇ ياكى،
لەززىتى دەپ ئۆتكەن ئۆمۈرنىڭ؟

بىر ياشانغان كىشىگە

سالام قىلسام ھۆرمەت بىلەن چوڭ بىلىپ،
قاققان قوزۇق كەبى تۇردۇڭ بۇرادەر.
ئۆزۈم كىچىك بولغاچقىمەن، بۇ ھالىڭ،
ماڭا بەكمۇ ئېغىر كەلدى شۇ قەدەر.

سالامىمنى ئىلىك ئالساڭ زىغىرچە،
يېرىلماستىم، بولار ئىدىم بىرىسى.
لايىقىدا ھۆرمىتىنى قىلمىساڭ،
ئۆرلەيدىكەن كىچىككىنىمۇ نېرۋىسى.

سەندە بولغاچ كۆزگە ئىلماسلىق ياشلارنى،
سالام قىلماي ئۆتۈپتىكەن نەچچىسى.
ساقالىنى تۇت، ھۆرمىتىنى بىل ئۇنىڭ،
تەگمەس ئۈچۈن بىھۆرمەتلىك قامچىسى.

تەلئەت چېلىل

بالىلىق خاتىرىسى

غۇبارسىز شوخ، سەبىي، يۇمران بالىلار،
بالىلىق دەۋرىمنى سالار ئېسىمگە.
ئۇ غەمسىز كۈلكۈلۈك، بەختىيار چاغلار،
سېغىنىش قوزغايدۇ كىرىپ چۈشۈمگە.

سۇلارنىڭ شىۋىرلاپ ئېقىشلىرىدىن،
بالىلىق كۈلكەمنىڭ ئەكسى كۆرۈنەر.
قۇشلارنىڭ كۆكتە پەر قېقىشلىرىدىن،
شوخ - بەگباش چاغلىرىم يادىمغا كېلەر.

باھارنىڭ رەڭدار گۈل - چېچەكلىرىدەك،
بالىلىق چاغلىرىم گۈزەل ئىدى زەپ.
ھەر كۈنى يۈرەتتىم ئويناپ كېپىنەكتەك،
شوخلۇقتا ياپچاقتەك كۈلۈپ - ئەركىلەپ.

شۇ گۈزەل غۇنچىدەك بالىلىق دەۋرىم،
ئۆتتۈپتۇ شۇنچە تېز گوياكى چۈشتەك.
ئۆكۈنۈش قىلماي مەن ياشلىق ھاياتىم،
گۈزەلدۇر تېخىمۇ تاڭدىكى گۈلدەك.

جىسمىمدا ياشلىقنىڭ ھېس - تۇيغۇسى بار،
قەلبىمگە ئوت ياقار گۈزەل ئارزۇلار.
ھەر ۋاقىت باتۇرلار روھى ماڭا يار،
ئەجرىمدىن دىلدىكى ئۈمىد كۆز ئاچار.

قەھرىمان روزى

ئۈچ شېئىر

يوقالغان سۆيگۈ

مىسرالىرىم مۈگدەيدۇ تەنھا،
سۆيگۈلىرىم نەلەردە سەرسان؟
سىڭىپ كەتكەن ئۇيۇققا يۈرەك،
نىگاھىڭدىن ئەسەر يوق ئۇيان.

قۇياشقا

مۈكۈۋالما كەپەڭگە قۇياش،
ھارغىن تاغلار قانسۇن مېھرىڭگە.
تاڭلار كېچە ئاي بىلەن چولپان،
سەيىر ئەتسۇن سېنىڭ مەلەڭگە.

ئىككى ۋىناس

ۋىناس ئىزدەپ بولاقلار ئارا،
كەپە ياساپ يۈرۈيدۇ سۆيگۈك.
تىرىق — تىرىق…
يۈرەك چېكىدۇ،
ئەسلى ۋىناس لالەم سەن ئۆزۈك.

ئەمەت يولداش

ئۆچمەس ئوتلار

1

گۈلدەك چېھرىڭ، تىنىقلىرىڭ ئوت،
قاراشلىرىڭ تىترىتەر مېنى.
بۇلۇتلارنىڭ قاتلاملىرىدا،
خىياللىرىم كۆيلەيدۇ سېنى.
تۈگىمىگىنىڭ بېشىدىن بۇندا،
كېتەلمەيدۇ چۈشلىرىم ئەگىپ،
قويۇپ مېنى داغدا، ئارماندا
خورەكلەزدە ياتامسەن سەگىپ؟

2

چۈشلىرىمنى بۇزغاندا ناخشاڭ،
تىنىقلىرىم بوپ كەتتى پارە.
خىيالىمنى ئەپقاچتى يۇلۇپ،
ئاھ، كۆلەڭگەڭ قىلىپ ئاۋارە.
شېئىرلاشلار ئاستا ۋە ئوتلۇق،
يېرىپ ئۆتەر قۇلاقلىرىمدىن.
شۇنچە گۈزەل، شۇنچىلىك لىۋەن،
سەن تۆرەلدىڭ زىناقلىرىمدىن.

3

تۆكۈلگەندە ئالتۇن ياپراقلار،
شاخلىرىدىن دانە ۋە دانە.
شاماللارنىڭ قوغلاپ كەينىدىن،
تىنىقلىرىم بولدى غەمخانە.
يېتىمسىراپ قالدى يىراقتا،
مېھمانلارغا ئاراق شۇ كەپەڭ.
تۆت بولماقتا كۆزلىرىم ھايات،
قاياقلاردىن چىقاركىن شەپەڭ؟

4

كۆزلىرىڭدىن چاچرىغاندا ئوت.
قاراشلىرىم كەتتى يوقۇلۇپ.
مەڭگۈ — مەڭگۈ بولۇپ بىر قوشاق.
ئىزلىرىمدىن چىقتى توقۇلۇپ.
يۇلتۇزلارنىڭ جۇلالىشىدىن،
تېردۇالدىم تىلەكلىرىمنى.
يوللىرىڭغا قىلىپ نۇر — پانۇس.
يېقىۋالغىن يۈرەكلىرىمنى.

تۇرسۇنجان ھەسەن

ئىككى شېئىر

ھىجران چۆلىدە

قۇرۇپ كەتتى بوستان يۈرىكىم،
ۋەيران بولۇپ ھىجران چۆلىدە.
چىرىپ كەتكەن ياغاچ تىلىكىم.
لەيلەپ يۈرەر سۆيگۈ كۆلىدە.

سۇنۇپ كەتتى شاخلىق ئەقىدەم،
بوران ئۇرغان قۇمغا كۆمۈلۈپ.
غەمكىن يۈرەر ۋاپا — مەھبۇبەم،
ھەسرەت ئارىلاش نۇرغا چۆمۈلۈپ.

ئۇسسۇل ئوينار ئارمان ياپرىقىم،
يىراق كەتكەن ئۈمىد كۆيىگە.
سايە تاشلار غۇرۇر بايرىقىم،
ۋىسال تىلەپ قىسمەت سۆيىگە.

باشقىلاردىن ئاشقاندا پەرقىم

تەلمۈرگەندە كۆزىمىز سىزگە،
ئالدىڭىزدا تۆۋەنتى نەرقىم.
نەزەرىڭىز بۇرالدى بىزگە،
باشقىلاردىن ئاشقاندا پەرقىم.

تەلپۈندىڭىز ئۆچكەندە ئوتۇم،
ئايلانغاندا يۈرىكىم كۆلگە.
تەۋەككۈلگە باسمايدۇ پۇتۇم،
شەيدالىقتا ئۇزاتقان گۈلگە،

گۈللىرىڭىزنى قىلمىسام قوبۇل،
بولمىغاي سىز مېنىڭدىن خاپا،
مۇھەببەتنىڭ يوللىرى ئۇدۇل،
ئۇرنىغاندا يۈرەككە ۋاپا.

نۇرمۇھەممەت ياسىن

شېئىرلار

يېزا بالىسى

تاغلار ئاپئاق، داللار ئاپئاق،
ئاق كىمخاپتىن كۆينەك كىيىپتۇ.
ئاستا - ئاستا چۈشكەن ماموق قار،
يەر يۈزىنى تەكشى يېپىپتۇ.

ئاقلىق ئىچىدە تاۋلىنار زېمىن،
قار ياتىدۇ يەرنى قۇچاقلاپ.
تېيىلىپ - تېيىلىپ بۇ دەم بىر بالا،
مەكتىپىگە ماڭار ئالدىراپ.

ئۈرۈلسىمۇ سوغاق يۈزىگە،
قورقىتالماس ئۇنىڭ ھەۋىسى.
شۇنچە تەمكىن، ماڭار خىرامان،
يوقالغاندەك گويا سەزگۈسى.

يېزا يولى تېيىلغاق، پاتقاق،
مەكتىپىنىڭ يىراق ئارىسى.
ئەمما تەمكىن، ماڭار مەردانە،
بۇ يوللاردا يېزا بالىسى.

شېئىر بىلەن پۈتكەن ۋۇجۇدۇم

شېئىر بىلەن پۈتكەن ۋۇجۇدۇم،
ھېسسىياتلىرىم شېئىرغا تۇتاش.
شېئىر مېنىڭ ئىززەت - غۇرۇرۇم،
شېئىر گويا كۆكتىكى قۇياش.

شېئىر بىلەن پۈتكەن ۋۇجۇدۇم،
شېئىر دەپلا سوقار يۈرىكىم.
شېئىر مېنىڭ شادلىق - ھوزۇرۇم،
شېئىر بىلەن كۈلەر تىلىكىم.

شېئىر بىلەن پۈتكەن ۋۇجۇدۇم،
رىشتىم ئاڭا مەھكەم چېتىلغان.
شېئىر بىلەن تۇتاش تومۇرۇم،
مىسرالارغا قېنىم قېتىلغان.

شېئىر بىلەن پۈتكەن ۋۇجۇدۇم،
ياشالمايمەن شېئىرسىز بىردەم.
ئاخىرلاشسا ئەگەر ئۆمرۈم،
شېئىر بىلەن قوپىدۇ قەبرەم.

ئەيىب

نەچچە ۋاقىتتىن —
ئاۋارە ئىدىم،
باشقىلاردىن ئەيىب تاپالماي.
مانا ئەمدى،
ئاۋارە بولدۇم،
ئەيىبىمگە چاپان ياپالماي.

ئىپتىخار

شېئىرلار

دوست

«دوست» دېگەن سۆز ئاران بىر بوغۇم،
ۋەزنى سىغماس لېكىن ئالەمگە.
دوستلۇق — ئۇلۇغ، دوستلۇق — مۇقەددەس،
گەر قەدرىگە يەتكەن ئادەمگە.

شامالغا

كېتىپ بارغان ئەي ئۇچقۇر شامال،
بىر ئىشىم بار بەرگىن توغرىلاپ.
قاراپ تۇرغان گۈزەل قىزچاقىنىڭ،
چۇمبىلىنى قاچقىن ئوغرىلاپ.

قىرغاق

ئۇچقۇر قانات تەپەككۇرۇ مىنىڭ،
مەنزىلگاھى چىمەنزار قىرغاق.
مەن كۆيمەن ئۇندا پىراقتا،
سەزگۈلىرىم تاڭغىچە ئويغاق.

نەمخۇش ھاۋا سۆيەر مەڭزىمگە،
ئۇنچە مارجان چېچىپ زىلال سۇ.
«شىر - شىر» ئاققان نازۇك كۈيلەردىن،
يېتىلىدۇ گۈزەل ھېس - تۇيغۇ.

مەيىن شامال يەلپۈپ قىيانى،
چاچلىرىمنى يۇمشاق تارايدۇ.
دەريا ئۆزرە بەختىياش دولقۇنلار،
بويۇن سوزۇپ ماڭا قارايدۇ.

سۇمۇرسەم ساپ ئىپار ھاۋانى،
غىدىقلايدۇ سەزگۈنى يالپۇز.
كىملەرنىدۇ كۈتۈپ تۈنلىرى،
زەر قىرغاقنى ساقلايمەن يالغۇز.

تۇرغۇن ئىسادىر

پاكلانسۇن جىسمىمىز تامچىغان

تەردە

ئانىلار تاغ بولسا، ئاتىلار چوققا،
ئىككىسى ئايرىلماس بىرپۈتۈن گەۋدە.
كۆكلەمدۇ قارىغاي ئېگىز تاغلاردا،
بولمىسا يىلتىزى بۇ ئانا يەردە.

دەيمەن: ئاتا-ئانىنىڭ بالىغا ئەجرى،
بەرگەن ئاق سۈتى، مېھنىتى، تەردە.
بولمايلى ئەرشىئالا ياكى جەننەتتە،
قويمايلى ئاتا-ئانىنىڭ ئەجرىنى يەردە.

يەلكىدە كۆتۈرۈپ كۈتەيلى ئۇنى،
پاكلانسۇن جىسمىمىز تامچىغان تەردە.
كۆكلىمەس قارىغاي ئېگىز تاغلاردا،
بولمىسا يىلتىزى بۇ ئانا يەردە.

مەخمۇت ھامۇت

بېيىتلار

مەرىپەت

سەن بىر پەرى — ماھى تابان،
ۋەسلىڭنى قۇچسام نە ئارمان!...

شام

ۋۇجۇدىدىن يورۇق بېرەر ئىنسانغا شام،
تەلەپ قىلماس بەدىلىگە زەررىچە نام.

ۋاپا ۋە جاپا

دوستۇم دەپ چىقارسام سېنى تۆرگە،
ئاخىرى ئىتتەردىڭ مېنى گۆرگە.

ئالمىش

ھەقنى سۆزلەپ چۈشتۈم پەگاغا
تۆر يىراشتى زىرەك. ئاگاھقا.

ئالىم ياۋا

پارچىلار

دوست تۇتمايمەن نامۇ شۆھرەتدىگەننى،
كۆچەت تىكمەي تەييار مېۋە يېگەننى.
«تەر تۆكەيلى ئەل ئۈچۈن» دەپ جارسېلىپ،
ئەلگە باقماي ئەل رىسقىنى يېگەننى.

گۈل دېمەيدۇ، كىشى ھەرگىز ئاپتاپپەرەسنى،
ھايالىقلار دوست تۇتمايدۇ، مەس ھەم ئەلەسنى.
ئىنسان تۇرماق ھايۋانلار مۇ ياقتۇرمايدۇ ھېچ،
ئۆز نەسلىدىن بولۇپ قالغان شۆھرەتپەرەسنى.

بۇخەلىچەم مامۇت

قارشى قىرغاق

بولۇتلارنىڭ دولقۇنلىرىدا،
ئۈزۈپ بارار جۈۋەك ئاي بىغەم.
كۆيلەيمەن بىر مىسكىن ئاھاڭنى،
قىرغىقىدا دەريانىڭ بۇ دەم.

تۇمانلارغا يۆگىلىپ سۆيگۈم،
لەيلەيدۇ، ئاھ يوقالماس بىراق.
تەلمۈرىمەن قارشى قىرغاققا،
ئۇ مېنىڭدىن يىراق، بەك يىراق...

يۈسۈپجان بارات (جەۋمىرى)

باغاق

تويى باغىقى كەلسە دوستلاردىن،
ۋىسال تاپسۇن قىز - يىگىت دەيمەن.
بەزى شۇنداق كەلسە شۇم خەۋەر،
قايغۇرىمەن ئاھ، ئېسىت! دەيمەن.

بۇگۈن يەنە كېلىپتۇ باغاق،
بىر دوستۇمنىڭ تويىغا چىللاپ.
تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ كەينىدىن،
كەپتۇ بىرسى قايغۇرۇپ يىغلاپ.

بۇ قىسمەتكە نېمە دەي ئەمدى؟
كەلگەن چاغدا «ئىككى خىل باغاق»
تويىغىمۇ، يا باراي ھازىسىغا —
تەئەججۈپتە ئويلايمەن ئۇزاق.

قوشماق ئىكەن قايغۇ ۋە شادلىق،
تويىنى قۇتلاپ خۇشال ئوينايمەن.
شادلىقىغا كۈلۈپ دوستلارنىڭ،
قايغۇسىغا تەڭلا يىغلايمەن.

ئابدۇرۇسۇل ئىمىن

خوراز

ھەر چىللىسا خورازنىڭ،
بويىنى كۆككە سوزۇلار،
سوزۇلمىسا مۇبادا،
ئاۋازىمۇ بوغۇلار.

بۇ ھېكمەتنى چۈشەنمەي،
غادايدى ئۇ، دېمەيلى.
غەيۋەت قىلىپ ئارقىدىن،
دىھۇدە غەم يېمەيلى.

مېھرىنىسا مامۇت

ئىزسىز جاراھەت

(ھېكايە)

«ئادەمنىڭ مەنىۋى ھاياتى — ۋىجداندا، ۋىجداننىڭ ھاياتى — ئىپپەتتە.» بۇ نە قەدەر توغرا ئېيتىلغان سۆز — ھە!

ئەپسۇس، ۋىجدان بىلەن ياشاشنى ئويلىغان كىشىلەرنىڭ بەختلىك بولمىقى تەس. بولۇپمۇ، ھاياتلىق سەھنىسىدە رىيازەت چەكمەيدىغانلار بولمىسا كېرەك. بىراق، دەھشەتلىك بوران — چاپقۇنلار ئارىسىدا مەنىۋى ئازاب دېڭىزىغا تىنىمسىز چۆكۈۋاتقان تۇرۇقلۇقمۇ ئۆزىنىڭ قىزلىق ئەقىدىسىنى ساقلاپ قالالىغان قىزنى بەختسىز دېيىش توغرىمۇ؟ ياق! ئىپپەتلىك بىر قىز ئۈچۈن ئېيتقاندا، قىزلىق ئەقىدىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ ياشاشتىن ئارتۇق بەخت يوق. بۇ ئۇنىڭغا قانچىلىك چىدىغۇسىز ئازابلارنى، قانچىلىك ئۈمىدسىز ھادىسىلەرنى ۋە يەنە قانچىلىك پىتنە — پاساتلارنى ئېلىپ كەلمىسۇن، يەنىلا ھەممىگە بەرداشلىق بېرىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرگەن يىگىتى ياشىغان تۇپراق ئۈستىدە ياشاۋاتىدۇ. شۇ زېمىن نۇرلىرىدىن بەھرىمەن بولۇۋاتىدۇ ھەم يەنە شۇ زېمىن ئۇنىڭغا يورۇقلۇق، بەخت ئاتا قىلىۋاتىدۇ. ئۇنداقتا ئۇ قانداقمۇ ھاياتقا ئىنتىلمەي، ھايات ئۈچۈن كۈرەش قىلماي تۇرالىسۇن؟

سەلىمە تۇرۇپ — تۇرۇپ ئويلىنىپ كېتەتتى، ئۆز — ئۆزىگە سوئال قويۇپ، تۈرلۈك خىياللارغا غەرق بولاتتى. بىراق خىياللىرىنىڭ ئاخىرى ئېچىنىشلىق يىغا بىلەن ئاخىرلىشاتتى — دە، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بۇلدۇقلاپ يىغلاپ كېتەتتى. ئارقىدىن ئانىسىنىڭ تۇيۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ تېزلا ئۆزىنى ئوڭشىۋالاتتى. چۈنكى، ئانىسىنىڭ ئازابىمۇ ئۇنىڭكىدىن يېنىك ئەمەس ئىدى. بىئەجەل كەتكەن ئوغلىنىڭ ئىچ ئاغرىقى ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزگەن بولۇپ، قىزىنىڭ كۆيۈنۈپ كۈتۈشلىرى بولمىغاندا ئۇ ئاللىبۇرۇن تۈگەشكەن بولاتتى. قىزىنىڭ ئەقىدىسى بىچارە ئانىغا چەكسىز خۇشاللىق كەلتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن قىزىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى ئۇنى چوڭقۇر ئويغا سېلىپ قويۇۋاتاتتى. بىراق، ئانا ھەر قانچە قىلسىمۇ بۇ ئىشتا ئامالسىز ئىدى. سەلىمە خىزمەتتىن تولا چاغلاردا ئاجايىپ بىر خىل مۇڭلۇق ھالەتتە قايتىپ كېلەتتى — دە، بوسۇغىدىن پۇتىنى ئېلىپلا ھويلا ئوتتۇرىسىدىكى ئۈجمە دەرىخى ئاستىدا خىيالغا پېتىپ ئولتۇرۇپ قالغان بۇ ئانىنى كۆرۈپ، يۈرىكىگە قويۇلۇپ كېلىۋاتقان ئانىلىق مېھرىدىن خۇدىنى يوقىتىپ، ئۇنىڭدىن كۆڭلىنىڭ قانداق تاماق تارتىدى-

غا ئىلىقىنى سورايتتى. بىراق ئانا قىزىنىڭ سو-
ئالىغا جاۋاب بېرىش ئورنىغا، ئۇنى قېشىغا
كېلىپ ئولتۇرۇشقا شەرەتلەيتتى - دە، خۇنۇك
كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ، قىزىنىڭ كەل-
گۈسى تۇرمۇشى توغرۇلۇق سۆز باشلايتتى. بۇن-
داق چاغلاردا سەلىمە يۈرىكى تىترىگەن هال-
دا ئانىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۈن-تىنسىز ئول-
تۇرۇشقا مەجبۇر بولاتتى. ھەسرەتكە تولغان
ئانا نۇرسىز كۆزلىرىدىن چەكسىز ئانىلىق
مېھرىنى ياغدۇرۇپ يىغلامسىرىغان ھالدا ھەر
كۈنى قىلىدىغان شۇ سۆزنى تەكرارلايتتى:
— قىزىم، ھەر كۈنى بېشىڭىزنى ئاغرى-
تىپ تۇرۇۋاتقان ئىلىقىنى ئۆزەممۇ سېزىپ تۇ-
رىمەن. بىراق، بۇنداق قىلما سلىققا نېمە ئا-
مالىم بار دەيسىز؟ سىز بولسىڭىز تېخى ياش،
ئۈن گۈلىڭىزنىڭ بىرى ئېچىلمىغان سەبى
غۇنچە. مېنىڭ بولسا تۆت كۈنلىكىم قالدى.
ئۇلۇغ ئاللا، ئاندىن قالسا سىزنىڭ يارد-
ىمىڭىزدە ئۆز كۈنۈمنى ئۆزەم ئالغۇدەك ما غ-
دۇرغا كېلىپ قالدىم. مەن سىزدىن رازى،
مەڭگۈ رازى. بۈگۈن شەھەردىن يەنە ھېلى-
قى مېھمانلار چىقىپتىكەن، ئۇلارنىڭ ئېيتى-
شىچە قەيسەر - مۇشۇ يېزىدىغا يۆتكىلىپ كې-
لىشكە يول مېڭىپ بېتىپتۇدەك. شۇڭا سىز يەنە بىر
قېتىم ئويلىنىپ باقسىڭىز، مەن سىزدىن
خۇش بولۇپ كېتەي. چاھاندىن بۇنداق ئۆ-
تۈپ كەتكىلى بولمايدۇ. ئويلىنىپ بېقىڭ قى-
زىم! بۇ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم سىزگە
قويغان تەلىپىم...

سەلىمە بۇنداق چاغلاردا تاكى ئانىسى
يېنىدىن چىقىپ كەتكۈچە ھەيكەلدەك قېتىپ
ئولتۇرۇپ قالاتتى. ئانىسى چىقىپ كەتكەن-
دىن كېيىن بولسا، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن
شۇنداق ئېچىنىشلىق يىغلاپ كېتەتتىكى، بۇ
يىغا خېلى ۋاقىتلارغىچە داۋاملىشاتتى. ما-

نا سەلىمە بۈگۈنمۇ مەكتەپتىن قايتىپ، ئا-
نىسىنىڭ چوڭقۇر ھەسرەت يوشۇرۇنۇپ تۇرغان
كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىر بىسەرەمجانلىق-
نى بايقىدى - دە، تاماقمۇ ئەتمەستىن يا-
تاق ئۆيىگە كىرىپ ياتتى. بىراق كۆز ئال-
دىدا شۇ ئېچىنىشلىق ئۆتمۈش خاتىرىلىرى
گەۋدىلىنىپ، خىيال قۇشلىرىنىڭ قانداقلار-
چە يىراق - يىراقلارغا ئۇچۇپ كەتكەنلىكى-
نى سەزمەيلا قالدى.

تۈن يېرىمىدىن ئاشقان چاغ.

جاھان ياقۇتلىرىنىڭ ئەتراپىغا تەكشى
چېچىلغان كۈمۈشرەڭ نۇرلىرىدىن، ياتاق ئى-
چىمۇ خۇددى كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەن بو-
لۇپ، دېرىزە رۇجىكىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان
ھىلال ئاي، يېتىلگەن تىلەكنىڭ بەختىيار-
لىق تەبەسسۇمى ئىچىدە قەلبى تەسۋىرلىگۈ-
سىز شادلىقتىن كۆۋەجەپ دولقۇنلىنىۋات-
قان سەلىمىنىڭ خىيال دېڭىزىدا بەھوزۇر
سەيلە قىلىشقا يار - يۆلەك بولۇۋاتاتتى.
مانا، باش توخۇمۇ چىللىدى. سەلىمىنىڭ كۆز-
لىرىگە ھېچ ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئى-
دى. ياتاق ئىچى جىمجىت. ئۇنىڭغا بەخت
ئۇيقۇسىدا تاتلىق ئۇخلىشىۋاتقان ياتاقداش-
لىرىنىڭ يېنىك پۇشۇلداشلىرىدىن باشقا ئا-
ۋاز ئاڭلانمايتتى.

يېتىلگەن تىلەك، شۇنداقلا ئۆزى بىلەن
تەڭ دېمەتلىك قىزلار بىلەن بىر ياتاقتا
يېتىش، ئۇنىڭ سەبى يۈرىكىدە ئاللىقانداق
ھېسسىياتلارنى ئويغاتتىمىكىن، مەسۇم قەلبى
ئاجايىپ ھېسسىياتلار تۇرتكىسىدە توختىماي
دولقۇنلىناتتى. خىيال قۇشلىرى تەپەككۇر
ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلاتتى. سەلىمىنىڭ دا-
دىسى پېشقەدەم مائارىپچى بولۇپ، ئاتال-
مىش «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا قىيىناپ
ئۆلتۈرۈلگەن. ئانىسىمۇ كۆپ ئۆتمەي بۇ

زەربىدىن يۈرەك كېسەلىگە گىرىپتار بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەن. ئاتا - ئانىسىدىن بىراقلا يېتىم قالغان سەلىمە تاغىسىنىڭ ئۆيىدە ۋە ئۇنىڭ ياردىمىگە تايىنىپ ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرغانىدى. سەلىمە بۇ ئۆيگە كېلىپمۇ ياخشى كۈنگە ئېرىشەلمىدى ۋە تۇرمۇشنىڭ نۇرغۇن ئىسسىق - سوغۇقلىرىنى بېشىدىن كەچۈردى. نەتىجىدە، ئۇنىڭ سەبى، يۇمران قەلبىدە مۇھەببەت - نەپرەت، گۈزەللىك، رەزىللىك كۆز قارىشى ئېنىق تىكلىنىپ، ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئىمتىھاندىن ئەلا نەتىجە بىلەن ئۆتۈپ، ئۆزىنىڭ ئارزۇسى بويىچە ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا كىردى. بۈگۈن ئوقۇش باشلانغان دەسلەپكى كۈن، شۇڭا ھاياجاندىن كۆزلىرىگە تېخىچە ئۇيقۇ يېقىن كەلمەيۋاتاتتى. سەلىمە مۇشۇ كۈندىن باشلاپ كەلگۈسى توغرىسىدىكى شېرىن خىيالغا، مۇستەھكەم ئىرادىگە، تەلەپچان ئىستەككە تولغان نۇرغۇن كۈنلەرنى كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزدى. ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغمايتتى. كۈنبويى ئارزۇ - ھەۋەسلەر قاينىمىغا شۇڭغۇپ، مەكتەپ ھاياتى، جەمئىيەت، ۋەتەن، ئىنسانلار مۇناسىۋىتى ھەققىدە ئويلىنىپ، كەلگۈسىدە قانداق ئىشلارنى قىلىشنى، ۋەتەن ۋە خەلقىنىڭ، شۇنداقلا مەرھۇم ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۈمىدىنى قانداق ئاقلاشنى كۆڭلىگە پۈككەنتى. كۈنلەرنى ئوقۇش، يېزىش، چەت ئەل تىللىرىنى ئۆگىنىش بىلەن ئۆتكۈزەتتى. ئۇنىڭ بىلىم ئىقتىدارىغا يارىشا تەقى - تۇرقى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرىدا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان قىزلارغا خاس نازاكەت ئەكس ئەتكەن بولۇپ، بىر قاراشتىلا ھەممىنىڭ دىققىتىنى قوزغىيالايتتى. شۇ سەۋەبلىك ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ خەت يازىدىغانلارمۇ چىقىپ قالدى. بولۇپمۇ، يېقىنىدىن بىرى تەلىپى رەت قىلىنغان بولسىمۇ، بىر يۈز تىلۇقنى باھانە قىلىپ، بىر تەرەپتىن ئۆزۈلدۈرمەي ئاشكارە مۇھەببەت ئىزھار قىلىۋاتقان، يەنە بىر تەرەپتىن ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ھەر خىل پىتنە - پاسات، سۆز - چۆچەكلەرنى تارقىتىۋاتقان ساۋاقدىشى قەيسەرنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرى ئۇنى تولىمۇ بىزار قىلاتتى. لېكىن مۇھەببەت قاينىمىغا كىرىپ قېلىپ چىققالماي يۈرگەن دوستلىرىنىڭ بەختسىز كەچۈرمىشلىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن سەلىمە، قەيسەرنىڭ تەلىپىنى قەتئىي رەت قىلىپ، ھازىرچە بۇ ئىشقا ئالدىرىماسلىقنى ئۆز- ئۆزىگە ۋەدە بەردى. كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتۈپ، بىرىنچى، ئىككىنچى ئوقۇش يىللىرى تۈگەپ، ئۈچىنچى ئوقۇش يىلىمۇ كىرىپ قالدى. ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر ئىش (تاسادىپىي قولىغا تەگكەن بىر پارچە خەت) قاتتىق تەسىر قىلدى. خەت بىلەن تەڭ ئۇنىڭ يۇمىلاق كۆزلىرى ھاياجان ئىچىدە ئوتقاشتەك يېنىپ، نۇرانە چېھرىدە قانداقتۇر بىر خىل يۈرەك شادلىقىنىڭ جىلۋىگەر نامايەندىسى ئەكس ئېتىشكە باشلىدى ۋە كاللىسىدا بولسا: «توۋا، بۇ نېمە ئىش، مەن نېمە بولۇۋاتىدىغاندىمەن؟» دېگەن بىر خىل سوئال پەيدا بولدى. ئۇ روھىي دۇنياسىدا ئاجايىپ جانلىنىش پەيدا قىلغان بۇ خەتنىڭ ئاخىرقى قۇرلىرىنى ياندۇرۇپ - ياندۇرۇپ ئوقۇشقا كىرىشتى:

«قەدىرلىك سەلىمە! مېنىڭ ئاخىرىدا دېمەكچى بولغىنىم، بىز ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسى ئىستىقباللىمىزنىڭ پارلاق بولۇشىغا ھۇل راسلاۋاتقان بۈگۈنكى كۈنلەردە، ھازىر نېمىلەرنى ئۆگىنىشىمىز، شۇنداقلا كەلگۈسىدە قانداق ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىشىمىز توغرىسىدا چوڭقۇر ئويلىنىپ كۆرۈشىمىز كېرەك.

Altunoq

بۇ ئىنتايىن مۇھىم مەسىلە. بىز ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا كەلگەن ئىكەنمىز، جەزمەن ئىلىم - پەندىكى دىنىڭ ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ، خەلقىمىزگە قىممەتلىك دۇردانىلارنى تەقدىم قىلىشىمىز، ئانا ۋە قالاق يۇرتلىرىمىزنى باي، گۈزەل، مەدەنىيەتلىك يۇرت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن ياش گۆدەكلەر قەلبىگە ئىلىم ئۇرۇقلىرىنى چېچىشىمىز — بۇ، بىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارزۇيىمىز بولۇشى كېرەك. ھازىر بىزنىڭ بىر قىسىم دوستلىرىمىز ۋاقىتلىق ھېسسىياتىنىڭ قۇربانى بولۇپ، ساختا مۇھەببەتنىڭ قايىنىمىغا چۆكمەكتە. قەلب گادا يامىقى خېلى بىر قىسىم دوستلىرىمىزنىڭ ئەقلىنى بۇلغىماقتا! بۇ ئىشلار قايسىبىر ۋىجدان ئىگىسىنى ئېچىندۇرمىسۇن؟! سىزنىڭ پىكىرلىرىڭىزگە قارشى چىقمايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن.»

سەلىمە ئەكبەر ئىسىملىك بۇ يىگىتنى تۇنجى قېتىم تىل فاكۇلتېتى بىناسىنىڭ ئالدىدىكى قارا تاختىغا شېئىر يېزىۋاتقان ھالەتتە كۆرگەن ۋە ئۇنىڭ يېزىۋاتقان خەت نۇسخىلىرىغا، شېئىرلىرىغا قاراپ ھەيران قالغانىدى. ئېگىز بوي، قوڭۇر چاچ بۇ يىگىتنىڭ بۇغداي مايسىلىرىدەك كۆكىرىشكە باشلىغان يۇمران بۇرۇتى چىرايىغا تولىمۇ ياراشقان بولۇپ، ئۇنىڭ كىشىنىڭ مەسىلىكىنى كەلتۈرگىدەك دەرىجىدە ئوماق كۆرۈنىدىغان تەبەسسۇمى خۇشپىچىم قىياپىتى سەلىمىنىڭ قەلب ئېكرانىدا تۇنجى قېتىم پەيدا بولغان ۋە ئۇندىن كېيىن كۆپلەپ ئۇچرىتقان بولسىمۇ، لېكىن تېخى ئۇچۇق - يورۇق سۆزلىشىۋېلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولۇشالمىغان ئىدى. مانا بۈگۈن بۇ خەت ئۇنىڭ تۇنجى ئۇ بارىسىز سۆيگۈسىنى نامايەن قىلدى. قەددى قامەتلىك، ئېغىر - بېسىق بۇ يىگىت ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدەك يىگىتلەردىن بولۇپ چىقتى. ئۇلار ئورتاق ھەۋەس، ئورتاق قىزىقىش ئاستىدا، يېزىقچىلىق مەشىقلىرىدە ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇرۇپ تۇرغان، دەم ئېلىش كۈنلىرىدە بولسا سەيلە - ساياھەت قىلىپ، ئەشۇ ئىشلار ئۈستىدە قىزغىن پاراڭلىشىدىغان بولدى. قىسقىسى، ھەر ئىككىيلەن ئۆز بەختىدىن چەكسىز خۇرسەن ئىدى. بىر كۈنى ئۇلار مەكتەپنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە كىنو كۆرۈپ چىقماقچى بولۇپ مەكتەپ كىنوخانىسىغا كىرگەندە، ئۇلارنىڭ ئالدىدا تۇيۇقسىزلا قەيسەر پەيدا بولۇپ قالدى ۋە ئەكبەر بىلەن شۇنداق قىزغىن ئەھۋاللىشىپ كەتتىكى، سەلىمە بۇ مەنزىرىگە قاراپ ھەيرانە-ھەس قالدى. ئاي - يىللار ئۆتۈپ بىر-بىرى بىلەن بىرەر ئېغىز پاراڭلاشمايدىغان بۇ ساۋاقداشلار ھازىر خۇددى جان - جىگەر ئاغىنىلەرگە ئوخشىشىپ قالغانىدى، بولۇپمۇ قەيسەر تولاراق سۆزلەيتتى. ئەكبەر بولسا، مەمنۇنلۇق كۈلكىسى بىلەن باش لىڭشىتىپلا قويۇپ، ئاندا - ساندا سورالغان سوئاللارغا جاۋاب بېرىپ قويۇش بىلەن كۇپايىلىنەتتى. قەيسەر سۆز ئارىلىقىدا پات-پات سەلىمىگە قاراپ گەپ قىلغاچ ئولتۇرۇشنى ئېيتاتتى - دە، قاھ - قاھلاپ كۈلەتتى. سەلىمە قەيسەرنىڭ كۈلكىسى ئىچىدىن بىر خىل شۇملۇقنى سەزگەندەك يۈرىكى ئېغىپ، كىنونىڭ پاتراق تۈگىشىنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. ئاخىرى كىنومۇ تۈگەپ ھەممە ياتاقلىرىغا قايتىشتى.

شۇ قېتىملىق پاراڭلىشىشتىن كېيىن، ئەكبەر بىلەن قەيسەر يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالدى. سەلىمە ھەرقانچە قىلسىمۇ، ئۇلارنى ئايرىۋېتەلمىدى. تاسادىپىي ئۈچەيلەن

بىرگە بولۇپ قالغان چاغلاردا، سەلىمە ئۆزىنى قانچە خۇشخۇي تۇتۇشقا تىرىشسىمۇ، ئۇنداق قىلالمايتتى. چۈنكى، قەيسەرنىڭ ئۆزى توغرۇلۇق تارقاتقان گەپ - سۆزلىرى ئۇنىڭ قۇلىقىدىن تېخىچە كەتمىگەنىدى.

ئوقۇش پۈتتۈرۈشكە ھەپتە قالغان چاغ.

كەچلىك ئارام ئېلىشقا چېلىنغان سىگنال ئاۋازى ئەكبەر بىلەن سەلىمىنىڭ قىزغىن داۋاملىشىۋاتقان مۇنازىرىسىنى توختىتىپ قويۇشقا مەجبۇر قىلدى. ھاياجان ئىچىدە سۆيگۈ ئېقىمى بىلەن دولقۇنلاۋاتقان ۋاپادارلىق، سەممىيە تىلەكنىڭ ئالىيجاناپ پەزىلىتىنى ئۆزىگە مۇجەسسەم قىلغان بىرجۈپ يۈرەك شۇ تاپتا ئايرىلىشقا چىدىمىغانىدەك بىر خىل ھالەتتە سوقۇۋاتاتتى.

قەيسەر نىمىشقىدۇ بۈگۈن كۆرۈنمەيتتى.

— بولدى، سەلىمە، ئەتە ئالىدىغان ئەڭ ئاخىرقى بىرلا ئىمتىھاننى ياخشى بېرىشىمىز كېرەك. چارچاپ كەتتىڭىز، كىرىپ ئارام ئېلىڭ.

ئەكبەر مۇلايىم، ئەمما سەل تىترەك ئارىلاش ئاۋازدا سۆزلىگەچ ئورنىدىن تۇردى. سەلىمىگە قاراپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى. كېيىن بىر ئىشتىن خىجىل بولغانىدەك يۈزىگە «ھۆپپىدە» ئوت ئېلىپ، لېكىن بۇ ھالەتنى سەزدۈرۈپ قويماسلىققا تىرىشىپ ئىتتىكلا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ھە راست، ئانامدىن خەت كەپتىكەن، ئۇ خېتىدە ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ھەر ئىككىڭلار مېنىڭ يېنىمغا قايتىپ كېلىڭلار، دەپتۇ.

سەلىمە ئەكبەرنىڭ بۇ خىل نومۇسچان پەزىلىتىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ، بىر پەس يەرگە تىكىلىپ تۇرۇپ كەتتى - دە، كېيىن سىلىق، ئەمما قەتئىي ئاۋازدا دېدى:

— بىز مۇ شۇنداق كېلىشكەنىغۇ؟! سىزنىڭ ئانىڭىز مېنىڭ ئانام، مەن ھايات بولسام، ئانىڭىزنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ ئۆتىمەن.

قىزلارغا خاس نومۇس ۋە ھاياجان ئىلكىدە ھەددىدىن تاشقىرى جۈرئەت بىلەن ئېيتىلغان بۇ سۆز ئەكبەرنىڭ يۈرەك قەلبىنى ئېرىتىۋەتكەن بولسا كېرەك، كۆز چاناقلىرى لىققىدە ياشقا تولۇپ ئاران ئاڭلىنىدەك ئاۋازدا:

— رەھمەت سىزگە، - دېيەلىدىيۇ، يىغلاپ سالماسلىق ئۈچۈن ئىتتىكلا خوشلىشىپ كەينىگە ئۆرۈلدى. بۇ ئىشتىن سەلىمىنىڭ يۈرىكى سەل ئاغقاندەك بولدى، لېكىن ئۇ ئەكبەرنىڭ روھىي ھالىتىدىكى بۇ خىل ئۆزگىرىشنى ئانىسىنىڭ خېتىنى ئوقۇغاندىن كېيىن سېغىنىش تۇيغۇسىدىن بولسا كېرەك، دەپ چۈشەندى.

— خوش، ياخشى چۈش كۆرۈڭ!

بۈگۈن ئۇلار نېمىشقىدۇ بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەندەك ئىككى - ئۈچ قەدەم ماڭا - ماڭا يەنە توختاپ، بىر - ئىككى مىنۇت ئۈنسىز تۇرۇپ كېتىشكەندىن كېيىن تەسلىكتە ئايرىلىشتى.

سەلىمە ياتاققا كىرىپ ئۇخلاش ئۈچۈن كاردىۋاتقا چىقتى. بىراق خېلى ئۇزاققىچە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي مىڭ تەسلىكتە ئۇخلاپ قالدى. ئىشىكنىڭ قاتتىق چېكىلىشى ئۇنى تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتتى. بۇ تاڭ سۈزۈلگەن چاغ بولۇپ، ئەتراپقا يورۇق چۈشۈشكە باشلىغانىدى. سەلىمە كىيىملىرىنى كىيىپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچقانىدا، ئىشىك ئالدىدا قەيسەرنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى ۋە «ئەتىگەندە نېمە ئىش؟» دېگەن سوئال نەزەرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدى. چۈنكى، سەلىمە قەيسەرنى كۆرسىلا قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن ئاچچىق ئۇنى قورشىۋالاتتى.

قەيسەر سەلىمىنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ، بىر ئاز ھودۇققاندەك قىلدىيۇ، يەنە تېزلا ئەكسىگە قايتىپ، بىر خىل ئەنسىز قىياپەتكە كىردى.

— يۈرۈڭ، سىزگە دەيدىغان مۇھىم بىر گەپ بار، — قەيسەر شۇ گەپنى دەپلا ئارقىغا بۇرۇلۇپ ماڭدى. سەلىمە قەيسەرنىڭ روھىي ھالىتىدىن بىرەر پېشكەللىكنىڭ بولغانلىقىنى پەملەپ، ئۈن — تىنسىز ئۇنىڭغا ئەگەشتى. قەيسەر سەلىمىنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ ئاستا سۆزىنى باشلىدى:

— سەلىمە، سىزنىڭ ھەرقانداق بىر ئىشقا ئېغىر — بېسىقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. لېكىن شۇنداقتىمۇ ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ، ئاخشام ئەكبەر نامەلۇم لۈكچەكلەرنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچراپتۇ، بىز ئۇنىڭدىن باياتىلا خەۋەر تاپتۇق.

— ئەكبەر؟ ئۇ قېنى، ئۇ قانداق ئىراق؟! — سەلىمە ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى. شۇ قىسقىغىنە بىرقانچە سېكۇنت ئىچىدە ئۇنىڭ چىرايى ئاقتىن سېرىققا، سېرىقتىن ئاققا ئۆزگىرىپ بولغانىدى.

— مۇنداق قىلسىڭىز بولمايدۇ، ئەكبەر ھازىر دوختۇرخانىدا ياتىدۇ. ئەھۋالىمۇ ئانچە يامان دېگۈدەك ئەمەس.

قەيسەرنىڭ چىرايىدىن بىر ئاز ئەندىشىلىك، قايغۇلۇق ئالامەتلەر چىقىپ تۇرغاندەك قىلسىمۇ، لېكىن كۆزلىرىدە نېمىشقىدۇر بىر ئۈمىد چاقناپ تۇراتتى.

سەلىمە ھېچنەرسىنى ئاڭقىرالماي، گاڭگىراش ھالەتتە قەيسەرگە ئەگىشىپ دوختۇرخانىغا يېتىپ كەلگەندە، ئەكبەر ياتقۇزۇلغان كارىۋات ئەتراپىدا ئۈچ — تۆت سېستىرا ۋە بىر ياشانغان دوختۇر تۇراتتى. ئەكبەرنىڭ بېشى پۈتۈنلەي داكا بىلەن ئورالغان بولۇپ، كۆزىلا ئوچۇق ئىدى، سەلىمە شۇ چاغدىلا ئەكبەرنىڭ يارىسىنىڭ ئىنتايىن ئېغىرلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى — دە، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ تاشلىدى. ئۇ دوختۇرنىڭ قول ئىشارىتى بىلەن ئىچ — ئىچىدىن قايناپ چىقىۋاتقان يىغا ئاۋازىنى توسۇۋېلىشقا مەجبۇر بولغان بولسىمۇ، كۆزلىرىدىن قۇيۇلۇۋاتقان ياش تامچىلىرى تېخىمۇ كۆپەيمەكتە ئىدى. شۇ چاغ ئەكبەر بىر ئاز ھوشىغا كەلگەن بولسا كېرەك، قاپىقىنى مىڭ تەسلىكتە مىدىرلىتىپ بىلىنەر — بىلىنمەس ئىڭراشقا باشلىدى ۋە كۆزىنى يېرىم ئاچالىدى. ئۇنىڭ قان قۇيۇلغاندەك قىزىرىپ كەتكەن يېرىم ئوچۇق كۆزلىرى كىمنىدۇر بىرسىنى ئىزدەيتتى، ئەتراپقا تەلمۈرەتتى. كۆپ ئۆتمەي ئەكبەرنىڭ نۇرسىز كۆزلىرى كارىۋات يېنىدا ئېسەدەپ يىغلاۋاتقان سەلىمىگە كېلىپ توختىدى، ئاندىن لەۋلىرى تىترەپ گەپ قىلىشقا تەمشەلدىيۇ، ئاۋازى چىقمىدى. ئاخىرى زەئىپ ئاۋازدا:

— سەلىمە، ئا... نام ... ئانامغا... ياخشى ... دېگەن بىر ئېغىز سۆزنىلا ئېيتىپ چەكچەيگەن پېتى قېتىپ قالدى، ھەممەيلەن پاتىپاراق بولۇپ كېتىشتى. دوختۇر ئەپسۇسلىنىپ بېشىنى چايقاپ، ئەكبەرنىڭ ئوچۇق قالغان كۆزىنى يۇمدۇرۇپ قويدى. بۇ ئىشتىن ئۆز سېزىمىنى يوقىتىپ قويغان سەلىمە ئۈن — تىنسىزلا ئولتۇرۇپ قالدى.

ۋەقە يۈز بېرىپ بىر — ئىككى كۈن ئىچىدىلا جامائەت خەۋپسىزلىك ئورگانلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ تەكشۈرۈشىدىن كېيىن، ئەكبەرنىڭ جەسىتى يۇرتىغا ئېلىپ كېتىلدى. مەكتەپ ئىچىدە بىرقانچە

كۆنلەرگىچە ھەرخىل خۇلغۇلىلار ۋە بۇ ئىش توغـ
رىسىدىكى پەرەزلەر تۈگىمىدى: بىرسى يېقىن
ئۆتىدىغان بىرسىنىڭ قىلغان ئىشى دېسە،
يەنە بەزىلەر ئەكبەرنىڭ رەقىبى
بولۇشى مۇمكىن، دەپ قىياس قىلىشاتتى.
سەلىمە كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقىچە يۈز بەرگەن
بۇ ۋەقەدىن خۇدىنى يوقىتىپ ھېچنەرسىنى
ئويلىيالمايتتى. بۇرۇنقى كۆلكەكە تەيدىغان
كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، قاكىشىرى تېخىمۇ
ئالدىغا چىققان، ئىشقىلىپ، پۈتۈن چىرايى
ئۆزگىرىپ باشقىچىلا بىر سەلىمىگە ئايلىنىپ
قالغانىدى. ئادەمنى ئېچىندۇرۇپ ھەسـ
رەتتە قويىدىغان بۇ پاجىئە ئۇنىڭ تەسەۋـ
ۋۇرىغا سىغمىغاچقا، بەزىدە بۇنىڭ بىر قورـ
قۇنچلۇق چۈش بولۇپ قېلىشىنى، ھېلىلا
ئويغىنىپ بۇ ئازابتىن خالاس بولۇپ كېـ
تىشىنى ئويلايتتى. بىراق ھەر قانچە قىلسىمۇ،
نامەلۇم بىر سەزگۈ بۇلارنىڭ ھەقىقەت ئىكەنـ
لىكىنى ئۇقتۇرۇپ، خۇددى بىر قورقۇنچـ
لۇق ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇـ
لاتتى. ئۇ ۋىجداننىڭ ئۆزىگە قويۇۋاتقان
مۇشكۇل سوئاللىرىغا جاۋاب تېپىش
ئۈچۈن توختىماي باش قاتۇـ
راتتى. «قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇنىڭدىن
ئايرىلىپ ياشاش مۇمكىنمۇ؟ ناۋادا قىزلىق
ئەقىدىسى بويىچە ئەكبەرنىڭ ئانىسىنىڭ
خىزمىتىنى قىلىپ ياشىسىچۇ؟ بۇنىڭغا جەمـ
ئىيەت يول قويارمۇ؟ ياق، ياق، قەتئىي نەـ
يەتكە كېلىش كېرەك. ئىككىلىنىشكە بولمايـ
دۇ. شۇ بىچارە ئانىنىڭ قېشىغا كەتمەكتىن
باشقا ئامال يوق.» سەلىمە چوڭقۇر ئۇھ
تارتىۋەتتى.

سەلىمىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى تاشـ
لاپ، ئۆز ئۆيىگە كۆچۈپ كېلىشى بىچارە ئاـ
نىنىڭ يۈرەك يارىسىنى ساقايتىپ، شادلىق
ۋە ئىپتىخارلىق تۇيغۇسىغا تولدۇرغان بولـ
سىمۇ، مەرھۇم يولدىشىدىن تەۋرۈك قالغان
بىردىنبىر يۈلەنچۈكىنىڭ ۋاقىتسىز ئۆلۈپ
كېتىشى، ئانىغا قاتتىق تەسىر قىلغاچقا،
بارغانسېرى تاماقتىن، ئۇيقۇدىن قېلىپ تېـ
نى ئاجىزلىشىپ كېتىۋاتاتتى. كۆنۈيى جايـ
نامازدىن قوپماي نامازئوقۇشنى باھانە قىلىپ،
يوشۇرۇن ھالدا ياش تۆكەتتى. ئالدىدا تۆـ
رۈۋاتقان بۇ قىز ئۇنىڭغا ئوغلىنىڭ سىماسىنى
ئەسلەتكەچكە، قىزى ھەر قېتىم خىزمەتتىن
قايتقاندا، ئوغلىمۇ بىرگە كىرىپ كېلىدىـ
غاندەك چۆچۈپ قارايتتى.

سەلىمىنىڭ ئازابىمۇ ئانىنىڭكىدىن
قېلىشمايتتى. ئانا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ،
ئەڭ مۇقەددەس! تەۋرۈك، ئانىنىڭ تىنىقـ
لىرى ئۇنىڭ دەردلىك يۈرىكىگە زور مەلھەم،
ئۇ ياشاۋاتقان زېمىن، ئۇ تۇرۇۋاتقان ئۆي،
ئۇ دەسسەۋاتقان تۇپراقمۇ شۇنداق. بولۇپـ
مۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كۈنى ئەتىگەندە مېھـ
رى ۋاپاسى بىلەن بېرىلىپ قەبرە يوقلاش
چەكسىز بەخت...

سەلىمە شۇ كۈنى ئۇزاق ئويلىدى.
بەختلىك ھەم بەختسىز كەچۈرمىشلىرىنى كۆز
ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئويلىدى، تەھلىل يۈرـ
گۈزدى. ئاخىرى ئۇزاق ئويلىنىشلاردىن كېـ
يىن، ئانىنىڭ تەلىپىگە قوشۇلۇش قارارىـ
غا كەلدى - دە، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يىغلاپ
كەتتى.

ئەتىسى سەلىمىنىڭ ماقۇللىقى بىلەن
توي تەييارلىقى باشلاندى. بىچارە ئانىمۇ
ئۈستىدىن ئېغىر بىر يۈك ئېلىپ تاشلانغانـ
دەك يەڭگىللەشتى. توي ۋاقتىغا ئاز قالغان
كۈنلەرنىڭ بىرىدە، سەلىمە بىر پارچە خەت
تاپشۇرۇۋالدى. خەت بولغۇسى يەڭگىتى قەيـ
سەردىن كەلگەن بولۇپ، سەلىمىنىڭ جۇدۇـ
نى تۇتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ ئېرەنگىشمىگەن قىـ
ياپەتتە خەتنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدى.
قېرىنداش بىلەن يېزىلغان بۇ خەت مۇنداق
باشلانغانىدى:

«سالام قەدىرلىك سەلىمە:

مەن بۇ خەتنى، ئادەمخور مەخلۇقنىڭ بۇ ئىقرارنامىسىنى كۆركەم ياسالغان قەۋەتلىك بىنالاردا، ياكى بولمىسا مەكتەپ ئىشخانىلىرىدىكى ئازادە ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇپ ئەمەس، بەلكى تۆت ئەتراپى پىششىق خىش بىلەن قوپۇرۇلغان تۈرمە ئىچىدە ئولتۇرۇپ يېزىۋاتىمەن.

ئاھ، سەلىمە! خېتىمدىن ھېچنىمىنى چۈشەنمەيۋاتىسىز غۇ دەيمەن؟ ياق! چۈشىنىسىز، سىزلا بۇنى چۈشىنىسىز. مەن ھازىر قاتىللىق جىنايىتى ئاشكارىلانغان جىنايەتچى، كىشىنىڭ قاتىلى، دەل سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزنىڭ، شۇنداقلا ئەكبەرنىڭ قاتىلى! ئاھ، جېنىم سەلىمە! بۇلارنى دېمەي ئامالىم يوق. شۇ تاپ ئۆزەمنىڭ قايسى ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنى قەغەز ئۈستىدە تەسۋىرلەپ بېرىشىم مۇمكىن ئەمەس، ئىنسانىنىڭ قانداقلىقى دەل سىزنىڭ خاتىرە دەپتىرىڭىزگە يېزىپ قويۇلغان سوۋېت خەلقىنىڭ مەشھۇر پېداگوگى ۋ.گا. سۇخۇملىنىسكى ئېيتقىنىدەك: تەنها ئۆزى قالغان ۋاقىتتىكى ھالىتىدىلا بىلىنىدىكەن ۋە شۇنداقلا ئۇنىڭدىكى ھەقىقىي ئىنسانىي ماھىيەت ئۇنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرىنى باشقا بىرسى ئەمەس، ئەينەن ئۇنىڭ ئۆز ۋىجدانى باشقۇرغاندىلا نامايەن بولىدىكەن.

قىممەتلىك سەلىمە! خەتنى ئاۋۇتقىنىمنىڭ ئەمدى پايدىسى يوق، قان - زەردابقا تولغان شۇ جاراھەتلىك يۈرىكىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىسىمۇ، ھالاكەت گىردابىغا ئىتتىرىلگەن شۇ پەيتلەردە بۇ خەتنى يازماسلىققا ئامالىم بولمىدى. بىلىمەن، سىز مېنى كەچۈرمەيسىز. بۇ رەزىل قىلمىشىمنى ئاڭلىغان ھەر قانداق بىر ئىنسانمۇ مېنى كەچۈرمەيدۇ. ئاللا سىزگە مەدەت بەرسۇن، يېڭى بەخت نېسىپ قىلسۇن!

مەن سىزگە ھەرگىز مۇيۇز كېلەلمەيمەن، خەير، سىزگە يېڭى بەخت تىلەپ:

رەزىل ساۋاقدىشىڭىز قەيسەردىن.»

سەلىمە خەتنى ئوقۇپ، ياغاچتەك قېتىپلا قالدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى قانچە ئاي، قانچە كۈنلەردىن بېرى ئۇنىڭ يۈرىكىنى غاجىلاپ يەۋاتقان قۇرۇت بىردىنلا كۈچلۈك يىلانغا ئايلىنىپ، ئىچ - باغرىنى تىرە - پىرەن قىلىشقا باشلىغاندەك ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى. كۆزلىرى جانسىز ھەيكەلنىڭ كۆزىگە ئوخشاپلا قالدى. كۆكىرىپ كەتكەن لەۋلىرى توختىماي تىترەيتتى. ئۇ دەلدەڭشىپ سىرتقا قاراپ ماڭدى. شۇ تاپ ئۇنىڭ دەردلىك يۈرىكىدىن ئۇرغۇغان غەزەپلىك بىر نېدا جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرمەكتە ئىدى...

مۇھەممەتتۇرسۇن ئەھەت

(ھېكايە)

ئادالەتنى خىزىلما تېرىك تۇرۇپ ئۆلسەن.
مۇھەببەتنى خىزىلما چىرىپ يۈرۈپ ئۆلسەن.
— ئىليا بەختىيا

ئۇچۇق دېرىزىدىن شۇڭغۇپ چۈشكەن تولۇن ئاينىڭ گىرىمسەن نۇرلىرى ئىككى قولى بىلەن ئېڭىكىنى تىرەپ چوڭقۇر خىيالغا پاتقان لالەنىڭ يۈز-كۆزلىرىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى.

ئاجايىپ-غارايىپ ھايات قىسمەتلىرىگە دۇچار بولغان، ئىنسانلار ئارىسىدا ئۆزىنى «ئادەم» ھېسابلاپ يۈرگەن تېرىك مۇردىلارنىڭ سۇيىقەست، ھىيلە-مىكىرلىرىنى ئۆزىنىڭ پاك سۆيگۈسى ئارقىلىق بەربات قىلىپ، ھايات قەسىرىنى غۇبارسىز جاۋاھىراتلار بىلەن قۇپۇرۇۋاتقان بۇ چوكاننىڭ شۇ تاپتىكى پىكىر-خىيالى ناھايىتى چىگىش، مۇرەككەپ ئىدى.

— توۋا، — دەيتتى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ، — بەزى ئادەملەر نېمانچە پەسكەشلىشىپ كېتىدىغاندۇ؟ ئۇلار ھاياتنى، دوستلارنى، **سۆيگۈ** — مۇھەببەتنى قەدىرلەش ۋە ھۆرمەتلەش كېرەك ئەمەدىغۇ؟ ئىنسان ئۈچۈن يارىتىلغان پاك سۆيگۈنىڭ ئىشتىۋازلىرى بولۇشى كېرەك ئەمەدىغۇ؟ بىراق، ئۇلار نېمىنى ئويلاۋاتىدۇ؟ نېمىنى قىلىۋاتىدۇ؟ ئۆزىنىڭ قىسقا، لېكىن بىباھا ھاياتىنى ئازغىنا جىسمانىي لەززەتنىڭ قۇلى قىلىپ، خارابلاشتۇرۇپ چەيلەۋاتىدىغۇ؟ بۇلارنى سۆيگۈ ئىلاھىنىڭ كۆزى كۆرمەمدىغاندۇ؟

ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، مۇستاپا ياتقان ھوجرىغا قاراپ ماڭدى. قەلبىدىكى دولقۇنلۇق ھېسسىياتنىڭ گاھ كۆتۈرۈلۈپ، گاھ پەسىيىشى بىلەن لالەنىڭ ۋۇجۇدى ياپراقتەك تىترەۋاتاتتى.

ئۇ ئىشىكنى قىيا ئېچىپ، ھوجرىغا قارىدى. مۇستاپا تېخى ئۇخلىمىغانىدى. مۇستاپا ئۆي ئىچىنى ئاپئاق يورۇتۇۋەتكەن

نېئون لامپا يورۇقىدا بىر ئىلمىي كىتاب كۆرۈۋاتاتتى. لالە ئۇنىڭ دىققىتىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن دەرھال ئارقىغا ياندى - دە، دالان ئۆيگە چىقىپ يېزىق شىرەسىگە ئولتۇردى. ئۇنىڭ كۆزىگە ھېلىلا ئۆزى ئوقۇپ چىققان، يۈرىكىنى ئامبۇردەك قىسىپ، چەكسىز ئازاب، خورلۇق دېڭىزىغا غەرق قىلىۋەتكەن بىر پارچە خەت چۈشتى.

ئۇ خەت مۇنداق يېزىلغانىدى:

«قەدىرلىكىم لالە، ياخشىمۇسىز؟ يۈرىكىمدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۆيگۈ فونتانىنى سىيا قىلىپ، سىزگە بولغان چەكسىز مېھرى - مۇھەببىتىمنى قەغەز بېتىگە تىزدىم، مۇنۇ مەكتۇپنى يازدىم. بەلكىم بۇ مەكتۇپ قولىڭىزغا تېگىشى بىلەن، ۋۇجۇدىڭىزدىكى غەزەپ ئوتلىرى تېخىمۇ ئۇلغىيىپ بۇ مەكتۇپنى كۆيدۈرۈپ تاشلىشىڭىز، ئېشىق بالاسىغا مۇپتىلا بولغان پەقىرنىڭ كۆڭلىنى ئىلىك ئالماسلىقىڭىز مۇمكىن. ئۇنداق قىلماڭ، خېتىمنى ئاخىرغىچە سەۋرى قىلىپ ئوقۇڭ.

قەدىرلىكىم، تەن يارىسىدىن دىل يارىسىنىڭ يامانلىقىنى ئەمدى تېخىمۇ ئېنىق چۈشىنىۋاتىمەن. مېنىڭ سۆيگۈگە چاڭقاق چاك-چاك قەلبىم پەقەت ۋە پەقەت سىز بىلەنلا ئېمىن تاپاتتى. بۇنى مەن سىزگە تالاي قېتىم ئىزھار قىلغانىدىم. بىراق سىز نەپرەتلىك كۆزلىرىڭىز بىلەن دىل خانەمنى يارا قىلىپ، ۋۇجۇد تاغلىرىمنى پارە قىلىپ تاشلىدىڭىز. شۇنىڭ بىلەن ئېشىق ئوتى ئۈستىگە بېنزىن چاچتىڭىز، ئۇ ياندى، مېنى كۆيدۈرمەكتە. بەلكىم پات ئارىدا كۈلگە ئايلىنارمەن، بۇ دۇنيا بىلەن ئەبەدىي خوشلىشارمەن، بارلىق يورۇق دۇنيا مەئىشەتلىرىدىن رىسقىم ئۈزۈلەر، غەم - قايغۇ، ئازابلاردىن بىر يولى قۇتۇلۇپ خاتىرجەم ياتارمەن. بىراق، مەن يەنىلا ئۈمىدۋارمەن. ئۈمىد كۆچىتىم سىزنىڭ مېھرىڭىز بىلەنلا ياشىرىپ كۆكلەيدۇ. ئاھ… مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم؟

مېنى كەچۈرۈڭ، گەپلىرىم چۇۋالچاق بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. چۈنكى، مەن ھازىر بىر سەۋدايى مەجنۇن، شۇڭا سۆزلىرىم تاقىۇ - تۇقتا. بۇ مەن ئۈچۈن ھازىرچە ئەيىب ئەمەس! قەدىرلىكىم، مەن سىزنى سۆيىمەن، سىز ئۈچۈن ياشاپ، سىز ئۈچۈن ئۆلۈشتىن ئارتۇقراق بۇ دۇنيانىڭ لەززىتى ماڭا يوق! سىزنىڭ گۈل خېجىل، ئاي رەشك قىلغۇدەك تەڭداشسىز گۈزەل چېھرىڭىزنىڭ ئەشۇ بىر كېرەكسىز مەجرۇھنىڭ قولىدا سولىشىپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالمايمەن. ئۇنىڭ نەرى سىزنى شۇنچىۋالا ئەسىر قىلىۋالغان بولغىيتتى؟ بەلكىم بۇمۇ تەقدىرنىڭ ئىشىدۇر. قەدىرلىكىم، سۆيگۈ شۇنداق نەرسىكەن. ئۇ، ئىنسانلارنى ھەر كويلارغا سېلىپ، ياخشىنى يامانغا چاتىدىكەن. شۇڭا، بۇ دۇنيا تەڭشەلمىگەن ئىكەن.

ئاھ… سۆيگۈ گۈلۈم سېنىڭ قەلب باغىڭدا ئېچىلسا، نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى - ھە؟!

جېنىم! سىز مېنىڭ ھاياتىم، ئىلاھىمسىز! مانا، خەتنى داۋاملاشتۇرالمىدىم. كۆۋەجەپ دولقۇنلىغان ھېسسىياتىم قەلەم تۇتۇش ئىختىدارىمدىن مەھرۇم قىلىۋاتىدۇ. جېنىم! مېنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىتىمنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرگىن، پارە بولغان قەلبىمنى چۈشەنگىن. مەن سېنى مەڭگۈ بەختلىك قىلىمەن. مەيلى سەن ھازىر توي قىلىپ بولغان بولساڭمۇ، مەن ئۈچۈن يەنىلا مىڭ قىزدىن ئەۋزەلسەن! جاۋابىڭنى كۈتۈپ:

چاپپار

1987- يىلى 24- ئاۋغۇست»

لاله بېشىنى ئاستا كۆتەردى، بۇلاق قىرىدىن تاشقان سۇدەك لىققىدە تەپچىگەن كۆز يېشى قويۇق، ئۇزۇن كىرپىكلىرىگە ئېسىلىپ ئىغىرلاپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئاجايىپ ۋەھەمە بىلەن سوقۇپ كەتتى. چېھرىدىن غەزەپ-نەپرەت ۋە ئېچىنىش ئالامەتلىرى ئەكس ئەتتى، ئۇ چىدالمىدى، چاپپارنىڭ بۇ خورلىقىغا زادىلا چىدالمىدى. قولىغا قەلەم ئالدى:

« چاپپار، ياخشىمۇسىز؟ ئەسلى مۇنداق ھال سوراش ئىرادەمگە خىلاپ بىر ئىش ئىدى. بىراق ئۆزەمنىڭ بىر ئادەم ئىكەنلىكىمنى تونۇتقان ئىنسانىي خىسلىتىم، مېنى شۇنداق دېيىشكە دالالەت قىلدى.

شۇ مىنۇتتىكى غەزەپ-نەپرىتىمنى قەغەز بېتىگە تىزىشقا ئاجىزمەن، ھەم ئۇنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. كونىلار: ‹پىلىنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقىنى يەڭگەن باتۇر› دەپتىكەن، خەيرىيەت، مەن ئاچچىقىمنى يۇتۇپ سۆزۈمنى باشلاي.

چاپپار، ئەسلى سىزگە مۇنداق خەتنى يازماقچى ئەمەس ئىدىم. سىزنىڭ ئۆز قىلمىشىڭىزنى تونۇپ، ھەققىي ئىنسانىدەك ياشىشىڭىزنى تولىمۇ ئۈمىد قىلاتتىم. ئازغۇنلۇق تورىغا ئىلىنىشىپ قالغان كىشىلەرنىڭمۇ ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ، توغرا يولغا ماڭالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم. بىراق سىز ئويلىغىنىمدەك بولۇپ چىقمىدىڭىز. ئىنسان تۆرەلگەنىكەن، ياشىشى، ياشاش ئۈچۈن مېھنەت قىلىشى، شۇ ئارقىلىق، پاك سۆيگۈ-مۇھەببەتتىن ئېسىل شەربەتلەر ئىچىپ، ھاياتنىڭ يېزىنى سۈرۈشى كېرەك ئىدى. بىراق، سىز ئۇنداق قىلمىدىڭىز. ئۆزىڭىزنىڭ يورۇق دۇنيادا، مۇشۇ پاك-غۇبارسىز ئانا تۇپراقتا ياشاپ يۈرگەن ئىدراكلىق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇنۇتتىڭىز. باشقىلارنىڭ سەممىي، قىزغىن كۆيۈنۈشىگە پەسكەش خىيانەت بىلەن جاۋاب قايتۇرماقچى بولدىڭىز. تېخى مەندەك بىر ئاجىزەنىڭ ياشاش يولىنى توراپ، ۋەيران قىلىشقا قەست قىلىۋاتىسىز (بۇرۇنمۇ مۇشۇنداق قىلغانىدىڭىز). سىز نېمە دېگەن نومۇسسىز ئادەم-ھە؟!

چاپپار، قىستىمىسى، مۇشۇ خەتنى يېزىشقا ئۆزىڭىز مەجبۇر لىدىڭىز، بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولدى. قېنى، خېتىمنى ئەشۇ سىتۇدېنتلىق ھاياتىمدىن باشلاي: ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىپ، سىتۇدېنتلىق ھاياتىنى باشلىغان تۇنجى كۈنى، سىنىپ مۇدىرىمىز ھەممە ساۋاقداشلارنى سىنىپقا يىغىپ، بىر-بىرلەپ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇشقا دەۋەت قىلدى. بىرىنچى بولۇپ ئوڭ تەرەپتىكى ئورۇندا ئولتۇرغان ئېگىز بوي، موكا يۈز، زامانىنىڭ ئەڭ يېڭى مودا كىيىملىرى بىلەن كىيىنگەن بىرسى ئۆزىنى تونۇشتۇردى:

— ئىسمىم چاپپار (بۇ سىز ئىدىڭىز)، K ناھىيەدىن، دادام ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى، ئانام ناھىيىلىك تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى، ئۆزەم ۋالىبولغا قىزىقىمەن. ئۈچ-تۆت قېتىم ۋىلايەت، ناھىيە دەرىجىلىك ئورۇنلار تەرىپىدىن مۇنەۋۋەر تەنھەرىكەتچى بولۇپ باھالىنىپ مۇكاپاتلانغان...

ئەجەبلەندىم، چۈنكى سىز ‹ باشلىق ›، ‹ مۇكاپاتلانغان › دېگەن سۆزلەرنى ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن ئېيتتىڭىز. مەن باشقىلارنىڭ يۈز-ئابرويىنى، مال-مۈلۈك، دەپ-دۇنياسىنى، ئارتۇقچىلىق ۋە ئەمەل-مەنسەپلىرىنى پەش قىلىپ، قورۇق تېرە تاراقشىتىشىغا ناھايىتى ئۆچ ئىدىم.

— سىز…،— دېدى مۇئەللىم سىزنىڭ يېنىڭىزدا ئولتۇرغان يۇمۇلاق يۈز، قاراقاش، ئوڭ مەڭزىدە تولىمۇ ياراشقان بىر تال مېڭى بار، گەۋدىلىك، خىيالچان، لېكىن ئادەتتىكىچە كېيىنگەن بىر بالىغا قاراپ. مۇئەللىمنىڭ قارىشىدىن تەمتىرەپ قالدىمۇ ياكى ساۋاقداشلىرىدىن تارتىنىپ قالدىمۇ، ئەيتاۋۇر، ئۇ بالا ھۆپپىدە قىزىرىپ، سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن:

— ئىسمىم مۇستاپا، ئالمەت يېزىسىدىن، ئانام ئۆيدە، دادام…— ئۇ دۇدۇقلاپ قالدى.

ھەممەيلەن ئۇنىڭغا تىكىلدۇق. بىراق، سىز ئۇنىڭدىن سەسكەنگەندەك بۇرنىڭىزنى باشقا ياققا بۇراپ مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن گىدىيىپ ئولتۇردىڭىز. ئىككى تامچە ياش چاناقلىرىدا لىغىرلاپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يېشى غۇبارسىز تاڭ نۇرى بىلەن يالتىراپ تۇرغان گۈل بەرگىدىكى پاك شەبنەمگە ئوخشايتتى. مۇئەللىم بىر ئىشنى سەزدى بولغاي، گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى:

— قانداق ئالاھىدىلىكىڭىز بار؟

— ھە… مېنىڭ ئالاھىدىلىكىم يوق.

مۇئەللىم ئۇنىڭغا ھەيران بولغان ھالدا تىكىلدى:

— ئۇكام، ھەر قانداق ئادەمنىڭ كىچىككىنە بولسىمۇ ئۆزىگە چۇشلۇق ئالاھىدىلىكى بولىدۇ. سىز تارتىنماڭ! بىز مەكتەپتە ئۆتكۈزىدىغان تۈرلۈك پائالىيەتلەرگە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىگە قاراپ ئورۇنلاشتۇرىمىز.

— ھە… ھ… مېنىڭ، ھە…ھە… مەن شېئىر يېزىشقا ھەۋەس قىلىمەن.

«ھە؟!» يۈرىكىم «قارتتىدە» قىلىپ كەتتى. مەن بىر خىل گۇمانسىراش بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدىم. مەن ئەدەبىي ئىجادىيەتكە ھەۋەس قىلاتتىم. بولۇپمۇ، شېئىر مېنىڭ ھاياتىمدا كەم بولسا بولمايدىغان مەنىۋى ئوزۇقۇم ئىدى. مەن ناتونۇش بىر شائىرغا ناھايىتى قايىل ئىدىم. گېزىت - ژۇرناللاردا «مۇستاپا مۇھەممەدى» ئىسىملىك ئاپتورنىڭ شېئىرلىرىنى قويماي سۆيۈپ ئوقۇيتتىم. چۈنكى، بۇ شائىر مېنىڭ قەلبىمدىكىنى تاپاتتى. ئۇنىڭ يارقىن، ئوبرازلىق، لىرىك شېئىرلىرىنى ئوقۇسام، شېئىردا يېزىلغان شۇ مۇھىت، شۇ شارائىت مېنى خىيال قوينىغا ئېلىپ، دىلىمنىڭ نازۇك تارلىرىنى سازلايتتى. شۇڭا مەن ئۇنىڭغا غايىۋانە ھېرىس ئىدىم ۋە ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكى سىماسى مېنى ياشلىقنىڭ تاتلىق سۆيگۈ قوينىغا باشلاپ كېتەتتى… «شۇمىدۇ؟!»، كاللامدا پەقەت شۇ سۆزلا ھۆكۈمران ئىدى.

ئاخىرچە مۇئەللىم سورىدى:

— مەتبۇئاتلارغا ئەسەر بەرگەنمۇ؟

— ھەئە.

— «مۇستاپا مۇھەممەدى» سىز بولامسىز؟

— ھەئە.

— ياخشى، ياخشى! - دېدى مۇئەللىم ھاياجىنىنى باسالماي.

ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ھەۋەس بىلەن تىكىلدۇق (پەقەت سىزلا ئۇنىڭ سىرتىدا)…

ئارىدىن بىر يىل ئۆتكەندەك ئۆتۈپ كەتتى. سىنىپتىكى ئېيىمنىڭ ئوتتۇرىلىرى، بىز دەرستىن چۈشۈپ ھەر قايسىمىز ئۆز ئىشلىرىمىز بىلەن بەنت ئىدۇق.

مۇستاپا چۇ؟ مېنىڭ بىر يىل بۇرۇنغا غايىۋانە ھەۋەسلەنگەن. ئەمدىلىكتە بولسا تەقدىرنىڭ سىرلىق شامىلى ئۇچۇرۇپ كېلىپ، بىر سىنىپتا ئوقۇشقا مۇيەسسەر قىلغان مۇستاپا يىمچۇ؟

ئۇ ، مەكتەپنىڭ شەرقىدىكى گۈللۈكتە يالغۇز ئولتۇرۇپ كىتاب كۆرەتتى . ئۇنىڭ (ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز) كىتابتىن ئېزىز كۆرىدىغان ھېچقانداق نەرسىسى يوق ئىدى . ئۇنىڭ ئەشۇ خىيالچان بىر جۈپ ئۆتكۈر كۆزلىرى ماڭا گويا ھايات يولۇمدىكى نۇرلۇق مايا كتەك بىلىنەتتى. ساددا تەقتى - تۇرقى مۇستەھكەم چىناردەك كۆرۈنەتتى .

شۇ كۈنلەردە (ئۆزەممۇ بىلمەيمەن) ، ئاجايىپ بىر نازۇك ھېس ئىلكىدە قالدىم . قانداقتۇ يوشۇرۇن رىشتە مېنى مۇستاپانىڭ يېنىغا بېرىشقا ئۈندەيتتى، بەزىدە مەن ئۇنىڭغا يوشۇرۇن قاراپ خىيالغا كېتەتتىم .

سۆيگۈ تەشنالىقىدا تۇتاشقان ئوت بىلەن لاۋۇلدەك يانغان ئوتلۇق جىسمىم ئۇنىڭ قۇچىقىدا غايىۋانە لەززەتلىنەتتى .

بىر كۈنى مەن ئۇنىڭ قارشىدا ئولتۇرۇپ، ئىككى قولۇم بىلەن ئېڭىكىمنى تىرەپ خىيالغا كېتىپتىمەن . ئۇ ، مېنى كۆرۈپ يېنىمغا كەپتۇ :

— لالە ، نېمىنى خىيال قىلىۋاتىسىز ؟

مەن بۇ تونۇش ئاۋازدىن چۆچۈپلا ئېسىمگە كەلدىم - دە ، ئۇنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ :

— ھېچ ... ھېچ ... ، - دېگىنىمچە گەپ قىلالماي قالدىم. پۈتۈن بەدىنىم قىزىشىپلا كەتتى .

ئۇ ، كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى :

— لالە ، شېئىرنى ياخشى كۆرەمسىز ؟

مەن ئۆشتۈمتۇت قوزغالغان ئىچكى ھاياجىنىمنى باسالماي :

— ياخشى كۆرىمەن ، ياخشى كۆرىمەن ، ھەممىدىن سىزنىڭكىنى ... - دەپ سالغانلىقىمنى تۇيماي قاپتىمەن . مەن قاتتىق ئوڭايسىزلاندىم .

شۇ چاغدا بىزنىڭ سۆھبىتىمىزنى سىز ئۈزۈپ قويدىڭىز :

— ھە ، «ئاشۇق - مەشۇق» لار نېمىلەر ئۈستىدە سۆھبەتلىشىۋاتىسىلەر ؟

بۇ سۆزىڭىزدىن مۇستاپانىڭ قاتتىق ئاچچىقى كەلگەن چېغى :

— جاپپار، نېمە دەپ جۆيلۈۋاتىسەن؟! - دەپ ۋارقىرىدى.

شۇ چاغدا مېنىڭ نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىمنى بىلەمسىز؟ ئەسلىدە مەن سىزگە دەككە بەرمەكچى ، تىللاپ رەسۋايىڭىزنى چىقىرىپ تاشلىماقچى ئىدىم . بىراق مۇستاپادىن ئويىلىدىم ، ئۇنىڭ ئالدىدا بىئەدەبلىك بولمىسۇن دەپ ، ئوشۇق گەپ قىلمىدىم . مۇستاپانىڭ سۆزىدىن چۆچىدىڭىزمۇ ياكى مېنى رەنجىتىشنى خالىمىدىڭىزمۇ ئەيتاۋۇر، گەپ - سۆزسىزلا كېتىپ قالدىڭىز، بىزمۇ ئۇنىڭسىز ئايرىلدۇق.

شۇنىڭدىن كېيىن ، سىز ماڭا باشقىچە قارايدىغان بولۇپ قالدىڭىز . بۇ قارىشىڭىز ماڭا نىسبەتەن قاتتىق ھاقارەتتەك بىلىنەتتى . سىز ماڭا ھەر قېتىم تىكىلگەندە ، سىزنىڭ ئاجايىپ كۆكۈش نۇرلارغا تولغان چېقىر كۆزلىرىڭىز يامان نىيىتىڭىزنى بىلدۈرۈپ قوياتتى . قارا كۆڭلىڭىزنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى ماڭا مەن دەپلا ئاشكارا قىلاتتى، بۇ چاغدا مېنىڭ غەزىپىم تېخىمۇ ئۆرلەيتتى . چۈنكى ، مەن خالىسا كۈلگە ، خالىمىسا چۆلگە تاشلىسا بولىۋېرىدىغان ھېسسىز داڭگال ئەمەس - تە؟! سىزگە ئەگەر ساۋاقداشلىق يۈز خاتىرىسىنى دېمىسەم، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلغۇم يوق ئىدى . ھەتتا، سىزنىڭ سىمايىڭىزنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈش مەن ئۈچۈن يىرگىنىشلىك ئىدى . شۇ ۋاقىتتىكى ئەشۇ يوشۇرۇن ئازابىمنى سىز بىلەتتىڭىزمۇ؟ ئەلۋەتتە بىلمەيتتىڭىز . (شۇ ۋاقىتتا) مېنى

ئەگىپ كېتەلمەي ئۈمىد كۈتۈپ يۈرۈۋېرەتتىڭىز. مەن سىزنىڭ ئارزۇلىرىڭىزنى قانداقمۇ رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشتا قادىر بولالاي؟ سىزنىڭ ھەققىي ماھىيىتىڭىز، قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىز ماڭا بەش قولدەك ئايان! سىزنىڭ قاپقارا ئەگىم قاشلىرىڭىز، بولاقتەك تىنىق كۆزلىرىڭىز، جىنەستەدەك لەۋلىرىڭىز، ئاي خېجىل گۈزەل ھۆسن جامالىم، پەرى سىياق زىلۋا قامىتىم ...... نىڭلا مەھلىياسى ئىدىڭىز. ئاھ، بۇنداق ئاشىققا قانداقمۇ كۆڭۈل بەرگىلى بولسۇن؟ ئادەملەرنىڭ بىرىنى ياخشى كۆرۈشى ئۇنىڭ سىرتقى قىياپىتى، سالاھىيىتى، باشقىلار بىلەن بولغان بىردەملىك ئىللىق مۇئامىلىسى ئۈستىگە قۇرۇلسا، دۇنيانى ئەخمەقلار بېسىپ كەتمەسمىدى؟! ئەگەر شۇنداق بولىدى دېگەندە ‹سۆيگۈ› دېگەن بۇ ئۇلۇغ، سەلتەنەتلىك ئىبارىنى قانداقمۇ ئېغىزغا ئالغىلى بولسۇن؟

بىلمەمەن، مېنىڭ قەلبىم بۇنىڭدىن بىر نەچچە يىل بۇرۇنلا غايىۋانە بىر سىماغا تەلپۈنگەن، كۆزلىرىم ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى خىيالىي تەققى - تۇرقىغا تەلمۈرگەن، كۆڭۈل رىشتىم ئۇنىڭغا باغلانغان. ئەمدىلىكتە بولسا ئۇ، كۆز ئالدىمدا رېئال ئادەمگە ئايلاندى، سۆيگۈم تېخىمۇ ئاشتى. سىزنىڭ ئەشۇ بىچارىلارچە تىكىلىشىڭىز، خۇرسىنغان ھالىتىڭىزنى كۆرۈپ تەسىرلىنىپ، سىزنى سۆيىمەن، دېسەم توغرا بولامتىمۇ؟ بەلكىم سىزنىڭچە توغرىدۇ، بىراق بۇ ماڭا ئۆلۈم بىلەن باراۋەر. چۈنكى، سۆيگۈ دېگەن بۇ ئىبارىگە تەڭ تەقسىماتچىلىقنى يولغا قويغىلى بولمايدۇ - دە!

جاپپار، ھېلىقى قېتىم يېڭى يىلنى كۈتۈۋېلىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى ئېسىڭىزدىمۇ؟ بەلكىم ئېسىڭىزدىدۇ. ئادەمگە ھەققىي تەسىر قىلغان بىر ئىش ئۆمۈر بويى ئېسىدىن چىقمايدۇ.

شۇ كۈنى كەچ بىزنىڭ سىنىپ ناھايىتى جانلىنىپ كەتكەنىدى. ساۋاقداشلارنىڭ ۋە مۇئەللىمنىڭ كەيپىياتى ناھايىتى ياخشى ئىدى. كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى رەسمىي باشلاندى. سىنىپ باشلىقىمىز مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن سىنىپىمىزنىڭ يېقىنقى بىرقانچە ئايلىق خىزمەتلىرى، ئۆگىنىش ئەھۋالىدىن خۇلاسە سۆزى سۆزلىدى.

مەن ئۇشتۇمتۇت ئەندىكىپ كەتتىم. ھوي نېمىشقا بۇرۇنراق دىققەت قىلمىغاندىمەن؟ ھەي ... ي ... ي، يۈرىكىم گويا تۇز قۇيۇلغان يارىدەك ۋاژىلداپ ئېچىشىپلا كەتتى. چۈنكى مۇستاپا سىنىپتا كۆرۈنمەيتتى. تەلمۈرۈم بوشىشىپ، سىنىپتىكى ھەرقانداق سادا قۇلىقىمغا كىرمىدى، ئىچىم تىتىلداپ زادىلا ئولتۇرالمىدىم، مەن ئەندىشىگە چۈشتۈم. ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ؟! ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ كىرىپ كەلدى. چىرايى سۇلغۇن، بىراق كۆزلىرى بۇرۇنقىدەكلا نۇرلۇق ئىدى. مۇئەللىم مۇنبەرگە چىقىپ، جاراڭلىق ئاۋازدا مۇنداق دېدى:

— ساۋاقداشلار، ھازىر كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكىمىزنى رەسمىي باشلايمىز. كېچىلىكىمىزنىڭ كۆڭۈللۈك بولۇشى ئۈچۈن، ئالدى بىلەن مۇستاپانى شېئىر ئوقۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلساق.

سىنىپ بىردىنلا جانلىنىپ، ھەممىمىز گويا شۇ سۆزنى كۈتۈپ تۇرغاندەكلا چاۋاك ياڭرىتىپ، مۇستاپانى مۇنبەرگە تەكلىپ قىلدۇق. مانا، ئۇنىڭ سۇلغۇن چىرايىغا بىردىنلا قان يۈگۈردى. كۆزلىرىدىن غەلىتىلا بىر يېقىملىق نۇر چاقناپ كەتتى. مۇستاپا مۇنبەرگە چىقتى، ئۇنىڭ كۆزلىرى ھەممە يلەنگە بىر

قۇر تىكىلدى. ئاھ، مەن شۇ تاپتا قانداق ھېستا دېمەمسىز؟ قەلبىمدىكى پەخىرلىنىش تۇيغۇسى ئۆركەشلەپ، ئۇنىڭغا تىكىلىپلا قالدىم. ئۇچۇ؟ ئۇ ماڭا ئوتلۇق مېھرى بىلەن بىر قارىدى- دە، بېشىنى دەررۇ ئەيىبكارلاردەك ئېگىپ، ئۆزىنىڭ قىلغىنىدىن قاتتىق پۇشايمان قىلغاندەك قىزاردى. مەن ئەجەبلەندىم. ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ؟ نېمىگە شۇنچىۋالا قىزىرىپ كېتىدىغاندۇ؟ نېمە ئۇچۇن ئەيىبكاردەك قىياپەت بىلەن كۆرۈنىدىغاندۇ؟ ياق، ئۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بار.

ئۇ دەررۇ ئۆزىنى ئوڭشىدى. شائىرغا خاس قىياپەت بىلەن ھېسسىيات دولقۇنلىغا تەپەككۇر قاناتلىرىنى ئۇرۇپ، گۈزەللىك ناۋالىرىنى ياڭرىتىشقا باشلىدى:

سۇبھەدەم پەردەك ئاچقاندا جامال،
تاڭ قىزى ناز بىلەن كېلەر ئەبرىشىم.
ۋۇجۇدۇم، سۆيگۈسى ئۇنىڭغا قامال،
بىر ئۈمىد ئىچىدە خىيال سۈردىشىم.

زەر ئۇپۇق باغرىدىن تۇغۇلسا قۇياش،
زېمىندا چايقىلار نۇرلار دېڭىزى.
رەڭ ئالار كائىنات يۈزى بىر ئوتقاش،
قەلبىمدە قالىدۇ نۇرلارنىڭ ئىزى.

ئاھ مېھرىم تاڭ نۇرغا رەڭداش ۋە لېكىن،
شۇلارنى ياراتقان ئىنسانلىق سۆيگۈم.
يۈرىكىم لاۋاغا توتاش ۋە لېكىن،
سۆيگۈنىڭ ئوتىدا كېلىدۇ كۆيگۈم.

....

مېنىڭ شۇ مىنۇتتىكى ھېسسىياتىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. قىسقىسى، مەن ئۇچۇن بۇ دۇنيادا ئەڭ پەخىرلىك ئادەمم—مۇستاپادىن چەكسىز ئىپتىخارلىنىش تۇيغۇسى ۋۇجۇدۇمنى چۇلغىۋالدى. يۈرىكىم دېڭىز دولقۇنىدەك مەۋج ئۇراتتى، ھېسسىياتىم تىنىمسىز ئۇرغۇيتتى. گۈل بەرگىدە تاڭ قۇياشىنىڭ زەر نۇرلىرى بىلەن يالتىراۋاتقان تاڭ شەبنەملىرىدەك خۇشاللىق ياشلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ سىرغىماقتا ئىدى.

ئېھ سۆيگۈ! سېنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس يالقۇنۇڭ مۇز تاغلاردەك ئېرىمەس قەلبلەرنى ئېرىتىشكە قادىر. سېنىڭ پىنھان رىشتەڭ دىللارنى مەھكەم باغلىغۇچى، سەن مۇھەببەت ئىلاھىنىڭ ئەزەل جەۋھىرى، ھاياتلىق كارۋانلىرىنىڭ يېقىملىق زىل قوڭغىرىقى! دۇنيالىك ئۇچۇن بىباھا گۆھەرسەن!

— لالە، نېمە بولدۇڭ؟ نېمىشقا يىغلايسەن؟

بۇ تۇيۇقسىز ئاۋازدىن چۆچۈپ يېنىمغا قارىدىم. دوستۇم شېرىن ماڭا ھەيرانلىق ئىلكىدە تىكىلىپ تۇراتتى. مەن دەرھال قولياغلىقنى ئېلىپ يېشىمنى سۈرتتۈم - دە، مۇنبەرگە قارىسام مۇستاپا يوق. يۈرىكىم ئەمدى ۋەھىمە بىلەن تېخىمۇ قاتتىق سېلىشقا باشلىدى. مەن ئۇياق - بۇياققا قاراپ سىزگە كۆزۈم چۈشتى. سىز گويا ھېچنەرسىدىن خەۋەرسىز كىشىدەك بىغەم، خاتىرجەم قىياپەتتە ئولتۇراتتىڭىز. بىر دەمدىن كېيىن ئۈنئالغۇدىن يېنىك تانسا مۇزىكىسى ياڭراشقا باشلىدى. ساۋاتداشلار بىردىن - ئىككىدىن تۇرۇپ تانسىغا چۈشۈپ كېتىشتى. مېنىڭ قۇلىقىمغا نە مۇزىكا، نە باشقا ۋاڭ - چۇڭلار كىرمەيتتى. ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغاندۇ؟

مەن دەررۇ ئورنۇمدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقتىم. سىرتتىكى سوغۇق ھاۋا يۈزلىرىمگە نەشتەردەك ئۇرۇلاتتى. بىراق بۇ سوغۇق ماڭا تەسىر قىلمىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. مېنىڭ

بۇتكۇل ئۇي - خىيالىم مۇستاپانى تېپىشتا ئىدى. ئۇنى ئاخىرى تاپتىم، ئۇ، ۋالىبول مەيدانىدا ئۆزى يالغۇز ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ يۇرەتتى.

مەن ئاستا ئۇنىڭ يېنىغا باردىم.

— مۇستاپا نېمىشقا ياتىپ چىقتىڭىز؟

ئۇ دەررۇ مەن تەرەپكە يۇزلىنىپ بىر مىنۇتچە سۇكۇتتە تۇرغاندىن كېيىن:

— بىردەم ئايلىنىپ كىرەي دەپ چىققانىدىم، سىز مۇ قايتىپ چىقىپسىزغۇ؟- دېدى. مەن قانداق بىر سېھىرىي كۇچنىڭ تەسىرىدىن-كىن، ئۆزەممۇ بىلمەيمەن، ئىشتىلىپ ھايا-جىنىمنى باسالماي، ئۇن - تىنسىز ئۇنىڭ قولىنى تۇتتۇم. ئۇنىڭ قولى مۇزلاپ كەتكە-نىدى. ئالقان گۆشلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى، نەپەسلىرى ئېغىر - ئېغىر ئىدى.

— مۇستاپا قولىڭىز مۇزلاپ كېتىپتۇ،- دېدىم ئىچ ئاغرىتىپ.

— ياق!- دېدى ئۇ مەندىن قولىنى ئاس-تا تارتىۋېلىپ،- قولۇم ئەمەس، يۇرىكىممۇ مۇزلاپ كەتتى. بىراق مەن باشقىلارنىڭ ئىس-سىق ھاراەتتىن بەھرىمەن بولۇشى ئۇچۇن بەدەل ئورنىدا توڭلاپ قالسام ئارمىنىم يوق. چۇنكى، مەن ئادەم!

مەن تىڭىرقاپ: «مۇستاپا، بۇ نېمە دې-گىنىڭىز؟» دەپ سورىدىم.

— بۇ··· بۇ···- ئۇ دۇدۇقلاپ قېلىپ، دەر-رۇ يانچۇقىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ ما-ڭا تۇتقۇزدى - دە، يۇگۇرگەندەك مېڭىپ قا-راڭغۇلۇق قوينىغا سىڭىپ كەتتى. مەنچۇ؟ مەن شۇ مىنۇت چەكسىز خۇشال ئىدىم. چۇن-كى، بۇ تالاي تۈنلەرنى ئۇيقۇسىز خىيال بىلەن ئۆتكۇزگەن ۋە شۇ خىيال سورۇنۇمنىڭ بىردىنبىر ئىززىز مېھمانى مۇستاپانىڭ خېتى - دە!

مەن چەكسىز خوشاللىق ئىچىدە، مەيدانىنىڭ چېتىدىكى سىتولبىغا ئورنىتىلغان چىراغ يېنىغا بېرىپ خەتنى ئاچتىم. خەت ئىنىككى بەتلا بولۇپ، بىرىنچى بېتى مۇستاپانىڭ پۇ-چۇركىسىغا ئوخشمايتتى. ئۇ سىزنىڭ پۇچۇر-كىڭىز ئىدى.

مەن خەتنى ھەيرانلىق ئىلكىدە ئوقۇش-قا باشلىدىم:

‹دوستۇم مۇستاپا، مەن ساڭا نېمە دې-سەم بولار؟ نېمىلا دېسەم سۆزلىرىمنى ئەقىل تارازىغا جىڭلاپ، پاراسەت ئۆلچىمىگە ئۆلچەپ، خاپا بولمىغا يسەن. غەمگۇزار دوس-تۇم، مېھرىبان ئانامدىن بۇ زېمىنگە تەۋەل-لۇت قىلىنغاندىن بۇيان، بۇنداق كۆڭۇل ۋەيە-رانچىلىقىغا دۇچار بولمىغانىدىم. ھازىر سەۋ-دايى بولايلا دەپ قالدىم، يېگەن تامىقىم تاماق ئەمەس، كەيگەن كىيىمىم ئەمەس. پۇتۇن پىكىر - خىيالىم، كائىنا تتىكى پۇتكۇل گۇ-زەللىك مۇجەسسەملەشكەن يىگانە پەرى-لالىدە. ئۇ سېنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، بۇنىڭغا مەن قايىل. بىراق سەن دائىم باشقىلارنىڭ ھاجىتى ئۇچۇن جې-نىمنى بېرىشكە تەييار، دەيتتىڭ. دوستۇم، سېنىڭ تېپىلماس ئاقكۆڭۇل يىگىت ئىكەنلىكىڭنى بىلىمەن. ئېھتىمال، سەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىدىغا نسەن. ئەگەر ياخشى كۆر-سەڭمۇ، مەنچىلىك ئەمەسسەن. دوستۇم، مەن ئۇنىڭغا شۇنداق كۆيۇپ قالدىمكى، ھەت-تا ماڭغان - تۇرغىنىمنى بىلەلمەي خۇدرەي بولۇپ قالغىلى تاسلا قېلىۋاتىمەن (بۇ-لارنى بۇرۇن سەندىن سىر تۇتقانىدىم)، ھەت-تا بىر كۇنى تاماق يېگىلى ئاشخانىغا بارىمەن، دەپ چىنىمنى كۆتۇرۇپ ھاجەتخانىغا كىرىپ كېتىپ، باشقىلارنىڭ شاڭخۇسىغا قال-دىم. مەن لالىگە ئاشىق - بىقارار بولۇپ شۇ

دەرىجىگە يېرىپ يەتتىم. بىراق ئۇ ماڭا قىلـ
چىمۇ ئىلتىپات كۆرسەتمەيدۇ. مېنى كـۆزىگە
ئىلىپمۇ قويمايدۇ. مەن بۇ ئىشتىن قاتتىق
ئازابلىنىمەن، ئەگەر مەن ئۇنىڭ ۋىسالىغا
ئېرىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولسام ئىدىم،
ئۇنىڭغا ئۆمۈر بويى پەرمانبەردار بولغان
بولاتتىم ھەم شۇنداق بولۇش ئۈمىدىدە
مەن. دوستۇم، ماڭا بىر ياردەم قىلساڭ، ئەـ
گەر تىنىچلىقلا بولۇپ ھاياتلىق دەرياسىدا
لەپەڭلەپ ئېقىپلا تۇرىدىكەنمەن، سېنىڭ بۇ
زور ياردىمىڭنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن.
دوستۇم، جېنىم دوستۇم، مېنىڭ ۋىسالىغا
يېتىشىمگە بىر ياردەم قىلغىن. خۇدا ھەققى،
بىر ھاجەتمەن دوستۇڭنىڭ كۆڭۈل دەپتىرىـ
دىكى بۇ غارايىپ قىسسەتلەرنى ئوقۇپ، تاڭـ
لا كۈندە بۇ قىسسەتلەرنىڭ ئورنىغا گۈزەل
تۇرمۇش، بەختلىك ھايات كارتىنىسىنىڭ
تىزىلىشىغا ئازراق ئەمگەك سىڭدۇرۇپ قويـ
غايسەن. سېنىڭ ھايات توغرۇلۇق بىلىملىرىڭ
ناھايىتى كۆپ، مېنىڭ بۇ سۆزلىرىمنى
تەپەككۇر تارازىگا سېلىپ، ئالىيجاناب
خىسلىتىڭ بىلەن ئۆلچەپ، مەندەك بىچارە
دوستۇڭنىڭ ياشلىق باھارىغا ھىجران ئەجـ
داھالىرىنىڭ زەھەر چېچىپ، جۇدالىق دىۋىـ
لىرىنىڭ چاڭگال سېلىشىنى كۈتمەي، ۋىسال
جامىدا مەي تۇتۇشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن ۋە
ئىشىنىمەن.

چاپار

1984 - يىل، 28 - دېكابىر›

بېشىم گويا يىڭنە سانجىلغاندەك قاتتىق
ئاغرىماقتا. قۇلىقىم بىر توپ ھەرە كىرىـ
ۋالغاندەك غوڭۇلدىماقتا، تىنىم كەچكۈزدىـ
كى بەرگىدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان
ئاجىز ياپراقتەك تىترىمەكتە، ۋۇجۇدۇم غەـ
زەپتىن لەرزىگە كەلمەكتە. ھايات شۇنداق:
تەڭلىك بىلەن تەڭسىزلىك، ياخشىلىق بىلەن
يامانلىق، خۇشاللىق بىلەن قايغۇ، ھېسسىـ
داشلىق بىلەن شۇم غەرەزلىكنىڭ كەڭرى سەھناـ
سى. ئۆزىنىڭ سۇبيېكتىپ ھېسسىياتىغا تاـ
يىنىپ، باشقىلارنىڭ بۈيۈك مەقسەت بىلەن
تاشلىغان قەدىمىنى چۈشەشكە ئۇرۇنغان
مەلئۇنلارغا بىر يولىلا جازا بېرىلسە. بۇ ھايات
قانداق گۈللەنگەن بولاتتى-ھە؟! ياق، ھايات
ئاشۇنداق زىددىيەت ئىچىدىلا گۈزەلدۇر.
ئاقىللار بىلەن غاپىللار، ئادىللار بىلەن
مۇناپىقلار ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتھاياتنى
قانداق تونۇشقا تۈرتكە بولىدۇ. ئۇلار بىرـ
بىرىنىڭ ئۈستىدىن غالىپ كېلىشكە تىرىشىدۇ،
بۇ ئارىلىقتىكى تىركىشىش — كۈرەشتۇر. بۇ
كۈرەشتە ئاقىللار بىلەن ئادىللار مەڭگۈ غاـ
لىپتۇر. بۇ — ھايات ۋە تارىخنىڭ ئىلمىي يەكۈنى!

كۆز چاناقلىرىمدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتـ
قان ياش تامچىلىرى شۇۋىرغاننىڭ مۇزلىتىـ
شى بىلەن مەڭزىمگە ئازاب سالماقتا. ياشـ
ئىنسان سەزگۈسىنىڭ غەزەپلىنىش، ئىچ ئاغـ
رىتىش، ھاياجانلىنىشنىڭ تەندىكى ئەڭ تەـ
سىرلىك ئىپادىسى. ئۇ — ئىنساننىڭ يۈرىـ
كىدىن گويا ئەگىز سۈيىدەك تېمىپ، ۋۇجۇد
مۇجەيرىلىرى ئارقىلىق چاناقتىن تەپچىيدۇ.
بىراق، سىرتتا چىقىپلا يەنە شۇ تەننىڭ ئۆـ
زىگە ئازاب سالغىنى نېمىسى؟!

مەن كاللامدىكى پۈتكۈل ئوي - پىـ
كىرنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئىككىنچى خەتنى
ئاچتىم:

‹سالام لالە! ئېھتىمال، بىرىنچى خەتـ
نى ئوقۇغان ئىكەنسىز، بۇ خەتنى يېزىشىم
ھاجەتسىز بولسا كېرەك. بىراق ئىنسانلىق
مېھرى - شەپقىتىم، ۋاپا، مۇھەببىتىم تۆۋەنـ
دىكى قۇرلارنى يۈرەك سۆزۈم بىلەن تولدۇـ

روشقا مەجبۇرلاپ قويدى. لالە، يۈرىكىمدىكى پىنھان سۆيگۈمنىڭ يەنە شۇ پېتى قېلىشىنى قارار قىلدىم. چۈنكى، بىراۋنىڭ چەكسىز يېلىنىشى، مېنى شۇ قارارغا كېلىشكە مەجبۇر قىلدى. مەن ئادەم، مېنىڭ تۇراقلىق ئاڭ فورماتىم، مۇقىم تەپەككۇر ئىقتىدارىم بار. مەن ھەممىنى كۆڭۈل تارازىمغا سېلىپ، ئەقىل تېشىم بىلەن جىڭلاپ كۆردۈم. بىراۋ سىزنى شۇنداق ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ (بۇنى قايتا قەيت قىلىش ھاجەتسىز بولسا كېرەك)، بىراۋنىڭ ئەنە شۇ ئادەم يۈرىكىنى ئىنتىلدۈرىدىغان مەجنۇنچە ھالىتى ئادەمنىڭ شەپقەت ھۆججىيىسىنى ئويغىتىدۇ. لالە، مېنى كەچۈرۈڭ، سىزنىڭ مېنى قانچىلىك دەرىجىدە سۆيىدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن. قەلب ئەلبومىڭىزدا پەقەت مېنىڭلا سۈرىتىمنىڭ ساقلىنىۋاتقانلىقىنى بىلىمەن. بىراق، ئەمدى سىز بۇ سۈرەتنىڭ ئۈستىگە بىر پارچە ئاق قەغەزنى چاپلىۋېتىڭ، ئۇ پىنھان سۆيگۈمىزنىڭ گۇۋاھچىسى بولۇپ ساقلىنىپ قالسۇن.

خەير - خوش،

مۇستاپا

1984 - يىل، 30 - دېكابىر›

تۇرمۇش — غارايىپ قىسمەتلەر سورۇنى. ئۇنىڭدىن ئالىملارمۇ، زالىملارمۇ، ئاق كۆڭۈل پەرىشتە سىياقلارمۇ، قارا كۆڭۈل يەجۇجى - مەجۇجى سىياقلارمۇ ئورۇن ئالغان. بىر ئازابنىڭ ئازابىنى تۇغدۇرىدۇ، بىر قىياس مىڭ قىياسنى تۇغدۇرىدۇ. كۆڭلۈم ھەرخىل پىكىرلەر قاينامىدا داۋالغۇماقتا. مەن سىرتتا قايسى ئۈممىد بىلەن چىقتىم؟ نېمىگە ئېرىشتىم؟ ياق، مانا شۇكۇنكى ئىش سىزنىڭ كۆڭلۈمدىكى مەۋھۇم سۈرىتىڭىزنى تېخىمۇ يىرگىنىچلىك بىر مەخلۇقاتنىڭ سۈرىتىگە، مۇستاپانىڭ رېئال سۈرىتىنى يوقالماس، مۇقەددەس بىر يارقىن سۈرەتكە ئايلاندۇردى.

كۈنلەر، ئايلار، يىللار ئۆتتى. ئىنسانىڭ كۆڭلىگە ئەڭ تەسىر قىلغان (ئۇ مەيلى خۇشاللىق ۋە خاپىلىق بولسۇن) ئىشلار مەڭگۈ ئېسىدىن چىقمايدۇ. مەن پەقەت ئەنە شۇنداق تەسىرلىك، ئۇنتۇلماس چاغلارنىلا سۆزلەي. ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، بەختىمگە يارىشا مۇستاپا بىلەن بىر ناھىيىگە، سىز قوشنا بىر ناھىيىگە بۆلۈندۇق. مۇستاپانىڭ مۇئەللىملىكى ماڭا بىر خىيالا بولدى. ئۇ، كۈن - تۈن كىتابىتىن ئىبارەت بۇ مەڭگۈلۈك ئاشىنانى ھەمراھ قىلىپ، كۈنلەرنى ئىجاد - تەتقىقات بىلەن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭغا كاشىلا قىلماي، دەپ قەلبىمدىكى سۆيگۈمنى پىنھان تۇتۇپ ئۈممىد بىلەن يۈرۈۋەردىم. سىزچۇ؟ سىز تېخىچىلا رەزىل نىيىتىڭىزدىن يانمىدىڭىز، مۇستاپا بىلەن يېقىن ئۆتتىڭىز، شۇچاغدا سىزنىڭ تۇرمۇشتا قانداق رەزىل رولлارنى ئويناۋاتقانلىقىڭىز ماڭا بەش قولدەك ئايان ئىدى. سىز بىزنىڭ ناھىيىگە پات - پات كېلەتتىڭىز، بۇنىڭ سەۋەبىنى مەن ئوبدان بىلەتتىم. شۇ چاغدا سىز بۇرۇنقى يولىڭىز بويىچە مۇستاپاغا ئۆزىڭىزنىڭ پاسىق كۆڭلىڭىزنى بىر قات يېپەك رەختتەك سىلىق، پىلە قۇرۇتىدەك يۇمشاق، خرۇستالدەك پارقىراق پەردە بىلەن يېپىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ‹چىن دوستلۇق› دېگەن ۋېۋىسكىنى يېزىپ، تۈلكىدەك مۇغەمبەرلىك بىلەن قەلبىڭىزنى ئىزھار قىلاتتىڭىز. مېنىڭ كۆزىتىش ئاپپاراتىرىم بۇ سۈرەتلەرنى ئەينەن تارتىۋالاتتى. بۇچاغدا كۆڭۈل ئېكرانىمدىن ئانىسىنىڭ ئاق سۈتىنى ھالال ئېمىپ، پەزىلەتنى تولۇق يېتىلدۈرۈپ ياشىغان كۆڭلى-قارنى ئاشۇ ئاق سۈت-

Altunoq

تەك غۇبارسىز، مۇددىئاسى ئېنىق — مېھنەتكەشلەرنى يورۇتۇپ تۇرغان سۇباتلىق بىر ئەركەكنىڭ يارقىن سىماسى بىلەن، ئەپتى-بەشىرىسى جەزىرىلەردىكى ياۋا توڭگۇزدەك بەت — بەشىرە مەخلۇقنىڭ سۈرىتى ئالمىشىپ ئۆتەتتى. ئالدىنقىسىغا چەكسىز ھۆرمەت بىلەن سۆيۈنۈش ئىلكىدە، كېيىنكىسىگە غەزەپ-نەپرەت بىلەن قارايتتىم...

يەكشەنبە كۈنى ئىدى. مەن تاڭ سەھەر ئورنۇمدىن تۇرۇپ، چىرايلىق دەزماللانغان يېڭى كىيىملىرىمنى كىيىپ، مۇستاپانىڭ ياتىقىغا قاراپ يول ئالدىم. بۇ مېنىڭ ھەر يەكشەنبە قىلىدىغان بىرىنچى ئىشىم ئىدى. ھەر يەكشەنبە كۈنى قەلب گۈللىرىمدا ئېچىلغان، سۆيگۈ گۈللىرىنىڭ خۇشپۇراق ھىدىدىن مەس بولغان ھالدا، مۇستاپانىڭ ياتىقىغا كىرەتتىم. كىرەتتىم — يۇ، قەلبىمدىكى سۆيگۈ ئىزھارلىرىمنى پىنھان پېتى قالدۇراتتىم. چۈنكى ئۇ، بۇ ۋاقىتتا ياكى كىتاب كۆرۈۋاتقان ياكى ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولاتتى. مەن ئۇنىڭ كالىمىسىنى بۆلمەسلىك ئۈچۈن بىرەر — ئىككى ئېغىز سۆز قىلىپلا خوشلىشىپ چىقىپ كېتەتتىم. بۈگۈن قەتئىي نىيەتكە كەلدىم. چۈنكى ئۇنىڭمۇ، مېنىڭمۇ مۇنداق ئازاب ئىچىدە يۈرۈۋېرىشىمىزگە بولمايتتى. مەن ئاستا كېلىپ، ياتاق ئىشىكىنى يېنىك چەكتىم. ئىچكىرىدىن «كىرىڭ!» دىگەن، تونۇش، ئەمما مەن ئۈچۈن قىممەتلىك ئاۋاز چىقتى. مەن «سالام مۇستاپا!» دەپ ياتاققا كىردىم.

— ھە. سىز مىدىڭىز؟ كېلىڭ، ئولتۇرۇڭ! — دىدى مۇستاپا، يېزىق ئۈستىلىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ. مەن ئۇنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇردۇم. بۈگۈن مەن ناھايىتى جىددىيلىشىپ كەتكەنىدىم، سۆزلىرىمىز تازا قولاشمايتتى.

— مۇستاپا، بۈگۈنمۇ ئارام ئالمىغان ئوخشىمامسىز؟

ئۇ ماڭا بىر پىيالە قېنىق دەملەنگەن چاي قۇيۇپ، قولۇمغا تۇتقۇزۇپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى:

— شۇنداق، بۈگۈنمۇ ئىشلىدىم. ۋاقىت ناھايىتى تېز ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ، قىلىدىغان ئىشلىرىمنى تۈگىتەلمەيۋاتىمەن. لالە مەن سىزگە بىر خۇشخەۋەرنى يەتكۈزەي، خۇشال بولامسىز؟

مەن ئۆز ھېسسىياتىمنى باسالماي «ئەلۋەتتە خۇشال بولىمەن» دەپ سالغىنىمنى تۇيمايلا قاپتىمەن. ئۇ، كىتاب ئىشكابىنى ئېچىپ، يېڭى بىر كىتابنى ئېلىپ ماڭا ئۇزاتتى — دە، «سىز بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ. يېقىندا شىنجاڭ ياشلار — ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى بۇ كىتابنى نەشىر قىلىپتىكەن، ماڭا بىرنى ئەۋەتىپتۇ» دەپ، كىتابنى ماڭا ئۇزاتتى. چىرايلىق نەقىشلەنگەن مۇقاۋىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا «ياشلىق چۇقانلىرى» دىگەن ھۆسن خەت بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىگە يېزىلغان «مۇستاپا مۇھەممەدى» دىگەن ئىبارىلەر كۆز ئالدىمدا ئالتۇندەك چاقناپ مېنى مەھلىيا قىلىۋالدى.
ئاھ، شۇ مىنۇتتىكى خۇشاللىقىمنى دىمەمسىز؟ ئۆزۈمنى گويا بۇلۇت ئۈستىدە كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلدىم.

— ئاھ، ئارزۇ گۈللىرىڭىز ئاخىرى ئېچىلىپتۇ — دە!

مۇستاپا بىر جۈپ ئويچان كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ:

— ياق لالە، ئارزۇ گۈللىرىم ئېچىلغىدەك نېمە ئىش قىلالىدىم؟ پەقەت مېنى پەيىملەپ چوڭ قىلغان، مۇشۇ زېمىن سۆيگۈسى

قوزغاتقان ياش قەلب چوقان چەشمىلىرىدىن
موشۇنىلا خەلقىمگە تەقدىم ئېتەلەيدىم. بۇ
پەقەت دېڭىزغا تامچە قوشۇلغاندەكلا بىر
ئىش. قەلبىم سۆيگۈسى گويا بىر ئوكيان،
ئۇنىڭغا ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز تومەنمىڭ سۆيگۈ
تامچىلىرى جەملەنگەن. مەن تېخى شۇ سۆيگۈ
ئىزھارلىرىنى بىر - بىرلەپ بايان قىلىپ،
موشۇ خاسىيەتلىك ئېزىز، مۇقەددەس ئانا
تۇپرىقىمنىڭ مېھنىتى دەقىق
ئىچىدىمۇ يېلىنجىتىدىغان
ھارارەتلىك سۆيگۈسىنىڭ يالداممىسىنى قال-
دۇرماقچىمەن.

مەن ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇنىڭ چىرايى
ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ، ماڭا نېمە ئۈچۈن-
دۇر يېقىملىق، ئۆز كۆرۈندى. بۇ، ئۇنىڭ
ماڭا قىلغان ئىللىق مۇئامىلىسىمۇ؟ ياق،
ئۇنداق ئەمەس، بۇ پەقەت موشۇ تەكىرىتاغ
باغرىدا تۆرەلگەن، غايە يەلكەنلىرى ئومىد
دولقۇنلىرىنى يېرىپ كېتىۋاتقان قەيسەر بىر
قۇلۋاقنىڭ يارقىن سىماسى. قىسقىسى، مېھ-
نەتنىڭ كۆچى!

مەن ھاياجىنىمنى تەستە بېسىپ، ئورنۇم-
دىن تۇردۇم - دە، ئۇنىڭغا قولۇمنى سۇندۇم.

— مۇستاپا، مەن سىزنى تەبرىكلەيمەن،
ئەڭ قىزغىن تەبرىكلەيمەن!!!...

— رەھمەت!

مەن غايۋى كۆچىنىڭ تۈرتكىسىدە ئاخى-
رى مەقسىتىمنى بايان قىلدىم:

— مۇستاپا، كۆنىڭىز دائىم كىتاب كۆ-
رۈش، شېئىر يېزىش بىلەن ئۆتەمدۇ؟ ئەم-
دى تارتىنىشقا ماجالىم قالمىدى، تاقەت قى-
لىشقا تاقىتىم قالمىدى. سىزگە بولغان سۆي-
گۈسى بىلەن تېنى ئۆرتىنىپ، كۆيۈپ كۈل
بولۇشقا تاس قېلىۋاتقان مەندەك بىر ئاجى-
زەنىڭ كۆڭلىگە نېمىشقا نەزەرىڭىزنى سال-
مايسىز؟ گۈل بار يەردە تىكەن بار، بىزنىڭ
ئارىمىزدا بىر تىكەن بار. بىز ئىشلىرىمىز-
نىڭ كۆڭۈلدىكىدەك، ئارزۇيىمىزدىكىدەك بو-
لۇشى ئۈچۈن، بەك ئاقكۆڭۈللۈك قىلىپ،
ئارزۇ گۈللىرىمىزنى چەيلىمەيلى!

مۇستاپا، ماڭا بىر ئاز قاراپ تۇر-
غاندىن كېيىن:

— لالە، چۈشىنىمەن، بىر كىشىنىڭ بىر
ئىشقا مۇپتىلا بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ ئىشقىدا
سەۋدايىلەرچە كۆيۈپ، قانداق ئازاب تار-
تىدىغانلىقىنى بىلىمەن. ھازىر ھايات يولۇم-
دا ئۈچ يول تۇرۇپتۇ. بىرى، بىلىمگە بولغان
مۇھەببەت يولۇم. بۇ مۇھەببىتىم ھەممىدىن
كۈچلۈك، ھەممىدىن مۇستەھكەم. چۈنكى مەن
بىر كۈندە بىرەر كىتاب كۆرمىسەم ياكى بى-
رەر پارچە شېئىر يازمىسام، ئۆزەمنى گويا
بۇ دۇنيادا ھېچنىمسىز، مەنىسىز ياشاپ كېلى-
ۋاتقاندەك سېزىمەن. يۇرىكىمنى بىرسى مۇ-
جۇپ تاشلىغاندەك ئازابلىنىمەن. ئىككىنچى-
سى، سىزنىڭ ماڭا بولغان سۆيگۈڭىز. ئۈچىن-
چىسى، جاپپارنىڭ ئىشى. بۇ مەسىلە ئەنە
شۇنداق. باشقىلارنىڭ ھاجىتىنى قۇربىم يەت-
سىلا راۋا قىلىشنى ئۆمۈرلۈك ئەھدە قىلىۋال-
غانمەن. بىراق، ئەمدى مەن بۇ ئەھدىمگە تۇ-
زىتىش كىرگۈزمىسەم بولمايدىغاندەك تۇر-
دۇ. مەن خاتا ئەھدە قىلغانىكەنمەن. سىزنىڭ
قانچە - قانچە تۈنلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ
كېلىۋاتقانلىقىڭىزنى چۈشىنىمەن. مەن
ئەمدى تۇرمۇش ئىشىمنى ئويلاشتىم. توغرا،
ماڭا ياردەم قىلىدىغان بىر ھالال جۈپ كې-
رەك، تۇرمۇش خاتىرجەملىكى ئىجادى گۈل-
لىرىمنىڭ ئېچىلىپ ۋايىغا يېتىشىگە پايدىلىق.

— سىز كىمنى جۆرە تاللىماقچى؟ -دېدىم
چۆچۈپ. ئۇ مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ:

— سىزنى، - دېدى.

ئاھ...! قەلب تارىم «سىزنى» دېگەن سۆز زەخمىكى بىلەن شۇنداق چېكىلىدىكى، ئۇنىڭ كۈيلىرى تېنىمىدىكى بىپايان دالالارنى زىلزىلىگە سېلىۋەتتى. شۇنداق قىلىپ بىز توي قىلىشقا كېلىشتۇق...

چاپپار، شۇ چاغدا ماڭا بولغان ئۆچمەنلىكىڭىز چېكىگە يەتتى. ھەرخىل ئۇسۇلچارىلىرىڭىز كار قىلمىدى. ئاخىرى كۆڭلىڭىزگە پۈككەن رەزىل ئويلىرىڭىزنى پىنھان ۋاقىت بىلەن خىلۋەت ئورۇندا ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ئورۇنۇدىڭىز. چاپپار، ئەمدى سىزگە مېنىڭ توي بولغان ۋاقتىمدىكى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى خۇشاللىقىمنى بىر-بىرلەپ بايان قىلىش ھاجەتسىز. ئۇ ئۆزىڭىزگە ناھايىتى ئايان. ئەمدى ئەشۇ ۋاپادار كىشىنىڭ دوستىنى (سىزنى) ئاسراش يولىدا قانداق رەنجى-مۇشەققەتلەرگە دۇچار بولغانلىقىنى سەمىڭىزگە سېلىپ قويايمۇ (ئۇنى بىلەسىزمۇ)، بۇ ئىشنىڭ ئىنسانىي ۋىجدانىغا قانچىلىك تاقىلىدىغانلىقىنى سىز تېخى بىلمەيسىز. ھەي...، دۆت، دەلدۈشلىكىڭىزنى قاراڭ! سىزدە ئىنسانىي ۋىجدان، كىشىلىك غۇرۇر دېگەن نەرسە نېمە ئىش قىلسۇن-ھە؟!

تويىمىز بولۇپ ئىككى ئايدىن كېيىن، سىز بىزنى «ئالاھىدە تەبرىكلەپ» كەلدىڭىز. بىز سىزنى قىزغىن قارشى ئالدۇق. زاكوسكا ئۈچۈن سەي قىلدىم، ئەسلى مۇنداق قىلىشنى زادىلا خالىمايتتىم، سىزنىڭ ئەشۇ بىر جۈپ چېقىر كۆزلىرىڭىزنىڭ مۇستاپانى ئازدۇرۇپ، ماڭا تىكىلىشى تېنىمنى شۈركەندۈرۈپ، غەزىپىمنى قوزغايتتى. مىللىتىمىزنىڭ ئۆيىگە ھەر قانداق ئادەم كىرىشىدىن قەتئىينەزەر قىزغىن كۈتۈۋېلىشتەك ئادىتى يۈزىسىدىن، يەنىلا ئاچچىقىمنى يۇتۇپ شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم. تاماقتىن كېيىن ئازراقتىن ئىچىشتىڭلار، كەچلىكى كوچا سەيلىسىگە چىقتۇق (مەن مۇستاپانىڭ زورى بىلەن چىقىشقا مەجبۇر بولدۇم). سىز پىيادىلەر يولىدا مېڭىشقا ئۇنۇماي، چوڭ يولغا چىقىۋالدىڭىز، بىزمۇ سىز بىلەن مېڭىشقا مەجبۇر بولدۇق. مۇستاپا ئوتتۇرىدا، مەن ئوڭ تەرەپتە، سىز سول تەرەپتە ماڭدۇق، مەن يۇلتۇزدەك چاقناۋاتقان كوچا چىراغلىرىغا، چوڭ يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى بۈككىدە ئۆسكەن رەيدىلەرگە ھەۋەس بىلەن تىكىلىپ ماڭدىم. ئىككىڭلار خۇشال ھالدا ئۆز پارىڭلار بىلەن. ئۇشتۇمتۇت دەھشەتلىك چېقىرغان ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن ناھايىتى قورقۇپ كەتتىم، تېنىم شۈركىنىپ كەتتى. ئاڭغىچە:

— چاپپار، بۇياققا ماڭ!-دېگەن قاتتىق ئاۋازنى ئاڭلىدىم. كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ سەزگۈلىرىمنى يوقاتتىم. «ۋاي!» دېگەن دەھشەتلىك ئاۋاز مېنى قاتتىق چۆچۈتىۋەتتى. ماشىنا ئۆتۈپ كەتتى، مەن دەررۇ ئېسىمنى يىغىپ قارىدىم، سىز يولنىڭ ئۇ چېتىدە دەلدەڭشىپ تۇرۇپسىز، مۇستاپا بولسا يولنىڭ ئوتتۇرىدا قانغا مىلىنىپ يېتىپتۇ. مەن گويا ئاسمان ئۆرۈلۈپ، زېمىن كۆمتۈرۈلۈپ كەتكەندەك، ئەسەبى ۋارقىراپ ئۇنىڭغا تاشلاندىم، يىغلىدىم، قاقشىدىم، ئۇ يەنىلا ھوشىغا كەلمىدى. ئاڭغىچە ئىنسابلىق بىر شوپۇر يېتىپ كېلىپ، مۇستاپانى ماشىنىغا سالدى-دە، دوختۇرخانىغا ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتۇق.

مانا، ئاپەت ئۇنىڭ ئىككى پۇتى يوتىسىدىن كېسىلدى، ئاخىرى نىمجان ھالەتتە قالدى. ئەسلىدە ئۇ سىزنى قۇتقۇلدۇرىمەن

دەپ ئۆزى بەختسىزلىككە دۇچار بولدى. ئۇ ماڭا مۇھتاج، مەن يەنىلا ئۇنى چىن قەلبىمدىن سۆيۈمەن، مانا مۇشۇنداق پەيتتە سىز قايسى يۈزىڭىز بىلەن ماڭا خەت يېزىپ، لاۋزا تەلەپنى قويدىڭىز؟ سىزدەك بىنومۇس ئادەمدىن بۇ دۇنيادا يەنە بىرسى بارمىدۇ؟ سىزنى دەپ ئۆز جېنىدىن ئايرىلىشقا تاس قالغان ئەشۇ دوستىڭىزنىڭ ئىنسانىي خىسلىتىدىن ئازراقمۇ تەسىرلەنمەمسىز؟ ئازراقمۇ خىجىل بولمامسىز؟ مۇنداق ياشىماڭ، جاپپار! ئاڭلىسام، دوستۇم شېرىنىنىڭ ياشلىق گۈلىنى ۋاقىتسىز توزىتىپ، ئۇنى خاراب قىلىپ تاشلاپسىز. ئۇنىڭ قىساسى ئاخىرى ھەلتۇمىڭىزدا بولغاي!

جاپپار، بىلىپ قويۇڭكى، سۆيگۈ دېگەن ھەرگىز تەن بىرلىكى بىلەن ياشىمايدۇ. ئۇ پەقەت روھ بىرلىكىنى ئالدىنقى شەرت قىلىدۇ. ئىنسانىدىكى ھەقىقىي چىن روھ بىرلەشمىسە، بىر نەچچە يىل جەملەنگەن تەن سۆيگۈسى تاڭلا كۈندە بىر مىنۇتقا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. سىز شۇنى ئۇنتۇماڭكى، ھەددىدىن زىيادە شەھۋەتپەرەسلىك ئادەمنى ئاخىرى ھالاك قىلىدۇ.

ياشىسۇن چىن روھ سۆيگۈسى!!!

لالە

1987 - يىل، 27- ئاۋغۇست»

لالە خەتنى يېزىپ بولۇپ، يېنىك تىن ئالدى. ئۈستىدىن گويا غايەت زور بىر تاغ غۇلاپ چۈشكەندەك يېنىكلەپ قالدى. تاتارغان چىرايىغا تەبەسسۇم يۈگۈرۈپ، قەلبىنى چوڭقۇر خۇشاللىق چۇلغىدى. چۈنكى ئۇ، قورسىقىدىكىنى تەلتۆكۈس چىقىرىۋالغانىدى. شۇ تاپتا ئۇ، ئوچۇق دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن تولۇنئاينىڭ سۈتتەك ئاق نۇرىدا بەئەينى باھار كۈنلىرى ھۆپپىدە ئېچىلىپ ئەتراپنى دىماقنى يارغىدەك خۇشبۇي ھىد تارقىتىۋاتقان ئاق لالىگە ئوخشاپ قالغانىدى...

1988 - يىل مارت، قەشقەر

* * *

(بېشى 79 - بەتتە)

بوۋاي ئوغلىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتتى ۋە ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. ھېلىقى كىشى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك پەرۋاسىزلا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ماڭدى. بوۋاي ئۇنى ئۇزاتتى. ئۇنىڭدىن يەنىلا سادا چىقمىدى. بوۋاي ئىشىككە يۆلەنگىنىچە يەنە خىيال قىلىشقا باشلىدى: توۋا، بۇ خەقلەرنىڭ ھەممىسى ساراڭ بولۇشۇپتۇ، ئۆيدە مەن تۇرسام يەنە «بۇ ئۆيدىكىلەر يوقمۇ» دەپ مەندىن سورىغىنى نېمىسى؟ ئاتايىتتىن كېلىپ «ئادەم يوقكەن» دەپ قايتىپ كەتتى. ئەلپازىدىن بۇ ئۆيدىكى ئادەمنى ئىزدەپ يەنە بىر كۈنى كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ، مېنىڭ بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ بىرسى ئىكەنلىكىمنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۆيدىكىلەرنىڭ ئەڭ چوڭى ئىكەنلىكىم ناھايىتى ئېنىقتۇ! توغرا، مۇشۇ ئۆينى مەن بار قىلغان، ئۆيدىكىلەرنىمۇ مەن بار قىلغان. شۇنداق، ئۆي مېنىڭ، ئوغلۇممۇ مېنىڭ! ئۇنى ئوغلۇم ئۆزىمۇ ئېتىراپ قىلىدۇ، ھەممە ئادەم ئېتىراپ قىلىدۇ. كىشىلەر يەنە نېمىشقا مېنى ئوغلۇمنىڭ بالىسىدەك كۆرىشىدۇ؟ ئاھ خۇدا، بۇ نېمە كارامەت، بەندىلىرىڭنىڭ بارىنى ساراڭ قىلىپ قويدۇڭمۇ نېمە؟ ھەتتا ئوغلۇممۇ مېنى بالىسىدەك كۆرۈۋاتىدۇ. ئۇمۇ ساراڭ بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ.

توغرا، توغرا، ھەممىسى ساراڭ بولۇشۇپتۇ، مەنلا، پەقەت مەنلا ساق ئوخشايمەن، قادىر خۇدا، كارامىتىڭگە قايىلمەن!

ئابدۇمېجىت سابىر

بىچارە

(ھېكايە)

بوۋاي خىيالغا پاتتى. يېشى يۈزنىڭ قارىسىنى ئېلىپ، بىر پۈتى گۆرگە ساڭگىلىغاندا بولۇۋاتقان ئىشلار ئۇنىڭغا ھار كېلىشكە باشلىدى.

ئۇنىڭ ھازىرقى ئوغلى ئەينى ۋاقىتتا تۇماققا پاتقىدەك تۇغۇلغانىدى. ئۇ ئاستا-ئاستا چوڭ بولدى، بوۋاي قىران ۋاقتىدا ئۇنى كۆتۈرۈپ، يېتىلەپ يۈرۈپ چوڭ قىلدى. شۇ چاغلاردا بوۋاينىڭ ئائىلىسىدىكىلەردىن باشقا ھېچكىم ئوغلىنى بىلمەيتتى، بىلسىمۇ، ئۇنىڭ بۇ دۇنيادا مەۋجۇتلۇقىدىن پەرۋايى پەلەك ئىدى. ئوغۇل خېلى چوڭ بولغاندىمۇ بوۋاي ئۇنى ئېلىپ توي-تۆكۈن، نەزىرە-چىراغلاردا جامائەت بىلەن بىر داستىخاندا بولۇپ قالسا، بوۋاي ئۇنىڭ قولىغا ئېلىپ بەرمىسە، ئوغۇل ھېچنېمىنى ئېلىپ يېيەلمەيتتى. كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ بىر جامائەتنىڭ ئاغزىغا، بىر داستىخاندىكى گېزەكلەرگە چاڭقىغان كىشى سۇغا تەلمۈرگەندەك تەلمۈرەتتى. داستىخان سېلىنىپ يىغىشتۇرۇلغىچە ئوغۇل ئېغىزىغا ھېچنەرسە سالمىسىمۇ ھېچكىمنىڭ كارى بولمايتتى. بوۋاي بولسا «ئالسىلا، باقسىلا» نىڭ تولىلىقىدىن قورساقلىرى چىڭقىلىپ بىئارام بولاتتى. قىسقىسى، ئوغلىنى كىشىلەر نەزىرىگىمۇ ئېلىپ قويمايتتى، بوۋاينى كۆرسە پۈكلىنىپ تازىم قىلىشاتتى.

ئەمدىچۇ، ئەمدى ئەھۋال پۈتۈنلەي ئاستىن-ئۈستۈن بولۇپ كەتتى، ئىشلارمۇ ئادەمنىڭ كۆڭلىگە سىغمىغۇدەك دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتتى.

بوۋاي ئوغلىنى چوڭ قىلدى، ئوقۇتتى، خىزمەتكىمۇ چىقاردى. مانا ئەمدى ئوغلىنىڭ تەلىيى ئوڭ كېلىپ ئەمەلدار بولدى. كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسى پۈتۈنلەي ئۆزگەردى. بوۋاي ياشانغىنىدا قەدىناس ھەمرىيىدىن ئايرىلىپ قالدى، قېرىپ ھارغىنلىق يەتتى، بېلى مۈكچەيدى، كۆزى تورلاشتى، ئورنىدىن قولىدا دىيىنىپ تەستە قوپۇدىغان بولۇپ قالدى. ئوغۇل ئۇنى ئۆز ئۆيىگە ئەكىلىۋالدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

بوۋاي ئوغلىنىڭ ئۆيىگە كەلگەندىن كېيىن، ئوغلىنىڭ بالىسىدەك ھالغا چۈشۈپ قالدى. چاڭگا باش كېلىنى ئۇنىڭغا كىچىك بالىغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلدى. ھېلى پۈتىڭىزنى يىغىپ ئولتۇرۇڭ، دېسە، ھېلى دەرۋازىنى تاقىۋېتىپ كىرىڭ، دەيتتى. ئوغلىمۇ ئۇنى ئۆز بالىسىدەك كۆردى، ئىشقا بۇيرىدى، بەزىدە نەسىھەت قىلىدىغان، ئەقىل ئۆگىتىدىغان بولدى. توي-تۆكۈن، نەزىرە-چىراغلارغا باغاق كەلسە ئوغلىنىڭ نامىغا كېلەتتى ۋە ئاخىرىغا «ئائىلىسىدىكىلەرگە» دەپ بوۋاي قوشۇپ قويۇلاتتى. ئوغۇل بوۋاينى بالىسىدەك ئەگەشتۈرۈپ ئاپىراتتى. داستىخاندا ئوغۇل بوۋاينى بېسىپ ئولتۇراتتى، بوۋاي بولسا پەگادا مۈكچىيىپ مۆكۈلىنىپ ئولتۇراتتى. ئوغلىنى «ئالسىلا، باقسىلا» غا كۆمۈۋېتەتتى. بوۋاي بولسا شۇنچە مول داستىخان ئۈستىدىن بېقىشقا ئىجازەت يوق ئاچ قايتاتتى. بوۋاي بىر ئوغلىغا،

AltunOq

بىر داستىخان ئەھلىگە قاراپ ھەسرەت چېـ
كەتتى. ئوغلىنىڭمۇ ئۇنىڭ جاما ئەت ئارىسىـ
دا بارلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ قويىمىغا نـ
لىقىدىن ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆرتىنەتتى. شۇنىڭ
بىلەن بوۋاي مېھمانىدارچىلىقتىن قاچىدىغان،
ئەتىدىن كەچكىچە ئۆيىدىن سىرتقا چىقمايدىـ
غان بولۇۋالدى. ئۇ ئۆيىدىن باشقا ھەر قانـ
داق يەرگە بارسىلا ئارتۇقلۇق قىلىدىغانـ
دەك ئىدى.

بىر كۈنى بوۋاي ئورۇن تۇتـۇپ يېتىپ
قالدى. سەھەردە ئوغلى ئۇنىڭدىن ئاغرىقنىڭ
ئۇچىدىلا ئەھۋال سورىدى. كېلىنـى « ماغـ
دۇرسىزلىقتىن يېتىپ قېلىۋاتقان گەپ، ئاغـ
رىپ قالغىدەك نېمە يەپتىكەن » دەپ كايىـ
دى. كېلىنىنىڭ بەرگەن ئاش ـ نېنى بوۋايـ
نىڭ گېلىنى غىچىدە بوغدى. ئۇ ھېچقاچان
مىجەزى يوق بولۇپ قالغانلىقىنى كېلىنىنىڭ
بەرگەن ئاش ـ نېنىدىن كۆرۈپ باقمىغانىـ
دى. ئۇلار بوۋاي قەستەن يېتىۋالغانىدەك
جالدىقىنى چېلىشىپ ئىشلىرىغا مېڭىشتى. بوـ
ۋاي ياتقان كارىۋات بارغانچە پەسلەپ يەر
ئاستىغا كىرىپ كېتىۋاتاتتى. كارىۋات بوـ
ۋاينىڭ تېنىنى ماگنىتتەك ئۆزىگە تارتاتتى.
كارىۋات ئۇۋچىنىڭ ئوقىدەك، قېچىۋاتقان غازـ
دەك ئۆزىنى بوۋايدىن قاچۇراتتى. بوۋاي
غازنى قوغلىغان ئوقتەك كارىۋاتنىڭ كەينىـ
دىن ئەگەشتى. بوۋاي پەسىلگە نېرى ئۆزىـ
نىڭ نەگە چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي،
ئەتراپقا مەڭدەپ قارىدى. ئۆيىمۇ بوۋاي
بىلەن تەڭ پەسلەۋاتاتتى. ئۇ رامكىدىن ئۆـ
زىنىڭ سۈرىتىنى كۆردى. رامكىمۇ ئۆي بىلەن
بىرلىكتە پەسلەۋاتاتتى. بوۋاي كۆزىنى بىر
ئۆۋدىلاپ سىنچىلاپ قارىدى: ئوغلى ئۇنىڭ
قۇچىقىدا ئولتۇراتتى، كېلىنى، نەۋرىلىرىمۇ
ئۇلارنىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئۇلارمۇ كارىـ
ۋاتنى قوغلاپ پەسلەۋاتاتتى. بوۋاينىڭ يۈـ
رىكى جىغغىدە قىلىپ كەتتى ـ دە، ئەسەبىيـ
لەرچە توۋلىدى: «ياق، ياق! ئۇلار قالسۇن،
ئۇلار قالسۇن!...»

ئۇ خۇددى ئۇلارنى تۇتۇۋالماقچى بولـ
غانىدەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى.
ئۆي ئىچى يەر تەۋرىگەنىدەك تەۋرەپ كەتـ
تى، بوۋاي تامنى چىڭ تۇتۇۋالدى، بولمىسا
ئۆي يەر ئاستىغا پېتىپ كېتىدىغانىدەك ئىدى.

ئىككى كىشى ئېغىر سومكىسىنى ئاران
كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇلار ئوغـ
لىدىن ھال سورىغىلى كەلگەنلەر ئىدى. ئۇلار
ئوغلىنىڭ « بۈگۈن كەيپىم تازا ياخشى
ئەمەس، چارچىغانىدەك قىلىمەن » دېگىنىنى
ئاڭلىغانىدى. بوۋاينىڭ ئوغلى ھازىرغىچە
بىرەر قېتىممۇ بالنىتسىدا يېتىپ باقمىغانىدى.
لېكىن بىر نەچچە قېتىم يېنىك زۇكام بولدى.
بۇ چاغلاردا كېلىنى ئۇنى باققال قىشتا
ئامۇتنى چۆمكىگەنىدەك چۆمكەپ بېقىپ بىرەرـ
يېرىم كۈندىلا سەللىمازا ساقايتاتتى، ئۇنى
يوقلايدىغانلارمۇ كۆپ ئىدى، ھەتتا ئۇ ئۆـ
زىنىڭ زۇكامدىغىنىنى ئۇنتۇپ كەتسىمۇ
كىشىلەر ئېسىدىن چىقىرىشماي خېلى بىر مەزـ
گىلگىچە ئۇنىڭدىن ھال سوراپ تۇراتتى.
بوۋاي خېلى قاتتىق ئاغرىسىمۇ ئۇنى بىرسى
يوقلىمايتتى، ئوغلى ئاغرىنىڭ ئۇچىدىلا ھال
سوراپ قوياتتى. كېلىنىنىڭ ئاچچىقىنى كېلەتـ
تى. ئۇ دائىم « مەن زىيان قىلغۇدەك بىر
نېمە ئەتمىدىمغۇ، ئادەم دېگەن ئۆزىنى
تاشلاپ يېتىۋەرسە ھورۇنلىشىپ قوپقىسى كەلـ
مەي، ئاخىرى يەر يۇتۇپ كېتىدۇ. تېتىكـ
رەك بولۇپ تالا ـ تۈزگە چىقىپ ھاۋا يېسىلە
ساقىيىپ قالىلا ئەمەسمۇ » دەپ بوۋايغا
چېچىلاتتى.

بوۋاينىڭ كۆزى نەمدەلدى. ئۇ يەنە شۇ خىيال بىلەن بەنت ئىدى.

ياسىداق ئۆي ئۇنىڭغا قاراڭغۇ گۆردەك بىلىندى. ئۆي ئىچى جىمجىت ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىنى قىلىپ بولغانلىقىنى، ھازىر ئۇزاش ۋاقتىدىن ئېشىپ كەتكەن مېھمان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. شۇنداق، ئۇ كىمنىڭ مېھمىنى ئىدى؟ ئوغلىنىڭ؟ ياق، ئۇ ئوغلىنىڭ مېھمىنى ئەمەس، ئوغلى ئۇنىڭ مېھمىنى. ئوغلى ئۇنىڭغا مېھمان بولۇپ دۇنياغا كۆز ئاچقان، شۇڭا ئۇ ئوغلىنى ئېزىز مېھماندەك كۈتتى. تاپقان - تەرگىنىنى، ئۆزىنىڭ مېھرىنى ئۇنىڭغا ئايىماي تۆكتى، ھەتتا ئۇنىڭدىن جېنىنىمۇ ئايىمىدى، شۇنىڭ بەدىلىگە ئوغلى يارامىلىق ئادەم بولۇپ يېتىشىپ چىقتى. ئۇ دەسلەپ مېھمان ئىدى، مانا ئەمدى ساھىپخان، ياق، خوجايىن بولدى. ئۇنداقتا بوۋايچۇ؟ ئۇ كىمنىڭ مېھمىنى؟ توغرا، ئۇ مۇشۇ پانىي ئالەمنىڭ مېھمىنى، ئۇنىڭ ئۇزاش ۋاقتى يېتىپ كەلگەن، چۈنكى ئۇ بۇ دۇنياغا ئەمدى لازىم ئەمەس. ئۇ بولمىسىمۇ ئوغلى ئەمدى داستىخاندا بەھوزۇر غىزالىنالايدۇ، ئۇ ئەمدى بوۋاينىڭ كۈتۈۋېلىشىگە، بېقىشىغا مۇھتاج ئەمەس، بوۋاي كېتىشى لازىم. نەگە كېتىدۇ؟ نەگە كەتمەكچى؟ كەلگەن يېرىگە. توغرا، ئوغلى كەلگەن يەرگە كېتىدۇ. بوۋاينىڭ دادىسىمۇ، بوۋىسىمۇ... شۇ يەرگە كەتكەن، ئوغلىمۇ شۇ يەرگە بارىدۇ، نەۋرىسىمۇ بارىدۇ، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ مېھمان بولىدۇ.

ئۇ ئەتراپىغا قارىدى، دادىسى ئۇنىڭغا تەبەسسۇم بىلەن قارىدى، بوۋىسىمۇ قارىدى، نۇرغۇن مويسىپىت بوۋايلار، موماي لار ئۇنىڭغا قارىدى. ئەنە، ئۇلارمۇ بوۋايغا قاراپ كۈلدى، شەرەت قىلىپ «كېلىڭ» دېدى. بوۋاي ساقاللىرى كىندىكىگە ساڭگىلىغان بىر بوۋاينىڭ قۇچىقىغا چىقتى. ئۇ بوۋاينىڭ مەڭزىگە سۆيدى، باشقىلارمۇ سۆيدى، قوللىرىغا ئېلىپ ئاسمانغا ئاتتى. بوۋاي «ۋىلىق، ۋىلىق» كۈلدى. ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى، چاچلىرىنى، ساقاللىرىنى سىلىدى. بوۋاي ئۆزىنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلدى، ئۇ بالىلىق دەۋرىگە قايتىپ كەلگەنىدى.

ئوغلىنىڭ مۈشۈكى ئەركىلەپ قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتقىنىچە ئۇنىڭ قۇچىقىغا چىقتى. بوۋاي مۈشۈكنى مېھرى بىلەن سىلىدى، مۈشۈك ئۇنىڭغا يۈزلىرىنى سۈركىدى. يۇمشاق تېنى بىلەن بوۋاينىڭ بەدىنىنى سىلىدى. كۆزلىرىنى بوۋايغا تىكتى. بوۋاي ئۆزىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى ئېسىگە ئالدى. بۇ ئالەمدە ئۆزىگە ئوخشاش بىچارىدىن يەنە بىرسى بار ئىدى. ئۇ بوۋاينى يالغۇز تاشلاپ قويمايتتى، كېچىلىرىمۇ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولاتتى. يالغۇزلۇقتا زېرىككىنىش ھېس قىلغاندا ئىچ پۇشۇقىنى چىقىراتتى. ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشاتتى، سىردىشاتتى.

ئىشىكنىڭ چېكىلىشى ئۇنى خىيالىدىن ئويغاتتى. بوۋاي ھاسىغا تايانغىنىچە ئاران مېڭىپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىك ئالدىدا بىر كىشى تۇراتتى، بوۋاي ئۇنى تونۇيتتى. ئۇ كىشى بوۋاينىڭ ئوغلىنىڭ قۇرداشى ھەم خىزمەتدىشى بولۇپ، ئۇمۇ بوۋاينىڭ ئوغلى بىلەن تەڭ بوۋاينىڭ ئالدىدا چوڭ بولغانىدى. ئۇ خۇددى بوۋايغا سالام قىلىش بىھاجەتتەك ئۇنىڭدىن گەپ سورىدى:

— بۇ ئۆيدىكىلەر يوقمۇ؟

(ئاخىرى 76 - بەتتە)

كېرىمجان ئابدۇرېھىم

ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىلىرى نەزەرىدىكى ئۇيغۇر پىروزىچىلىقى

ئەدەبىيات — يازغۇچى، ئەسەر، كىتابخاندىن ئىبارەت ئۈچ تەرەپنىڭ بىرلىكىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئەدەبىيات ساھەسىنى بىر ئىشلەپچىقىرىش سېستىمىسىغا ئوخشاتساق، تەبىئىي رەۋىشتە يازغۇچى — ئىشلەپچىقارغۇچى؛ ئەسەر — مەھسۇلات؛ كىتابخان ئىستېمال قىلغۇچى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئىستېمال نۇقتىسىدىن ياكى مەقسەت نۇقتىسىدىن چىقىپ چۈشەندۈرسەك، ئىشلەپچىقىرىش ئىستېمال ئۈچۈن بولىدۇ. يەنى ئىستېمال مەقسەت قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇنى ئەدەبىيات ساھەسىگە تەدبىقلىساق، يازغۇچى كىتابخانلارنى كۆزدە تۇتۇپ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئەسەرنىڭ قىممىتىنى تايىن تاپتۇرۇشتا كىتابخان ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. كىتابخان پۈتۈن ئەدەبىيات ساھەسىدە مۇئەييەنلەشتۈرۈش-ئىنكار قىلىش رولىنى ئوينايدىغانلىقى ئۈچۈن، ئەدەبىيات تەتقىقاتىدا كىتابخان بارغانسېرى ئاساسلىق تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىنىۋاتىدۇ.

بىزدىچۇ؟ بىزدە كىتابخان تولىمۇ ئېتىبارسىز قارىلىدۇ، خېلى كۆپ يازغۇچىلىرىمىز قولىغا قەلەم ئالغاندا كىتابخانلارنى زادىلا ئويلاپ قويمايدۇ، كىتابخانلارنىڭ ئىنكاسىغا قۇلاق سالمايدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچىلىكىمىزمۇ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن بەدىئىي زوقلىنىش، بەدىئىي زوقلىنىش بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت ئوتتۇرىسىدا ۋاستىچى بولۇشتىن ئىبارەت رولىنى ئاساسىي جەھەتتىن يوقاتقاچقا، ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن كىتابخانىنىڭ مۇناسىۋىتى بىر خىل ئۆزئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىش مۇمكىنچىلىكىگە ئېرىشەلمەي كېلىۋاتىدۇ. بۇمۇ ئەدەبىياتىمىزنىڭ تازا تەرەققىي قىلىپ كېتەلمەسلىكىدىكى ئاساسلىق ئامىللارنىڭ بىرى.

ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىز بىلەن كىتابخانلارنىڭ مۇناسىۋىتى مەسىلىسىنى چۈشىنىشكە ئازتولا پايدىسى بولارمىكىن دېگەن ياخشى نىيەت بىلەن، يېقىندىن گۈللەنگەن يەن — ئەدەبىيات جەمئىيەتشۇناسلىقى ۋە يېڭىچە تەنقىدچىلىك شەكلى — كىتابخان ئىنكاسى تەنقىدچىلىكىنىڭ نەزەرىيىلىرى ئاساسىدا كىتابخانلارنىڭ ئۇيغۇر پىروزىچىلىقى ھەققىدىكى ئىنكاسىنى بىلىپ بېقىش مەقسىتىدە قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىلىرىنى پىروزىچىلىقىمىز ھەققىدىكى قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويۇشقا تەكلىپ قىلدۇق. بىزنىڭ

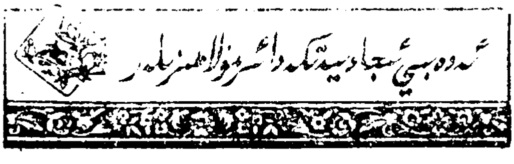

قارىشىمىزچە، ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىلىرى مەخسۇس ئەدەبىيات تەربىيىسى كۆرىدىغان بولغاچقا ئۇلارنىڭ نەزەر دائىرىسى نىسبەتەن كەڭ، ئەدەبىيات مەسىلىلىرى ھەققىدىمۇ بەلگىلىك قاراشلارغا ئىگە. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار ئەڭ ياخشى كىتابخانلاردىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئەسەرلەرنى مۇلاھىزە قىلىش ئاساسىدا باھالاپ ئوقۇيدۇ، ئۇلارنىڭ ئوقۇشى بىر خىل ئوبزور تۈسىنى ئالغان بولىدۇ. ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن كىتابخانلارنىڭ مۇناسىۋىتىدە بۇلار ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ.

بىز بۇ تۈنجى سىنىقىمىز ئارقىلىق بىرىنچىدىن، يازغۇچىلارغا كىتابخانلارنىڭ ئىنكاسىنى ئاڭلاتماقچى. ئىككىنچىدىن، كىتابخانلىرىمىزنى، ئۇلارنىڭ كىتابخانلىق ساپاسىنى بىلىپ باقماقچى. ئۈچىنچىدىن، پىروزىچىلىقىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى باشقا بىر نۇقتىدىن چىقىپ كۆزىتىپ باقماقچى.

بىز پەقەت ئەدەبىياتىمىزدىكى قىسمەن مەسىلىلەرگىلا كۆڭۈل بۆلەلىدۇق. ئەتراپلىق بولالمىغىنى ئۈچۈن ئۆزۈر.

1. پىروزىغا قىزىقىش. ئەدەبىياتنىڭ باشقا ژانىرلىرىغا قارىغاندا پىروزا ژانىرىغا بولغان قىزىقىشنىڭ ئالاھىدە گەۋدىلىك بولۇشى پۈتۈن دۇنيادىكى ھەر قايسى ئەللەرنىڭ ئەدەبىياتىغا ئوخشاشلا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈنمۇ بىر خىل ئومۇمىي ئەھۋال ئىكەن. سوئاللىرىمىزغا جاۋاب بېرىشكە تەكلىپ قىلىنغان يۈز نەپەر ئوقۇغۇچىنىڭ توقسان تۆت نەپىرى پىروزا ژانىرىغا قىزىقىدىغانلىقىنى، پىروزا ئەسەرلىرىنى ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغانلىقىنى ئېيتىشتى، ھەتتا شېئىر، نەسر، دراما ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقانلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ پىروزا ئەسەرلىرىگىمۇ ھېرىسمەن ئىكەنلىكلىرىنى يوشۇرمىدى. شېئىرىيەتكە كەلسەك، ئۇلار ئىچىدە پەقەت شېئىرىيەتنىلا ياخشى كۆرىمەن، دېگەنلەر يوق. شېئىرىيەتنىمۇ ياخشى كۆرۈپ ئوقۇيمەن دېگەنلەر ئوتتۇز نەپەر، ئونبەش نەپىرى شېئىرىيەتنى ئالدىنقى ئورۇندا قويۇپ ئوقۇيدىكەن. ئىگىلىشىمىزچە، باشقا ژانىرلارغا بولغان قىزىقىش ئۇنچىلا ئەمەسكەن. پىروزا ئەسەرلىرى ئىچىدە بۇلار ئەڭ قىزىقىپ، ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغىنى پوۋېست ئىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇلارنىڭ تەلىپىگە قارىغاندا، پىروزىچىلىقىمىزدا پوۋېست شەكلىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرسەك بولغىدەك.

2. بىز يەنە مەخسۇس سوئال چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ پىروزىچىلىقىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن رازى ياكى رازى ئەمەسلىكىنى سوراشتۇرۇپ باقتۇق. سوئاللىرىمىزغا جاۋاب بەرگەن يۈز ئوقۇغۇچىنىڭ ئىچىدە ئاتمىش بەش نەپىرى دېگەندەك رازى ئەمەسلىكىنى ئېيتتى. بۇلارنىڭ رازى بولماسلىقىدىكى سەۋەبلەر ھەر خىل. بەزىلىرى خەنزۇ، چەت ئەل پىروزىچىلىقى بىلەن پىروزىچىلىقىمىزنى سېلىشتۇرۇپ شۇنداق دېگەن بولسا، يەنە بەزىلەر ئۆزىمىزنىڭ بىر قىسىم ئالاھىدە ياخشى ئەسەرلىرىمىز بىلەن پۈتۈن ئەسەرلەرنى سېلىشتۇرۇپ ئومۇمىي نۇقتىدىن چىقىپ شۇنداق دېگەن؛ بىر قىسىملار ئەدەبىياتىمىزدا يېڭىلىق يارىتىش، بۆسۈپ چىقىش ۋەزىيىتىنىڭ تېخىچە پەيدا بولمايۋاتقانلىقىغا قاراپ ئەپسۇسلانغان بولسا، يەنە بەزىلەر بۇ سەۋىيە بىلەن قانائەتلىنىپ قېلىشقا بولمايدىغانلىقىنى تەكىتلىگەن. بۇنداق نارازى بولغۇچىلارنىڭ كۆڭلىگە كىرىپ چىقساق، ئۇلارنىڭ نارازىلىقى پىروزىچىلىقىمىزنىڭ

تەقدىرىگە كۆيۈنۈشتىن كېلىپ چىققان ، تېخىمۇ گۈللەنسىكەن، دېگەن ياخشى نىيەتتىن كېلىپ چىققان نارازىلىقكەن ، قىممەتلىك يېرى شۇكى ، بۇنداق نارازىلىق ھەرگىز ئىنكار قىلىش تۈسىنى ئالغان نارازىلىق ئەمەسكەن .

ئوتتۇز نەپەر ئوقۇغۇچى پىروزېچىلىقىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن رازى ئىكەنلىكىنى، چۈنكى بۇرۇنقى ۋاقىتلارغا سېلىشتۇرغاندا ھەقىقەتەن چوڭ مۇۋەپپەقىيەتلەرنىڭ مەيدانغا كېلىۋاتقانلىقىنى ، بۇنىدىن كېيىنمۇ پىروزېچىلىقىمىزنىڭ ئىستىقبالى پارلاق ئىكەنلىكىنى ئېيتىشقان ، ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە ، ھازىر بىر قىسىم پېشقەدەم يازغۇچىلىرىمىز يېڭىباشتىن جانلىنىپ ئىجادىيەتكە كىرىشىپ، ياخشى ئەسەرلەرنى كىتابخانلارغا تەقدىم قىلىۋاتىدۇ. ئادەمنى خۇشال قىلىدىغىنى شۇكى، بىر تۈركۈم ياش يازغۇچىلار، ھەۋەسكارلار ئىجادىيەتتە كىتابخانلارنى رازى قىلىدىغان، پىروزېچىلىقىمىزغا ئۈمىد بېغىشلايدىغان ئېسىل ئەسەرلەرنى مەيدانغا چىقىرىۋاتىدۇ. بۇنداق جانلىق ۋەزىيەت كىتابخانلاردا ئۈمىد تۇيغۇسى پەيدا قىلماي قالامدۇ؟

3. بىز كىتابخانلارنىڭ ئۇيغۇر ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنى قىزىقىپ ئوقۇيدىغان ياكى ئوقۇمايدىغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، ئۇيغۇر، خەنزۇ، چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى ئىچىدە قايسىسىنى كۆپرەك ئوقۇيسىز، دەپ سورىدۇق. بۇ يۈز نەپەر ئوقۇغۇچى ئىچىدە يەتمىش نەپىرى ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپ ئوقۇيدىغانلىقىنى ئېيتتى، باشقىلىرى خەنزۇ، چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنىمۇ، ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنىمۇ قىزىقىپ كۆرىدىكەن. ئومۇمىي ئەھۋالغا قارىغاندا، ئۇلار پىروزا ئەسەرلىرىمىزنى ئومۇميۈزلۈك كۆرۈپ ماڭىدىكەن. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىسىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۆز ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن خەۋەرسىز قېلىش خىجىل بولارلىق ئىش ئىكەن.

بىز بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلاردىن «سىز پىروزېچىلىقىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن نارازىمەن، دەپ تۇرۇپ، يەنە ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپ كۆرىمەن دېيىشىڭىز. بۇنى قانداق چۈشىنىشكە بولار؟» دەپ سورىدۇق. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك، مەيلى ئۇ ياخشى بولسۇن، يامان بولسۇن، ھامان ئۆزىمىزنىڭ ئەدەبىياتى. شۇڭا ئۇنىڭ مەۋجۇت ئەھۋالىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، تەقدىرىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئويلانماسلىق بولمايدۇ. شۇڭا پىروزا ئەسەرلىرىمىزنى كۆپ كۆرىمىز، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇلار يەنە مۇنداق دېدى: پىروزا ئەسەرلىرىمىزدە ئۆزىمىزنىڭ ھاياتى، تۇرمۇشى ياخشى سۈرەتلىنىدۇ. ھاياتىمىز، تۇرمۇشىمىز ياخشى سۈرەتلەنگەن ئەسەرلەر ئارقىلىق ئۆزىمىز ھەققىدە تېخىمۇ چوڭقۇر چۈشەنچىلەرگە ئىگە بولىمىز، ئۆزىمىز ھەققىدە ئويلىنىمىز. شۇڭا ئۆزىمىزنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپرەك كۆرىمىز.

4. بىز كىتابخانلارنىڭ قايسى يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپ ئوقۇيدىغانلىقىنى ھەم قىزىقىپ ئوقۇيدىغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن «سىز ئەسەرلىرىنى ئەڭ ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغان بەش يازغۇچى قايسىلار» دەپ سوئال سورىدۇق. بۇ يۈز نەپەر ئوقۇغۇچى جەمئىي ئوتتۇز نەپەر يازغۇچىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالدى. ئەسلى بىز ھازىر ئىجاد قىلىۋاتقان يازغۇچىلارنى

AltunOq

كۆرسىتىشنى تەكىتلىگەن ئىدۇق. كېيىنكى نەتىجىگە قاراساق، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك زۇنۇن قادىرنى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدۇ، تىزىملىكىنىڭ بىرىنچىسىگە زۇنۇن قادىرنى يېزىپتۇ. بىر قىسىملار زۇنۇن قادىرى ئەسەرلىرىنى، جۈملىدىن «ماغدۇر كەتكەندە» ھېكايىسىنى ھېچقانداق بىر ئەسەرگە تەقلىدلەشتۈرمەي ئوقۇيدىغانلىقىنى، زۇنۇن قادىرنىڭ ئۇيغۇر پىروزىچىلىقىنىڭ بايراقدارى بولۇشقا مۇناسىپ ئىكەنلىكىنى تەكىتلەشكەنتۇ، بۇنىڭدىن زۇنۇن قادىر پىروزىچىلىقىنىڭ پىروزىچىلىق تارىخىدا قانچىلىك مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغانلىقىنى، كىتابخان قەلبىدە قانچىلىك ئىز قالدۇرىدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. بۇ ئوتتۇز نەپەر يازغۇچى ئىچىدە ئىسمى ئەڭ كۆپ تىلغا ئېلىنغان يازغۇچىلار ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئەختەم ئۆمەر، زوردۇن سابىر، مۇھەممەت باغراش، ئەخەت تۇردى ۋە يەنە قېيۇم تۇردى، مەمتىمىن ھوشۇر، تۇرختى ئايۇپ، نۇرمۇھەممەت توختى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. ئىگىلىشىمىزچە، ئوقۇغۇچىلار ئەختەم ئۆمەر بىلەن مۇھەممەت باغراشنىڭ ئىجادىيىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدىكەن. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئەختەم ئۆمەر ئەسەرلىرى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ پوۋېستلىرى ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى تېما قىلىش، پىرسوناژلىرىنى جانلىق يارىتىش، ئەسەرلىرىدە كەيپىيات پەيدا قىلىش، ۋەقەلىكنىڭ جىددىي بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش، كۈچلۈك چىنلىق تۇيغۇسىغا ئىگە بولۇش... تەك ئالاھىدىلىكلىرى ۋە مەپتۇنكارلىقى بىلەن كىتابخانلار قەلبىنى ئۆزىگە رام قىلىۋالدى. مۇھەممەت باغراش ئىجادىيىتىكى دادىللىقى، يېڭىلىق يارىتىشقا، قوبۇل قىلىشقا ماھىرلىقى، ئىلمىي تۇرمۇشىمىزنى زامانىۋى ئىپادىلەش ۋاستىلىرى بىلەن تېخىمۇ جانلىق، بەدىئىي يوسۇندا كۆرسىتىپ بەرگەنلىكى، بولۇپمۇ بەدىئىي جەھەتتىكى ئامراتلىقتىن قۇتۇلالمايۋاتقان پىروزىچىلىقىمىزدا شەكىل يېڭىلاش سىنىقى ئېلىپ بارغانلىقى سەۋەبلىك كىتابخانلارنىڭ نەزەرىدىكى يەنە بىر ئۈمىدلىك يازغۇچى بولۇپ قالدى. ھەر ئىككى يازغۇچى ئەدەبىياتىمىزنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن جان پىدالىق بىلەن ئىزدىنىشچانلىق كۆرسىتىپ ئەجىرگە يارىشا ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈۋاتىدۇ. كىتابخانلار بۇ ئىككى يازغۇچىغا، يۇقىرىدا ئىسمى تىلغا ئېلىنغان يازغۇچىلارغا ۋە يەنە بارلىق يازغۇچىلارغا ئۈمىد باغلايدۇ، ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگەك مېۋىلىرىنى قەدىرلەيدۇ.

5. بىز يەنە كىتابخانلارنىڭ قايسى خىل تېمىدىكى ئەسەرلەرنى ۋە قانداق ئۇسلۇبتىكى ئەسەرلەرنى ياقتۇرىدىغانلىقىنىمۇ بىلىپ بېقىش ئۈچۈن «سىز تارىخىي تېمىدىكى ئەسەرلەرنى ياقتۇرامسىز ياكى ھازىرقى زامان تېمىسىدىكى ئەسەرلەرنىمۇ؟»، «ئەنئەنىۋى ئۇسلۇبتىكى ئەسەرلەرنى ياقتۇرامسىز ياكى ھازىرقى ئۇسلۇبتىكى ئەسەرلەرنىمۇ» دەپ سورىدۇق. نەتىجىدىن مەلۇم بولدىكى، تارىخىي تېمىدىكى ئەسەرلەرنى ياقتۇرىدىغانلار قىرىق نەپەر، ھازىرقى زامان تېمىسىدىكى ئەسەرلەرنى ياقتۇرىدىغانلار ئاتمىش نەپەر ئىكەن. لېكىن خېلى كۆپ ساندىكى ئوقۇغۇچىلار تېمىنى ئانچە تاللاپ كەتمەيدىغانلىقىنى، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تېمىغا خېلىلا باي ئىكەنلىكىنى، ئەڭ مۇھىم ھەم كەم بولۇۋاتقىنىنىڭ بەدىئىي ماھارەت مەسىلىسى ئىكەنلىكىنى ئېيتىشتى.

ئۇلار بىزدىن «ئەنئەنىۋى ئۇسلۇب» دېگەندە نېمىنى كۆزدە تۇتقانلىقىمىزنى، «ھازىرقى ئۇسلۇب» دېگەندە نېمىنى كۆزدە تۇتقانلىقىمىزنى سوراشتى. بىز بۇ سوئاللارغا «ئەنئەنىۋى ئۇسلۇب» دېگەننى كونىچە شەكىل دېگەن مەنىدە، «ھازىرقى ئۇسلۇب» دېگەننى شەكىل ئامىللىرىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، ئەسەردە ئۇلارنىڭ رول ئويناتقۇزۇش، شەكىل جەھەتتىن يېڭىلىق يارىتىش ياكى يېڭى شەكىللەرنى ئىجادىي قوللىنىش دېگەن مەنىدە چۈشەنسە بولىدىغانلىقىنى ئېيتتۇق. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، ھەممىسى دېگۈدەك ھازىرقى زامان ئۇسلۇبىنى ياقتۇرىدىكەن، ئەسەرلىرىمىزنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسىنىڭ ئۈستۈن بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدىكەن. لېكىن بۇنداق ئۇسلۇب چوقۇم ئەنئەنىگە پۈتۈنلەي ئاساسلىق قىلىنىدىغان ئاجايىپ-غارايىپ نەرسىلەر بولماسلىقى، چوقۇم مىللىي ئۇسلۇب بولۇشى كېرەك ئىكەن.

6. ئەدەبىياتتا بەلگىلەش رولىنى ئوينايدىغىنى يازغۇچى. شۇڭا ئەدەبىيات تەرەققىياتى ھامان يازغۇچى بىلەن بىۋاسىتە باغلىنىشلىق بولىدۇ. شۇڭا بىز «سىزنىڭچە ھازىرقى يازغۇچىلىرىمىزنىڭ قانداق نۇقسانلىرى بار؟» دېگەن سوئالنى قويۇپ، مۇزاكىرە ئېلىپ باردۇق. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، بىزنىڭ ھازىرقى يازغۇچىلىرىمىزنىڭ مۇنداق نۇقسانلىرى بار ئىكەن:

(1) مەسئۇلىيەتسىزلىك. شۇ سەۋەبلىك نۇرغۇن يېتەرسىزلىكلەر كېلىپ چىقىۋاتىدۇ. ئەگەر مەسئۇلىيەتسىزلىك تۈگىتىلمىسە ئەدەبىياتىمىز چوقۇم روناق تاپالمايدۇ. (2) سەۋىيەسىزلىك. ياخشى ئەدەبىيات تەربىيىسى، ئەدەبىي ئۇچۇر قوبۇل قىلماي، ئەسەر يېزىش ئۈچۈنلا ئەسەر يېزىپ «ماڭسا - ماڭسا قىردىن ئاشالمايدۇ» غان ھالەتنى شەكىللەندۈرۈش، بۇ ئارقىلىق ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا توسقۇنلۇق قىلىش. (3) يېڭىلىق يارىتىشقا، ئىجاد قىلىشقا جۈرئەت قىلالماسلىق ھەم قوبۇل قىلىشقا، ئۆزلەشتۈرۈشكە ماھىر بولالماسلىق. (4) ئەدەبىيات، ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەققىدە كۆز قارىشى بولماسلىق ياكى ئۇنى ئىپادىلىيەلمەسلىك.

ھەقىقەتەن بىزنىڭ يازغۇچىلار قوشۇنىمىز ئاجىز ھەم تەكشىسىز. بۇ قوشۇن ئىچىدە ھەقىقىي يازغۇچى بولۇشقا مۇناسىپ، يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسىغا، ياخشى ئەدەبىيات تەربىيىسىگە ئىگە، داداللىق بىلەن يېڭىلىق يارىتىپ، ئىجاد قىلىپ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى مەقسەت قىلغان يازغۇچىلار ئاز ئەمەس. لېكىن ھەۋەسكارلىقتىن ھالقىيالمىغان، يازغۇچىنىڭ قانداق بولۇش كېرەكلىكىنىمۇ بىلمەيدىغان، سەۋىيەسىز يازغۇچىلارمۇ ئاز ئەمەس. ئەدەبىياتىمىزدا ياش يازغۇچىلارنى، ھەۋەسكارلارنى تەربىيىلەش ئىشلىرىغا سەل قارىغانلىقتىن، مەتبۇئات، نەشرىيات ئورۇنلىرى پەقەت ئەسەر ئېلان قىلىپ بېرىشنىلا كۆزدە تۇتقانلىقتىن، نېمە قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلمەي قېلىپ، ئاندىن دوراپ ئىجاد قىلىۋاتقانلار نىسبەتەن كۆپ بولۇپ كەتتى.

قىسقىسى، ئەدەبىياتىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرىمىز دەيدىكەنمىز مەسئۇلىيەتچان، سەۋىيىلىك، يېڭىلىق يارىتىشقا، ئىجاد قىلىشقا ماھىر، غايىلىك يازغۇچىلار قوشۇنى قۇرۇپ چىقىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

نەسىرلەر

مەھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن، ھايات كىشىلەرنى چىن قەلبىمدىن ھۆرمەتلەيمەن. ئۇلارنى مەدھىيىلەش ۋە ئېزىزلاشنى قەلبىمدىكى چوڭقۇر ئېتىقاد، مۇقەددەس بۇرچۇم ھېس قىلىمەن.

ھايات كىشىلەر — باغدىكى گۈل، خۇشچىراي ئېچىپ، خۇش ھىد تارقىتىپ تۇرغان گۈل. ئۇ، تىرىك، ئۇ، ھايات. ئۇ، خۇشپۇراقلىرىنى ئىنسانىيەت دۇنياسىغا تارقىتىپ، قەلبلەرنى بەھرىلەندۈرۈۋاتىدۇ.

ھايات كىشىلەر بۇگۈننى گۈللەندۈرىدىغان قۇدرەتلىك كۈچ. بۇگۈننىڭ ئاسمىنىدا چاقناپ تۇرغان ئاي - چولپان، بەلكى بۇگۈننىڭ ئەڭ يۈكسەك قۇياشلىرى، بۇگۈننى تېخىمۇ گۈزەل قىلىپ، پارلاق كەلگۈ بىلەن تۇتاشتۇرىدىغان ئالتۇن كۆۋرۈك!

ھايات كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدلىرىدىن چىقىپ تۇرغان نەپەسلەر بۇ دۇنيانىڭ بەختى، كەڭ ئانامنىڭ تىرىكلىكىنىڭ نىشانىسى! ئۇلارنىڭ كۆكرەكلىرىدىكى يۈرەكنىڭ سوقۇشى — ئالەم ئۈچۈن چەكسىز شادلىق. چۈنكى ئۇلار كەڭ ئالەمنى گۈللەندۈرۈش، ئۇنى ئاۋات ماكانغا، شاۋقۇن - سۈرەنلىك، بەخت - تەلەي بىلەن تولغان، ئادەم بالىسى ياشاشقا لايىق ماكانغا ئايلاندۇرۇش يولىدا ماڭلاي تەرلىرى، ساپ قانلىرىنى تىنىمسىز ھالدا تۆكۈۋاتىدۇ. بىز، پاكىت، بۇ ھەممىدىن ئاۋۋال، تېنىۋالغىلى بولمايدىغان پاكىت!

شۇڭا ئاتا - بوۋىلىرىمىزدىن «مىڭ ئۆلۈكتىن بىر شېھىد ئەلا، مىڭ شېھىدتىن بىر تىرىك ئەلا» دېيىدىغان ئەقىدە قالغان. گەرچە ئۇ ھايات كىشى ئەۋلىيا - ئەنبىيالاردىن بولماي، ناھايىتى ئاددىي ئادەم بولغىنىدىمۇ، تېخى ئەرۋاھلار سېپىگە قوشۇلمىغان ھايات كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئىنسانىيەت ئالىمىنىڭ چۇلۋۇرىنى قوللىرىدا مەھكەم تۇتۇپ تۇرىدۇ. تۇرمۇش — ھايات كېمىسىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. لېكىن بۇ ھېكمەتنى مازارپەرەستلەر، مازارلارنى ۋاستە قىلىۋالغان دەرۋىشلەر، تاپىنلىرىنى مازارلارغا بەخشەندە قىلىدىغان زامان شەيخلىرى بىلمەيدۇ. بۇ، مازارپەرەستلەر مازارلارنى ھەيۋەتلىك قىلىپ تىكلەپ، ئۇلارغا ئۆز ۋۇجۇدلىرىنى بەخش ئېتىدۇ، ئۇنىڭدىن نىجاد ۋە ئازادلىق تىلەيدۇ. ئۇلار گۇمراھلار، ئەقلىدىن ئازغانلار! بۇنداق ئەخمەقلەرنى، ھاياتلارنىڭ يولىنى توسۇپ يېتىۋالغانلارنى چەتكە سۈرۈپ، ھاياتلارغا يول ۋە ئىمكان بېرىش كېرەك.

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن! ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەش ئۇلۇغ ئاتا - بوۋىلارنى، ئەزىز ئەجدادلارنى مەنسىتمەسلىكنىڭ بىشارىتى ئەمەس. ئۆتكەن ئەجدادلار ئارىسىدا ئىنسانىيەت ئالىمى ئۈچۈن ئاجايىپ تۆھپىلەرنى قوشقان، ئازادلىق، ئەركىنلىك ئۈچۈن قان تۆكۈپ جان بەرگەن، ھېلىمۇ كۆكتە خۇددى يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرغان كارامەت كىشىلەر بار. ئۇلار قانچە ئۇلۇغلانسا، باشقىلار ئۈچۈن ئىشەنچ، ئېتىقاد، كۈچ بەخشەندە قىلىدۇ. قىممەت، ھۆرمەتلىرى ئاشىدۇ.

ئۇلارنىڭ تىرىكلىكى ھېكمەت بولغان بولسا، ئۇلارنىڭ قەبرىلىرىدىنى زىيارەت قىلىش شان - شەرەپ. ئۇ، ئىخلاس - مۇھەببەتنىڭ ماكانى، ئىشقىۋازلارنىڭ قىبلىگاھى!

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن. ھايات كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدلىرىدا ئېسىل خىسلەت، سىرلىق ھېكمەت، نۇرلۇق گۆھەر بار. ئۇنى ئىزدىلاش، ئۇنى ئاسراش، ئۇنى تېخىمۇ نۇرلاندۇرۇش كېرەك. ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى ۋە قايغۇسىغا تەڭ ئورتاق بولۇش، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى يەڭگىل، ئازابلىرىنى قىسقا، يىراقلىرىنى يېقىن قىلىپ بېرىشكە ئالدىراش كېرەك. ئۇلار ھاياتىنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس مۇددەتلىرى ئىچىدە تۇرۇۋاتىدۇ. تېخى ئۇلارنىڭ تالايلىرى ھالسىراپ، دەرماندىن ئايرىلىپ، كۆزلىرى خىرەلىشىپ، يۈزلىرىدە سانسىز قورۇقلار، قولىدا ھاسا، دەملىرى قىسىلىپ، ئەنە، ئېغىر قەدەملىرى بىلەن كېتىۋاتىدۇ. ئائىلە، ئاش - نان، يېقىلغۇ، ئۆي - ماكان، پەرزەنت غېمى ۋە خىجالەتچىلىكلىرى ئۇلارنى ئەقلىدىن كەتكۈزۈۋاتىدۇ، ھاياتىنىڭ غەملىرى، تۇرمۇشنىڭ تۈگىمەس سەۋدالىرى مىڭلارچە كىشىلەر قاتارى ئاجايىپ تۆھپىكار كىشىلەرنى تەلمۈرتمەكتە. ئۇلار گۆھەردەك ئەقىل - پاراسەتلىرى ۋە كامالەتلىرىنىڭ تالاي قىسمىلىرىنى شۇ ئىشلارغا بىھۇدە سەرپ قىلىشقا مەجبۇر بولۇۋاتىدۇ. ھاياتنىڭ قىممەتلىك سائەتلىرى، مىنۇتلىرى ئىسراپ بولۇۋاتىدۇ. لېكىن نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ « ئېرىقتىكى لاي سۇدەك ئۆتۈپ كېتىۋاتقان » ئىشلارغا پەرۋايى بولماي، ئەكسىچە، ئەرۋاھلار ئۇلۇغلىنىپ، مازارلار ھەيۋەتلىك، بەك كۆركەم ياسالماقتا.

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن. ھايات كىشىلەر تىرىك مازار، تىرىك مازارلارنى تاۋاپ قىلىش كېرەك. ئۇنى نەلەرگىدۇ بېرىپ سانسىز قەبرىلەر ئارىسىدىن ئىزدىمەيسەن. ئۇ، سېنىڭ يېنىڭدا، سېنىڭ مەھەللەڭدە، سېنىڭ ئۆز دۆلۈڭدىكى ھويلىدا، سېنىڭ قەۋەتلىك بىنالىرىڭنىڭ ئىچىدە، تېخى سەن بىلەن بىر ئۆيدە، ئۇ، سېنىڭ داداڭ، سېنىڭ ئاكاڭ، سېنىڭ سىڭلىڭ، سېنىڭ ھەقەمسايەڭ، سېنىڭ يار - مەھبۇبىڭ! ئەمما سەن ئۇنى بىلەلمىگەن، سېنىڭ نەزەرىڭدە ئۇ، ئۇلۇغلۇق مۇقامىغا يەتمىگەن، داغدۇغىلىق سادالارنىڭ جاراڭ - جۇرۇڭلىرىغا لايىق ئەمەس، چۈنكى ئۇ، تېخى ھايات، تېخى ئۆلمىگەن! ئەگەر ئۇ، ئەتە بەختلىك ھالدا ئۆلسە ئىدى، بىردىنلا ئەۋلىيالىق دەرىجىسىگە ئېرىشىپ، تېخىمۇ جۇلالىناتتى، سىلىقلىنىپ، پاك بولۇپ، ئىزىز كىشى، مۇقەددەس ئەرۋاھقا ئايلىناتتى.

ئاجايىپ كومېدىيە شۇكى، ئۇ، بىر قانچە كۈن، بىر قانچە سائەت ئالدىدا تامامەن بىر ئاددىي ئادەم ئىدى. بىراق ئۇنىڭغا چوڭقۇر ئۆچمەنلىك ۋە بىچارە مەنسىتمەسلىك

نەزەرى بىلەن باققان خۇنى ئۆچكەن كۆزلەر بىردىنلا پارقىراپ، ئۇنىڭدا ئىككى مۇنچاق ياش تۆكتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ يۈرىكىگە تۈگمەس ئەلەمنى سالغان باغرى تاشلار بىردىنلا «غەمخور» لار، «ئىنجادچىلار»، «شەپقەت» پەرىشتىلىرى قىيا پىتىگە كىرىۋېلىپ، ئۇلارنىڭ قەبرىگاھلىرىغا شەيخ بولۇۋالدى، ھەتتا ئۇلارنىڭ نامىرىنى ماختاپ ساتىدىغان مەككار تىجارەتچىلەرگە ئايلىنىپ قالدى.

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن. ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاجايىپ ھېكمەت ـ خىسلەت بار بولۇپ، ئۇلار راستىن ئۇلۇغ كىشىلەر، بىر ـ بىردىن ئېسىل كىشىلەر.

ئۇ، ئاجايىپ مۆجىزىلەرنى ياساپ، كۆكتە ئۇچۇش، سۇغا چۆكۈش خىياللىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان تېخنىك — ئىشچى. بىلىم ۋە ھۈنەر بىلەن ئەقلىنىڭ ھېكمەتلىرىنى نامايەن قىلغان، گويا جاھاننىڭ ئېگىلمەس-سۇنماس تۈۋرۈكى. ئۇ دېھقان، مۇنبەت يەرلەرگە ماڭلايلىرىدىن ساپ تەر ئاققۇزۇپ، ئۇلۇغ ئانا يەرنىڭ سېخىلىق بىلەن ئۈندۈرگەن ئاشلىق، يېمەك، مېۋە كەبى ئېسىل نېمەتلىرىنى بىزگە تەقدىم قىلىدۇ. تەننى قۇدرەتلىك، سۆزنى جاراڭلىق قىلدۇرىدۇ. ئالەمنى باغۇ بوستانلىققا ئايلاندۇرۇپ، يېشىل كىمخاپ بىلەن پۈركەيدۇ. ئۇ، شائىر، قەلبىدىكى مۇھەببەتنى زەر يىپ قىلىپ، سۆز كەشتىلىرى بىلەن شېئىر يېزىپ زاماننى بېزەيدۇ. ۋەتەننى، دەۋرنى، ئىنسان خىسلەتلىرىنى كۈيلەيدۇ. جانسىزغا جان بەخش ئېتىدۇ. ئۇ، ياخشى تەربىيەچى — مۇئەللىم. قەلبىدىكى ئىرادىسى، غەيرەت ـ جاسارەت، بىلىم ـ ھېكمەتلىرىنى ياش ئەۋلادلارغا خالىسلىق بىلەن تەقدىم قىلىپ، ئۆتمۈش بىلەن كەلگۈسى ئارىسىغا ئۈزۈلمەس ھالقا بولۇپ قوشۇلىدۇ. ئۇ، ماھىر سازەندە — سەنئەتكار. زامان كۈيلىرىنى ياڭرىتىپ، كىشى قەلبىنى ھاياجانغا سالىدۇ، جەڭگە، كۈرەشكە، يېڭى دەۋر قۇرۇش سەپلىرىگە ئىلھام ۋە غەيرەت بەخش ئېتىپ تۇرمۇشقا شادلىق ۋە كۈلكە ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇ، ئۆلۈككە جان كىرگۈزگۈچ رەسسام. داڭلىق توقۇمىچى، قولى شىپاھ دوختۇر، شىجائەتلىك نەققاش ـ بىناكار، داڭلىق كېسىپ ـ تىككۈچى، قولى گۈل ئاشپەز، ھەتتا ئۆز ئۆيىدە ئاش ـ تاماق ئېتىدۇ، پەرزەنتلەرنىڭ تەربىيىسىدە بولۇپ، ئۇلارنى ئاسراپ، كۆز قارچۇقىدەك ھىمايە قىلىپ، ئائىلىنى، شەھەرنى، جاھاننى خاتىرجەملىك ۋە ئاسايىشلىققا مۇيەسسەر قىلىدۇ. ئۆز ۋۇجۇدلىرىدىن قەترىلەرنى تامدۇرۇپ، ئۇلاردىن زامان بېزەكلىرىنى ياساپ، بۈگۈننىڭ ھەيۋەتلىك بىناسىغا خىش قويۇپ، ئۇنى ئاۋات ماكانغا ئايلاندۇرىدۇ. شۇڭا ئۇ، ھۆرمەتكە لايىق، چۈنكى ئۇ تېخى ھايات ئىنسان.

ھاياتلىق شۇنداق ئەزىز ھەم يۈكسەك. ھايات ئىنسان، كىملىكىدىن قەتئىينەزەر، ھۆرمەتلىنىشى، ئاسرىلىشى، ئۇنىڭ ئىنسانلىق ئارزۇ ئىستەكلىرى خوپ قانائەتلىنىشى لازىم. ئۇ، ھاياتلىقىدا قەدىرلىنىشى، تۆھپىلىرىگە مۇناسىپ ئەزىزلىنىشى، ئاڭلاش سەزگۈسى تېتىك ۋاقتىدا شەرەپنىڭ چاۋاكلىرىنى ئاڭلىشى، نۇرانە كۆزلىرى كۆرۈۋاتقاندا سۇنۇلغان گۈلدەستىلەرنى تەقدىم قىلغۇچىلارنىڭ دوستلىرى، زامانداشلىرى، ئىخلاسمەنلىرى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ قوبۇل قىلىشى، ئۆز ئەمگەكلىرىنىڭ ئۇرۇقلىرىدىن ئېچىلغان گۈللەردىن راھەت لەززەتلىنىش ھېس قىلىشى لازىم.

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەيمەن. بۇ، مېنىڭ ئېتىقادىم. ئۇ، ئەرۋاھلارغا دۇئا - تىلاۋەت قىلىشتىن ھوزۇر ھېس قىلماي، بەلكى ھاياتلارنىڭ كۆڭلىگە ئىلھام بېرىش، ئۇلارنى روھلاندۇرۇشقا، ئىپتىخارلاندۇرۇشقا دەۋەت قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ، ھاياتلىقىدا خارلاپ، ئۆلگەندە ئۇلۇغلايدىغان قىلىقلاردىن مىڭ مەرتىۋە قەدىرلىك.

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەش، ئۇلارنى ئىززەت - ئىكراملىنىڭ تۆرىگە تەكلىپ قىلىش لازىم.

ھايات كىشىلەرنى قەدىرلەڭلار!

ئىككىنچى مۇئەللىم

ئۆتمۈش بىلەن بۈگۈن ئارىسىدا بىر ئۈزۈلمەس ھالقا بار. ئۇ، ئۆتمۈش بىلەن بۈگۈندىن ئىبارەت ئىككى خاسىيەتلىك كۈننى بىر - بىرىگە ئۇلاپ تۇرىدۇ. ئۇ، مەدەنىي ھاياتنىڭ جېنى، ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئەڭ قۇدرەتلىك نەرسە يوشۇرۇنغان، ئۇ بولسىمۇ - كىتاب.

كىتاب ئىنسان ئەقىل - ئىدىرىكىنىڭ جەۋھىرى، ئۇنىڭ مىسلىسىز قەھرىمانلىقى، ئۇنىڭ دۇنيانى ئاۋات قىلىش، تەبىئەت تىلسىملىرى ئۈستىدىن غالىپ بولۇش قۇدرىتىنىڭ بۈيۈك تەنتەنىسى! ئىنساننىڭ ئۆز قۇدرەتلىرى بىلەن، ئۆزىگە يۈكلەنگەن بۇرچىغا مۇۋاپىق پۈتكۈل تەبىئەتنىڭ ھۆرمەت تۆرىدە ئولتۇرۇشقا مۇناسىپ ئىكەنلىكى ھەققىدىكى تارىخىي ھۈججەت!

كىتاب ـــ ئىنساننىڭ دوستى، يەنە كېلىپ ئۇ، ئەقىل ئۆگىتىدىغان دوست، ئۇ كىشىگە بىلىم بېرىدۇ، ئۇنى جاھىللىق نادانلىقتىن قۇتقۇزىدۇ، ھايا ۋە پەزىلەت بېرىدۇ. ئۇ نىڭ كۆزىگە ھايات ۋە كىشىلىكنى توغرى كۆرسىتىدۇ، ئىنسانغا ئۆزىنىڭ بۇرچىنى تونۇتىدۇ. ئۇنى خۇددى غايىۋى مۇئەللىمگە ئوخشاش ئۆمۈر بويى تەربىيىلەپ ئەقىللىق قىلىدۇ. ئۇ. نىڭدىكى چوڭقۇر پىكىرلەر، چاقناپ تۇرغان گۆھەر كەبى جۈملە، بېيىت - مىسرالار ئۆزى نىڭ ھېكمەت كۈچى بىلەن ئىنسان قەلبىنىڭ بەتلىرىگە نەقىش بولۇپ ئويۇلىدۇ. ئۇ، تەشنا دىل ئۈچۈن شەربەت كەبى ئېتىلىپ تۇرغان بۇلاق، ھەتتا چاڭقىغان زېمىن ئۈچۈن باھار يامغۇرى!

كىتاب شۇنداق سېھىرلىك كۈچكە ئىگە بولىدۇكى، ئىنسان مۈشكۈل ئەھۋالدا قېلىپ، ئۈمىدسىزلەنگەندە، كۆڭلىنىكى قۇتۇپ يۇلتۇزى بولىدۇ. گاڭگىراپ قالغان چېغىدا ئىلھام بەرگۈچى پەرىزاتقا ئايلىنىدۇ. چارچاپ - ھېرىپ قالغان بولسا، ئۈمىد ۋە جاسارەتنىڭ پارلاق نۇرى كەبى چاقنايدۇ. ئەگەر خۇراپات ۋە جاھالەت نەيزىسىنى تەڭلىگەندە ئۇنىڭ قولىغا ھەر قانداق دۈشمەندىن غالىپ كېلىدىغان قورالنى تۇتقۇزىدۇ. ئىنساننى ئۆزىنىڭ ئەقىل - ئىدىرىكىگە، ئۆزىنىڭ ھەر قاچان يېڭىلىنىشىگە ئىشىنىشكە خۇددى مۇيەسسەرلىك ئەۋلىيالاردەك دەۋەت قىلىدۇ. بۇ مەنىدە، كىتاب ـــ ئىنساننىڭ تەرەققىياتى ۋە ئەقلىي كامالىتى ئۈچۈن كۆڭۈل دىكىدەك ئىككىنچى مۇئەللىم. ئۇ، ئۆگىتىدىن ھېكمەت تىلەر كىشىنىڭ

ۋۇجۇدىغا ئۆمۈرۋايە تىلەك ھېسسىيات، پەلسەپە، لوگىكا تەقدىم قىلىدۇ. ئۇ ھەمىشە تەكرار-لىنىپ، قۇم ئارىسىدىن ئالتۇن تاسقاپ ئالغاندەك ھەر كۈنى چايقىلىپ، پاكلىنىپ تۇرىدۇ.

كىتاب — قان-تەر. ئۇ، مىڭلىغان، ئۇنمىڭلىغان پاراسەتلىك كىشىلەرنىڭ قان-تەرلىرى بىلەن پۈتۈلگەن، ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بىلەن يۇغۇرۇلغان. بۇ قان-تەر بىلەن ئېتىقاد بىرلىشىپ، خۇددى ئىپار كەبى خوش ھىد چىقىرىدۇ. ئۇنىڭدا چاقناۋاتقىنى ھېكمەت، پاراسەت، جاسارەت، ئۇلار ئىنسان ھاياتىنىڭ مەنىۋى گۆھىرى. كىتابخان كۆزىدىكى، يۈزىدىكى چاقناپ تۇرغان نۇرلار كىتاب قۇرلىرى ئارىسىدىكى گۆھەرلەردىن كۆچكەن. ھارماس مۇئەللىپلەرنىڭ قولى ئارقىلىق ئەجدادلارنىڭ ھېكمەت ئىزلەپ، تىلسىملارنى يېشۇدۇرۇپ، بەخت يارىتىش ئۈچۈن قىلغان كۈرەشلىرى، تاغلارنىڭ باغرىدىن قىممەتلىك بايلىقلارنى ئېلىش يوللىرىدىكى جاسارەتلىرى، ھۈنەر-سەنئەتنىڭ ئالىي پەللىسىگە چىقىش يولىدىكى تىرىشىپ-تىرمىشىپ قىلغان ئەجىر-مېھنەتلىرىدىكى قەيسەر ئىرادىلىرى، ئازادلىق، ئەركىنلىك ئىزلەپ مۇقەددەس تاغلارنىڭ غارلىرىدا ياققان مەڭگۈ ئۆچمەس گۈلخانلىرىنىڭ لاۋۇلداشلىرىدىن ئاربىيەت ئېلىنىپ، كىتابخان ۋۇجۇدىغا كۆچۈرۈلگەن.

كىتاب — ئۆتمۈش بىلەن بۈگۈندىن ئىبارەت ئىككى كۈننىڭلا ئەمەس، بەلكى مۇئەللىپ بىلەن كىتابخاندىن ئىبارەت ئىككى دىل ئارىسىدىكى مەڭگۈ ئۈزۈلمەس ھالقا! قەلبدىن-قەلبكە ئېتىقاد كۆچۈرگۈچى.

خەلق ئارىسىدا، ياش ئەۋلادلار ئارىسىدا كىتابنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىغان، ئۇنى ھەمىشە يېنىدىن ئايرىمايدىغان كۆرۈمىلىك كىشى بار. بىز ئەقىداتىمەن كىشىلەر ھەركۈنى كىتاب ئوقۇيدۇ، ئىلگىرىلەش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيدۇ، ئىلىم-ھېكمەت ئىزلەپ كىتاب ئوقۇيدۇ، ھايا، پەزىلەت تىكلەش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيدۇ، جەڭ مەيدانىدا كىتاب ئوقۇيدۇ، بەختىيار ھاياتتا، ھەتتا خارلىقتا چۈشۈپ، كەمبەغەللىشىپ قالغىنىدىمۇ كىتاب ئوقۇپ، پەزىلەتلىرىنى ساقلايدۇ. تۈرمىنىڭ قاراڭغۇ ئۆيلىرىدە كىتاب ئوقۇيدۇ، بۇ، بىرخىل خىسلەت، ئاجايىپ پاك ۋە گۈزەل مەنىۋى ھايات. بۇنداق قىزغىنلىق — شائىرلار تەسەۋۋۇرلىرىنىڭ ئىلھامچىسى ھەمدە كۈچلۈك پاكىتى! مەدەنىي ھاياتنىڭ پارلاق مەنزىلى ئۆرلىگەنسېرى، بۇ پاكىت تېخىمۇ ھەقىقەتلەشمەكتە! تەرەققىيات ۋە ئىلگىرىلەشنىڭ ھەيۋەتلىك پەللىمپىيى تېخىمۇ نۇرانە كۆرۈنمەكتە!

چوڭ ئاكام، ساقاللىق قېرىندىشىم كىتاب كۆرمەكتە. ئۇ، ئۆمۈرلۈك تەربىيىگە ھېرىسمەن بولماقتا، تەڭ-تۇشلىرۇم كىتاب كۆرمەكتە، ئوقۇغۇچى-شاگىرتلىرىم كىتاب كۆرمەكتە، قىز-ئوغۇللىرىم كىتاب كۆرمەكتە. بەلكىم خۇشاللىق بىلەن، نەۋرە-چەۋرىلىرىمنىڭ قىزغىن كىتاب كۆرۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈشمىگە نېسىپ بولار؟

كىتاب بىلەن ئۆتمۈش، كىتاب بىلەن ھازىر، كىتاب بىلەن كەلگۈسى بىر گەۋدە بولۇپ، ئىنساننىڭ ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ھاياتىنى تېخىمۇ ئاۋات قىلغۇسى!

ئەسئەت ئابدۇقادىر

ھىجران

(تۈركمەنلەرنىڭ «شۇنچە كۆركەم، شۇنچە گۈزەل، شۇنچە يارقىن ئەتىرگۈل ...» ناملىق نەسرىنى ئوقۇغانىدىن كېيىن)

باھار كۈنلىرى ئىدى. قۇياش ئۇپۇققا باش قويغان بولۇپ، ئىللىق شامالدا ئەتىرگۈل، قىزىلگۈلنىڭ پۇرىقى ئوچۇق دېرىزىدىن گۇپۇلدەپ كىرىپ تۇراتتى. گۈلزارلىق يېنىدىكى چىملىقتا بىر قىز ئولتۇراتتى. ئۇ بۇلۇتلارنىڭ كۆيۈشىنى تاماشا قىلغاندەك، بېشىنى قىيسايتقىنىچە ئىككى قولىنى چىملىققا تىرىگەن ھالدا ئاسمانغا تىكىلمەكتە ئىدى. مەڭزىدىكى زىننىتى قارا كىرپىكلىرى ئاستىدىكى شەھلا كۆزلىرىگە ناز قىلغاندەك لىپ-لىپ قىمىرلاپ تۇراتتى. ئۆرۈلمىگەن چاچلىرى سەلكىن شامالدا يەلپۈنۈپ زىلۋا بويىغا تولىمۇ ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى.

مەن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. ئەمما گۈزەللىكى مېنى بەنت قىلىۋالغانىدى. تۇيۇقسىزدىنلا نېرىدىكى ئورمانلىقتىن سوزۇپ چېلىنغان نەي ئاۋازى ئاڭلاندى. جىمجىت زېمىندا نەي ئاۋازى شۇنداق يېقىملىق ئىدى. قىزنىڭ شەھلا كۆزلىرى نۇرلاندى، قىز ئورنىدىن تۇرۇپ ئورمانلىققا قاراپ ئاستا يول ئالدى. بىر ئازدىن كېيىن نەي ئاۋازى تۇرۇملەپ كېلىۋاتقان بۇلۇتلارغا سىڭىپ، يىراق-يىراقلارغا كەتتى. شۇنىدىن كېيىن نەي ئاۋازى ئەبەدكە ئۆچتى.

ئۇزۇن يىلدىن كېيىنكى باھار كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، مەن يەنە شۇ دېرىزە تۈۋىدە تۇرۇۋاتىمەن. ئىللىق شامال ئەتىرگۈل، قىزىلگۈلنىڭ پۇرىقىنى ئوچۇق دېرىزىدىن ئېلىپ كىرەتتى. گۈلزارلىق يېنىدىكى چىملىق چىرايلىق ئۆسكەن بولۇپ، خېلىدىن بېرى ئادەمزات ئايىغى باسقاندەك ئەمەس ئىدى. نېرىسىدىكى سىرلىق ئورمانلىقتىن بىر نەچچە قۇشنىڭ سايرىشىۋاتقان ئاۋازى كېلەتتى.

بىردىنلا كۆكسۈم ئېچىشىپ كەتتى، ئارقىدىن قاتتىق يۆتەلدىن بوغۇلۇپ كەتتىم... دېرىزىنى يېپىۋەتتىم، قولۇمدىكى ھاسا ئۆيي تىنچلىقىنى بۇزۇپ توكۇلداپ تۇراتتى.

تەلۋە (1)

ئالەمنى سېرىتلىق قاپلىغان، ھاۋا ناھايىتى دىمىق، سوكنو چاپىنىمنىڭ تۈگمىسىنى چىڭ ئېتىپ غالىپ ھالدا كېتىۋاتىمەن. مەڭزىلىرىمدىن، تەنلىرىمدىن چىپىلداپ تەپچىپ تۇرغان تەرلەر شۇنداق ھوزۇرلۇق ھەم پۇراقلىق ئىدى، ھەتتاكى، كۆزلىرىمگە ساقىپ چۈشكەن تامچىلارنى ئېتىۋېتىشكىمۇ كۆڭلۈم قىيمايتتى، ئۇ شۇنداق لەززەتلىك ئىدى.

ئالەمنى سېرىتلىق قاپلىغان، ھاۋا ناھايىتى دىمىق، بىر نەچچە كىشى قىشلىق كىيىملىرى بىلەن پۇشۇلداپ يۈرۈشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ شۇ ھالىتىنى كۆرۈپ تاقىتىم قالمىدى.

شۇڭا ئۇلارغا كۆز ئالايتىپ ئۆتۈپ كەتتىم، كۆزلىرىمگە تەر تامچىلىرى چىققانىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن شادلىقتىن قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتىم. ئەتراپىمدىمۇ قاقاقلاپ كۈلگەن سادا ياڭرىدى. ئەسلى مەن شادلىقتىن بىر ئۆزۈملا بەھىر ئېلىشىم كېرەك ئىدى. ئۇلارنىڭمۇ كۈلۈشىگە رىزاچىلىقىم زىنھار قالمىدى.

مەن بىر ئاۋغا سوقۇلۇپ كەتتىم. قولىقىمغا سوقۇلغان، گۈپۈلدەپ يىقىلغان ئاۋاز كىرىشكە باشلىدى. مەن زەردە بىلەن ئورنىمدىن تۇرۇپ يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم.

بىردىن ھاۋا سوۋۇشقا باشلىدى، مەن كىيىملىرىمنى سېلىۋېتىپ مېڭىۋەردىم، ھېلىقى بىر نەچچە كىشىمۇ ھەم شۇنداق قىلغانىدى. كۆزلىرىمگە ساقىپ چۈشكەن تەرلەر قۇرۇپ ئەتراپ سۇزۇلدى. ئوڭ - تەتۈر دەسسەپ كېتىۋاتىمەن. ھېلىقىلارمۇ شۇنداق دەسسەپ كېتىۋاتىدۇ. ئەسلى ئۇلارنى كۆرمىسەم بولاتتى، شۇڭا ھاۋاغا مىڭ لەنەتلەرنى ياغدۇردۇم، ئۇلارمۇ غودۇڭشىغىنىچە شامالنى قاغاپ كېتىۋاتىدۇ.

ئالدىمدا سۇس چاقناپ تۇرغان بىر باش سۆڭەككە كۆزۈم چۈشتى (قايسى ھايۋاننىڭ ئىكەنلىكى ئېنىق ئەمەس). ئۇنىڭ نەپىسلىكى مېنى ھەيرەتتە قالدۇردى، مەن باش سۆڭەككە قاراپ يۈگۈردۈم. ھېلىقى كىشىلەرمۇ پاتىپاراق بولۇپ شۇ ياققا يۈگۈرۈشۈپتۇ… سەت، كۆرۈمسىز بىر ئىت ھەممىمىزنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئولجىنى قاماللاپ ئالدى - دە، ئاللىقاياقلارغا بەدەر قاچتى، ھەممىمىز تىڭىرقاپ تۇرۇپ قالدۇق.

تەلۋە (2)

مەن ئۆلگەنىدىم، روھىم جەسىتىم ئۈستىدە لەيلەپ تىنماي «ئاھ» ئۇراتتى. ئۇ غۇرقىراپ چىقىۋاتقان شامالدا ئۇچۇپمۇ كەتمەيتتى ياكى تېنىمگە كىرىپ مېنى قايتا تىرىلدۈرمەيتتى. بىر كۈچ ئۇنى بوشلۇقتا سېھىرلەپ قويغاندەكلا ئىدى.

مېنىڭ روھىمغا راستىنلا چىچىلغۇم كەلدى، ئەمما ئۈندىمىدىم، خىيال قىلسام ئۆلگىنىمگە خېلى ئۇزۇن بولغاندەك تۇراتتى، شۇڭا تەنلىرىم شۇنداق مۇزلاپ كەتكەنىدى، مەن ۋايسىماي جىملا ياتتىم، ئۆزۈمنى جەننەت بىلەن دوزاقنىڭ ئارىلىقىدا تۇرغاندەك ھېس قىلدىم.

بىر چاغدا دېمىقىمغا گۈپۈلدەپ خۇشپۇراق ئۇرۇلدى. ئارقىدىن يىپەكتەك يۇمشاق بىر قول بوشلۇقتا لەيلەپ تۇرغان روھىمغا ئىشارەت قىلىۋىدى، ئۇ دەرھاللا ئاغزىمدىن كىرىپ بوغۇزىمدا توختىدى. پۇت - قوللىرىم ئىللىپ ھەرىكەتلىنىشكە باشلىدى. مەن يېنىمدا تىزلىنىپ، بۇقۇلداپ ياش تۆكۈۋاتقان بىر پەرىزاتنى كۆردۈم.

— نېمە ئۈچۈن ياش تۆكۈسىز؟ - سوئال قويدۇم ئۇنىڭغا.

— شادلىقتىن، - دېدى ئۇ.

— سىزنى كۆز يېشى قىلدۇرغان قايسى شادلىق؟ - دېدىمەن يەنە.

— مۇھەببىتىمىزنىڭ ماڭگۈلۈك مەنسۇپ بولۇشى، - دېدى ۋە مېنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى.

— مەندە ئەزەلدىن مۇھەببەت دېگەن نەرسە بولمىسا، سىزنى قانداقمۇ بەختتىن شادلاندۇراي، - دېدىم تەئەججۈپ بىلەن.

پەرىزاتىنىڭ كۆزلىرىدە ئۈمىدسىزلىك ئۇچقۇنى پىلىلداشقا باشلىدى.

— مۇھەببەتسىز كىشى بولمايتتى، سىز... — دېدى ئۇ ئېسەدەپ تۇرۇپ.

— مەن ئاپىرىدە بولغاندىن بېرى قەلبىمنىڭ تىنچلىقىنى ساقلاپ كېلىۋاتىمەن، — مەن خېلىدىن بېرى ماڭا چاپلىشىپ تۇرغان پەرىزاتنى ئىتتىرىۋەتتىم، شۇندا قىلا، غەزىپىمنى باسالماي قولۇمنى بوغۇزىمغا تىقىپ، روھىمنى قاماللاپ ئالدىمدە، يىراقتا كۆرۈنۈپ تۇرغان چەمەننىمگە قارىتىپ ئاتتىم.

مەن قايتىدىن مۇزلاشقا باشلىدىم. ئەڭ ياخشىسى گۇرۇلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتتا تامام كۈل بولسام ئاندىن تىنچلىنىمەن.

روشەنگۈل تۇرسۇن

قىيسايغان تېرەك

— قارا دوستۇم، ماۋۇ تېرەكلەر بىردەملىك شامالدا بىر يانغا قىيسىيىپ قاپتۇ.

— ئۇ دېگەن شامال ئەمەس، — دېدىمەن ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ، — ئۇنى قارا بوران دەيمىز. بىردەملىك شامالدا ئېگىلىپ قالىدىغان تېرەك يوق.

— يوقمۇ؟ — دېدى دوستۇم كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ قويۇپ.

— ئەگەر سەن بولمىساڭلا، — دېدىمەن ئۇنىڭ كۆزىگە ئاچچىق بىلەن قاراپ. ئۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئالغا يۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۈلكە ئاۋازىدىن مېڭىلىرىم چاراسلاپ، قۇلاقلىرىم غوڭۇلداپ كەتتى، بېشىم بىر ئاز قايغاندەك قىلدى، مەن كۆزۈمنى يۇمغىنىمچە ئورنۇمدىلا ئولتۇرۇپ قالدىم.

جانلار

— سىز راستىنلا مېنىڭ جېنىم.

قىز يىگىتنىڭ قولىقىغا يېقىملىق ئاۋازى بىلەن پىچىرلاپ، شۇ سۆزلەرنى قىلدى. ئاندىن يىگىتنىڭ پېشانىسىگە يېنىپ — يېنىپ سۆيۈپ كەتتى.

ئاپلا، — يىگىت ئەندىكىپ، قىزنىڭ يەلكىسىدىن بېشىنى ئېلىپ قولىغا قارىدى. قولىدىكى بەكىنىڭ بېسىلىرى ۋە يېرىم سويۇلۇپ بولغان ئالما يىگىتنىڭ كېسىلگەن بارمىقىدىن چىقىۋاتقان قاندا بوياغانىدى. يىگىت بەكە بىلەن ئالمىنى گىرىمىت ئۈستىگە قويۇپ، قولىنىڭ كېسىلگەن يېرىگە قارىدى.

— ۋايجان نېرى ئاپىرىدە، — قىز شۇ گەپ بىلەن تەڭ يىگىتنىڭ قولىنى ئۆزىدىن نېرى ئىتتىرىپ ئورنىدىن تۇردى — دە، قول ياغلىقى بىلەن بۇرنىنى ئەتتى.

يىگىت تەئەججۇپ بىلەن قىزغا قاراپ دېدى:

— جېنىم، نېمە بولدىڭىز.

— قېنىڭىز پۇراۋاتىدۇ. سىز تېخىچە مېنىڭ قاننى كۆرسەم كۆڭلۈم ئاينىيدىغانلىقىنى بىلمەمتىڭىز، — قىز شۇ گەپلەرنى قىلىۋېتىپلا يەنە بۇرنىنى ئەتتى.

يىگىتنىڭ مېڭىسىدىكى ھەيرانلىق بىردەمدىلا مەسخىرىلىك كۈلكىگە ئۆزگەردى:

— شۇنداقمۇ جېنىم! — يىگىت «جېنىم» دېگەن بۇ سۆزنى ئالاھىدە ئۇرغۇلۇق ئېيتتى، — مەن تېخى سىزنىڭ ئۆزىڭىزنىڭ قېنىدىنمۇ سەسكىنىدىغانلىقىڭىزنى بىلمەي قاپتىمەن.

يىگىت ئاخىرقى قېتىم قىزغا ئاچچىق كۈلۈۋېتىپ، قوللىرىدىن قانلىرىنى تامچىتقىنىچە پەرۋاسىز كېتىپ قالدى. قىز ھەيكەل كەبى تۇرۇپلا قالغانىدى. ئۇنىڭ قولىدىكى ئاپئاق قولياغلىق ئاستاغىنا يىگىتنىڭ قولىدىن تامچىغان قان تامچىلىرى ئۈستىگە سېرىلىپ چۈشتى. قىز يەنىلا مىدىر - سىدىر قىلماي يىگىتنىڭ قولىدىن تامچىغان قانغا تىكىلگىنىچە تۇراتتى.

ئادەملەر

— بولدى، نېرى تۇر ئۆزەم قىلاي!

ئۇ مېنىڭ قولۇمدىكى پىچاقنى زەردە بىلەن تارتىۋېلىپ، مېنى ئىتتىرىۋەتتى. كۆزۈمگە شۇ ھامان لىققىدە ياش كەلدى. شۇندىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ ئۈن - تىنسىز ئۆز ئىشىمغا كىرىشىپ كەتتىم. چارەك سائەت ۋاقىت ئۆتمىگەنىدى، «ۋايجان» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ سىلكىنىپ ئېتىلغان پىچاق پۇتۇمنىڭ دۈمبىسىنى شىلىۋېتىپ توختاپ قالدى. پىچاق كەسكەن يەردىن شۇ ھامان تېزلىك بىلەن قان سىرغىشقا باشلىدى. مەن قورقۇنچ ۋە ئاغرىق دەستىدىن «ئانا» دەپ توۋلاپ سالدىم ۋە ئۇنىڭغا ئاچچىق بىلەن قارىدىم. ئۇنىڭ قولىنىمۇ پىچاق كەسكەن ئىكەن. بىراق، ئۇ ماڭا چىرايىدىن غەلىبە كۈلكىسىنى ئۆچۈرمىگەن ھالدا، قولىدىن چىقىۋاتقان قاننى يېپىشقاق خېمىر ئۈستىگە تامچىتقىنىچە ماڭا قاراپ تۇراتتى. مەن ئېڭىشىپ پۇتۇمنىڭ ئۈستىدىكى پىچاقنى ئېلىپ ئۇنىڭ بېشىغا قارىدىم. پىچاق بىر قاراشتىلا بەك گال كۆرۈندى. دېمىسىمۇ، بايام مەن ئۇنى مىڭ تەسلىكتە ئىشلەتكەنىدىم. ئۇ ئۆڭ - سۆلى ئۆچكەن ھالدا قولىنى تېڭىش ئۈچۈن بىر نەرسە ئىزلىگەچ ئاغرىق دەستىدىن ۋايساۋاتاتتى. مەن پىچاقنى قويۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ قول ياغلىقىم بىلەن قولىنى تېڭىپ قويدۇم.

ئۇ ماڭا چەكچەيگىنىچە قاراپ قالغانىدى.

باھا

ئۇ ماڭا ئېچىنىش نەزەرىدە قاراپ دېدى:

— ئۆزۈڭگە ئادىلراق باھا بېرىپ باق.

— مەن ئاللىقاچان ئۆزۈمگە باھا بېرىپ بولغان. سەن ۋە باشقىلارنىڭ «سەۋەنلىك» دېگەنلىرى ھەممىسى قۇرۇق گەپ! ماڭا بۇ ئادەتتىكى ئىشلار.

ئۇ مېنىڭ جاۋابىمنى ئاڭلاپ، ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ كېتىپ قالدى. مەن ئۇنى ياڭراق كۈلكەم بىلەن ئۇزىتىپ قويدۇم، بىر چاغدا ئارقامدا ئولتۇرغان بىر نەچچە قىز - يىگىتنىڭ پىچىرلاشلىرىنى ئاڭلاپ قالدىم:

— قاراڭلار، تازىمۇ ئۆزىنى بىلمەيدىغان نېمىكەن! قىز بالا تۇرۇپ، بىر چىرايلىق گەپ قىلسا بويۇن تولغىغىنىنى…

— ھالىغا باقماي…

مەن ئارقىدىن مەسخىرىلىك كۈلكىلەرنىڭ سوغۇق ئاۋازىنىمۇ ئاڭلاپ قالدىم. ئۇلار شۇ گەپلەرنى دېگىنىچە بىر - بىرىنى چاقىرىشىپ، ئالدىمدىن ئۆتۈپ كېتىشتى. مەن شۇ چاغدا ئۆزۈمنى تەمكىن تۇتۇپ ئولتۇرۇشقا تىرىشساممۇ، يەنىلا چوغ ئۈستىگە دەسسىۋالغاندەك ئارامسىزلىنىپ كەتتىم. مۇمكىن بولسا ئۇلارنىڭ ئاۋاز چىقىرىش ئورگانلىرىنى نابۇت قىلىۋەتكەن بولاتتىم. شۇ چاغ ئەتراپىمغا قاراپ، باغدا ئۆزۈمنىڭ يالغۇز ئىكەنلىكىمنى بىلدىم ۋە ھۆكىرەپ يىغلىۋەتتىم. بۇ مېنىڭ ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيانقى ئىچ - ئىچىمدىن چىقىرىپ تۇنجى يىغلىشىم ئىدى. بىر نەچچە مىنۇت يىغلىغاندىن كېيىن، كۆزۈمدىن ياش چىقماي قالدى، نائىلاج يىغامنى توختاتتىم. لېكىن قىززىقارلىقى، بىردىنلا يوپۇرماقلارنىڭ پىچىرلاشلىرىنى ئاڭلاپ قالدىم:

— ئەگەر بوران چىققىدەك بولسا، چېچەكلەرنى جېنىمىز بىلەن قوغدايلى. ئۇنىڭغا بوش كېلىدىغان بولساق مۇۋىسىز قالىمىز…

مەن يوپۇرماقلارنىڭ بۇ سۆزىنى ئىچىمدە نەچچە ئون قېتىم تەكرارلىدىم. شۇھامان كۆڭلۈم «پاللىدە» يورۇپ كەتتى. مەن ئۆزۈمگە بەرگەن «باھا» دىن شادلىنىپ كۈلدۈم ۋە ئورنۇمدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭاي دەپ تۇرۇۋېدىم، كۆزۈم ئالدىمغا كېلىۋاتقان كىشىنىڭ مەمنۇنىيەت پارلاپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. مەن ئورنۇمدا توختاپ ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم.

مەمتىمىن رەھمەتۇللا

سۆيگۈ تامچىلىرى

1

مۇھەببەت تۇنجى قېتىم مېنىڭ قەلب دېرىزەمنى چەككەندە، مەن تېخى گۆدەك ئىدىم. كېيىن ئۇنى يوقلاپ بارغىنىمدا كۆرۈنمەس، ئۈزۈلمەس يىپ بىلەن يۈرەك بېغىشىمدىن باغلاپ قويدى.

2

تۈن نىسپى، كىرپىكلىرىم ماڭا ئىلتىجا قىلدى:

— ئەي ئىنسان، تېزرەك ئۇخلىغىن. شۇندىلا بىز دىلەكلەردەك گىرەلىشىپ ۋىسالىمىزغا يېتەلەيمىز.

مەنمۇ ئۇلارغا مۇراجىئەت قىلدىم:

— ئالدى بىلەن سىلەر يادىن ئۇچقان ئوق بولۇپ نىگارىم يۈرىكىگە سانجىلىڭلار، شۇندىلا مەن مۇرادىمغا يېتىمەن، ئاندىن سەھەرنىڭ تىلىكىڭلار ئىجاۋەت بولىدۇ.

3

مېنىڭ يۈرىكىم — بۇلاق. ئۇنىڭدىن بۇلدۇقلاپ، بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىقىدىغىنى — سۆيگۈ فونتانلىرى.

يۈرىكىمنىڭ رېتىملىق سوقۇشىمۇ بىر خىل مۇزىكا. ئۇنىڭدىن ياڭرايدىغىنى — سۆيگۈ سىمفونىيىسى.

4

مەن يۈرىكىمنىڭ سوقۇشىنى تىڭشاپ باقسام، ئۇ ناخشا ئېيتىۋېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭ ناخشىسىدا كۈيلەنگەن سۆيگۈ لەززىتىدىن مەس بولۇپ تاڭغا يېقىن ئۇخلاپ قالغانىدىم. ئۇ چۈشۈمدىمۇ ئارامىمنى بۇزدى.

5

مەن ئۆلدۈم. لېكىن يۈرىكىمدىكى سۆيگۈ تېخىچە ئۆلگىنى يوق، شۇڭلاشقا مەن ئۇنى كۆكرىكىمدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ بېشىمدىن ئېگىز كۆتۈردۈم. ئۇ خۇددى دانكونىڭ يۈرىكىدەك نۇر چېچىپ نۇرغۇنلىغان سۆيگۈ مەستانىلىرىغا يول باشلىدى.

6

بىرسى مېنىڭ تەلپىمنى رەت قىلغانلىقى ئۈچۈن، مەن مۇھەببەتتىن بىزار بولۇپ، ئۇنى كۆز يەتمەس يىراقلىققا چۆرۈپ تاشلىدىم. لېكىن سۆيگۈ مېنى ئەسىر قىلىۋالدى. چۈنكى، ئۇ ئىككىنچى بىر يۈرەكنىڭ ماڭا تەشنا ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بېرىۋاتاتتى.

7

ئەگەر مەن ۋېنۇس① بولغىنىمدا ئىدى، دۇنيادىكى بارلىق مۇھەببەتسىز ئادەملەرنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتىم.

پىغانلىق ھېسلار

1

مەن قولۇمغا قەلەم ئالغاندا، خەلق قەلبىدىكى ئارزۇ ئارمانلارنى قېزىپ چىققانىدىم، تۈمەنلىگەن ئادەم ئالقىش ياڭراتتى. ئۇنىڭ بەدىلىگە كېلىدىغان پۇلنى كۆزلەپ يازغىنىمدا بولسا، ئىتمۇ قولۇمنى جاراھەتلەندۈرۈپ، قەلىمىمنى چۈشۈرۈۋەتتى.

① ۋېنۇس — قەدىمكى يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى گۈزەللىك ھەم مۇھەببەت ئىلاھەسى — مۇھەررىر.

2

مەن ئەجىرسىز كەلگەن پۇلنى كۆرۈپ تەڭلىكتە قالدىم. ئالاي دېسەم، ۋىجدانىم يول قويمايدۇ. ئالماي دېسەم، نىگارىم رەنجىيدۇ.

3

مەن ئۇخلاپ قاپتىمەن، ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى بىلمەيمەن، بىرسى پۇتۇمدىن چىشلەپ تارتتى. ئويغىنىپ قارىسام، ئەۋلادلىرىم مەن قالدۇرۇپ كەتكەن كەتمەن بىلەن بەدىنىمنى چاناۋېتىپتۇ، تېنىممۇ ئاللىقاچان توپراققا ئايلىنىپ كېتىپتۇ.

4

مەن ئەمدىلا ئېچىلىپ جۇلالىنىپ تۇرغان قىزىل گۈلنى ئۈزۈۋېلىپ، ئۇنىڭ خۇشبۇي پۇرىقىدىن ھوزۇرلاندىم. ئارقىدىن يەرگە تاشلاپ دەسسەپ چەيلىۋەتتىم. لېكىن ئۇنىڭ تىكىنى يۈرىكىمنى جاراھەتلەندۈردى.

5

بىر نادان ئادەم چىرايلىق نەقىشلىك قەپەزنى كۆرگىنىدە، خۇشاللىق بىلەن ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئۇخلاپ قالدى. ئەمما ئۇنى بىر ئاقىل ئادەم كۆرگىنىدە، سۇندۇرۇپ كۇم - تالقان قىلىۋەتتى.

6

مەن — ئۆلگەن ئادەم. يۈرىكىم ئاللىقاچان سوقۇشتىن توختىغان. لېكىن كۆزلىرىم تېخىچە ئوچۇق. چۈنكى، ئۇنىڭدا پەيدا بولغان ئۈمىد ئۇچقۇنى تۈندە چاقنىغان يۇلتۇزدەك نۇر چېچىپ تۇرىدۇ.

7

مەن زېمىنىمنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرغانىدىم، ئۇنىڭدىن:

— ئەي ئوغلۇم، توپراققا ئايلىنىپ كەتكەن بوۋاڭنىڭ يۈزىگە دەسسەپ تۇرۇشقا قانداق پېتىندىڭ؟!- دېگەن غەزەپلىك سادا ئاڭلاندى.

مەن ھاۋاغا كۆتۈرۈلگەنىدىم، ئەرۋاھلار ئورىۋېلىپ بېشىمنى ئايلاندۇرۇۋەتتى.

مەن تاقەت قىلالماي قۇياشقا قاراپ يۈگۈردۈم. ئۇ ئوتلۇق تەپتى بىلەن جىسمىمنى كۆيدۈرۈپ، كۈلۈمنى زېمىنغا چېچىۋەتكەنىدى، بوۋامنىڭ توپراققا ئايلانغان ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتتى.

8

مەن زېمىنىمنىڭ قوينىغا ئۆزۈمنى ئاتقانىدا، روھىم ئاللىقاچان ئەرشكە چىقىپ كەتكەن بولىدۇ. لېكىن، مەن قالدۇرۇپ كەتكەن ناخشا زېمىن بىلەن ئەرشنىڭ ئارىلىقىدا ياڭرايدۇ.

يالقۇنجان ئىسلام

تاۋۇس بىلەن تورغاي

(مەسەل)

قىش - زىمىستان قوغلىنىپ،
باھار كېلىپ، ياز كېلىپ.
دەريالارغا، كۆللەرگە،
ياۋا ئۆردەك، غاز كېلىپ.
ئورمانلاردا، قىرلاردا،
رەڭمۇ رەڭ گۈل ئېچىلىپ.
دىماقلارنى مەس قىلىپ،
ئىپار ھىدى چېچىلىپ.
جىلغىلاردا تاغ سۈيى،
شاۋقۇنلىنىپ ئاققاندا.
ۋادىلارنى ياپ - يېشىل،
باغرىغا چىملىق ياققاندا.
تەبىئەتتە بارچە جان،
خۇشال كۈلگەن كۈنلەردە.
شېرىن ھايات پەيزىنى،
راسا سۈرگەن كۈنلەردە.
بۇلبۇل بىلەن قىزىل گۈل،
ۋىسال تېپىپ توي قىپتۇ.
ئۇلار بارچە قۇشلارنى،
ئۆز تويىغا ئېيتىپتۇ.
ئاداشلىرى ئۇلارنىڭ،
كېلىشىپتۇ ھەر ياقتىن.
ئېلىپ سوۋغا - سالاملار،
توپ - توپ يېقىن - يىراقتىن.
تاۋۇسقىمۇ تېگىپتۇ،
كېلىپ بىرسى باغاقىنىڭ.
دەپتۇ دەك ئۇ: بوپتىمىش،
تويى بۇلبۇل ئاۋاقىنىڭ.

بېرىپ ئۇنىڭ تويىنى،
مەن بىر كۆرۈپ كەلمەيمۇ.
ئۆزۈمنى مەن ئۇلارغا،
راست تونۇتۇپ قويمايمۇ.
تاۋۇس بولۇپ ياسانماق،
كەپتۇ بۇلاق قېشىغا.
تويماي - تويماي قاراپتۇ،
گۈزەل ئۈستى - بېشىغا.
زىلال سۇدا جامالى،
كۈندەك يورۇپ تۇرغىدەك.
يۇلتۇزلاردەك جۇلالاپ،
ئايدەك تولۇپ تۇرغىدەك.
مانا ئۇنىڭ زەر تاجى،
بېشىدا زەپ ياراشقان.
لىۋەن - زىبا قامىتى،
ئاجايىپمۇ قاملاشقان.
تۇرار قانات - قۇيرۇقى،
تەنتەنىلىك ئېچىلىپ.
ھەر تال پەيدە بىر گۆۋھەر،
ئەتراپقا نۇر چېچىلىپ.
گويا نەپىس كەشتىدەك،

Altunoq

هەر تۈرلى گۈل چىكىلگەن.
ئىنسان ئەمەس هۆر ـ پەرى،
قوللىرىدا تىكىلگەن.
مەيدىسىگە سانا قىسىز،
مەرۋايىتلار تىزىلغان.
گويا نادىر سۈرەتتەك،
ئەجەب لىرىك سىزىلغان.
كۆرۈنگەندە ئۆز ئەكسى،
شۇنداق، تاۋۇس كۆزىگە.
خۇشاللىقتىن قالدى ئۇ،
ئىشىنەلمەي ئۆزىگە.
باشقىلار كىم، پاھ! مەن كىم؟
دېگەنلەرنى ئويلىدى.
ئۆز هۆسنىدىن زوقلىنىپ،
خۇمار كۆزى ئوينىدى.
ئوت چىقىراي دوستلىرىدىم،
كۆزىدىن بىر، دېدى ئۇ.
سەت مايمۇنلار ئۇيالسۇن،
ئۆزىدىن بىر، دېدى ئۇ.
شۇنداق قىلىپ ئۇ مانا،
گىدەيگەنچە هال تارتىپ.
ئۇچىرىغانغا گەپ قىلماي،
قاپاق سۈزۈپ، ماي تارتىپ.
مېڭىشىغا غىلجىڭلاپ،
زېمىن كىچىك ـ تار كېلىپ.
ئۇچۇپ كۆكتە تۇپراققا ـ
دەسسەش نومۇس ـ ئار كېلىپ.
تەشرىپ قەدەم ئەتتى ئۇ،
بۇلبۇلجاننىڭ تويىغا.
توي مەشرىپى تۈزۈلگەن،
بىر دەريانىڭ بويىغا.
ئۆزگە قۇشلار بۇ تويغا،
كېلىپ بولغان بۇرۇنلا.
ئۆزىگە خاس ئورۇننى،
ئېلىپ بولغان بۇرۇنلا.

تۇرۇپ هەممە ئورنىدىن،
ئىلەن شېرىن كالاملار.
ئىزهار قىلدى تاۋۇسقا،
ئىززەت ـ ئىكرام، سالاملار.
سالاملارنى تاۋۇس هېچ،
ئېتىبارغا ئالمىدى.
تۇرغانلارغا ئورنىدىن،
نەزەرىنى سالمىدى.
بارچە قۇشلار بۇ هالنى،
كۆرۈپ، كېلىپ غەزەپكە.
قويماق بولدى تونۇتۇپ،
ئۆزىن بۇ بىئەدەبكە.
بىرىنچىمىدى هېچكىممۇ،
لايىق ئورۇن تۇنىڭغا.
قالدى تاۋۇس سۈرۈلۈپ،
ئاخىرى بىر بۇلۇڭغا.
سەن جىم، مەن جىم بىر مەهەل،
ئۆچتى كۈلكە ـ پاراڭلا.
غەزىپىنى كۆپچىلىك،
بېسىپ ئالدى ئارانلا.
سۆرۈنلەشكەن كەيپىيات،
يەنە بىردىن بۇزۇلدى.
قىزىقچىلار ئارقىلىق،
قايناق سورۇن تۈزۈلدى.
قوللىرىغا سازچىلار،
ئالدى غېجەك، راۋابنى.
چالسا بىرى سۇنايىنى،
ئۇردى بىرسى چاۋاكنى.
ئۇسسۇلچىلار ئارىغا،
چۈشۈپ ئۇسسۇل ئوينىدى.
بەزىلىرى قۇشلارنىڭ،
قوشاق كۈيلەپ تويىمىدى.
هېچقايسىمۇ تاۋۇسقا،
تەكلىپ بېرىپ قويمىدى.
ئەشۇ هالدىن تاۋۇسنىڭ،

ئىچى ئاداپ قاينىدى.
بىر كۆرسىتىپ ئۆزۈمنى،
ئاچاي ئۇلار كۆزىنى.
دەپ تەكلىپسىز مەيدانغا،
ئاتتى تاۋۇس ئۆزىنى.
ئوينىدى ئۇ شۇنچىلىك،
نەپىس، لەرزان شوخلىنىپ.
سۇلكىتىدىن ئۆزىنىڭ،
مەمنۇن بولۇپ، زوقلىنىپ.
ماڭدى يېنىك يورغىلاپ،
خۇشاللىقتىن كۈلگەنچە.
بېشىدىكى ئالتۇن تاج،
چاقناپ، قانات كەرگەنچە.
ئوينىدى ئۇ بىر ھازا،
پۇت - قولىمۇ تالمىدى.
يۈگرەپ - يۈگرەپ ئاخىرى،
ھېچ مادارى قالمىدى.
كۆردۈڭلارمۇ دېگەندەك،
ئەتراپىغا باقتى ئۇ.
خىيالىدا ھەر دىلغا،
ھەسەت ئوتى ياقتى ئۇ.
شۇ چاغ شاق-شاق سېغىزخان،
دوستلىرىغا بىر قاراپ.
دېدى: تاۋۇس ئۇسسۇلى،
كەتتى بىزگە بەك ياراپ.
ئەندى بىزگە ئادىشىم،
ناخشا ئوقۇپ بەرسىكەن.
تالانتىنى دوستۇمنىڭ،
ھەممە قۇشلار كۆرسىكەن.
باش لىڭشىتىپ باشقىلار،
شۇنداق بولسۇن دېيىشتى.
سېغىزخاننىڭ ئەقلىگە،
تەھسىن ئوقۇپ كۈلۈشتى.
تەكلىپ بىلەن، تازىملار،
ياڭراق چاۋاك چېلىندى.
ئاقىللارنىڭ دائىمغا،
تاۋۇس پۈتى ئىلىندى.
چۈنكى ناخشا توۋلاشنى،
تاۋۇس ئەسلا بىلمەيتتى.
ھەم بىلمەيمەن دېيىشنى،
ئۇ ھەم راۋا كۆرمەيتتى.
تاۋۇس ئاخىر نائىلاج،
قىرغىنىچە گېلىنى.
غەزەل ئېيتىش كويىدا،
ئۆمەللىدى تىلىنى.
زۇۋانىدىن ۋە لېكىن،
ھېچبىر ناۋا چىقمايدۇ.
سەت ئاۋازى شۇ قەدەر،
پەقەتلا غاق - غاق دەيدۇ.
غا قىلدىشى غەيرىلا،
ئوخشىمايدۇ غازغىمۇ.
كەلمەيدۇ ھېچ پەدىگە،
تەڭكەش قىلغان سازغىمۇ.
شۇنچە كۈچەپ باقسىمۇ،
ھېچبىر ئىلاج بولمىدى.
مازاق، نومۇس - ئىززاغا،
تويدى، لېكىن ئۆلمىدى.
كىرىپ كەلدى شۇ ئاندا،
تورغاي كۈلۈپ سەھنىگە.
بىلەن سىلىق تەكەللۇپ،
تازىم قىلىپ ھەممىگە.
چاۋاك، ئالقىش - تەنتەنە،
كۆتۈرۈلدى ھەر ياندىن.
ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك،
چىقتى تاۋۇس مەيداندىن.
دەپ ئىچىدە تورغاي تاز،
نېمە قىلىپ بىرەركىن.
قېلىپ قانداق ئىززاغا،
نېمە كۈنلەر كۆرەركىن.
بىراق تورغاي ئاۋازى،

ياڭراپ قۇلاق قېشىمدا.
گويا چاقماق چاقنادەك،
بولدى ئۈنىڭ بېشىمدا.
ئەجەب شېرىن بىر ناۋا،
كۆكۈللەرنى مەس قىلغان.
ھەر ئەقىلنى پەيزىدىن،
ھەيران قىلغان، ھەس قىلغان.
ئەجەب نەپىس بىر ئاھاڭ.
يۈرەكلەرنى ئويناتقان.
كۆكۈللەردە ئاجايىپ،
گۈزەل ھېسلار ئويغاتقان.
قايناۋاتقان قازانغا،
گوياكى سۇ قۇيغاندەك.
قۇشلار توپى لاچىنىنىڭ،
شەپىسىنى تۇيغاندەك.
ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىقتى،
ھەممە بىردىن جىم بولدى.
بىر نۇقتىدا جۈپ كۆزلەر،
مىڭلاپ قۇلاق دىڭ بولدى.
تالاي ئېغىز ھەيرانلىق،
بىلەن ھاڭلاڭ ئېچىلدى.
نىگاھلاردىن يۈزلىگەن،
ياش ئۈنچىسى چېچىلدى.
تورغاي تازىم كەلتۈرۈپ،
ناخشىسىنى توختاتتى.
گۈلدۈرلىگەن چاۋاكتىن،
تاۋۇس ئاچچىق ئۇھ تارتتى.
دېدى: باشقا قۇشلارنى،
كۆزگە ئىلماي كەتتىمەن.
دۇنيادا مەن ئۆزۈمنى،
يىگانە دەپ ئەتتىمەن.
قىلما پەتىمەن ئۇلارنى،
تەڭ، بۇرادەر ئۆزۈمگە.
تەكەببۇرلۇق، مەنمەنلىك،
قۇم تىقىپتۇ كۆزۈمگە.

ھەر بىر قۇشتا ئۆزىگە،
خاس پەزىلەت بار ئىكەن.
ھەر خاسىيەت، تالانتقا،
ھەم بىر ئەيىب يار ئىكەن.
تۈردى تاۋۇس ئورنىدىن،
تۆككەنچە كۆز يېشىنى.
دوستلىرىنىڭ ئالدىدا،
ئەگكىنىچە بېشىنى.
بۇلبۇلجاندىن ئۆزىنى،
كەچۈرۈشنى تىلىدى.
ئاداشلىرى شۇ ئاندا،
كېلىپ ئۇنى يۆلىدى.
ھەر بىر جانلىق يۈرىكى،
ئېرىپ بىردىن شۇررىدە.
چۆرىسىگە تاۋۇسنىڭ،
ئۇچۇپ كەلدى پۇررىدە.
ئەلنەغمىلەر قىزىدى،
مەشرەپ يەنە باشلاندى.
ھەممە قۇشلار سامىغا،
قانات قېقىپ تاشلاندى.
قۇچتى كۆكنى جاراڭلاپ،
ناخشا - سازلار ئاۋازى.
كەڭ مەيداننى بىر ئالدى،
ئۇسسۇلچىلار پەرۋازى.
مانا ئەندى تاۋۇسمۇ،
نازلىنىپ شوخ كۈلگەنچە.
ئۈزۈپ كېلەر مەيداندا،
قانا تلىرىن كەرگەنچە.
شۇنداق قىلىپ ئويناشتى،
ئۇلار باغرى قانغىچە.
ئەتىگەندىن كەچكىچە،
كەچتىن ھەتتا تاڭغىچە.
داستىخانلار تارتىلدى،
نازى - نېمەت مول بولۇپ.
قايتىپ كەلدىم شۇ تويدىن،
ئاغزىم ئاران ھۆل بولۇپ.

ئەمەتجان قەييۇم

كونا ـ يېڭى لەتىپە

سۆز باشلاي لەتىپىدىن ئىككى ئېغىز،
بوپ قالار بەزىلەرگە ئىبرەت، بېگىز.

ئۆتمۈشتە موللا نەزەر ئاتلىق كىشى،
ئۆتكەنىكەن، پىر دىخۇنلۇق كەسپىي ـ ئىشى.

كۆنلەردە رەپىقىسي نۇردىخا نىغا،
تېگىپتۇ قاتتىق كېسەل، قاداپ جانىغا.

كېتىپتۇ بارا ـ بارا تىنىق ئازلاپ،
ئۆي ئىچى ساراسىمىدا ئاھۇ ۋايلاپ…

تۇرالماي نادامەتتىن موللا نەزەر،
تۇغ باغلاپ، داراقلىتىپ داپنى بەدەر.

دەم ئوقۇپ، ھۇرۇپ دەمدە خەنجىر ـىگە،
ئىلتىجا قىپتۇ پەلەك پەردىگە:

«ئى خۇدا، تاقىتىم يوق، ئەمدى مېنىڭ،
ئىبەرگىن، كەلسۇن تېزراق ئەزرائىلىڭ.

رەپىقەم نۇردىخانىغا كەلگەن ئەجەل،
ماڭىلا كەلسۇن، ئاڭا بولسۇن بەدەل…»

شۇ پەيتتە ھويلىدىكى قوڭۇر كالا،
سۆۋەتتىكى ھەلەپتىن تويۇپ راسا،

تۇرۇشى، ئىلمەك ئىلىنىپ مۈڭگۈزىگە،
كىيىلىپ قاپتۇ سۆۋەت باش ـ كۆزىگە.

سۆۋەتنى چىقىرالماي ئۆيان ئۇسسۇپ،
بىر ئامال (قوڭۇر كالا) بۇيان ئۇسسۇپ.

تاقىراق ئىشىك ئېچىپ كىرىپ كەپتۇ،
خانىغا مىسلى سۇرەت ئېلىپ كەپتۇ.

ئۇشبۇ ھال، موللا نەزەر ئالاق ـ جالاق،
تېترەشتىن دەپتۇ: «خوتۇن مەندىن تالاق.

ئەزرائىل، تەخسىر، ئالىي ھەزرەتلىرى،
ئەجەبمۇ تېز يېتىپتۇ قەدەملىرى.

دۇنيادا ئادىللىقتا ئۆزلىرى بار،
ئاغرىق كىم، ساق كىم؟ روشەن كۆزلىرى بار.

ئالالا، قاراپ شۇندىن ئامانەتنى،
پېقىرنىڭ كۆرگۈسى يوق قاباھەتنى…»

× ×

سۆز ئاچتىم لەتىپىدىن ئىككى ئېغىز،
بوپ قالار بەلكىم داۋا، قىرتاق مېغىز.

كۆپ ئەمەس، ئۆتكەن يىلى بولغان ئىش بۇ،
كۆز ئۆتۈپ، كىرەي دەپلا قالغان قىشمۇ.

يەرلىك مال شىركىتىدىن ئىشچى لېتىپ،
يانغىچە ئىچىپ ھەمدە كەيپى كېتىپ.

ئۆيگە كەلسە بالا ـ چاقا ھۆكرەپ،
بېرىپتۇ ھاللىنىشتىن ئەھۋال سۆزلەپ:

«ئانىمىز، ھېچ تاۋى يوق چۈشتىن بۇيان،
يىقىلدى، مادارى يوق، رەڭگى سامان.

خوشنىلار بالنىتسىغا ئېلىپ كەتتى،
تۇراقكام ھارۋىسىغا سېلىپ كەتتى…»

«ئاھ، جېنىم» دەپتۇ لېتىپ، ئاھ ـ ۋايلاپ،
جۇنەپتۇ دوختۇرخانا ياقىنى پايلاپ.

خەيرىيەت، يېتىپ كەپتۇ، تاپتۇق دەسسەپ،
قويۇپتۇ مەسئۇل دوختۇرمۇنداق سەۋەب:

«يىقىلغان كۆپ تۇغۇتتىن ئايالىڭىز،
قان بېرىش بۇ دەم جىددى ئامالىڭىز…»

لېتىپ مەس دەپتۇ: «مەندىن قان ئېلىڭلار،
قان ئەمەس، بولسا لازىم جان ئېلىڭلار.

رەپىقەم قالسا ھايات كۆپايە ـ بەس،
بار ۋەجىم كەتسە ئاتا، كۆرۈنمەس خەس...»

«پىكىرىڭىز ياخشى،ـ دەپتۇ دوختۇر،ـ بىرلىك،
ئەتىگە خىراجەتنى تەييار قىلىڭ.»

ئەتىسى كەپتۇ لېتىپ چوشكە يېقىن،
ھاسىراپ ـ ھۆمىدەشتىن تۇتۇپ بېقىن.

ئەھۋالنى ئىزھار قىلىپ دوختۇر قايتا،
تاقاپتۇ سۈرۈشتىنى دورا ـ قانغا...

«ئەلھەزەر، ـ دەپتۇ لېتىپ، ـ مەندە قان يوق،
قۇلىقىم غوڭۇلدايدۇ، بەلدە جان يوق.

ئىقتىسادىي يېقى چاغلىق، يەتتە دۈرمىز،
تەشكىلدىن غەمخورلۇقنى ئەپتۈرۈرمىز.

يۆلەكنى ئايالىمغا قىلسۇن شۇلار،
دوختۇرۇم، مەندىن جاۋاب مۇشۇ بولار...»

×

سۆز ئاچتىم لەتىپىدىن ئىككى ئېغىز،
بولسۇن دەپ بەزىلەرگە ئىبرەت، بېگىز.

پايدىلىق ياخشى كۈندە سۈنۈپ ئاپتاپ،
ئەر ئەمەس، يامىنىدا قاچقان ۋايساپ،

ھوشۇر ئابدۇللا

ئىككى مەسەل

تۆلكە

بەزىلەرنى كۆرگىنىمدە ھېچبىر،
بېسىلمايدۇ ئاغزىڭ سېنىڭ كۈلكىدىن.
بەزىلەرگە نېچۈن شۇنچە رەھىمسىز،
دەپ سوراپتۇ بۆرى بىر كۈن تۆلكىدىن.

— بەزىلەرگە شۇنداق قاتتىق تەگىمەسەم،
بەزىلەرگە كۈلمەسەم گەر باش ئۇرۇپ.
قانداقسىگە ياشالايمەن توق ۋە شاد،
دەپتۇ تۆلكە بۆرىگە قاش ئويىنىتىپ.

تۆلكىنىڭ بۇ قۇۋلىقىدىن سەسكىنىپ،
لەنەت ساڭا! دەپتۇ بۆرى كېتىپتۇ.
ئەمما تۆلكە دەرھال بېرىپ توشقاننىڭ،
ئۇۋىسىنى تىلغاپ پايخان ئېتىپتۇ.

ئىككى ئاچكۆز ۋە ئوۋچى

سوقۇشۇپتۇ ئىككى بۆرى،
ئولجا تالىشىپ.

— ئەجەب ئىشقۇ،ـ دەپتۇ ئاتا،
قەۋمى قارىشىپ.

توساتتىنلا ئوۋچى يىگىت،
پەيدا بولۇپتۇ.
ئاچكۆزلەرگە قەلبىدە،
غەزەپ تولۇپتۇ.

خۇپىيانە يېقىنلاپتۇ،
ئەپلىك بىر جايغا.
ئوق ئۈزۈپتۇ، ئىچى ئاغرىپ،
بىچارە تايغا.

ئىككى بۆرى يەر چىشلەپتۇ،
ئىككى پاي ئوقتا.
ئايان بوپتۇ بۇ ۋەقەدىن،
مۇنداق بىر نوقتا:

ئىككى ئاچكۆز ئوۋ تالاشسا،
ئوۋچىغا پايدا.
ئاچكۆزلەرگە ئامانلىق يوق،
ئوۋچى بار جايدا.

ئابلىمىت توختى

قۇتلۇق قەدەم

(ھېكايە)

نىجات باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان چاغلاردىلا يېزىقچىلىققا ھەۋەس قىلىپ قالغانىدى. شۇڭا دەم ئېلىش، ھېيت-بايرام كۈنلىرىدىمۇ باش كۆتەرمەي ئۈنى-بۇنى يازاتتى. مۇئەللىمىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، ئاخشاملىرى ياستۇقنىڭ يېنىغا قەلەم-قەغەزنى قويۇپ قوياتتى-دە، خىيالىدىن كەچكەن مەنزىرىلەرنى، تۇرمۇشتا ئۇچراتقان قىزىقارلىق ۋەقەلەرنى ئۆز ۋاقتىدا خاتىرىلىۋالاتتى. بىراق، ئۇنىڭ يازغانلىرى كۆپ بولغىنى بىلەن، بىرەر پارچە ئەسىرى گېزىت-ژۇرناللارنىڭ بۇرجىكىدىن ئورۇن ئالالمىدى...

ھازىر نىجات تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ سىنىپ مەسئۇلى تۇرسۇن مۇئەللىم ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، ئىجادىيەت ئۇسۇلى ۋە يېزىقچىلىققا دائىر بىلىملەرنى سۆزلەپ بەردى، ئوقۇغۇچىلارنى ماقالە، ئەسەر يېزىشقا تەشكىللىدى. بۇ ئىش نىجاتنىڭ ئۆچۈپ قالاي دېگەن ئۈمىد شامىنى ئۇلغايتىپ، قەلبىگە يېڭى ئىلھام بەخش ئەتتى.

ئۇ، قەلەمنى قايتا قولىغا ئېلىپ ھېكايە يېزىشقا كىرىشتى. كۆڭلىدە تېمىسى يېڭى، مەزمۇنى ياخشى، قۇرۇلمىسى پۇختا دەپ قارىغان ھېكايىلىرىنى مەتبۇئات ئورۇنلىرىغا ئەۋەتتى. ئەمما بۇ ھېكايىلەر ئۇنىڭ نەزىرىدە «ياخشى» بولغىنى بىلەن تەھرىرلەرگە يارىماي، بىرەر پارچىسىمۇ ئېلان قىلىنمىدى. ئۇنىڭ ئىچى تىت-تىت بولۇشقا، قەلبىدىكى ئىشتىياق ئوتى يەنە ئۆچۈشكە باشلىدى. ئۇ، خىيالچان بولۇپ قالدى. يازماي دېسە، ئارزۇ-ئىستىكىدىن ۋاز كېچەلمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، تۇرسۇن مۇئەللىممۇ دائىم: «ياخشى يېزىۋاتىسىز، سىزدىن ئۈمىدىم زور، داۋاملىق تىرىشىڭ!» دەپ ئۇنىڭغا «ئىلھام» ئاتلىق ئىمىزگىنى شورىتىپلا كەلدى. يازاي دېسە ئىشلىتىلمەي ئۈمىدسىزلەندى.

«ھەي، بىرەر پارچە ھېكايەم ئېلان قىلىنىپ قالسا قانچە ياخشى بولاتتى-ھە؟» ئۇنىڭ كاللىسىنى ئوي-خىيال ئەسىر قىلىۋالغانىدى. دەل شۇ چاغدا بىر توپ ساۋاقداشلار دۈپۈرلىشىپ يۈگۈرگەن پېتى سىنىپقا كىرىپ كەلدى.

— ھە يازغۇچى، — دېدى نىجاتنىڭ ساۋاقدىشى ۋەلى سوغۇق ھىجىيىپ، — يەنە شۇ ھېكايە يېزىش كويىدا يۈرەمسەن؟! ئەكىلە دەپتىرىڭنى، يېڭى ھېكايىدىن بىرنى باشلىۋەتتىڭمۇ نېمە ؟

ۋەلىنىڭ مەسخىرىلىك گەپلىرى نىجاتقا
بەكمۇ ئېغىر كەلدى ، يۇمىلاق يۈزلىرى تېخىـ
مۇ ئېسىلىپ ، قۇلىقى غوڭۇلداپ كەتتى . ئۇ
شۇ ئاچچىقىدا ۋەلىنىڭ ئۇزاتقان قولىنى سىلـ
كىۋېتىپ ، ئالدىدىكى دەپتەر ، قەلەملىرىنى
سومكىسىغا سالدى ـ دە ، ئۇنىڭـغا ھومىيىپ
قويدى…

نىجات كەچقۇرۇن ئۆيىگە كېلىپلا ، يولـ
بويى كۆڭلىدىن كەچكەن ئىشلارنى خاتىرىسىگە
يېزىشقا كىرىشكە نىدى . « ئۆلمەكنىڭ ئۇستىـ
گە تەپمەك » دېگەندەك، دادىسى ئاغزىنى
پۇرۇشتۇرۇپ :

ــ ھەي، سەن ھازىر بارسا كەلمەس يولـ
غا كىرىۋالدىڭ، مەنمۇ ئون ئىككى يىل ئوقۇغان،
ئەمما تارىخىمىدا بىر پارچە ھېكايە يازالىـ
غان ئەمەسمەن ، چېكەڭنى تۇتـۇپ مۇنـداق
ئۇۋۇلۇپ ئولتۇرۇۋەرسەڭ نېرۋاڭ كاردىن
چىقمامدۇ ؟ ئۆزەڭنى ئۇپراتماسلىق بولاتتى،
مۇشۇنىڭ ئورنىغا باشقا پەنلەرنى ئۆگەنسەڭـ
چۇ؟ـ دېدى .

نىجا تنىڭ ۋەلى ئاتا قىلغان كۆڭۈل يارىـ
سى تېخى ساقايمىغا نىدى، شۇڭا ئۇ دادىسىـ
غا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي ، ئازابلىنىپ
ئولتۇرۇپ قالدى .

دادىسى ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى بولغاي:
ــ ھازىرچە زورۇقۇپ كەتمە ، ئوغلۇم .
يېشىڭنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ، ئەقلىڭمۇ
ئۇلغىيىپ باردۇ . يېزىقچىلىققا شۇ چاغدا
تۇتۇش قىلساڭمۇ كېچىكمەيسەن ، ـ دېدى ۋە
نىجاتنىڭ بېشىنى سىلىدى .

ــ باشقا پەنلەرنى ئېسىمدىن چىقىرىپ
قويغىنىم يوق ،ـ دېدى نىجات يوغان بۇرنى
تىنىـۋېلىپ ، ـ ئىشـە نمىسىڭىـز ئوقۇتقـۇـ
چىمدىن سوراپ شۈرۈك ، بىر نەرسە يېزىـپ
تۇرۇشىمۇ ئادەمنىڭ زېھنىنى ئاچىدۇ .

ــ گەپلىرىڭغۇ ئورۇنلۇق ، ئوغـلۇم ، ـ
دېدى دادىسى نىجاتنىڭ يېنىدىلا ئولتۇرۇپ،ـ
بىراق يېزىقچىلىق دېگەن ئويىنىشىدىغان ئىش
ئەمەس ، قولۇڭ يەتمىگەن شاخقا ئېسىلىۋالـ
ساڭ ، كېيىن پۇشايمانغا قالارسە نمىكىن ؟

ــ شائىر ، يازغۇچى بولىمەن دەپ پـو
ئاتالمايمەن، دادا . ئەمما مەندە يېزىقچىلىق
ماھارىتىنى يېتىلدۈرۈشكە ئىشەنچىم بار،ـ نىجات
قوي كۆزلىرىنى دادىسىغا تىكـتى . ئۇنىـڭ
كۆزى ھەم مۇڭلۇق ھەم نۇرلۇق ئىدى. دادىسى
ئۇنىڭ مۈرىسىگە يېنىك ئۇرۇپ قويدىـ دە،
ئۆيىگە كىرىپ كەتتى .

نىجات ھويلىدا سەكرەپ يۈرگەن ئـالا
موزايغا قىزىقىپ ، بىر ھازا قاراپ ئولتـ
ۇرۇپ قالدى . « ئەشۇ موزاي چېنىدا سەكـ
رەپ ئـويـنـىـغـىـدەك بـولـۇپـتـۇ ، ـ
دەيتـتـى ئـۇ ئـۆزىـگـە پـىـچـىـرلاپ ، ـ
يېـڭـى تۇغۇلـغـان چاغدا ئاپام ئۇنى كۆتۈـ
رۈپ ئېغىلدىن سىرتقا ئەپچىقاتتى. بىر مۇنـ
چە ھەپتىشىپ سۈت ئەمگۈزەتتى. مانا ئەمـ
دى ئۆزى ئېمىپ، ئۆزى ئوت يەۋاتىدۇ، يۇلـ
قۇنۇپ سەكراۋاتىدۇ، مەنمۇ كۈنلەرنىڭ بىـ
رىدە چوقـۇم ئۆزۈپ چىقىمەن. ئەمما بىرەر
پارچە ياخشى ئەسەرنىڭ مەيدانغا كېلـىـشى
خۇددى مۇئەللىم ئېيتقاندەك يىڭنە بىلەن قۇـ
دۇق كولىغاندەك تۇخشاش جاپالىق ئىش ئوخـ
شايدۇ. مەن راستىنلا قولۇمدىن كەلمەيدىغان
ئىشقا تەۋەككۈل قىلدىممۇ؟ ياق، ھازىـرقىـ
دەك تىرىشىپ ـ تىرماشسـام چوقۇم نەتىجـە
يارىتالايمـەن!

نىجات ئويلايتتى، خىيال سۈرەتتى، ئىشـ
تىياق بىلەن يازاتتى. ئەپسۇسكى، بىرەر پارـ
چە ماقالە ـ ئەسىرى مەتبۇئات يۈزىدە كۆـ
رۈنمىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ چۈشكۈنلىشىشـكە
باشلىدى. ئۇنى ئوي ـ خىياللار ئەسىر قىلىۋالدى.

كەيپىيا تىمۇ روشەن ھالدا سۇسلىشىپ قالدى. تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ تۇيغۇن يۈرىكى نىجاتتىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى دەررۇ سېزدى. شۇڭا ئۇ بىر كۈنى نىجاتنى ئىشخانىسىغا باشلاپ كىرىپ، ئۇزاق سۆھبەتلەشتى:

— نىجات، — دېدى تۇرسۇن مۇئەللىم ئاخىرىدا، — يېزىقچىلىق ئىنتايىن جاپالىق بولغان ئەقلىي ئەمگەك. ئۇ، تىرىشىپ ئۆگىنىش، تۇرمۇشنى ئىنچىكە كۆزىتىش، ھارماي - تالماي مەشق قىلىش، بىر قېتىم يېزىپ، كۆپ قېتىم تۈزىتىش بەدىلىگە لەززەتلىك مېۋە بېرىدۇ. بىلىشىڭىز كېرەككى، ئەسەردىكى بىر سۆز يازغۇچىنىڭ يۈرەك قېنىدىكى قاندىن سىرغىپ چۈشىدۇ. سىزدىن ئۈمىدىم زور، بىراق سىز بىر قېتىم يېزىپلا قانائەت ھاسىل قىلىۋاتىسىز. سىز بىر قېتىم يېزىپ، ئون قېتىم تۈزىتىشكە ئادەتلىنىڭ، پىشمىغان ئەسەرنى مەتبۇئات ئورۇنلىرىغا ئەۋەتىشكە ئالدىراپ كەتمەڭ. يازغان ئەسەرلىرىڭىزنى بىمار، ئۆزىڭىزنى ۋىراچ ئورنىدا قويۇپ ئوپېراتسىيە قىلىڭ. شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتەي: تەھرىر تاغىلار ساۋاقداشلارنىڭ ئەسەرلىرىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بىلەن قارايدۇ. بىراق، ئەسەرنىڭ خاملىقىنى بىلىپ «ئەي ئىپسىت، شاكىچىك ئاپتور قايتا بىر نۆۋەت ئىشلەپ ئەۋەتكەن بولسىچۇ؟» دەپ لېۋىنى چىشلەپ قالىدۇ. تەھرىر بۆلۈملىرىگە بارىدىغان ئەسەرلەر كۆپ بولغاچقا، ئىشلىتىش ئۆلچىمىگە توشمىغانلىرىنى قايتا يېزىپ پىششىقلاپ ئىشلەشكە تەھرىر تاغىلارنىڭ ۋاقتى يېتىشمەيدۇ. مۇنداق دېگىنىم نۇقسانسىز ئەسەر يېزىڭ دېگىنىم ئەمەس، مۇمكىن قەدەر سۈپەتلىك ياخشى ئەسەرلەرنى ئەۋەتسەڭ، تەھرىر تاغىلار يەنە ئۆزلىرىنىڭ يۈرەك قېنىنى سىڭدۈرۈپ، پىششىقلاپ چىقىدۇ - دە، ئۇ ئەسەر كىتابخانلارغا ئېستېتىك زوق بەخش ئېتىدۇ. قىلچە بوشاشماي داۋاملىق تىرىشىڭ، روھىي جەھەتتە تېتىك، ئۈمىدۋار بولۇڭ!

نىجاتنىڭ كۆڭلى بىردىنلا يورۇپ كەتتى. يېزىقچىلىقتا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىش نىيىتىگە كەلدى. ئۇ كەچقۇرۇن ئۆيدە ئىلگىرى مەتبۇئات ئورۇنلىرىغا ئەۋەتكەن ئەسەرلىرىنىڭ ئارگىنالىنى بىر - بىرلەپ كۆرۈپ چىقتى. راست، بۇنىڭ ئەسەرلىرىدە خېلى كۆپ يېتىشمەسلىك مانا مەن دەپ تۇرامدۇ؟ نىجات ئوڭايسىزلاندى، يۈزلىرى ئوتتەك قىزىپ كەتتى. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇ ئىجابىي دەپ تەسۋىرلىگەن پېرسوناژلار ھېكايىنىڭ مەلۇم جايلىرىغا بارغاندا سەلبىي پېرسوناژلارغا ئايلىنىپ كەتكەن. بەزى ئەسەرلىرى بىرىنچى شەخس تىلىدا باشلىنىپ، ئۈچىنچى شەخس تىلىدا ئاخىرلىشىپ قالغانىدى. نىجات ئۆز - ئۆزىگە كايىدى، ئۆزىنى ئۆزى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك تەنە ئارىلاش كۈلۈپ قويدى…

نىجات يېزىقچىلىق جەھەتتىكى تەجرىبە ساۋاقلارنى يەكۈنلىدى، قوشۇمىسىنى چىڭ تۈرۈپ ئەتراپلىق ئويلاندى، ئۇزاق باش قاتۇرۇپ «ئەزىمەت» ناملىق بىر پارچە ھېكايە يېزىپ چىقتى. ھېكايىنىڭ ۋەقەلىكى قىزىقارلىق ئىدى، نىجات ھېكايىنى ئۈچ قېتىم ئوقۇپ چىقتى - دە، «بايان تەسىرلىك، پىكىر جانلىق، تەپسىلاتلار روشەن بولۇپتۇ» دەپ جەزملەشتۈردى. شۇڭا ئۇ، تۇرسۇن مۇئەللىمگە كۆرسەتمەيلا پوچتىغا سېلىۋەتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى قەۋەتلا خۇشال،

كەيپىي ساز ئىدى. لەۋلىرىدە كۈلكە ئوينايتتى. ئۇ ئۆز كۆڭلىدە ھېكايىسىنىڭ گېزىتكە بېسىلىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشەنچ تۇرغۇزغانىدى.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتتى. نىجات ھەر قېتىملىق پوچتىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتەتتى، گېزىتنى قولىغا ئېلىپلا تۆتىنچى بەتنىڭ ماۋزۇلىرىغا كۆز يۈگۈرتەتتى. ئۇنىڭ گېزىتنى تۇتقان قوللىرى دىرىلدەپ تىترەيتتى، يۈرىكى تېز-تېز سوقۇپ، نەپەسلىرى بىر-بىرىگە ئۇلاشمايتتى. ھە دېسىلا «ئەزىمەت» دېگەن چوڭ خەتلىك ماۋزۇ ۋە ئۇنىڭ ئاستىدىكى «نىجات» دېگەن ئىسىم يالتىراپ تۇرغاندەك كۆرۈنۈپ كېتەتتى، كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ قارايتتى، ئەمما گېزىت يۈزىدە ئەسىرى كۆرۈنمەيتتى، كۆڭلى لەسسىدە بولۇپ قالاتتى. ئەمما، ئارقىدىنلا يەنە ئۈمىد، ئىشەنچكە تولاتتى. كېچىسىمۇ ئەشۇ ھېكايىنى چۈشەپ چىقاتتى، شېرىن ئەسلىمىلەرگە، خۇشال ھېسلارغا چۆمۈلەتتى، «ھېكايەم بۈگۈن بېسىلىدۇ، ئەتە بېسىلىدۇ» دەپ ئۆزىنى بەزلەيتتى. گېزىت چىقىدىغان كۈنلەرنى بارماقلىرى بىلەن سانايتتى.

ھەر قېتىملىق پوچتىغا ئۈمىدلىك كۆزلىرى بىلەن تىكىلەتتى. ئارىدىن ئىككى ئاي ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. نىجاتنىڭ ئۈمىد-ئارزۇلىرى توزغاقتەك توزۇپ، ئارامى بۇزۇلدى. قايسىبىرلىرىنىڭ «تەھرىر بىلەن تونۇشمىسا ھەر قانچە ياخشى ئەسەرمۇ بەربىر ئېلان قىلىنمايدۇ...» دېگەن گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئەپسۇسلاندى، ئىچ-ئىچىدىن ئۆكۈندى. ئۇنىڭدىكى روھىي چۈشكۈنلۈك كەيپىياتىغا تېزلا تەسىر قىلىپ، چىرايىدىن كۈلكە ئۆچتى. سۆز-ھەرىكىتىدىكى شوخلۇقمۇ تۈگەپ، مەكتەپتە جىمغۇر، كەمسۆز بولۇپ قالدى...

— يېڭىدىن يازغان ئەسىرىڭىز بولسا بېرىڭ، كۆرۈپ باقاي، — دېدى تۇرسۇن مۇئەللىم بىركۈنى دەرستىن چۈشكەندە نىجاتنى ئىشخانىسىغا چاقىرتىپ. نىجات تىنىڭ بۇ كۈنلەردە كۆڭلى غەش بولغاچقا ئەسەر يېزىشتىنمۇ يالتىيىپ قالغانىدى. ئۇ مۇئەللىمگە «يازمىدىم» دېمەكچىمۇ بولدى. ئەمما مۇئەللىمنىڭ ئۇنىڭغا توختىماي تۇتقان قىزغىن مۇئامىلىسى، كۆز قارچۇقىدەك ئاسراشلىرى غالىپ كەلدى. شۇڭا نىجات «ۋىلىلدە» قىزاردى-دە، «ئەزىمەت» ناملىق ھېكايىسىنىڭ ئارگىنالىنى تۇرسۇن مۇئەللىمگە بەردى. ئەتىسى تۇرسۇن مۇئەللىم نىجاتنىڭ يەلكىسىگە يېنىك ئۇرۇپ قويۇپ دېدى:

— ھېكايىڭىزنىڭ مەزمۇنى ياخشى، تېمىسى ئاكتىۋال ئىكەن. ئەمما، ئەزىمەت ئاپتوبۇسنىڭ ئەڭ ئارقىسىدىكى ئورۇندا ئولتۇرۇپ، ئالدى ئىشىكنىڭ تۈۋىدىكى يانچۇقچىنى سېزىۋاپتۇ، ئاپتوبۇس ئىچىدە ئادەملەر ئىنتايىن كۆپ بولغاچقا، ئەزىمەتنىڭ كىشىلەر ئارىسىدىكى يانچۇقچىنى سېزىۋېلىشى تۇرمۇش چىنلىقىغا تازا ئۇيغۇن ئەمەس، شۇڭا ئەزىمەتنىمۇ ئۆرە تۇرغانلار قاتارىدا قويۇپ تەسۋىرلىسىڭىز.

نىجات ھېكايىنى تۈزىتىپ، ئەتىسىلا پوچتىغا سېلىۋەتتى. ئارىدىن بىر ئاي ئۆتكەندە، نىجاتنىڭ ھېكايىسى «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتىگە بېسىلدى. نىجات خۇشاللى-

قىدىن قىنىغا سىغماي قالدى. كېزىتنى كۆزلىرىگە سۈرتتى. بېشىدىن ئېگىز كۆتەرگىنىچە شوخ كىيىكتەك سەكرىدى، ساۋاقداشلىرى ئۇنى باش بارمىقىنى چىقىرىپ ماختىدى. ئوقۇتقۇچىلار ئۇنىڭدىن پەخىرلەندى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھاياجان، شادلىقنى تىل بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. نىجات «ئەزىمەت» ناملىق ھېكايىسىنىڭ كېزىتتىكى نۇسخىسىنى ئىشتىياق بىلەن ئوقۇشقا كىرىشتى. ھېكايە يېرىملىشاي دېگەندە، گويا بىر نېمىسىنى يوقىتىپ قويغاندەك جىددىيلىشىپ كەتتى. كېزىتنى تېز - تېز ئوقۇپ ئاخىرىغىمۇ چىقتى، تۇرسۇن مۇئەللىم جىجىۋەتكەن بولسىمۇ نىجات كۆزى قىيماي قالدۇرۇپ قويغان بىر قىسىم سۆز - جۈملىلەرنى تەھرىر تاغىلارمۇ چىقىرىپ تاشلىغانىدى. نىجات بىردە تەئەججۈپلەندى، يەنە بىردە خىجىل بولدى. ئۇ ھازىر تۇنجى ئەسىرىگە بېرىلگەن قەلەم ھەققىنىڭ بىر قىسمىغا چىرايلىق ھەم قىممەترەك خاتىرە دەپتەردىن بىرنى سېتىۋېلىپ مۇئەللىمگە سوۋغا قىلىشنى، ھەتتا خاتىرىسىنىڭ بىرىنچى بېتىگە: «مېنى كۆڭۈل قويۇپ تەربىيىلىگەن ئۇستازىمغا تەقدىم!» دېگەن سۆزلەرنى ھۆسنىخەت شەكلىدە يېزىشنىمۇ ئويلاپ ئۈلگۈردى.

بىر كۈنلۈك قايناق ئۆگىنىش غەلىبىلىك ئاخىرلاشتى. ئوقۇغۇچىلار مۇئەللىمنىڭ رۇخسەت بېرىشىنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. تۇرسۇن مۇئەللىم دادىل قەدەملەر بىلەن سىنىپقا كىرىپ كەلدى، نىجات ئۇنىڭغا قەلبى سۆيۈنگەن ھالدا قارىدى. تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ چىرايىدا شادلىق نۇرلىرى جىلۋە قىلىپ، كۆزلىرى چاقناپ كېتەتتى، قولىدا بولسا چىرايلىق خاتىرە دەپتەر تۇراتتى.

— ساۋاقداشلار! — دېدى مۇئەللىم بالىلارغا تەكشى قاراپ چىققاندىن كېيىن جاراڭلىق ئاۋازدا، — نىجاتنىڭ ھېكايىسى كېزىتكە بېسىلدى، بۇ ھەممىمىزنىڭ شان - شەرىپى. مەن ئۆزەم پەرۋىش قىلغان كۆچەتنىڭ تۇنجى مېۋىسىنى كۆردۈم، بۇلار مېنىڭ ساۋاقداش نىجاتنىڭ تۇنجى قۇتلۇق قەدىمىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن ھەدىيە قىلىدىغان سوۋغات!

تۇرسۇن مۇئەللىم ھېلىقى خاتىرە دەپتەر بىلەن چىرايلىق بىر قەلەمنى نىجاتقا ئىككى قوللاپ سۇندى. نىجاتنىڭ ۋۇجۇدىغا ئاجايىپ بىر ئىللىق ئېقىم تاراپ، يۈرىكى ھاياجاندىن دۈك - دۈك سوقۇپ كەتتى، كۆزلىرىدىن شادلىق يېشى تۆكۈلدى. ئۇ كۈچلۈك ھاياجان ئىلكىدە تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن خاتىرىنىڭ بىرىنچى بېتىنى ئاچتى. ئۇنىڭدىن: «قۇتلۇق قەدىمىڭىزگە مۇبارەك، تۇنجى مېۋە يۈرىكىمنى ياشارتتى. ئۇ تېخىمۇ ۋايىغا يەتسۇن، ئاۋۇسۇن!» دېگەن سۆزلەر ئىلھام ئاتا قىلغۇچى ئۆتكۈر نۇردەك چاقنىدى. نىجاتنىڭ يۇمران قەلبى شادلىق ئەۋجىدىن لەرزىگە كەلدى، ئۇ ئىرادە كەمىرىنى باغلاۋاتقاندەك قەددىنى رۇسلاپ، بەللىرىنى تۇتۇپ قويدى.

ساۋاقداشلارنىڭ «قۇتلۇق قەدىمىڭىزگە بارىكاللا!» دېگەن ياڭراق سادالىرى سىنىپ ئىچىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى...

ھېكايىنىڭ تۈزۈلۈشى توغرىسىدا

تۈزۈلۈش — ئەسەرنىڭ شەكلىنى قۇرۇشتىكى ئامىللارنىڭ بىرى، مەيلى قايسى ژانىردىكى ئەدەبىي ئەسەر بولمىسۇن، ئۇنىڭ تۈزۈلۈشى ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى ئىپادىلەيدىغان، باش تېمىنى ئېچىپ بېرىدىغان مۇھىم بەدىئىي ۋاسىتە. يازغۇچى ئىجادىيەت جەريانىدا رېئال تۇرمۇشتىن مەلۇم ۋاقىئەلىكنى تاللاپ ئېلىپ ئۆز مېڭىسىدە ھەزىم قىلىشى ۋە ئەسەرنىڭ باش تېمىسىنى شەكىللەندۈرۈش بىلەن بىر چاغدا، بۇ ماتېرىياللارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش، ئورۇنلاشتۇرۇش، تەشكىللەش ئارقىلىق ئەسەرنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنىنى ئىپادىلەپ، مۇكەممەل ئەدەبىي ئەسەرگە ئايلاندۇرۇش مەقسىتىگە يېتىش ئۈستىدە ئويلىنىدۇ. مانا بۇ ئەدەبىي ئەسەرنىڭ تۈزۈلۈش مەسىلىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھېكايىنىڭ تۈزۈلۈشى ھەر خىل ئەدەبىي ژانىرلاردىكى باشقا ئەسەرلەرگە ئوخشاش ئەسەر شەكلىنى قۇرۇشنىڭ بىر ئامىلى. ھېكايىنىڭ مەزمۇنى لىرىك ئەسەرلەرگە قارىغاندا بىر قەدەر مۇرەككەپ بولغاچقا، ئۇنىڭ يىپ ئۇچىمۇ كۆپرەك بولىدۇ. پېرسوناژ، ۋەقە، مۇھىت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ مۇرەككەپ، چوڭقۇر بولىدۇ. شۇڭلاشقا تۈزۈلۈش جەھەتتە تېخىمۇ ئىنچىكە، ئەتراپلىق، مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، ھېكايىنى پوۋېست، رومان بىلەن سېلىشتۇرۇپ قارىغاندا، ھېكايىنىڭ سەھىپىسى كىچىك، پېرسوناژلىرى ئاز بولىدۇ. يىپ ئۇچلىرىمۇ نىسپىي، نوقۇل بولىدۇ. ئۇ كىچىككىنە نەرسىدىن ئالەمنى كۆرسىتىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولۇپ، ھەمىشە تۇرمۇشنىڭ بىر كەسمە يۈزىنى تەسۋىرلەيدۇ. مۇشۇنداق بولغاچقا، ئاپتور سەل دىققەت قىلمىغاندا، تۈزۈلۈش جەھەتتە كەمتۈكلۈك ۋە مۇۋاپىق بولماسلىق كېلىپ چىقىدۇ ـ دە، ئەسەر ئىدىيىۋى مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، كەڭلىكى تەسىرگە ئۇچرايدۇ ياكى پېرسوناژلار ئوبرازى ياخشى بولماسلىق ياكى ئەسەرنىڭ باش تېمىسى گەۋدىلىك بولماسلىق قاتارلىق ئەھۋاللار كېلىپ چىقىدۇ. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئەسەرنىڭ مۇكەممەللىكىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ. شۇڭا تۈزۈلۈش جەھەتتە ھېكايىنىڭ تەلىپى تېخىمۇ قاتتىق بولىدۇ، دېيىشكە بولىدۇ.

ھېكايىدا تۈزۈلۈش خىزمىتى ئاساسەن ئېپىزوتنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى جەھەتتە ئىپادىلىنىدۇ. ئېپىزوت تۈزۈلۈشىنىڭ ياخشى ـ يامان بولۇشى ئەسەرنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ۋە مەغلۇپ بولۇشىغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدۇ. قانداق بولغاندا تۈزۈلۈشنى ياخشى ۋە بىر قەدەر ياخشى تۈزۈلۈش دېگىلى بولىدۇ؟ بۇنىڭدا بىر قانۇنىيەت بارمۇ يوق؟ ئومۇمەن قىلىپ

ئېپيتقاندا، ھېكايىنىڭ تۈزۈلۈشى شەكلىنىڭ تۈپ قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇن كېلىشى كېرەك. ئەسەرنىڭ تۈزۈلۈشى ئالدى بىلەن باش تېما ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەك. ھېكايىدا ئەسەرنىڭ باش تېمىسى ئاساسەن پېرسوناژلار ئوبرازىنىڭ يارىتىلىشى، شۇنىڭدەك پېرسوناژلار ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت توقۇنۇشى ئارقىلىق ئېچىپ بېرىلىدۇ، شۇڭا ئەسەرنىڭ باش تېمىسىنى تېخىمۇ ياخشى ئېپادىلەش ئۈچۈن بىز يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانغاندا، ماتېرىيالنى ئورۇنلاشتۇرۇش، تەشكىللەش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشىمىز، پېرسوناژلار خاراكتېرنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى، پېرسوناژلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ ئېغىر-يەڭگىللىكى ئاساسلىق ياكى قوشۇمچە ئىكەنلىكى قاتارلىقلارغا ئاساسلىنىپ، پېرسوناژ، ۋەقە، مۇھىتنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇشىمىز كېرەك. لۇشۈن ئەپەندىنىڭ «كۇڭيىجى» ناملىق ھېكايىسى بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىزگە تېگىشلىك تىپىك ئۈلگە. ئۇنىڭدا بىر نەچچە پېرسوناژلار ئارقىلىق فېئودالىق جەمئىيەتتە زەھەرلەنگەن زىيالىينىڭ ئوبرازى يارىتىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كۇڭيىجىنىڭ ئاجايىپ خاراكتېرى ئېچىپ بېرىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا يازغۇچى مەيخانىدىن ئىبارەت بۇ بىر تىپىك مۇھىتنى تاللاپ ئېلىپ، كۇڭيىجىنى مەيخانىدا بىر نەچچە قېتىم ئوخشىمىغان ئەھۋالدا مەيدانغا چىقىرىپ، كۇڭيىجىنىڭ ھاياتىدىكى مۇشەققەتلىك كەچۈرمىشلەر ۋە بەختسىزلىكلىرىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئېچىپ بېرىدۇ. مانا بۇ جۇڭگو فېئودالىق تۈزۈمىنىڭ ئەشەددىي ئاسارىتىدىن ئىبارەت بىر باش تېمىنى چوڭقۇر ئېچىپ بېرىدۇ.

يەنە بىر جەھەتتىن ئەسەرنىڭ تۈزۈلۈشىنى ئۆزگىچە خاس مۇكەممەللىككە، بىردەكلىككە ئىگە قىلىش كېرەك. ھېكايىدا پېرسوناژ، ۋەقە، مەيدان قاتارلىقلار ھامان مۇرەككەپ بولىدۇ، شۇڭا تۈزۈش خىزمىتىنى ئىشلىگەندە ئىشقا كىرىشىشتىن بۇرۇن ئاساسلىقى ۋە قوشۇمچىسىنى ئېنىق ئايرىۋېلىپ، ئاساسىي زىددىيەتنى دەۋر قىلغان ھالدا يىپ ئۇچلىرىنى ئېنىقلاپ، ھەر بىر تۈزۈلۈش قىسىملىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈپ، ئاساسلىق تومۇر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش كېرەك. نېمە ئۈچۈن مۇنداق قىلىمىز؟ چۈنكى بۇنى بىز ئەكس ئەتتۈرمەكچى بولغان رېئال تۇرمۇشنىڭ ئۆزى بەلگىلىگەن، رېئال تۇرمۇشتا ئادەم بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدا، ۋەقە بىلەن ۋەقە ئوتتۇرىسىدا خىلمۇخىل مۇرەككەپ باغلىنىشلار بولىدۇ. شەيئىلەرنىڭ تەرەققىيات ئۆزگىرىشىدە سەۋەب، نەتىجە قاتارلىق مۇناسىۋەتلەر بولىدۇ. بىز ھېكايە تۈزۈشكە كىرىشكەندە مانا مۇشۇ ئەھۋاللارنى ئويلىماي بولمايدۇ، مۇنداق بولغاندىلا ئاندىن مەلۇم بەدىئىي ۋاستىلارنى قوللىنىش ئارقىلىق ئەسەرنى مۇكەممەل تۈزۈپ چىققىلى بولىدۇ.

ھېكايىنى تۈزۈشتە مىللىي بەدىئىي زوق ئېلىش ئادىتى جەھەتلەردىمۇ ئويلىنىش كېرەك. مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت، مىللىي پسىخىك تەبىئىتىنىڭ ئوخشىماسلىقىدىن ئەسەر تۈزۈلۈشىدىكى زوق ئېلىش ئادىتىمۇ ئوخشىمايدۇ. شۇڭا بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز يېقىنقى يىللاردىن بۇيان مىللىي بەدىئىي زوق ئادىتىگە ھۆرمەت قىلغان ئاساستا قېرىنداش مىللەتلەر ۋە چەت ئەللەرنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنىڭ تۈزۈلۈشى جەھەتتىكى ئۇزۇقلارنى

قوبۇل قىلىپ ، بەدىئىي تۈزۈلۈش جەھەتتە يېڭى ئىجاد قىلىش نەتىجىلىرىگە ئىگە بولۇپ، خەلقىنىڭ ياقتۇرۇپ ئوقۇشىغا سازاۋەر بولغان نۇرغۇن ياخشى ئەسەرلەرنى ياراتتى .

قانداق قىلغاندا ھېكايە تۈزۈش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرگىلى بولىدۇ ؟

1. ئەجرىنى ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئىچىگىلا سىڭدۈرمەستىن، ئەسەرنىڭ تېشىغىمۇ سىڭدۈرۈش كېرەك. ئۆزىمىزنى بەدىئىي جەھەتتىن تەربىيىلىشىمىز ، تۈرلۈك بىلىملىرىمىزنى ئاشۇرۇشىمىز كېرەك. بۇ ئۆزىمىزنىڭ بەدىئىي تەشكىللەش ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈشكە پايدىلىق . ئەگەر سەنئەتنىڭ ھەر قايسى تۈرلىرى بىلەن مەلۇم چېتىشلىقىڭىز بولسا ، ئۇنىڭغا خېلى بەك قىزىقىدىغان بولسىڭىز ھېكايىنىڭ تۈزۈلۈش خىزمىتىدىكى ئىقتىدارىڭىزنى ئۆستۈرۈشكە زور دەرىجىدە پايدىسى بار. چۈنكى ئەدەبىي ئەسەردىلا تۈزۈش كېرەك بولۇپ قالماستىن، باشقا سەنئەت تۈرلىرىگە كىرىدىغان ئەسەرلەردىمۇ ئۆزىگە خاس بەدىئىي تۈزۈش بولىدۇ. قەدىمكى ۋە بۈگۈنكى، جۇڭگو ۋە چەتئەللەردىكى نۇرغۇنلىغان يازغۇچىلار دەل ئۆزىنىڭ كەڭ دائىرىلىك بىلىمى ۋە چوڭقۇر بەدىئىي تەربىيىلىنىشى بولغانلىقىدىن، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بىر قەدەر مۇكەممەل بولغان شەكىل ئارقىلىق ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى ۋە باش تېمىسىنى ئېچىپ بەرگەن.

2. ئاپتور بىر پارچە ئەسەردە باشقا بىر خىل ئورۇنلاشتۇرۇشنى قوللانماي مۇشۇ بىر خىل تۈزۈشنى قوللىنىشى، كۆپ جەھەتتىكى سەۋەبلەرنىڭ ئاپتورنىڭ بەدىئىي تەپەككۇرىغا نىسبەتەن ئوينىغان رولىنىڭ نەتىجىسى. ئاپتورنىڭ بەدىئىي تەپەككۇرى ئەسەرنىڭ تۈزۈلۈش شەكلىنى بەلگىلەيدۇ. ئۇنداق بولسا قانداق قىلغاندا ياخشى بەدىئىي تەپەككۇرنى پەيدا قىلغىلى بولىدۇ؟ بۇنى ئاپتورنىڭ ئىدىيىۋى سەۋىيىسى، تۇرمۇش تەجرىبىسى ۋە رېئاللىقنى كۆزىتىش، تۇرمۇشنى تونۇش ئىقتىدارى بەلگىلەيدۇ.

ئەگەر بىر ئاپتور بىر قەدەر يۇقىرى بولغان بەدىئىي تەربىيىلىنىشكە ئىگە بولۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇ ئۆزى تۇرغان دەۋردە ئىلغار ئىدىيىسى بولسا مۇرەككەپ، چىگىش ھادىسىلەردە ھەر خىل شەيئىلەرنىڭ ئىچكى باغلىنىشلىرىنى كۆزىتىپ ئالالىسا ، رېئال تۇرمۇشنى چىن كۆرگەن، چىن كۆزەتكەن بولسا ئۇ ھالدا ئۇ مۇستەقىل ئىجادچانلىق بىلەن تۈزۈش ئېلىپ بېرىپ، ئەسەرنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنىنى مۇۋاپىق ياخشى ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئەسەرنى كىشىلەر ياقتۇرىدىغان قىلىپ چىققىلى بولىدۇ.

3. نادىر ئەسەرلەرنى كۆپ ئوقۇش كېرەك. باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىنىش ئىنتايىن مۇھىم. مۇۋەپپەقىيەت قازانغان نۇرغۇنلىغان يازغۇچىلار ئەجدادلىرىنىڭ ۋە زامانداشلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى ئوقۇشقا ئىنتايىن ماھىر ئىدى، ئۇنىڭدىن ئوزۇقلۇق ئېلىپ ئۆزىنى بېيىتاتتى. مەسىلەن: لۇشۈن ئەپەندى ئۆزىنىڭ تۇنجى ھېكايىسىنى ئىجاد قىلىشتىن بۇرۇن جۇڭگو ۋە چەتئەل يازغۇچىلىرىنىڭ نۇرغۇنلىغان نادىر ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ چىققان، ئۇنىڭدىكى ئوزۇقلۇق تەركىبلەرنى قوبۇل قىلىپ ھەزىم قىلغان. ئوقۇغاندا چايناپ ھەزىم قىلىنىدۇ، يازغۇچىنىڭ ئىدىيىسىنى، ھاياتىنى، دەۋر ۋە ئەسەرنىڭ ھەرقايسى جەھەتلىرى

تەتقىق قىلىنىدۇ. مۇشۇنداق بولغاندىلا يازغۇچىنىڭ ئۇنداق يازماي، مۇنداق يازغانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق يېزىشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگىلى بولىدۇ. مانا بۇ باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىنىشتۇر. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، نادىر ئەسەرلەرنى ئوقۇغاندا يازغۇچىنىڭ ۋەقەلىكنى رەتلەش، ئېپىزوتنى تاۋلاش، باش تېمىنى ئېچىپ بې-دىش ئۇسۇللىرىنى تىرىشىپ ئىگىلەش كېرەك. مانا مۇشۇنداق بولغاندا بىزنىڭ ياخشى ئە-سەرلەرنى يېزىپ چىقىشىمىزغا پايدىسى بولىدۇ.

4. يېزىقچىلىق ئەمەلىيىتى بەدىئىي تۈزۈش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى. بىز يېزىشتىن بۇرۇن ھەر خىل تەييارلىقلارنى ناھايىتى ياخشى ئىشلىگەن بولىمىز، يېزىش ئەمەلىيىتىدە تۈزۈش ئىقتىدارىمىزنى تەدرىجى ئۆستۈرۈۋالغىلى بولىدۇ. بۇ بىر جەريان ناھايىتى مۇرەككەپ بىر جەريان. شۇنىسى بىر نۇقتا ناھايىتى ئايدىڭكى، يېزىقچىلىق ئە-مەلىيىتى جەريانىدا ئۇ ھازىرقى بۇنداق يېزىش، بۇنداق تۈزۈشنىڭ ئەسلى تەپەككۇر تۈ-زۈلۈشىدىن ياخشى بولغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ.

لېۋ. تولستوي «تىرىلىش» نى يازغاندا (بۇ رومان بولغان تەقدىردىمۇ) قانچە قېتىم تەكرار يازغانلىقىنى، قانچە قېتىم ئۆزگەرتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمىگەن (تۈزۈلۈش جەھەت-تە زور تۈزىتىش ئېلىپ بارغان). فىرانسىيە يازغۇچىسى موپاسسان داڭ چىقىرىشتىن بۇ-رۇن قانچىلىك مەشق ئەسەرلەرنى يازغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمىگەن، تەكرار-تەكرار تاۋلاش ئارقىلىق ئاخىرى مۇۋەپپەقىيەت قازانغان. مۇنداق مىساللار ناھايىتى كۆپ. بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، كۆپ يېزىش، ئەستايىدىل مەشق قىلىش، ئەمەلىيەت جەريانى-دا چۈشىنىش، ئۆگىنىش — ھېكايە تۈزۈش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشنىڭ بىردىنبىر يولى.

(پەرھات سىيىت تۈزگەن).

تەپەككۇر ئۈنچىلىرى

ھەقىقىي يازغۇچى بولىمەن دېگەن كىشى ئۆزىنى پۈتۈنلەي مۇشۇ ئىشقا ئاتىشى كېرەك. پۈرسەتپەرەسلىك بىلەن تەدانلىق باشقا ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقى-رىشتىمۇ ئەسقاتمىغانغا ئوخشاش، بۇنىڭدىمۇ ئەسقاتمايدۇ. سەنئەتتىمۇ باشقا سا-ھەلەرگە ئوخشاش ماھارەت زۆرۈر، كۈيۈپ - پىشىپ ئىشلەشكە توغرا كېلىدۇ.

— ئا. پ. چېخوپ

يېزىقچىلىقتا قاتتىق، قاتتىق، يەنىمۇ قاتتىق بولۇش لازىم. تېزلىكنى قوغلىشىش تاغقا يامىشىپ چىقىش بولماستىن، بەلكى ئالدىراشچىلىقتا تاغدىن پەس-كە غۇلاپ چۈشۈپ، ئۆلۈم گىرداۋىغا بېرىپ قېلىشتىن دېرەك بېرىدۇ.

— د. فورمانوپ

ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەر سەنئەتكارنىڭ قەلبىدە تاسادىپىي ھاسىل بولى-دۇ، بۇ خۇددى ئانىنىڭ ھامىلدار بولغىنىغا ئوخشاش ئۇلارنىڭ تۇرمۇش كەچۈر-مىشلىرىدىن قولغا كەلگەن نەتىجىدۇر.

— ل. تولستوي

كۇلسۇم ئوسمان

سەھەردىكى سەبىي تۇيغۇلار

سەھەر جىلۋىسى

قايرىدى كۈمۈش تاڭ تۈن لىباسىنى،
كۆز ئاچتى ھاياتقا تەلپۈنۈپ سەھەر.
ئويغىتىپ شېرىن چۈشتىن تەبىئەتنى،
سايرايدۇ خۇش ناۋا كۈيچى تورغايلار.
سۈبھىدە ئېچىلغان غۇنچە لېۋىنى
سۆيىدۇ چىن ئاشىق — مەسخۇش بۇلبۇللار.

نازىلىق بېقىپ زېمىنغا تاڭ دىلبىرى،
كۈلكىسىدىن ھەر بىر جانغا ئوت ياقار.
كۆڭۈللەردە ئىزگۈ خىيال سەلكىنى،
ساما بويلاپ چاچتى تاتلىق خۇش ئىپار.
ئارام — ئارام نۇردىن ئۇپۇق سىزىقى،
مايسىلار قەترىدە چاقنايدۇ رەڭدار.

خىلمۇ خىل ھەۋەستە سەھەر جىلۋىسى،
كېلىدۇ ھاياتقا قوشۇپ مەزمۇنلار.
سەھەرنىڭ پەيزىدە ئىقبال ھېسلىرى،
ئۈمىدلىك پەر قاقتى، سەبىي نەپەسلەر.
بارچە شەيئىلەرگە زامانەم مېھرى،
تۇتتى پاك سۆيگۈدىن كۈمۈش قەدەھلەر.

يېيىلغان زېمىنغا گۈزەللىك سېھرى،
نى قەدەر كۆركەم باغ، ئېتىز — داللار.
ئەمگەكچان خەلقىمنىڭ سۆيگۈ ۋاپاسى،
مېھنەتكە قەلبىدە ئۆچمەس ئوتى بار.
زەپەرگە چىللايدۇ دەۋر ساداسى،
سائادەت ئوچىتى باتۇرنى تاۋلار.

سۈبھىدەم كۈلكىسى، سەھەر جىلۋىسى،
مۇھەببەت نۇرۇقىن يۇرتۇمغا چاچار.
شارقىراپ سۇلارنىڭ شوخ مۇزىكىسى،
ئانا يەر باغرىغا شەربەت قۇيۇلار.
ياشارتىپ ئۆمۈرنى، غايە، ئۈمىدنى،
ئېچىلسۇن ھەر تاڭدا مىڭلاپ غۇنچىلار.

ئىسلاھات شامىلىغا

سالقىن شامال، يېيىپ كەڭ قانات،
ئۇچۇپ كەلگىن تاغلاردىن ھالقىپ.
جىمجىت دېڭىز، غۇۋا سۇكۇنات،
كۈيلىرىڭدىن كەتسۇن جانلىنىپ.
يېڭى ھېسلار ساڭا تىلەر قۇت،
كۈيلىرىڭگە قەلبىم مەھلىيا.
ئېلىپ كەلسۇن غايە ۋە ئۈمىد،
سالقىنىڭدىن پاكلىنار دۇنيا.
سالقىن شامال، يايغىن كەڭ قانات،
ساپ ھاۋاڭدىن ياشنىسۇن ھايات!

ۋادىلاردا يۈرىسەن ئەركىن،
توختىمايسەن — تىنمايسەن بىردەم.
كۆڭۈللەرنى سۆيۈندۈرىسەن،
كۆزنەكلەرنى چېكىپ دەممۇ دەم.
سەيياھلاردەك ئالەم كېزىسەن،
خىسلىتىڭدىن شادلىنار دەۋرىم.
يوللار كەڭرى، قايتما نىشاندىن،
مەنزىل تامان تاشلا كەڭ قەدەم.
ئەل بەختىگە بولۇپ نەپەسداش،
زەپەر قۇچۇپ بولغىن سەپەرداش.

تەبىئەتنى كېزىپ سەيلانە،
سالقىنىڭدىن يېڭىلاپ ھاۋا؛
ئېچىلدۇرۇپ گۈل — غۇنچىلارنى،
بۇلبۇللارنى سايراتقىن راسا.

دەۋر روھىنى قىلىپ نامايان،
ئىشچانلارنى چىللاپ چېلىنىشقا.
كۆلگە تولسۇن ياشناپ باياۋان،
ۋەتەن - خەلقىم ماڭسۇن بېيىشقا.
كەلگىن شامال، سەيلانە ئۇچۇپ،
ھاياتقا يېڭى شادلىق قوشۇپ.

تۇمۇچۇق

تۇمۇچۇقۇم، تۇمۇچۇق،
زەپ چىرايلىق ساير ايسەن.
خۇش ھاۋالىق باغلاردا،
سەيلى قىلىپ يايرايسەن.

جاراڭلىق شوخ ئاۋازىڭ،
مەپتۇن قىلار دىلىمنى.
ئىنجا د، ئەمگەك، كۈرەشتە،
قوزغاپ ئىشىق - زوقۇمنى.

ساڭا ھەمدەم جۆر بولۇپ،
گۈلباغقا ئۇچاي دەيمەن.
بېرىپ مېھىر - ئىشقىمنى،
ئانا يۇرتنى كۈيلەيمەن.

تۇمۇچۇقۇم، مەدھىيلە،
ئىسلاھاتنى، دەۋرنى،
تەڭ يېتەيلى مەنزىلگە،
چىلىڭ تۇتۇپ ھەر مىنۇتنى.

نۇرمەھەممەتجان تۇرسۇن

ئابلىمىت ئىبراھىم

قار ئۇچقۇنلىرى

قاشتېشىدەك سۈپ-سۈزۈك ئاسمان،
شەپقىتىڭدىن تۆكۈلمەكتە زەر.
ئاق چېچەككە پۈركۈنۈپ ئورمان،
ماھۇق لىباس يېپىنماقتا يەر.

قار ئۇچماقتا كېپىنەكسىمان،
گۈلنەپشىنىڭ تۇتقانىمۇ ئاھى.
سۆيۈشكىلى قالماپتۇ دەرمان،
مۇڭلىنىدۇ گۈلنەپشە گاھى…

شەپقىتىڭنى ئاسمان ئىلاھى،
قۇچقاچلاردىن ئايىدىڭ قاچان؟
قاغىلارنىڭ نېمە گۇناھى،
داڭگاللاردا ئىزلىمەكتە دان.

قار ياغقاندا سەھراغا شۇدەم،
خوشلۇقىدىن كۈلەركەن دېھقان.
ئوخشايدىكەن زىرائەت - كۆكلەم،
مۇرادىغا يېتەركەن جانان.

مۇڭلانمىغىن قاقشال گۈل - گىياھ،
قار گۈللىرى ياساي دۇ باھار.
ماختىنۇۋەتتىم قار سېنى راسا،
بولغاچ ئاۋام، زامان بەختىيار.

شېئىرلار

« قەشقەر ئەدەبىياتى» غا قاراپ

ماڭا ئىلھام بەخش ئېتىسەن،
مەدەت بېرىپ سەبىي قەلبىمگە.
باشلاپ كىردىڭ ئىنجاد بېغىغا،
ئاتلاندۇرۇپ مېنى بەيگىگە.

يېڭى سانىڭ چىقىپ كەلگىچە،
تەشنا بولۇپ كۆزۈم تېشىلەر.
ئالسام قولغا سېنى سۆيۈنۈپ،
ئىنجاد ئىيەت بېغىم بېزىلەر.

شۇڭا يېقىن دوستۇمغا ئوخشاش،
ئايرىما يەمەن سېنى قېشىمدىن.
ساڭا بولغان ئەقىدەم – ئىشقىم،
ئورۇن ئالغاچ يۈرەك قېتىمدىن.

شېئىر

شېئىر دېگەن ئۈنچە – مەرۋايىت،
قېزىلغان ھايات كانىدىن گويا.
شېئىر — سۆيگۈ، شېئىر — مۇھەببەت،
يۈرەكلەرنى قىلغان مەھلىيا.

شېئىر گويا بەخت قۇياشى،
دىلغا تەكشى چېچىلغان نۇرى.
شېئىر گويا چىن ئىنسانلارنىڭ،
پاك مۇھەببەت – سۆيگۈ غۇرۇرى.

شېئىر گويا سۆيگۈ ئىلاھى،
دىلغا دىللار رىشتىنى چاتقان.
شېئىر گويا ئۆتكۈر بىر شەمشەر،
جاھالەتنىڭ قۇلىپىنى چاققان.

شېئىر گويا ھايات ساداسى،
چۇقان – سۈرەن سېلىپ ياڭرىغان.
شېئىر گويا ئۇممىد مەشئىلى،
قۇياش كەبى يانغان – پارلىغان.

رۇبائىيلار

دوستۇڭدىن ئازغىنە ھەممەتنى ئايىپ،
يۈرمىگىن ئۆزۈڭنى بىر ئادەم سانىپ.
دوستلۇقتا بولمىسا ۋاپا، ساداقەت،
چىن دوستلۇق گۈللىرى بولىدۇ خاراب.

ئالتۇن تاج كەيسەڭمۇ بېشىڭغا شاھلىق،
بۇ ئالەم كەلسىمۇ ساڭا بەك تارلىق.
ئۆزەڭنى يوقاتماي ۋىجدانلىق ياشا،
بولۇپ ئەل – خەلقىڭگە مېھرى – ۋاپالىق.

×

ئەجرىسىز بەختنىڭ گۈلى ئېچىلماس،
خۇشپۇراق ھىدلىرى ھەريان چېچىلماس.
ئەل ئۈچۈن تەر تۆكۈپ باغ ياساي دېسەڭ،
ساڭا چىن بىلىمدەك نىگار تېپىلماس.

ئىبراھىم تاش

ئوغلۇمغا

(تۇرسۇن نىيازنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە مۇخەممەس)

خەلق سۆيگەن دىلى پاكلارغا خەلقتەك ئېتىبار ئەيلە،
سېنىڭ سۆيگەن نىگارىڭنى خازان قىلغاننى خار ئەيلە،
تۆكۈپ ساپ تەر پېشانەڭدىن ئېباڭنى لالىزار ئەيلە،
نەسىھەتكىم ساڭا ئوغلۇم، گۈزەل ئەخلاقنى يار ئەيلە،
ئېلىم – ھېكمەت نۇرى بىرلە دىلىڭنى بىغۇبار ئەيلە.

ۋەتەن يادىڭدا يوق يۈرسەڭ ئۆتەر قانداق غىزا گالدىن،
يۈزۈڭنى كۆتۈرۈپ قانداق يۈرەلەيسەن كېيىن ئاندىن،
بولالماي كېتىسەن، ھەيھات، ۋەتەن ئوغلانى پالۋانى،
ئانا مېھرى، ۋەتەن مېھرى ساڭا ئەلا ئېزىز جاندىن،
ئەگەر ئۆلمەي دېسەڭ مەڭگۈ ۋەتەنگە جان نىسار ئەيلە.

تۆكۈپ تەر ئىشلىسە باغۋەن قاقاس تاغدا بولۇر تەكلىك،
ياراتماق ئۇشبۇ تەكلىكنى جاپالىق هەم مۇشەققەتلىك،
ئىرادەڭ گاڭ پولات بولسا، ئاسان مۈشكۈلنى يەڭمەكلىك،
ئۈمىد ـ ئارزۇ، جاهان چەكسىز سېنىڭ غۇنچە بېغىڭ چەكلىك،
كىچىككىلىكتىن تىرىشماقنى ئۆزۈڭگە چىن خۇمار ئەيلە.

تەپەككۇر ئەيلىسەڭ ئوغلۇم، هاياتتا يوق ساڭا هېچ چەك،
كى يولۋاستەك ياشا بىر كۈن، چېلىش ـ جەڭدە كىرىپ كۆكرەك،
هەزەر قىل ئۆز غېمى بىلەن ياشاشتىن خۇددى توشقاندەك،
قېزىپ تىلسىم سىرىنى ئاچ، ئىجادكاندا پەرھاتتەك،
ئېلىم ـ پەن كاندا ياغىن، ئۇنى جانان نىگار ئەيلە.

ئېرىقتا ئاققۇچى سۇدەك هايات ئۆتسە نېمە مەنا،
ئېچىلدۇرغىن پۇراقلىق خۇش ئېسىل گۈللەرنى باغىڭدا،
پۇشايمان ئەيلىمە ئوغلۇم ئۆلۈم كەلسە هاياتىڭدا،
چىمەر باغۋەن قولى تەگسە ئېچىلغاي ئۆز گۈلى رەنا،
چېكەڭدىن ئاققۇزۇپ ساپ تەر بېغىڭنى لالىزار ئەيلە.

ۋەتەن باغرى — سېنىڭ تەختىڭ، سېنىڭ تەختىڭ — مېنىڭ تەختىم،
ۋەتەنگە شان ـ شەرەپ كەلتۈر، پىداكارلىقنى دەپ «هەققىم»،
ۋەتەنگە جان پىدا قىلساڭ ئۇنۇتمايدۇ سېنى خەلقىم،
ۋەتەن بەختى — سېنىڭ بەختىڭ! سېنىڭ بەختىڭ — مېنىڭ بەختىم،
«ۋەتەن» دەپ ياخشى ئىشلەشنى ئۆمۈرلۈك ئىختىيار ئەيلە.

بېسى ئۆتكۈر قىلىچ قىلغىن رەقىبكە سەن غۇرۇرۇڭنى،
بېغىشلا بەختىگە ئەلنىڭ ئاياپ قويماي ۋۇجۇدۇڭنى،
شەرەپ بىل جانىجان ئەلگە بەخىش ئەتكەننى ئۆمرۈڭنى،
نىيازى خوش بولۇر سەندىن، چوقۇم ئاقلا ئۈمىدىنى،
قۇچۇپ غەلىبە كۈرەشلەردە رەقىبنى شەرمىسار ئەيلە.

شائىر: شانىياز كەپەل (تاجىك)

پامىر كۈيلىرى

گۈزەل تاشقورغان

كۆك بىلەن بويسۇزغان تىك ئافەرسىياپ، ①
باغرىدا ياتماقتا فەرھاد ئۆستىڭى. ②
چۈگۈرى ③ قەدىمكى تاش قەلئە ④ بۈيۈك،
مۆھتەرەم ئاتىمىز — مۇزتاغ چوققىسى.
سەن بىلەن شەرق ۋە غەرب كەتكەن تۇتىشىپ،
سەن بۈگۈن ئازادە كارۋان ئۆتىڭى.

كۆك تامان ياڭرىسا «گۈزەل تاشقورغان...»
نەقىشتۇر دىللاردا شەرەپلىك نامىڭ.
دۇنيانىڭ ئۆگزىسىسەن ئالەمگە مەشھۇر،
مەرمەردەك ياتىرار ياپلىقىڭ — كانىڭ.
يۈكسەلگىن كۈنسېرى ئالغا باس پامىر،
تارىخىڭ بېتىدە چاقنىسۇن شانىڭ.

تاشقورغان دەرياسى

مەنبەيىڭ كۆك سۆيگەن قارلىق چوققىلار،
مەۋج ئۇرۇپ ئاقىسەن چاچرىتىپ ئۈنچە.
دولقۇنۇڭ پامىرنىڭ كۈيىگە تەڭكەش،
زوق بېرىپ دىللارغا يېقىملىق شۇنچە.
سەن بىلەن مۇقەددەس ئانا زېمىندا،
ياشنايدۇ تا ئەبەد گۈل گىياھ — غۇنچە.

تاشقورغان دەرياسى دولقۇنلۇق دەريا،
كۈي قېتىپ ئاقىسەن يىراق - يىراققا.

ئانا يەر، ۋادىلار باغرىنى سۆيۈپ،
ئۆزۈڭنى ئۇرىسەن ئېككى قىرغاققا.
ياشنىغاچ سەن بىلەن يەر - زېمىن، كۆكلەم،
ھۇرمەتتە مەن سېنى قاتتىم قوشاققا.

ياپلاقتىكى ناخشا

تىك سىنان تاغ تامان پەرۋازدا بۈركۈت،
تاغلارنىڭ ئېتىكىدا قاقىدۇ قانات.
كۆك سۆيۈپ تۇرىدۇ قارلىق چوققىلار،
كەڭ كەتكەندەك سېستىرا، جەڭچى ئاق خالات.
جىمسىمەدىن كۆچ-قۇۋۋەت بەرگەچكە تاغلار،
سۇرمەكتە تاغلاردا بۈركۈت شوخ ھايات.

كەڭ ۋادا، ياپلاقلار، ئارچىزار تامان،
ئاڭلىنار ئولاي ھەم كەكلىك كۈيلىرى.
بىپايان ئېكىنزار، ياپلاقلىرىدا،
ئوتلىشار ئات، كالا، داڭباش قويلىرى.
پادىچى قىز - يىگىت ياڭرىتىپ ناخشا،
بەخت ئىچرە بولغۇسى كۆزدە قوش تويى...

قەدەم دىردىبىن (تاجىك)

قەبرە ناخشىسى

رۇخسارى كۆرۈنمەس كۆزۈمگە كۆركەم،
يان باغرى مىسالى ئېزىلىدۇ ئېكران،
بىر سۆيگۈ پاجىئەسى ئۇندا مۇجەسسەم...
ماتەملىك كېلىدۇ بىنا ۋا مەشۇق،
قايغۇسى ئالدىدا تىرىدۇر ئالەم.

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

① ئافەرسىياپ - تاشقورغان دەرياسىنىڭ شەرق تەرىپىدىكى تاغ.

② فەرھاد ئۆستىڭى - ئافەرسىياپ تاغ تىزمىسىنىڭ باغرىدا فەرھاد قازغان ئۆستەڭنىڭ ئىزى ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلمەكتە.

③ چۈگۈرى - تاشقورغاندىكى چۈگۈرى چوققىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

④ تاش قەلئە - تاشقورغاندىكى قەدىمكى تاش قەلئە.

دەرمانسىز پۇتلىرى ئەبرىشىم يەڭلىغ،
پۇكۇلگەن تىزلىرى تاش ئۇچۇن خۇنرىز.
تاش ئۆزرە چېچىلغان قەترە قانلارنى،
يالايدۇ ئاچ قالغان تاغدىكى يىلپىز.
ماتەملىك كېلىدۇ بىناۋا مەشۇق،
ئوق تەگكەن جەرەندۇر شۇل بىچارە قىز!

كۆزلىرى سۇربەتلىك هاك بىلەن سىرداش،
ئاشىقى خۇراپىي خاك بىلەن پىنهان.
سۆيۇشكەن تىنىقلار ئەمدى يىگانە،
تىڭشايدۇ شۇم هىجىر كۇيىنى ئاسمان.
ماتەملىك كېلىدۇ بىناۋا مەشۇق،
هەقىقەت ۋەسلىدىن ئاختۇرۇپ ئىمكان!

دەريالار شاۋقۇنى — هەسرەتلىك «پەلەك»،
دولقۇنلار تۆكۇلگەن ياش بىلەن هەمدەم.
قىرغاقتا بىر دەردمەن تۇرىدۇ مىسكىن،
دەردىگە تاپالماي شاپائەت مەلهەم.
ماتەملىك كېلىدۇ بىناۋا مەشۇق،
غايىپتىن كۇلىمچۇ هەمجۆرى بۇدەم!

هارارەت سۆيگۇسى قالمىغان تەندىن،
زېرىككەن ئېزىز جان قاقشار دەمبەدەم.
ئەتراپنى مۇزلاتقان قەرەلسىز سوغۇق،
بۇ هالغا چىرماشقان بىر يۇرەك مەهكەم!
ماتەملىك كېلىدۇ بىناۋا مەشۇق،
چۇۋۇلغان چېچىغا قوندۇرۇپ شەبنەم.

قارامتۇل گوگۇمنىڭ خائىن رەسسامى،
قۇندۇزنى سىزماقتا قېنى ئاق شۇڭقار؟!
ئاه! ئېسىت!... كۆرۇندى ئاقارغان قەبرە،
مەشۇقنىڭ مەقسىتى شۇل تامان رەفتار.
ماتەملىك كېلىدۇ بىناۋا مەشۇق،
شادلىقى جۇدالىق دەشتىدە تارمار.

نەۋقىران قەبرىدىن چىقتى «مەرهابا!»،
ۋە لېكىن چىقمىدى رەهمىتى ئادەم.
ياش هايات سەرۋىنى كىملەر يىقىتقان؟
قېنىدۇر سۆيگۇنىڭ دۇشمىنى ئۆكتەم!
ماتەملىك كېلىدۇ بىناۋا مەشۇق،
قەلبىنى ئۆرتىگەن دەهشەتلىك ئەلەم!

سۇكۇنات هال بىلەن ياتىدۇ قەبرە،
قۇچاقلاپ ياتىدۇ ئۇنى يەك پۇرغەم.
هەسرەتلىك مەشۇقنىڭ يادىدا سۆيگۇ،
زەر پىچاق بىسىدا ئىچىشكەن قەسەم.
ئاه، كۆرەر بولدۇممەن بىر جۇپ قەبرىنى،
چىللىغاچ مەشۇقنى بۇگۇن جەهەننەم!

باتۇرجان ئاتىخان (تاجىك)

ئېقىنلار

دەريالارنى هاسىل قىلار ئېقىنلار،
ئېقىن شەكسىز دەريالارنىڭ ئانىسى.
داۋالغۇيدۇ دەريالاردا دولقۇنلار،
زەر شولىنى سۆيۇپ ئۆتەر تامچىسى.

ئېقىنلارنى يادلاپ كەلگەن ئۇزۇندىن،
شوخ كۇيىدە چاڭجىياڭ، تارىم، زەرەپشان.
ئورۇن ئېلىپ مەنزىللەرنىڭ قېتىدىن،
مېهرى بىلەن كەڭلىكلەردە گۇل ئاچقان.

ئەجدادىمنىڭ مەنبەئىنى ئوخشاتسام،
ئوخشاپ قالدى ئېقىنلارغا دەلمۇ دەل.
يات ئاردا دەريا بولار كۇي — ناخشام،
بەهرىسىدىن هوزۇر ئالار ۋەتەن — ئەل.

ئاتا ۋەسىيىتى

(چۆچەك)

بۇرۇنقى زاماندا مەلۇم بىر شەھەردە بىر ئەر - خوتۇن ياشىغان ئىكەن، ئۇلار پەرزەنت تەلەپ قىلىپ كېچىلىرى ئۇخلىماي دۇئا - تەكبىر قىلغانلىقتىنمۇ خۇدا ئۇ ئەر - خوتۇنغا قېرىغان چېغىدا بىر ئوغۇل بېرىپتۇ. ئۇلار بالىنى بەكمۇ ئەتىۋارلاپ بېقىپتۇ، بالا چوڭ بولغانسېرى ئەركە - ناينىاق، بەتخەج ئادەم بولۇپ قاپتۇ، ئاتا - ئانىسى نەسىھەت قىلسىمۇ ئاڭلىماپتۇ.

بىر كۈنى ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. دورا - دەرمان ئۈنۈم بەرمەپتۇ، ھاياتلىقتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ئاتا ئوغلىنىڭ كېيىنكى تەقدىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، يۈرىكى ئازابلانغان ھالدا ۋەسىيەت قىلىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ئوغلۇم، بىز سېنى «ئۆيىمىزنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەيدۇ» دېگەن ئۈمىدتە كۆز قارچۇقىمىزدەك ئاسراپ بېقىپ چوڭ قىلغانىدۇق. سەن ئۇنىڭ ئەكسىچە تۇرمۇش يولىنى ئۆگەنمەي يامان كىشىلەرگە ئەگىشىپ ئەتىدىن كەچكىچە «ئېشەك ھاڭرىغان، داپ دارائىلىغان» يەرلەردە يۈرۈيسەن، تەييار نان بولسا يەيسەن، نەق پۇل بولسا خەجلىسەڭ بولىدۇ. ئۇنداق قىلىۋەرسەڭ ئالتۇن تېغىڭ بولسىمۇ تۈگەپ كېتىدۇ. شۇڭلاشقا مۇندىن كېيىن پۇلنى ماڭدۇرۇپ، سەرپ بىلەن خەجلىگىن، ئەگەر بۇ نەسىھەتلىرىمگە قولاق سالماي، بېشىڭغا مۇشكۈل كۈنلەر كېلىپ يورۇق دۇنيا سەن ئۈچۈن دوزاخ بولسا، ئاتاڭغا خاس ۋىجدانىڭنى ساقلاپ قازناق ئۆيىنىڭ تورۇسىدىكى ئارغامچىغا ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغايسەن...

ئاتا - ئانا شۇنداق ۋەسىيەت قىلىپ «ئاھ! يېتىم قالغان بالام» دېگىنىچە تەڭلا جان ئۈزۈپتۇ. بالا ئاتا - ئانىسى ئۈچۈن قاتتىق قايغۇرۇپتۇ، بارا - بارا ئۇلارنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ، ئويۇن - تاماشاغا بېرىلىپ كېتىپتۇ. ئۇ، ئاتا - ئانىسى قان - تەر بەدىلىگە تاپقان پۇللارنى سۇدەك خەجلەيدىكەن. كېيىنچە دوست - يارانلىرى كۆپىيىپ، شەھەرنىڭ بىكار تەلەپلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئۆيىگە يىغىلىدىغان بوپتۇ. ئۇلار كېچىلىرى تاڭ ئاتقىچە قىمار ئويناپ، كۈندۈزلىرى كەچ كىرگىچە بەزمە قىلىپ، قورساق باقىدىكەن. بىر كۈنى بالا ئاتا - ئانىسىنىڭ نەسىھەتىنى ئاغىنىلىرىگە سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئاغىنىلىرى: «بۇ ناھايىتى ئاقىل مەسلىھەت ئىكەن، پارچە خەجلىگەندىن ئالتۇن تىللالارنىڭ ھەممىسىنى ھارۋىغا بېسىپ، شەھەر كوچىلىرىدا ماڭدۇرۇپ، خەجلىگەن ياخشى ئەمەسمۇ...» دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. بالا شۇنىڭ بىلەن ئاتا - ئانىسىدىن قالغان دەپى - دۇنيانى ھارۋىغا بېسىپ شەھەر كوچىلىرىدا ماڭدۇرۇپ، دوست - يارانلىرى بىلەن خەجلەپ، ھەش - پەش دېگۈچە تۈگىتىپتۇ. بالىنىڭ پۇلى تۈگىگەندىن كېيىن، دوستلىرىنىڭ بىرەرسىمۇ ئۇنى يوقلاپ قويماپتۇ.

خەزىنە

بالا بىر كۈنى يەيدىغانغا بىر نەرسە يوق، ئاچ قورساق ئولتۇرسا، تۆت - بەش قىمار-ۋاز ئاغىنىلىرى كىرىپ كەپتۇ. بالىنىڭ ئۆيىدە ئۇلار تاڭ ئاتقىچە قىمار ئويناپتۇ. دوستلىرىنىڭ ھەۋۇ دېيىشى بىلەن بالىمۇ ئۆزىنى تۇتالماي، ئىككى كالىنىڭ پۇلىنى ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا جەزىخور بالىنىڭ تىلىدىن: «قەرزىمنى بىر ئايدا قايتۇرۇپ بېرىمەن، ئەگەر شۇ مۇددەتتە قايتۇرۇپ بېرەلمىسەم، ئاتامدىن قالغان ئۆي-جاي، قەرزىم ئۈچۈن رەنىگە قالىدۇ» دېگەن مەزمۇندا ھۆججەت ئېلىپ قايتىپ كېتىپتۇ. بالا قەرز سوراپ ھەممە دوس-يارەنلىرىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ، ئۇلار ھېچقايسىسى بىر تىيىن بەرمەپتۇ. بالا بىر كۈنى غەم-ئەندىشە بىلەن كېتىپ بارسا، بەزمە خىراجىتى ئۈچۈن قەرز بەرگەن جازانىخور ئالدىنى توسۇۋېلىپ «پۇلۇمنى ھازىر بېرىسەن» دەپ قىستاپتۇ. ئۇ «ئەتە بېرەي» دەپ مىڭ تەسلىكتە قۇتۇلۇپ ئۆيىگە كەپتۇ. تاڭ ئاتسا جەزىخور بەرگەن مۇددەت توشىدىكەن. بالا ئاچ قورساق ئىشىكنى تاقاپ يېتىپتۇ، دەل شۇ پەيتتە ئىشىك تاراقلاپ بىر كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ، قۇلاق سالسا ھېلىقى جازانىخور ئىكەن. يەنە بىردەمدىن كېيىن دۇپۇرلىگەن ئاۋاز بىلەن بىر توپ كىشىلەر يېتىپ كېلىپ توۋلاشقا باشلاپتۇ:

— ھەي، ئىشىكنى ئېچىپ دەرھال ئۆيدىن چىق! ئەمدى سېنىڭ بۇ ئۆيدە تۇرۇشقا ھەققىڭ يوق...

ئىككى كېچە-كۈندۈز تاماق يېمەي ئاچ قورساق ياتقان بالا، جەزىخورنىڭ نەشتەردەك گەپلىرىنى ئاڭلاپ، يورۇق دۇنيانىڭ ئۆزى ئۈچۈن زىندان بولغانلىقىنى چۈشىنىپ، ئۆلۈۋېلىپ، بارلىق دەرد-ئەلەمدىن قۇتۇلۇشنى ئويلاپ، ئاتىسىنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا قىلغان ۋەسىيىتىنى ئېسىگە ئاپتۇ-دە، ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ قازناق ئۆيىگە كىرىپتۇ. قارىسا، ئۆينىڭ تورۇسىغا ئارغامچا باغلاپ قويۇلغانىكەن. بالا ئۆزىنىڭ ئاتا-ئانىسى قىلغان سەممىي نەسىھەتىگە قۇلاق سالماي، ئاخىرىدا مۇشۇ ئاقىۋەتكە قالغانلىقىنى ئويلاپ، مىڭ پۇشايمان قىپتۇ، پايدا بەرمەپتۇ. نائىلاج ھېلىقى ئارغامچىنى سىرتماق قىلىپ كۆزىنى مەھكەم يۇمۇپ بويىنىغا ساپتۇ، بالىنىڭ ئېغىرلىقى بىلەن «قاراس» قىلغان ئاۋاز چىقىپ، ئارغامچى ئۈزۈلۈپ بالا يەرگە يىقىلىپتۇ-دە، بورىنىڭ ئارىسىدىن جىرىڭلاپ تىللالار باش-كۆزلىرىگە چۈشۈشكە باشلاپتۇ. بالا بىر ھازادىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ سانىسا مىڭ تىللا ئىكەن، دەرھال ئىشىكنى ئېچىپ قەرزلىرىنى بېرىپتۇ.

بالا بېشىدىن ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئېسىدىن چىقارماي، ئاقكۆڭۈل كىشىلەرنىڭ مەسلىھەتى بىلەن توي قىلىپ، بىر قىز بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپتۇ، ئۇ شۇندىن كېيىن دادىسىدىن قالغان پۇللارنى تىجارەت بىلەن ماڭدۇرۇپ، كېيىنكى ئۆمرىنى باياشات ئۆتكۈزۈپتۇ.

(چۆچەكنى 110 ياشلىق داۋۇت ئېلى سۆزلەپ بەرگەن، سېيىت ئېلى، ئابدۇرشىت موللا خاتىرىلىگەن).

ئەقىللىق ئەزىمەت

(چۆچەك)

بار ئىكەنۇ، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ، توق ئىكەن. زامانلارنىڭ بىرىدە بىر ئايال ئۆتكەن ئىكەن. ئايالنىڭ ئۈچ ئوغلىدىن باشقا ھېچ نېمىسى يوق ئىكەن. ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ. ئايال قېرىپتۇ، ئىشلەپ ھېرىپتۇ. ئوغۇللىرى كۈندىن - كۈنگە چوڭ بوپتۇ.

بىر كۈنى ئايال ئۆيىدە ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ، كۆڭلىنى خىيالغا تولدۇرۇپ: «بېشىم ئاقاردى، چىشىم سارغايدى، بىر پۇتۇم گۆرگە ساڭگىلىدى. ياخشى كۈنلەرنىڭ يامىنى بولۇپ، ئوغۇللىرىم مەندىن ئايرىلىپ قالسا، بىزار كۈنگە قالماستىن، ھالال تەرى بىلەن كۈن كەچۈرسۇن» دېگەن ئويغا كەپتۇ - دە، ئوغۇللىرىنى ھۈنەرگە بەرمەكچى بوپتۇ.

ئەنە شۇ مەھەللىنىڭ كۈنگەي تەرىپىدە «داڭلىق موزدۇز» دەپ نام چىقارغان بىر باي بولغان ئىكەن. باينىڭ ناھايىتى يوغان بىر بېغى بولۇپ، باغدا ئالما، ئانار، ئەنجۈر، ئۈزۈم، نەشپۈت دېگەنلەر يازدىن تارتىپ كۈزگىچە پىشىپ، ساپىقىدىن ئايرىلىپ، يەرگە چۈشۈپ تۇرىدىكەن. باي ئەتىيازدىن تاكى كۈزگىچە ئۈزۈم بارىڭى ئاستىدا سايىداپ، سېمىزلىكتىن ھاسىراپ ياتىدىكەن. ئۇ يىل بويى بىكار ئولتۇرغاچقا، يالغاندىنلا «مەن موزدۇز» دەپ، باشقىلارنىڭ پەرزەنتلىرىنى شاگىرتلىققا ئالىدىكەن - دە، ئامال قىلىپ ئۆلتۈرۈپ، كىشىلەرگە تۇيدۇرماستىن، مېۋىلىرىنىڭ تۈۋىنى كولاپ كۆمۈۋېتىدىكەن.

ھېلىقى بىچارە ئايال بىر كۈنى چوڭ ئوغلىنى باينىڭ ئالدىغا باشلاپ كېلىپ:

— ۋاي جېنىم ئۇستام، مەن بىر خوش بولۇپ قالاي، مۇشۇ بالامغا بىر ھۈنەر ئۆگىتىپ قويسىلا، - دەپ تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. ئايالنىڭ ئوغلى باينىڭ ئۆيىدە موزدۇزلۇقنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرمەي، سۈيىنى توشۇپ، ئوتۇنىنى يېرىپ، ھويلىسىنى سۈپۈرۈپ، ئىككى - ئۈچ ئاينى ئۆتكۈزۈۋېتىپتۇ.

بىر كۈنى «ئۇستام» بالىنى چاقىرىپ:

— مەن بۈگۈن، بىر يەرگە بارماقچى ئىدىم، قايتىپ كەلگىچە قومدىن يىپ ئېشىپ، سېغىزدىن چەم كېسىپ قوي. - دەپتۇ.

كەچكىچە بىچارە بالىنىڭ بېشى قېتىپ، ئۇستامنىڭ تاپشۇرۇقىنىڭ ئامالىنى تاپالماي، راسا قىينىلىپتۇ. ئاخشىمى ئۇستام كېلىپ سورىغانىكەن، بالا تىرناق تاتىلاپ تۇرۇپتۇ.

— ئۇنى قىلالمىغان بولساڭ ئاۋۇ يەردىن بىر ئازگال كولا! - دەپتۇ ئۇستام بىر تۈپ ئانار دەرىخىنىڭ تۈۋىنى كۆرسىتىپ.

بېشىدىن ئىش ئۆتمىگەن گۆدەك بالا چوڭ كەتمەننى ئاپتۇ - دە، ئانار دەرىخى تۈۋىدىن بىر ئازگال كولاپتۇ. كولىغان ئازگىلى ئۆزىنىڭ بويى بىلەن تەڭ بولغاندا، ئۇستام كەينىدىن كېلىپ، بالىنىڭ ئارقا مېڭىسىگە كالتەك بىلەن بىرنى ساپتۇ - دە، جېنىدىن جۇدا قىلىپ، كولىغان ئازگىلىغا كۆمۈۋېتىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، ئايال ئوغلىنى سېغىنىپ كۆرگىلى بارسا، باي:

— بالىڭىز بەڭباش بالىكەن، مېنىڭ دېگىنىمگە كۆنمەي، سىز كېتىپ بىر ھەپتە ئۆتە - ئۆتمەيلا قېچىپ كەتكەن، - دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئايال ئۆيگە قايتىپ، خىيالغا پېتىپ، ئىككىنچى ئوغلىنى ئەكىلىپ بەر - مەكچى بوپتۇ - دە، ئۇنىمۇ ئۇستامغا شاگىرتلىققا بېرىپتۇ.

ھېلىگەر ئۇستا بۇ بالىنىمۇ مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن باپلاپ، ئايالنى قۇرۇق گەپ - سۆز - لەر بىلەن ئالداپ يولغا ساپتۇ. ئايال گەرچە ئىككى ئوغلىدىن ئايرىلغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆز نىيىتىدىن يانماي، كەنجى ئوغلى ئەزىمەتنىمۇ ھۈنەرگە بەرمەكچى بوپتۇ. ئايالنىڭ كەنجى ئوغلى ئىككى ئاكىسىغا قارىغاندا قاۋۇل، زېرەك، چاققان ھەم ئەقىللىق بولغاچقا، مەھەللىدىكى دوستلىرى ئۇنى «ئەقىللىق ئەزىمەت» دەپ چاقىرىشىدىكەن. ئۇ شوخ، قىزىقچى بولغاچقا، ناخشا - سازغا، ھېكايە - چۆچەكلەرگىمۇ ئۇستا ئىكەن.

ئايال ئەزىمەتنى باينىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كېلىپ:

— ئۇستام، دۇنيالىقتا مۇشۇ بىرلا ئوغلۇم قالدى. مەندەك تۇل ئايالنىڭ تەلىپىنى يەردە قويماي، مۇشۇ ئوغلۇمنى بىر ھۈنەرۋەن قىلىپ قويسىلا، مەندىن يانمىسا ئوغلۇمدىن، ئوغلۇمدىن يانمىسا ئاللادىن يانار، خوش بولۇپ قالاي … دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن باي ئەزىمەتنى ئېلىپ قېلىپ، ئايالنى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. ئادەم قېنى بىلەن سەمرىگەن بۇ قانخور ئۇستامنىڭ پاتمە ئىسىملىك تولۇن ئايدەك ھۆسنىگە تولغان، ئۆزى ئەقىللىق، زېرەك، مىجەزى يېقىملىق، چىچەن بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ ئەزىمەتنى بىر كۆرۈش بىلەنلا كۆڭلى چۈشۈپ قاپتۇ. ئەزىمەتمۇ بۇ قىزنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پۇرسەت بولسىلا ئىككىسى ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىدىغان، ناخشا ئېيتىپ، ساز چېلىپ، ئۇسسۇل ئوينىشىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

ئەنە شۇنداق خۇشال ئۆتۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، پاتمە زالىم ئاتىسىنىڭ سىررىنى، سېھرىنى ئەزىمەتكە تۆكۈپتۇ ۋە ئىككىيلەن بىر بولۇپ ئۇنىڭ ئىككى ئاكىسى ھەم نۇرغۇن گۇناھسىز كەتكەن قېرىنداشلىرىنىڭ قىساسىنى ئېلىش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ. ئەزىمەت پاتمىدىن بۇ ئىشلارنى ئاڭلاپ، قاتتىق قايغۇرۇپ ئۇلار ئۈچۈن چوقۇم قىساس ئالماي قويمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. پاتمە ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، قىساس ئالىدىغان ۋاقىتنىڭ يېتىپ كېلىشىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈش ھەققىدە نەسىھەت قىپتۇ ۋە ئاتىسىنىڭ نۇرغۇن سېھىرلىك ئويۇنلىرىنى ئۆگىتىپ قويۇپتۇ.

بىر كۈنى ئۇستام يەنە شۇ كونا ئۇسۇلى بىلەن ئەزىمەتكە ئىش بۇيرۇپ قويۇپ، سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ. باي سىرتقا چىقىپ كېتىشى بىلەنلا قىز بىلەن ئىككىسى باغ سەيلىسى قىلىپ ئويناپ يۈرۈپتۇ. كەچ بولغاندا ئۇستام قايتىپ كېلىپ: «قېنى يىپ، قېنى چەم؟» دەپ سوراپتىكەن، ئەزىمەت ھودۇقماستىن: «ئۇستام، سىرتتىن ھېرىپ-ئېچىپ كەللە، ئاۋۋال سىلىگە داستىخان سالاي، غىزالىنىۋالسىلا، ئاندىن بۇيرىغان ئىشلىرىنى ئالدىلىرىغا قوياي، تاپشۇرۇپ ئالسىلا» دەپ، ئۇستىسىنى تۆرگە باشلاپ داستىخان ساپتۇ. ئاندىن، ماۋۇ قېتىق، پۈزىنى بۇزماي ئىچسىلە، ماۋۇ قاتلىما، پارچە قىلماي يېسىلە، قېنى مەزىگە باقسىلا… »

دەپ بىر تاۋاق قېتىق بىلەن لەگەنگە تىزىلغان قاتلىمىلارنى بايىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئۇستام توڭكەي چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، چېقىر كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ: « نانىنى پارچىلىماي يېگىلى، قېتىقنىڭ يۈزىنى بۇزماي ئىچكىلى بولامدىكەن؟ » دەپتىكەن، ئەزىمەتمۇ بوش كەلمەي دەرھال: « ئۇنداقتا، سىغىزدا جەم كەسكىلى، قومدا يىپ ئەشكىلى بولامدىكەن؟ » دەپتۇ.

سۆز تاپالماي زۇۋانى تۇتۇلغان باي قاپاقتەك ئىششىپ، ئۆلگەن ئېشەكنىڭ ئۆپكىسىدەك قىزىرىپ كېتىپتۇ ۋە « بۇ مېنىڭ بېشىمغا چىققىدىغان ئوخشايدۇ » دەپ خىيالغا پېتىپتۇ، ئۆز ئۆزىگە ھاي - ھاي بېرىپ ئۆزىنى بېسىپتۇ، ھازىرۋاقتى ئەمەسكەن دەپ پۇرسەت كۈتۈپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ئەزىمەت ئۈستىمىسىنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكەن ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، ئۆز ھۈنىرىنى سىناپ كۆرگەچ، ئاڭلىغانلىرىدىن ئانىسىنى خەۋەرلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۆيىگە قايتىپتۇ. ئۇ ئۆيىگە بېرىش بىلەنلا، ئانىسى يۈز - كۆزلىرىگە قاناماستىن سۆيۈپ كېتىپتۇ. ئەزىمەت بولغان ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسىنى ئانىسىغا بىر - بىرلەپ ئېيتىپ، ئەمدى قىساس ئېلىش كېرەكلىكى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئۆگەنگەن سېھىرىي كارامەتلىرىنى سىناپ كۆرمەكچى بولۇۋاتقانلىقى ئۈستىدە مەسلىھەت بەرگەنىكەن، ئانىسىمۇ قوشۇلۇپتۇ. بىر كۈنى ئەزىمەت بىر « سوف » دەپلا قاملاشقان بىر ئارغىماقنىڭ سىياقىغا كىرىپتۇ. ئانىسى ئارغىماقنى ئېلىپ بازارغا بېرىپتۇ. پۈتۈن خېرىدارلار بۇ ئارغىماققا مەھلىيا بولۇشۇپ چۆرىسىگە ئولىشىپتۇ.

— ئارغىماق قانچە تەڭگە؟

— ئوشۇق - كېمى يوق مىڭ تەڭگە.

— ......

— ......

— مانا مىڭ تەڭگە، ئارغىماقنى ئۆزۈم ئالىمەن، ئۇ ماڭا لازىم، - ئايال قارىسا، ھېلىقى موزدۇز شۇ ئىكەن.

— ئۆزلىرى؟

— شۇنداق، مەن ئوغۇللىرىنىڭ ئۈستىسى بولىمەن. ماڭا ساتماي كىمگە ساتتىلە؟ مانا ماۋۇ مىڭ تەڭگە.

ئايال ئارغىماققا قارىغانىكەن، ئارغىماق بېشىنى لىڭشىتىپ، ماقۇللۇقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۈستام ئايالغا مىڭ تەڭگىنى بېرىپ، ئارغىماقنى ئېلىپ كېتىپتۇ. ئايال بولسا ئوغلىغا چىدىماي، دەرد - ھەسرەت ئىچىدە كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ، ئوغلىنىڭ كەتكەن يولىغا قاراپ تۇرۇپ قاپتۇ.

قانخور ئۈستام بۇ ئارغىماقنىڭ سېھىرلىك ئارغىماق ئىكەنلىكىنى بىلگىنى ئۈچۈن ئۇنى ئۆلتۈرۈپ مېۋىلىرىنىڭ تۈۋىگە كۆمۈۋېتىش نىيىتىدە ئۆيىگە ئاپىرىپلا، پۇتلىرىنى باغلاپ، گېلىغا پىچاق سۇرۇپتۇ، لېكىن پىچاق كەسمەپتۇ. بۇ ئىشتىن ئاچچىقى كەلگەن ئۇستا « پاتىمە، قىڭراقنى ئېلىپ چىق! ماۋۇ ئاتنى ئۆلتۈرۈپ، ئانار تۈۋىگە كۆمىمىز » دەپ چاقىرغانىكەن، پاتىمە پىچاق ئۆتمىدى دېگەن گەپنى ئاڭلاپ، قىڭراقنى تىقىپ قويۇپ « تاپالمىدىم » دەپ چىقىپتۇ. ئۇستا : « ماڭ تاغارنىڭ تۆپىدە پالتا بار، شۇنى ئېلىپ چىق »

دەپتىكەن، پالتىمنى كاتىنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويۇپ، «پالتىمۇ يوق!» دەپ يەنە قۇرۇق قول چىقىپتۇ. ئۇستامنىڭ قاتتىق سەپرايى ئۆرلەپ: «مانىڭغا قاراپ تۇر نان قېپى، ئۆزۈم ئېلىپ چىقاي!» دەپ ئۆزى ئۆيگە كىرىپ كەتكەندە، پاتىمە ئارغىماقنىڭ پۇتلىرىنى يېشىپ تاشلاپتۇ ۋە «تېز قېچىڭ، ئۇ سىزنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ، تېز بولۇڭ!» دەپ ئارغىماقنى قېچىشقا ئۈندەپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇستام ئۆيدىن پالتىسىنى كۆتۈرۈپ چىققىچە ئەزىمەت بىر سىلكىنىپ، كەپتەر سۈرىتىدە بوپتۇ - دە، ئۇستامنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۇچۇپ بېرىپ، ئۆگزىنىڭ تېمىغا قونۇپتۇ. بۇ ئىشلاردىن سەپرايى ئۆرلىگەن قانخور ئۇستامنىڭ كۆزىگە قىزىللىق تولۇپ، كۆتۈرۈپ چىققان پالتىسى بىلەن پاتىمىنى بىر ئۇرۇۋېتىكەن، پالتا پاتىمىنىڭ ئوڭ چېكىسىگە تېگىپ شۇ يەردىلا جان بېرىپتۇ. ئاچچىقىدا قىزىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان ئۇستام، بىر سىلكىنىپ، لاچىن سىياقىغا كىرىپتۇ - دە، ئۆگزىدە كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ تۇرغان كەپتەرگە قاراپ ئېتىلىپتۇ. ياۋۇز ئۇستىسىنىڭ لاچىن سىياقىدا ئۆزىگە قاراپ ئېتىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئەزىمەت، ئورنىدىن قوزغىلىپ هاۋاغا پەرۋاز قىپتۇ. لاچىن بولسا كەينىدىن تاپ باستۇرۇپ قوغلاپتۇ، كەپتەر بولۇشىغا قېچىپتۇ. لېكىن لاچىن كەپتەرگە زادىلا يېتىشەلمەپتۇ. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي كەپتەرنىڭ ئارقىسىدىن قارا كۆرۈنە - قاراكۆرۈنە ئۇچۇپتۇ. كەپتەر ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ، يەر يۈزىدە ئاجايىپ گۈزەل بىر باغنى كۆرۈپتۇ ۋە ھېرىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن باغ ئىچىگە ئۆزىنى ئېتىپتۇ. ئۇ باغ ئىچىدىكى كۆركەم شاھ راۋىقىنىڭ ئۈستىگە قونۇپ، باغقا قايتىدىن نەزەر تاشلىغۇدەك بولسا، بۇ باغ شۇنداق گۈزەل، شۇنداق كۆركەم، هاۋالىق كۆرۈنۈپتىكى، ئەيھا نىناس! رەڭگا - رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، بۈلبۈللار سايرىشىپ كەتكەن، ئېرىقلاردا بولسا، سۈزۈك بۇلاق سۇلىرى شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان، ئالما - ئانار، ئەنجۈر - ئۈزۈم، نەشپۈتلار پىشىپ ساپىقىدىن ئايرىلىپ يەردە ياتقان، خۇددى جەننەتنىڭ ئۆزى. ئەزىمەت بىر سىلكىنىپ، قىزىل ئەتىر گۈل سىياقىغا كىرىپتۇ ۋە مىسكىن كۆڭلىنى تىندۇرۇپ، باغ پەيزىنى سۈرۈپتۇ.

ئەزىمەتنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلگەن ئۇستام بولسا باغ ئىچىگە چۈشەلمەي، باغ ئۈستىدە بىر هازا لەيلەپ يۈرۈپ، ئەزىمەتنىڭ ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىپتۇ. ئاندىن ئۇ داۋۇ دەرەخسىز بىر سايغا چۈشۈپ، ئەتراپقا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن، بىر سىلكىنىپ، ياپياش بىر يىگىت سىياقىغا كىرىپتۇ. ئەپسۇن ئوقۇپ راۋابتىن بىرنى پەيدا قىلىپ، ئۇنى قولىغا ئېلىپ، مۇڭلۇق پەدىلەرگە چېلىپ، ھېلىقى گۈزەل باغ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپتۇ.

بۇ باغ ئەسلىدە، مۇشۇ دىيار شاھى ئىسكەندەرنىڭ بېغى بولۇپ، باغنى شاھ ئۆز مەلىكىلىرىگە ئاتاپ ياساتقانىكەن. شۇڭا مەلىكىلەر ھەر كۈنى دېگۈدەك مۇشۇ باغدىلا سەيلە-ساياھەت قىلىپ يۈرىدىكەن، ئەمما سىرتلارغا زادىلا چىقالمايدىكەن.

بۈگۈنمۇ ئۇلار ئادىتى بويىچە باغ ئارىلاپ سەيلە قىلىپ ھېرىپ، شاھ راۋىقىغا كېلىپ ئولتۇرۇشىغىلا، ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا سىرتتىن مۇڭلۇق چېلىنىۋاتقان راۋاب ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەلىكىلەر ئاتىسىغا راۋابچىنى باغقا كەلتۈرۈپ راۋاب چالدۇرۇپ بېرىش ھەققىدە ئەلچى قويۇپتۇ. شاھ مەلىكىلىرىنىڭ رايىغا بېرىپ، راۋابچىنى ئالدۇرۇپ كەپتۇ - دە، ئۇنى چارباغقا باشلاپ سورۇن هازىرلاپتۇ.

راۋابچى راۋابنى سايرىتىپ، مەلىكىلەرنىڭ كۆڭلىنى شادلاندۇرۇپتۇ. شاھنىڭ خانىشى ۋە ساراي ئەمىر - مەمۇرلىرىمۇ چەكسىز ئالقىش ياغدۇرىتىپ، سوۋۇننىڭ پەيزىنى سۈرۈپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن ھەممە ئىشلار يىغىشتۇرۇلۇپ، داستىخان تەييارلىقى باشلىنىپتۇ. لېكىن گۈلدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇرغان ئۇستام بولسا، پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ھېلىقى گۈلنىڭ يېنىغا كەپتۇ - دە، گۈلنى ئۈزۈپ تاشلىماق بوپتۇ. لېكىن گۈل ئىپ قىلىپلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن يوقىلىپتۇ - دە، نېرىراقتا بېرىپ ئۈز ئەكسىگە كىرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قانخور ئۇستام بىرلا سىلكىنىپ چوڭ بىر دۇۋىگە ئايلىنىپتۇ ۋە ئەزىمەتكە قاراپ ئېتىلىپتۇ. ئەزىمەت تېزلىك بىلەن چېچىدىن بىر نەچچە تالنى يۇلۇپ ئېلىپ، بىر نەرسىلەرنى دەپ پىچىرلىغانىكەن، چاچ تاللىرى ئۆتكۈر قىلىچقا ئايلىنىپ دۇۋە بىلەن ئېلىشىپتۇ، ئاخىرىدا دىۋىنى ئىككى پارە قىلىپ تاشلاپتۇ. بىراق دۇۋىنىڭ بېشى چايانغا ئايلىنىپ ئەزىمەتكە يامىشىپتۇ. ئەزىمەتمۇ دەرھال چوڭ بىر يىلانغا ئايلىنىپ، چايانغا ھۇجۇم قىپتۇ. چايان قارچۇغىغا ئايلىنىپ، يىلان بۈركۈتكە ئايلىنىپ يەنە ئۇرۇشۇپتۇ. قارچۇغا قارا مۈشۈك، بۈركۈت بۆرە سۈرىتىگە كىرىپتۇ. كۆپ ئېلىشىپتۇ، ئاخىرى مۈشۈك يېڭىلىپتۇ. ئۇ بىر چوڭ قىزىل ئانارغا ئايلىنىپ، شەربەت كۆلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ چۈشۈپتۇ. بۆرە دەرھال ئانارنى ئېلىپ، يەرگە ئاتقانىكەن، ئانار يېرىلىپ، دانىلىرى يەرگە چېچىلىپتۇ. بۆرە خورازغا ئايلىنىپ ئانار دانىلىرىنى تېرىپ يېيىشكە باشلاپتۇ. بىرەر تالمۇ ئانار دانىسى قالمىغاندىن كېيىن، خوراز ئالدىغا نداق بىر نەرسە يېتىشمىگەندەك، بويۇنلىرىنى ئۇيان - بۇيان سوزۇپ، قاناتلىرىنى قېقىپ قىچقىرىپتۇ - دە، توساتتىن كۆلنىڭ بۇرجىكىدە قالغان بىر تال ئانار دانىسىنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە ئۇنىمۇ تېرىپ يەۋېتىش ئۈچۈن كۆلگە سەكرەپ چۈشۈپتۇ. لېكىن ھېلىقى ئانار دانىسى سۇ ئاستىغا كىرىپ بېلىققا ئايلىنىۋاپتۇ. خورازمۇ ناھايىتى چوڭ بىر بېلىقنىڭ سۈرىتىگە كىرىپ، ھېلىقى بېلىقنىڭ كەينىدىن سۇغا چۆكۈپتۇ. ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمەي سۇ ئاستىدىن قىقاس-سۈرەن كۆتۈرۈلۈپتۇ. بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ تۇرغان شاھ، خانىش، مەلىكىلەر ۋە باشقىلار ئايلىنىپ كەتكىلى تاسلا قاپتۇ.

ئۇستام دىۋىنىڭ شولىسى شەكلىدە پەيدا بوپتۇ ۋە ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئەزىمەتكە ئوت پۈركۈپتۇ، ئەزىمەتمۇ خۇددى يانار تاغدەك بىر پارچە چوغ ھالىتىدە ئۇستام بىلەن ئېلىشىپتۇ، بىر - بىرىگە ئوت چېچىشىپتۇ. ئوت ئۇچقۇنلىرى تەرەپ - تەرەپكە چاچراپتۇ. ئەزىمەتتىن چاچرىغان ئوت باشقىلارغا زىيانسىز بولغىنى بىلەن، ئۇستامدىن چاچرىغان ئوت ئەتراپتىكىلەرگە زىيان ساپتۇ. بىر ئوت پارچىسى شاھنىڭ يۈزىگە يېپىشىپ، يۈزىنىڭ تۆۋەنكى يېرىمىنى، تۆۋەنكى چىشلىرىنى، ساقاللىرىنى كۆيدۈرۈپ تاشلاپتۇ. بىر ئوت خانىشنىڭ كۆكرىكىگە تېگىپتۇ - دە، شۇ ھامان ئۇنى كۆيدۈرۈپ تاشلاپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن قاتتىق قىقاس - سۈرەن كۆتۈرۈلۈپتۇ - دە، ئەزىمەت قاتتىق نەرە بىلەن كۈچەپ بىر ئوت چاچقانىكەن، ئۇستام بەرداشلىق بېرەلمەي شۇ يەردىلا بىر تۇتام كۈلگە ئايلىنىپتۇ. ئەزىمەت ھالسىزلىنىپتۇ، پۈت تىرەپ تۇرالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىرلا «سۇ» دەپ باغدىن ئۆزىنى چەتكە ئاپتۇ ۋە بىر خالى جاينى تېپىپ ئارام ئاپتۇ.

ئارىدىن خېلى ۋاقىتلار ئۆتۈپ، ئەزىمەت يەنە ھېلىقى ئىسكەندەر شاھنىڭ ئوردىسى ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ ئوردىغا كىرىشنى ئىلتىجا قىلسا، ئىشىك باقارلار رەت قىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ قولىغا بىر نەينى ئاپتۇدە، بولۇشىغا چېلىپ شاھنىڭ چار بېغى ئەتراپىدا چۆگىلەيدىغان بولۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى شاھنىڭ چار بېغىدىن ئاڭلاڭ:

ئەزىمەت باغدىن غايىپ بوپتۇ، «راۋابچى» مۇ يوقاپتۇ، شاھنىڭ خانىشىمۇ كۆيۈپ كۆل بوپتۇ. مەلىكىلەر ۋە كېنىزەكلەر ئاللا - چۇقان سېلىپ يىغا - زارە قىلىشىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن ساراي مەمۇرلىرى، ئەمىرلەر، ۋەزىرلەرمۇ ھەيران قېلىشىپتۇ. ھوشسىز ياتقان شاھنى كۆرۈپ ھەيران بولۇشۇپتۇ. ئاخىرچە ئىسكەندەر شاھ ھوشىغا كەپتۇ. بولغان ۋەقەلەر بايان قىلىنىپتۇ. ئاڭلىغۇچىلارنىڭ يىغانى كۆككە ئۆرلىگەن بولسا، كۆرگۈچىلەرنىڭ ھەسرىتى جاھاننى بىر ئاپتۇ. ئوردا ئىچىدە يەتتە كۈن ماتەم تۇتۇلۇپتۇ. ئىسكەندەر شاھ چوڭ گۈمبەز ياسىتىپ، خانىشنىڭ كۆلىنى گۈمبەز ئىچىدىكى قەبرىگە قويۇپتۇ، گۈمبەزگە شامدانلار يېقىلىپتۇ.

بىر كۈنى شاھنىڭ ئۈچ مەلىكىسى ئادىتى بويىچە چار باغ ئىچىدە تاماشا قىلىۋېتىپ، سىرتتىن يېقىملىق بىر نەينىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قاپتۇ ۋە نەي ئاۋازىغا خۇشتار بوپتۇ. ئەشىك باقارغا بۇيرۇپ نەيچى يىگىتنى ئالدۇرۇپ كەپتۇ. ئەزىمەت باغقا كىرىپلا شاھنىڭ كەنجى مەلىكىسىگە ئاشىق بوپتۇ - دە، ئاشىقلىق دەردىدە، نەينى بولۇشىغا چاپتۇ. مەلىكىلەر باغ ئارىلاپ يۈرۈپ قىزىرىپ پىشقان ئالمىلارغا نەزەر ساپتۇ، ئېغىزىغا سېرىق سۇ يىغىلىپ ئالما يېگۈسى كەپتۇ. لېكىن ئالما شېخىغا بويى يەتمەي ئەزىمەتنى ئالما ئېلىپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ.

ئەزىمەت بۇ پۇرسەتنى قاتتىق پەملەپ، قىزىرىپ پىشقان ئالمىدىن بىرنى ئېلىپ شاھنىڭ كەنجى مەلىكىسىگە، قۇرۇتلۇق ئالمىدىن بىرنى ئېلىپ ئوتتۇرانچى مەلىكىگە، يەرگە چۈشۈپ تېگى سېسىپ قالغان ئالمىدىن بىرنى ئېلىپ چوڭ مەلىكىگە بېرىپتۇ. مەلىكىلەر قولىدىكى ئالمىغا بىر قاراپ، ئەزىمەتكە بىر قاراپ، ئوردىغا يۈگرەپتۇ - دە، شاھقا بۇ ھەقتە ئەرز قىلىشىپتۇ. شاھ ئەزىمەتنى ئالدىغا چاقىرتىپ ئەھۋالنى سورۇشتۇرگەندە، ئەزىمەت: «شاھ ئالىيلىرى، ئالدىلىرىدا گۇناھكارمەن. لېكىن قىلغان ئىشىم توغرا، بۇنىڭ سەۋەبى چوڭ قىزلىرىنىڭ نىكاھلىنىش مۇددىتى بەش يىل، ئوتتۇرانچى قىزلىرىنىڭ ئۈچ يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. لېكىن كەنجى قىزلىرىنىڭ نىكاھلىنىش مەزگىلى دەل يېتىپ كەلگەنىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلدىم» دەپتۇ.

شاھ بولسا ئەزىمەتنىڭ بۇ سۆزلىرىگە ناھايىتى دىققەت قىپتۇ ۋە بۇرۇن چار بېغىدا يۈز بەرگەن ۋەقەلەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئەزىمەتنى دەرھال ئوردىدىن قوغلاپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىر - ئەمىر ۋە ئۆلىمالىرىنى يىغىپ، قىزلىرىنىڭ مەرىكە ئىشى ئۈستىدە توختالغاندا، ئوڭ قول ۋەزىرى: «ئەڭ ياخشى چارە — ئالدى بىلەن پۈتۈن شەھەر خەلقىنى يىغايلى، ئاندىن مەلىكىلەرگە بىردىن قىزىل ئالمىنى تۇتقۇزۇپ: ‹كۆڭلۈڭ كىمنى خالىسا شۇنىڭغا ئات› دەيلى، ئۇلار كىمنى تاللىسا، شۇنىڭ بىلەن نىكاھلاپ قويايلى. شۇ چاغدا بىزمۇ ئارتۇق ئاۋارىچىلىقلاردىن خالىي بولىمىز» دەپتۇ. ھەممەيلەن بۇ مەسلىھەتكە قوشۇلۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە مۇراسىم باشلىنىپتۇ. چوڭ مەلىكە بولسا، سالۋا تۇماقلىق، تولغۇما بۇرۇتلۇق، مەڭزىلىرى توغاچتەك قىزىل، ئۈچىسىغا قارا تون كەيگەن، بېلىگە قىزىل تاۋار بەلۋاغ باغلىغان گۆرەنلىك بىر يىگىتنى تاللاپتۇ.

ئوتتۇرانچىسى بولسا، تۈلكە تۇماقلىق، ئىككى مەڭزىدىن قان تېمىپ تۇرىدىغان، ساقال - بۇرۇتلىرى پاكىز قىرىلغان، شىم - كەمزۇر كەيگەن، يېشىل تاۋاردىن بەلۋاغ باغلىۋالغان ئوتتۇرا بويلۇق بىر يىگىتنى تاللاپتۇ. كەنجىسى: «مېنىڭ تاللايدىغىنىم كەلمەپتۇ

دەپ ئۇنىماپتۇ. ئۇلار ئوردىغا قايتىپ كېتىۋاتسا، باشلىرىدىن يىمىرىلىك ئارىلاش قان ئېقىپ تۇرغان، شۇنداق سەت، شۇنداق كۆرۈمسىز بىر تاز ئۇچراپتىكەن، كەنجى مەلىكە: « مەن ئەشۇ يىگىتنى تاللىدىم! » دەپ ئالمىنى تازغا ئېتىپتۇ. بۇنىڭغا شاھ ئامالسىز قاپتۇ. ئۈچ مەلىكىنىڭ ئۈچ جۈرىسى تاللانغاندىن كېيىن، پادىشاھنىڭ كۆڭلى بىر ئاز بولسىمۇ خاتىرجەم بوپتۇ ۋە خاسىيەتلىك كۈننى تاللاپ توي مەرىكىسىگە تۇتۇش قىپتۇ. توي كۈنى داش قازانلار ئېسىلىپ، كالا - قويلار سويۇلۇپ، ناغرا - دۇمباقلار يېرىلىپ، بەزمە ئاخىرلىشىپتۇ. پۈتۈن شەھەر خەلقى خۇشاللىققا چۆمۈپتۇ. مەلىكىلەر جۈپلىرى بىلەن جۆر بوپتۇ. تويدىن كېيىن شاھ كۈيئوغۇللىرىنى يىغىپ، ئۇلارغا بىردىن ئايماقنى بۆلۈپ بېرىپ، ئۇ يەرنىڭ مەمۇرىي، ھەربىي ئىشلىرىنى تاپشۇرۇپتۇ. پۈتۈن خەلقنە يارلىق چۈشۈرۈپ، ئۇلارغا بۇ ئىشنى ئۇقتۇرۇپتۇ. لېكىن شاھ كەنجى كۈيئوغلىغا كەلگەندە، بۇ ئىشنى تۇتقازغۇسى كەلمەي، ئۇنى ئات باقار قىلىپ تەيىنلەپ، ئات ئېغىلىدىن بىرنى ئۆي قىلىپ جابدۇپ بېرىپتۇ. ئەزىمەت بۇنىڭغا غىڭ قىلماپتۇ.

ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتۈپ، كۈيئوغۇللار شاھ ئاتىسىنى زىياپەتكە چىللاپتۇ. چوڭ كۈيئوغۇللىرىنىڭ ئۆيىدە داستىخانغا قولى تەگمەي قورسىقى تويۇپ قالغان شاھ، كەنجى قىزىنىڭ ئۆيىگە كەلگەندە، ئۇنىڭ ئەسكىچە داستىخاندىن بېشىنى كۆتەرمەپتۇ. كەنجى كۈيئوغۇل بولسا پاقلان سويۇپ شورپا سېلىپ، گۆشىنى بېسىپ مانتۇ، پولۇ ئەتكەنىكەن. شاھنىڭ داستىخاندىن باش كۆتەرمەي غىزالىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كۈيئوغۇل پولۇنىڭ ئارىسىغا بىر تال ئات تېزىكىنى سېلىپ شاھنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. شاھ ئىشتىھا بىلەن غىزالىنىۋاتسا، ئاشنىڭ ئارىسىدىن ئاتنىڭ تېزىكى چىقىپتۇ.

— بۇ نېمە گەپ!؟

— بۇ ھېچقانداق گەپ ئەمەس، ئارىلىشىپ قالغان ئوخشايدۇ......

ئەمىر - ۋەزىر، ئەۆلىمالىرىنىڭ ئارىسىدا بۇ ئاھانەتكە قالغان شاھ، زىياپەتتىن كېيىنلا كەنجى قىزى بىلەن كەنجى كۈيئوغلىنىمۇ كاتتا ئىمارەت سالدۇرۇپ، ئۇلارغىمۇ بىر ئايماقنى ئىدارە قىلىش ئۈچۈن ئايرىپ بېرىپتۇ.

— ئەمدى بۇنچىلا قېيىلانماي، ئۆز ئەسكىڭىزگە كېلىشىلىك، ئۇنچىلا نىقا بىلىنىشىلىشىنىڭ نېمە ھاجىتى؟ سىزنىڭ يەنىلا شۇ نەيچى يىگىت ئىكەنلىكىڭىزنى كىم بىلمەيدۇ؟ — دەپتۇ مەلىكە تازغا بىر كۈنى.

ئەزىمەت بولغان ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسىنى مەلىكىگە سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تاپقان شاھ خۇشال بولۇپ، ئۆز ئورنىغا ئولتۇرىدىغان ۋارىسىنىڭ ئۆزلۈكىدىن پەيدا بولغانلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە ياراتقان ئاللاغا مىڭ تەشەككۇر ئېيتىپتۇ.

بىر كۈنى شاھ پۈتۈن شەھەر خەلقىنى يىغىپ، ئۇلارغا ئەزىمەتنىڭ ئۆز ئورنىدا يۇرتقا ئىگە بولۇپ، خەلققە باش - پاناھ بولالايدىغانلىقى، تورلۇك بولغۇنچىلىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئادىللىق بىلەن ئۇلارنى ئىدارە قىلىپ كېتەلەيدىغانلىقى، پۈتۈن خەلقى ئالەمنىڭ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشى كېرەكلىكى ھەققىدە يارلىق چۈشۈرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەقىللىق ئەزىمەت شاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ، ئادىللىق بىلەن يۇرت سوراپتۇ. «ئەقىللىق — يۇرتنىڭ خوجىسى» دېگەن تەمسىل ماناشۇنىڭدىن قالغانمىش.

(ئېيتىپ بەرگۈچى: قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسى بارىن يېزا يولتايرىش كەنتىدىن ئېزىز مۇھەممەت.
رەتلىگۈچى: يېڭىشەھەر ناھىيىلىك مالىيە ئىدارىسىدىن تالىپجان ئابدۇمۇمىن).

قۇتلۇق ھاجى شەۋقى

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ دەسلەپكى ۋەكىللىرىدىن بىرى، ئاتاقلىق شائىر ۋە نەشرىياتچى قۇتلۇق ھاجى شەۋقى 1876 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە ئولتۇرۇشلۇق مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. دەسلەپكى مەلۇماتىنى قەشقەر مەدرىسلىرىدە ئالغاندىن كېيىن، 1908 - يىلدىن باشلاپ «ئەزھەر» دارىلفۇنۇنىدا، ئىستانبۇل ۋە بۇخارادىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا ئۇزاق مۇددەت ئىلىم تەھسىل قىلىش بىلەن، ئۆز دەۋرىنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى مۆتىۋەر ئالىملىرىدىن بىرى بولۇپ يېتىشكەن. ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئىلغار پىكىرلىك ئىجتىمائىي پائالىيەتچى سۈپىتىدە مەيدانغا چىقىپ، خەلق ئارىسىدا مەرىپەتپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنى تەرغىب قىلغان. 1933 - يىلدىن باشلاپ «يېڭى ھايات گېزىتى»نى نەشر قىلىپ، ئۇنىڭدا ھەر خىل سىياسىي، ئىجتىمائىي مەزمۇندىكى ماقالىلەر، خەلقئارالىق خەۋەرلەر، تىل، تارىخ ۋە ئەدەبىياتقا دائىر ئەدەبىي ئىلمىي ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىش بىلەن، خەلق ئېڭىنى ئويغىتىش رولىنى ئوينىغان.

قۇتلۇق ھاجى شەۋقى ئەدەبىي ئىلمىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانغان 40 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە خەلقچىللىق، مەرىپەتپەرۋەرلىك ئىدىيىسى بىلەن سۇغۇرۇلغان كۆپلىگەن شېئىرلارنى، جەڭگىۋار مەزمۇندىكى پۇبلىتسىستىك ماقالىلەرنى يازغاندىن تاشقىرى، تارىخشۇناس ئالىم بولۇش سۈپىتىدە «تارىخىي ئەسەر ۋاقىئەئى كاشغەر» ناملىق يىرىك تارىخىي ئەسەرنى يېزىپ قالدۇرغان. 1937 - يىلى ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەت تەرىپىدىن تۇتقۇن قىلىنىپ، شېڭ شىسەي تۈرمىسىدە پاجىئەلىك يوسۇندا ئۆلتۈرۈلگەن.

ئابلىمىت ھاجى

يازغۇچى ئابلىمىت ھاجى 1937 - يىلى ئاتۇش ناھىيىسىنىڭ ئىسكىيېرىق يېزىسىدا مەرىپەتپەرۋەر دىنىي ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. 1956 - يىلى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرۈپ، 1981 - يىلغا قەدەر ئانا مەكتىپىدە تىل ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولغان. ھازىر قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىدا ئىشلەيدۇ.

ئابلىمىت ھاجى 1953 - يىلدىن ئېتىبارەن ئۆز شېئىرلىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت سەھنىسىدە كۆرۈنۈشكە باشلىغان. ئۆتكەن 30 يىل مابەينىدە ئۇنىڭ كۆپلىگەن شېئىر، داستان، ھېكايە، پوۋېست ۋە ئەدەبىي ماقالىلىرى ھەر قايسى گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، «چېلىش تەنتەنىسى» (ھوشۇر ئىبراھىم بىلەن بىرلىكتە). «ئاتا ئىزىدىن»، «خەتچەكلەر ساۋاتى»، «تۇتىيا»، «قەمبەرنىسا»، «چىن مۇھەببەت ئۈچۈن» قاتارلىق كىتابلىرى نەشر قىلىندى. «گۈلباغ قىزى»، «ساداقەت» ناملىق ھېكايىلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 1988 - يىلى ئۇنىڭغا كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بېرىلدى. ئابلىمىت ھاجى ھازىر جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ، يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، شىنجاڭ «قۇتادغۇ بىلىك» ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

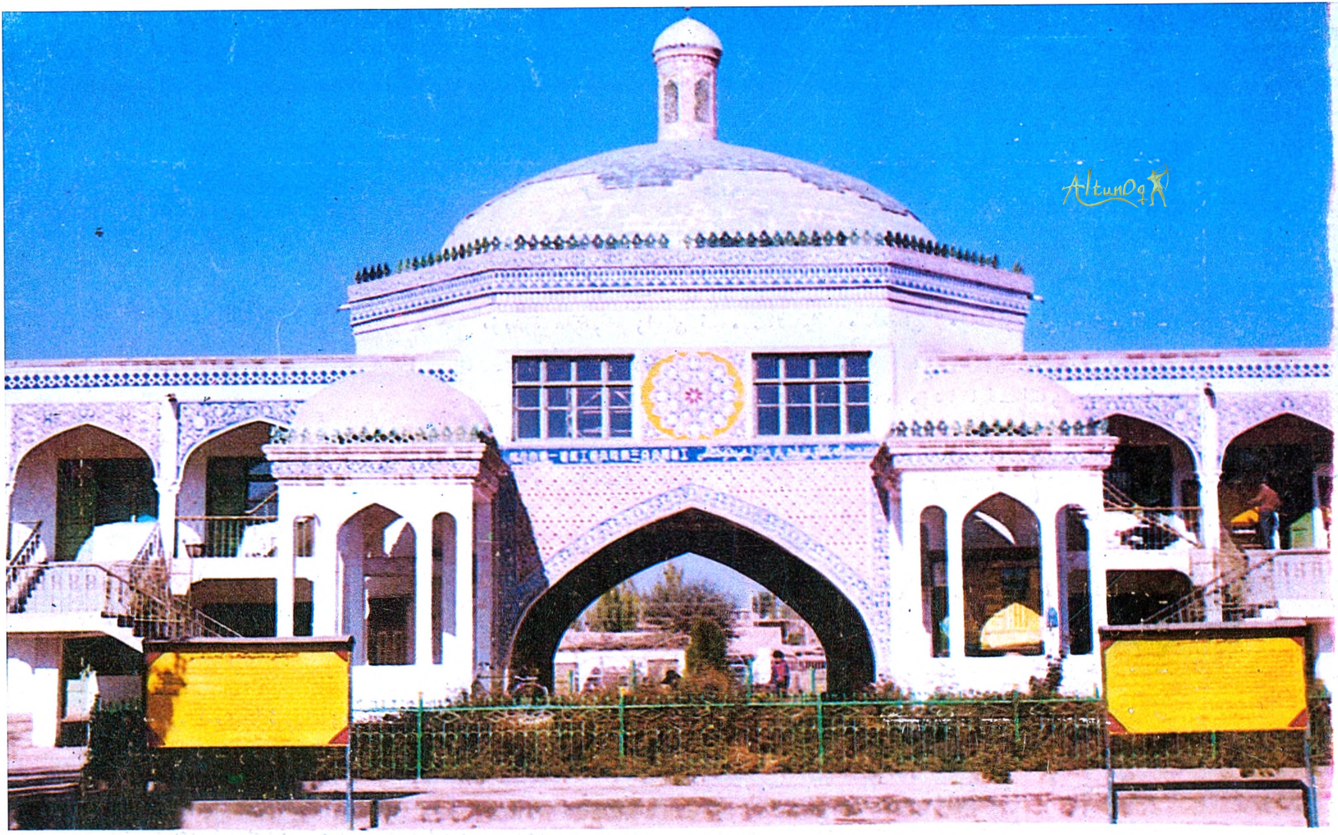

قەشقەرنىڭ ئومۇملاشقان سودا بازىرى (ئادىل ئابدۇراخمان فوتوسى)

قەشقەر ئەدەبىياتى (19-يىل نەشرى)

«喀什噶尔文学»（双月刊）

KASHGAR LITERATURE

IN UIGHUR LANGUAGE JOURNAL

1990-يىل 4-سان (قوش ئايلىق ژۇرنال)

نەشر قىلغۇچى: قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى

تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى

قەشقەر ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ

مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

جايلاردىكى پوچتىخانىلار ۋاكالىتەن تارقىتىدۇ

چەتئەللەرگە تارقىتىش ئورنى: جۇڭگو خەلقئارا كىتاب-
ژۇرنال سودىسى باش شىركىتى

(بېيجىڭ 2820-خەت ساندۇقى)

(O.P. BOX **2820** BIEJING CHINA)

فورماتى 787 × 1092 مم، 1/16 8 باسما تاۋاق

دۆلەت ئىچىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى: GN 65—1081/1

پوچتا ۋاكالىتەن نومۇرى: **62 — 58**

باھاسى 1.00 يۈەن

تېلېفون نومۇرى: **23196**